

EKONOMİK RAPOR

1989

**ŞANLIURFA
TİCARET VE SANAYİ
ODASI**

S U N U Ş

Odamız, ilk defa 1988 yılında yayınlamaya başladığı " Ekonomik Raporu"nu, bundan böyle, her yıl taze bilgilerle yayınlamayı görev bilmiştir.

Takdir edilir ki; GAP'ın odak noktasını oluşturan Şanlıurfamızın, bir yıl içinde vuku bulan, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer sektörlerle ilgili gelişmelerini derleyip, rapor halinde ilgililerin istifadesine sunmak, il ekonomisinin bir yıllık bilançosu niteliğinde olup, önem arz etmektedir.

Elinizdeki " 1988 Yılı Ekonomik Raporu"muz, 12 bölümden meydana gelmiştir. Bölümlerde işlenen konuların hazırlanmasında, GAP'la birlikte ilimize ilgi duyan kuruluşların yararlanabilmelerini mümkün kılacak şekilde, en yakın güncel bilgi ve istatistiklerin seçilmesine azami dikkat ve özen gösterilmiştir. Ayrıca; zaman zaman Odamız görüş ve önerilerine de yer verilerek, il ekonomisinin aksayan ve eksik görünüm arz eden yönleri belirtilmeye çalışılmıştır.

Raporun incelenmesi neticesinde; Şanlıurfamızın, GAP'la birlikte kalkınma çabaları içinde bulunan ve sektörel bazda geri kalmışlığını düzeltmeye çalışan bir görünüm arz ettiği ve durumunun pek iç açıcı olmadığı görülecektir.

Şu halde, gelecekte 3-4 milyon nüfusu ile, ülkemizin büyük illeri arasında yer alacağı ifade edilen Şanlıurfamız'da, tüm sektörlerin, bölgeler arası eşitlik ilkesine dayalı olarak, GAP'ın aşama aşama kaydedilmesiyle uyarılması lazımdır. Zira; GAP'ın odak noktası durumunda olan Şanlıurfamız, gelişmeye en açık şehirlerimizden biridir. Ancak görünen o ki, Şanlıurfamız, ülke kalkınmasına paralel olarak gelişemeyen, hatta gerileme gösteren bir şehir özelliğini sergilemektedir. Nitekim; ülkemizde son yıllarda sürdürülen plânlı kalkınma çabaları, bazı yörelerimizin yıllardır göz ardı edilen iktisadi potansiyelini belirgin bir şekilde ortaya çıkarmıştır. İşte Şanlıurfamız böyle bir ildir. Bunun başlıca nedenleri ise, yöredeki ekonomik potansiyelin sıhhatli olmayan kullanımı ve üretim tekniklerinin arzu edilen düzeyde olmayışıdır.

İl'de hizmet sektöründe, bankacılık dışında ekonomik örgütlenme son derece zayıftır. Sanayi kuruluşları daha çok yöre halkının tüketimine yönelik üretim yapan firmalardan oluşmaktadır.

Geçmişte dünyanın ilk kurulu üniversitesi olarak bilinen "Harran Üniversitesi" ile bir kültür ve ilim merkezi durumunda olan Şanlıurfa'da, maalesef bugün bir üniversite bile yoktur. 1934 yılında kurulan 115 yataklı kapasiteli Devlet Hastahanemiz çok acıdır ki bugün ihtiyaca cevap verecek düzeyde değildir. Şehrin ortasından geçen Karakoyun Deresi adeta atrop üretmektedir. İl'de, Merkez Bankası, Kambiyo Müdürlüğü, Modern canlı hayvan pazarı yoktur. GAP deniliyor, sanayileşmeden bahsedili-

yor, ancak burada sanayileşmenin tohumları bile atılmış değildir. İl'de, öğretmen sayısı eskiden beri çok yetersizdir. İlk ve orta dereceli okullarımızda öğretmen eksikliği yüzünden bir çok dersler boş geçmektedir. 1974 yılından beri uygulanan " Toprak ve Tarım Reformu" yörede çiftçinin toprağını tasarruf etmesine engel olmaktadır.

Bugüne kadar olduğu gibi bütün bu olumsuz faktörlere karşı kayıtsız kalamayız. Şu halde; GAP'la birlikte Türkiye'nin en hızlı nüfus artışını yaşayan ilimizde, yıllardır gündemde tutulan 500 yataklı hastahenenin kurulması yolunda cıadı ve gözle görülür çalışmalar başlatılmalıdır. İl'de, sağlık sektörü için genel bütçeden ayrılan pay ihtiyaçların gerisinde kalmaktadır. Kaliteli sağlık harcamalarının büyük bölümünü cari giderler oluşturmaktadır. Transfer ve yatırım harcamalarına çok daha az pay ayrılmaktadır. Bu bakımdan, Şanlıurfamız'da sağlık sektörünün istenilen seviyeye gelebilmesi ve GAP'ın ihtiyaçlarından doğacak taleplerin karşılanması için, sağlık hizmet ve yatırımlarına genel bütçeden ayrılan pay, ihtiyaçlar nispetinde arttırılmalıdır.

Harran Üniversitesi kurularak, Şanlıurfamız ve çevresi, geçmişte olduğu gibi, bir ilim ve kültür merkezi haline getirilmelidir.

İl'de, mevcut öğretmen açığının kapatılması yanı sıra, ileride belirmesi muhtemel okul ve eğitim ihtiyacı için, gerekli önlemler şimdiden alınmalıdır.

Şehrin ortasından geçen ve çeşitli hastalıkların doğmasına vesile olan Karakoyun Deresi bir an önce ıslah edilmelidir.

İl'de, büyük bir eksiklik olarak görülen, Merkez Bankası şubesi, Kambyo Müdürlüğü, İhracat Müdürlüğü ve modern bir canlı hayvan pazarı kurulmalıdır.

1974 Yılından beri uygulanan, " Toprak ve Tarım Reformu " yasası ile, yörede çiftçinin mülkiyeti üzerindeki kısıtlamalara neuen olan, "Arazi Satış Engeli" ortadan kaldırılmalıdır.

Şanlıurfamız, GAP'la birlikte göç veren niteliğini kaybedip, göç alır niteliğe dönüşmüştür. Göç eden nüfusun çoğunluğunu ise, Bolgeye yerleşmek ve çalışmak amacıyla gelen kişiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu durum, İl'de, çalışma çağındaki nüfusun artmasına neden olmuştur. İl'de, 2000 yılında, 3-4 milyon yurttaşımızın yaşayacağı ifade edildiğine göre, büyük ölçüde istihdam imkânlarına ihtiyaç duyulacaktır. Şu halde; istihdam imkânlarının arttırılması yönünde etkin tedbirler alınmalıdır.

GAP'la ilgili yapılan çalışmaların, sadece sulama ve enerji yomünde gelişme kaydettiği, altyapı ile ilgili çalışmaların olmadığı müşahade edilmektedir. Projenin üretim aşamasına geçmesiyle birlikte, elde edilecek milyonlarca ton ürünler hangi tesislerde işlenecek, il ve dış pazarlara hangi yollarla nakledilecek, burada yaşayacak olan 3-4 milyon insanımızın, konut, sağlık, altyapı, şehircilik sorunları ne ölçüde iyileştirilecek ? Bu konular, şimdiden ele alınarak, etkin çözümler aranmalıdır.

Üretici, GAP'la birlikte, üretimi yönlendiren, üretimi organize eden, çok yönlü bir görev üstlenecektir. Ancak, Atatürk Barajı'nın son safhasında bulunduğumuz şu günlerde, yörede, halen ilkel usullerle üretim yapılmakta olduğu ve çiftçi eğitiminin ciddi bir sorun olarak karşımızda durduğu görülmektedir. GAP gelmeden evvel, sulu tarım şartlarında, çiftçinin bilinçlendirilerek eğitilmesi ve kalifiye eleman yetiştirilmesi için, gerekli önlemler alınmalı, bu aşamada, eğitim, araştırma ve yayım faaliyetlerine önem verilmeli, "Çiftçi Eğitim Merkezi" gibi kuruluşlar, bölge sathına yaygınlaştırılmalıdır.

Şanlıurfamız, GAP'la gelen yapısal değişimin tüm özelliklerini taşıyacaktır. Şüphesiz ki, bu yapısal değişim içinde, sanayi kuruluşları etkin rol oynayacaktır. Nitekim, tarım ürünlerinde meydana gelecek üretim artışları, bir çok sanayi yatırımlarını buraya çekecektir. Özellikle; yörede, tarımsal sanayi ile bütünleşen ve ürettikleri değerleri, doğrudan doğruya sanayi yatırımlarına kaydıran firmaların yaygınlık kazanacağı bir değişim görülecektir. Sulu tarıma geçişle birlikte, pamuk, pancar, yağlı tohumlar, pirinç, sebze ve meyve ortaya çıkacak artışlar için, dokuma, şeker, yağ, konserve ve yem alanlarında yeni sanayi tesisleri kurulacaktır. Şanlıurfamızın, bu sanayi kuruluşları için, her türlü altyapısı tamamlanmış bir organize sanayi bölgesine ihtiyacı vardır. O halde, GAP'la birlikte, sanayinin düzenli bir şekilde kurulup gelişmesini sağlamak amacıyla, en kısa sürede, organize sanayi bölgesinin yapımına başlanılmalıdır.

Yöre halkının, mevcut teşvik şartlarında, yatırıma gitmediği ve çekingen davrandığı dikkat çekicidir. Değişik zaman birimlerinde, çeşitli teşvikler uygulanmasına rağmen, özel sektör yatırımlarını yöreye çekmek mümkün olmamıştır. Gelişimin temel itici gücü "Yatırım" olduğuna göre, buraya özel sektör yatırımlarının çekilmesi zorunludur. Şu halde, Bölge yatırımlarının plânlanması için, gerek yöre içi ve gerekse yöre dışı müteşebbislerin ek teşvik tedbirleri ile yatırımlara özendirilmeleri gereklidir.

Ancak bu yaklaşımlarla Şanlıurfamız kalkınmasını tamamlayarak güçlenebilecektir. İlgililerin bu yaklaşımı göstereceğine ve Şanlıurfamızın kalkınmasını tamamlayarak güçleneceğine ıhtenlikle inanıyorum.

Raporumuzun hazırlanmasında, çalışmalarımızın temelini oluşturan; Şanlıurfa Valiliği'ne, Devlet İstatistik Enstitüsü'ne, Devlet Planlama Teşkilatı'na, Şanlıurfa Belediye Başkanlığı'na, Şanlıurfa Defterdarlığı'na ve istatistikî bilgi ve doküman aldığımız tüm resmi kuruluşlara, teşekkür ve saygılarımı sunar, rapordaki bilgi, değerlendirme ve önerilerin, GAP'a ve ilimize fayda sağlamasını dilerim.

SAYGILARIMLA

İBRAHİM DEMİRKOL
YÖNETİM KURULU BAŞKANI

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahife

SUNUŞ

BÖLÜM 1 - ŞANLIURFA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

TARİHİ DURUM.....	1
- Şanlıurfa Adı Nereden geliyor.....	2
- Eski Çağlarda Şanlıurfa.....	2
- İslam Medeniyetleri Dönemi.....	4
- Selçuklular Dönemi.....	4
- Osmanlılar Dönemi.....	6
- Milli Mücadele Dönemi.....	6
COĞRAFİ DURUM	
- İl'in Genel Konumu.....	9
- Dağlar.....	9
- Platolar, Yaylalar, Vadiler ve Ovalar.....	11
- Akarsular.....	13
- Jeolojik Özellikler.....	15
İKLİM.....	15
- Şanlıurfa'nın 1957 ve 1958 Yılı Meteorolojik verileri.....	17
- İl'in 1929-1930 İklim Verileri.....	19
İL NÜFUSU.....	20

BÖLÜM 2 - ŞANLIURFA TİCARET VE SANAYİ ODASI HAKKINDA GEN.BİLG.

- Oda'nın iş çevresi.....	21
- Oda'nın Üye Durumu.....	21
- Tüzel Kişi Firmaların Sermaye Durumları.....	24
- Derecelere Göre Halen Uygulanan Yıllık Aidat ve Kayıt Ücreti.....	26

BÖLÜM 3 - İLİMİZDEKİ DİĞER MESLEKİ KURULUŞLAR

- Ticaret ve Sanayi Odaları.....	27
- Ticaret Borsası.....	29
- Ziraat Odaları.....	32
- Esnaf ve Sanaatkârlar Dernekleri.....	32
- Sendikalar.....	33
- Kooperatifler.....	34
- Esnaf ve Sanaatkar Dernekleri ve Kooperatiflerin Tablosu.....	39

BÖLÜM 4 - SOSYAL GELİŞMELER

NÜFUS

- Genel Durum.....	40
- 1980 Genel Nüfus Sayımına Göre Şanlıurfa Nüfusu.....	41

- 1985 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Şanlıurfa Nufusu.....	42
- Şanlıurfa İl Genelinin Yaş Dağılımı.....	42
- Şanlıurfa İl Nüfusunun Gelişimi.....	43
- Türkiye ve Şanlıurfa'da Nüfus Yoğunlukları.....	43

NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK NİTELİKLERİNE İLİŞKİN TABLOLAR

- Şanlıurfa'da Nüfus Grubuna Göre Köy Sayısı ve Nüfus Toplamı..	44
- Şanlıurfa'da İlçe, Bucak ve Köy Muhtarlıklarına göre nüfus..	45
- Nüfusun, Yaş, Yaş Grubu, Nüfus Grubu ve Cinsiyete göre dağı..	50
- Nüfusun, Yaş Grubu, Medeni Hali ve Cinsiyete Göre Dağılımı..	50
- Nüfusun, Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	59

NÜFUS İLE İLGİLİ TABLOLAR VE GRAFİKLER

- Sayım yılına Göre Nüfus ve Yıllık Nüfus Artış Oranı (Grafik)	61
- Şehir ve Köy Nüfusunun Cinsiyete Göre Oranı ve Yıllık Ar.Or.	62
- Şehir ve Köy Nüfusunun Oranı (Grafik).....	63
- Nüfusun Ağırlıklı Ortalama Yaş, Medyan Yaş ve Cins.Göre Dağı..	64
- Ağırlıklı Ortalama Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus (Grafik).....	65
- Şanlıurfa'da Yaş Bağımlılık Oranı.....	66

ŞANLIURFA'DA GAP'IN YOL AÇTIĞI NÜFUS PATLAMASI VE GAP İLLERİ

NÜFUSU	67
--------------	----

- GAP Bölgesi Nüfusu.....	67
- GAP Bölgesi Nüfus Artış Hızı.....	68
- GAP illeri Nüfus Tahminleri.....	69
- Tablo, GAP Bölgesi Kapsamına Giren illerin Şehir ve Köy Nüfus..	71
- Tablo, GAP Kapsamına Giren illerin 1980-85 Artış Hızları	
Esas Alınarak Tahmin Edilen Toplam Nüfusları (1990-2010)....	72
- GAP illeri Nüfusları-Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu.....	73
- Tablo, GAP Bölgesi Kapsamına Giren illerin Nüfus Artış Hızı..	74

İKTİSADEN FAAL NÜFUS.....	75
---------------------------	----

- Faal Nüfusun Sektörel Bazda Dağılımı.....	77
- Faal Nüfusun İş Kollarına, Mesleğe ve İsteki Yere Göre Dağı..	79
- İş ve işçi Bulma Kurumuna Müracaat edenler ve yurt dışı faal..	82

İKTİSADEN FAAL NÜFUSUN NİTELİKLERİNE İLİŞKİN TABLOLAR

- Nüfusun Yaş Grubu, Son Hafta İşinde İktisaden Faal Olma Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	83
- Nüfusun, Son Haftada Tuttuğu İş, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	87
- Nüfusun, Son Haftadaki İktisadi Faaliyet Kolu, Nüfus Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	90
- Nüfusun, Son Haftadaki İktisadi Faaliyet Kolu, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	92
- Nüfusun, Esas Meslek, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı..	94
- Hanhalklarının Büyüklüğüne ve Çalışan Kişi Sayısına Göre Dağılımı.....	97
- 50 ve Daha Fazla İşçi Çalıştıran İşyerleri.....	98

**GAP ÇERÇEVESİNDE ŞANLIURFA YÖRESİ İSTİHDAM İMKANLARININ
ARTTIRILMASI VE KALKINMA STRATEJİSİ**

- Şanlıurfa Bölgesi ve Özellikleri.....	100
- Şanlıurfa Yöresi İçin GAP'ın Ongördüğü Kalkınma Stratejisi	101
- Entegre Kalkınmada Şanlıurfa Gelişmesinin Stratejik Tercihi	102
- Şanlıurfa'nın Belli Başlı Sorunları ve Kalkınma ve İstih- damda Alınması Gereken Tedbirler ve Öneriler.....	100
- Sonuç.....	111

EĞİTİM VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

- Eğitimde Genel Durum.....	114
- Milli Eğitim Hizmetleri.....	116
- İlköğretimdeki Gelişmeler.....	117
- Ortaöğretimdeki Gelişmeler.....	120
- Orta Öğretim Kuruluşları.....	123
- Yüksek Öğretim.....	124
- Yüksek Öğretimle ilgili Yurt Faaliyetleri.....	124
- Eğitim ve Öğretimle ilgili Sorunlarımız ve Öneriler.....	125
- Şanlıurfa'da Eğitim ve Öğretimle ilgili Grafik ve İstatistik.	126
- Halk Eğitim Hizmetleri ve Kurs Faaliyetleri.....	131
- 1988-89 Öğretim Yılında Halk Eğitim Merkezince Açılan Kurslar (Tablo).....	132
- Çıraklık Eğitimi ve Beceri Kazandırma Kursları.....	133
- İşletmelerde Meslek Eğitimi Gören Öğrencilerle ilgili Tablo.	135
- Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinin 1987-88 Öğretim Yılı Personel Durumu Çizelgesi.....	141
- Halk Eğitim Merkezleri ile ilgili Sorunlar ve Öneriler....	142
- Kütüphanecilik Faaliyetleri.....	143

SAGLIK HİZMETLERİ

- Genel Durum.....	144
- Hastahane Yatak Kapasitesi ve Doktor Sayıları.....	145
- Tedavi ve Sağlık Hizmetleri.....	145
- Sağlık Kuruluşlarında Çalışan Personel.....	146
- Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfus.....	146
- Şanlıurfa'da Hayati İstatistik Oranları (Çizelge).....	147
- Şanlıurfa İli Sağlık Ocakları (Tablo).....	148
- Şanlıurfa İli 1988 Yılı Hasta Hareketleri (Tablo).....	150
- 1988 Yılı, Sağlık Kuruluşlarında Çalışan Personel.....	151
- Sağlık Sorunları ve Çözümü İçin Önerilerimiz.....	152

SOSYAL GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

- SSK Çalışmaları.....	154
- Bağ-Kur Çalışmaları.....	154

SOSYAL HİZMETLER

- Yurtlar.....	155
----------------	-----

BÖLÜM - 5
EKONOMİK GELİŞMELER**TARIM**

- Genel Bilgiler.....	156
- Arazi Durumu.....	157
- Toprak Yapısı.....	158
- Çayır ve Mer'a Arazisi.....	160
- Arazi Kullanımı.....	160
- Bitkisel Üretim.....	161
- Bağ ve Bahçe Ürünleri.....	163
- Girdi Kullanımı.....	166
- Şanlıurfa'da Tarımın Teknolojik Durumu.....	167
- Tarımda Mekanizasyonun Geliştirilmesi.....	168
- Tarımda Verimliliğin Arttırılması.....	171
- Tarım Sektöründe Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilerimiz....	172
- Hayvancılık ve Hayvansal Üretim.....	174
- Hayvan Varlığının İlçelere Göre Dağılımı.....	177
- Hayvancılıkta Kuraklık ve Beslenme Sorunları.....	177
- Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Çalışmaları....	178
- Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Personel Durumu	180

TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ

- Ofisin Son İki yıllık alımları.....	181
- 1988 Yılı Tahıl Ekiliş Alanı ve Üretim Miktarı.....	181
- 1988 Yılı Destekleme Alım Fiyatları ve Artış Oranları.....	182
ET ÜRETİMİ.....	182

ORMANCILIK.....	183
- Şanlıurfa İlinde Neden Orman Tesis Edilmelidir.....	184
- Şanlıurfa'da Nerede Ne Kadar Orman Kurulmalıdır.....	184
- Şanlıurfa'da Bugüne Kadar Gerçekleştirilen Ağaçlandırma Faaliyetleri (Çizelge).....	187

İMALAT SANAYİ

- Genel Bilgiler.....	187
- Şanlıurfa'da Çalışır Durumda Olan Sanayi Kuruluşları.....	187
- Şanlıurfa'da Yatırım Alanlarının Desteklenmesi.....	193
- Öncelikli Yatırım Alanları.....	193
- Şanlıurfa'da Küçük ve Orta Ölçekli İmalathaneler.....	195
- Küçük Sanayi İşletmelerinin Sorunları ve Bu Sorunların Çözümü İle İstihdama Yapacağı Etkiler.....	196
- Teknolojik Yenilikler ve İstihdam Açısından Küçük Sanayi İşletmelerinin Girişimleri Nelerdir, Neler Olmalıdır.?....	197
- İstihdam Oluşturulmasında Küçük Sanayi Sektörünün Rolü Ne Olmalıdır ?.....	198
- Mahalli İstihdam İmkânlarının Arttırılması Hakkusunda Mevcut Kaynaklarımız Nelerdir ?.....	198
- Küçük Sanayi İşletmelerinin İstihdam Girişimleri ve Bu Konudaki Sorunları.....	199

İNŞAAT.....	200
-------------	-----

ELEKTRİK ENERJİSİ

- Köy Elektrifikasyonu.....	202
- Elektrik Tüketimi.....	202

BÖLÜM 6 - SERBEST MESLEK VE HİZMETLER SEKTÖRÜ

- Genel Bilgiler.....	204
- İç Ticaret.....	204
- İşyeri Sayısı.....	205
- Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıtlı Firmalar.....	205
- Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıtlı Firmaların Hukuki Statülere Göre Dağılımı.....	206
- Ticaret Hacı :	
- Ticaret Borsası.....	206
- Toptancı Hal'i.....	206
- Buğday Pazarı.....	209
- Hayvan Pazarı.....	209
- Sipahi Pazarı.....	210
- Ticari Gelişmelerle İlgili Diğer Göstergeler :	
- Son İki Yılda Tescil Edilen Firmalar.....	210
- Protesto Edilen Senetler.....	210

TURİZM

- Genel Bilgiler.....	211
- Müze Çalışmaları.....	211
- Turizm Yönünden Önem Taşıyan Tarihi Yerler ve Tabii Güzellikler.....	212
- Konaklama Tesisleri:	
- Turistik Belgeli Olanlar.....	213
- Belediye Denetimli Konaklama Tesisleri.....	213
- Şanlıurfa İlçelerindeki Belediye Denetimli Konaklama Tesis.....	219
- İl Genelindeki Lokantalar.....	220

HABERLEŞME HİZMETLERİ

- Telefon Hizmetleri :	
- Abone Durumu.....	221
- Her Yüz Kişiye Düşen Telefon Sayısı.....	221
- Telefon Konuşma Sayısı.....	222
- Telgraf Hizmetleri.....	222
- Posta Haberleşme.....	222
- İlimizde PTT'nin Yatırımları :	
- Dış Şebeke ve Radyo-Link Sistemleri.....	223
- Kuranportör Sistemleri.....	223
- İç Şebeke.....	224

ULAŞIM

- Genel Bilgiler.....	226
- İlimizdeki Önemli Karayollarımız.....	227
- Şanlıurfa Bağlantılı Devlet Karayollarında Ortalama Günlük Trafik.....	227

- Şanlıurfa İl Merkezinin Çevre İllere ve Bazı Merkezlerle Karayolu Uzaklığı.....	228
- Şanlıurfa İl Merkezinin İlçe Merkezlerine Karayolu Uzaklığı	229
- 1988 Yılı Yatırım Programı Doğrultusunda Şanlıurfa'da gerçekleştirilen Yol Yapım Çalışmaları :	
- Devlet Yolları.....	229
- İl Yolları.....	230
- Asfalt Çalışmaları.....	230
- Karayollarımızın Durumu.....	230
- Sonuç.....	231

ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ.....	233
- Şanlıurfa'daki Motorlu Araç Sayısı.....	233
- Odamıza Kayıtlı Ulaştırma Sektöründe Hizmet Eden Firmalar...	234
- Demiryolu Taşımacılığı.....	235

BÖLÜM 7- PARA-KREDİ VE KAMU GELİRLERİ

- Bankaların Mevduat ve Kredi Durumları.....	236
- Esnaf Kefalet Kooperatifleri Kredileri.....	236
- Genel Bütçe Vergi Gelirleri.....	237
- Mahalli İdare Gelirleri :	
- İl Özel İdaresi Gelirleri.....	238
- Belediye Gelirleri.....	239
- Köy Gelirleri.....	239
- Belediyelerin 1988 Yılı Yatırım Harcamaları ve İstihdam durumları.....	240

BÖLÜM 8- ŞANLIURFA'NIN 1988 YILI YATIRIM PROGRAMLARI GERÇEKLEŞME DURUMU VE 1989 YILI YATIRIM PROGRAMI

- Şanlıurfa İli 1988 Yılı 4. Dönem Sonu İtibariyle Yatırım Programı Gerçekleşmesi.....	242
- GAP Projesi 31.12.1988 Durumu.....	242
- Şanlıurfa İli 1988 Yılı Yatırım Programı Yatırım Projelerinin Kuruluşlara Göre 31.12.1988 İtibariyle Gerçekleşme Durumu (Çizelge).....	243
- Şanlıurfa İli İlçelere Göre 1989 Yılı Yatırım Dağıtımı.....	244

BÖLÜM 9- DIŞ TİCARET

- İhracat :	
- Canlı Hayvan İhracatı.....	245
- Mercimek Samanı İhracatı.....	246
- Diğer Kalemlerde Yapılan İhracat.....	246
- Şanlıurfa'dan 1987 Yılında Gerçekleştirilen İhracatın Mallar ve Ülkeler İtibariyle Değerleri.....	247
- Şanlıurfa'dan 1988 Yılında Gerçekleştirilen İhracatın Mallar ve Ülkeler İtibariyle Değerleri.....	248
- Şanlıurfa'dan Son Dört Yıl İçinde Yapılan İhracatın Ülkelere Göre Dağılımı.....	249

- Şanlıurfa'dan 1987-88 Yıllarında Yapılan İhracatın Ülke- lere ve Ekonomik Bölgelere Göre Dağılımı.....	250
- İhracatımızın Sorunları ve Çözümü İçin Önerilerimiz.....	251

BÖLÜM 10- ŞANLIURFA'DAKİ KAMU KURULUŞLARININ 1988 FAALİYETLERİ

- Odamızın 1988 Yılı Faaliyetleri.....	255
- DSİ XVI. Bölge Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Çalışmaları.....	261
- DSİ XV. Bölge Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Faaliyetleri.....	264
- Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Yatırım Proje- leri Çalışma ve İş Programı.....	267
- Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Çalışmaları.....	271
- Tarım İl Müdürlüğü'nün 1988 Yılı Çalışmaları.....	273
- PTT Bölge Başmüdürlüğü'nün 1988 Yılı Faaliyetleri.....	275
- Et Kombinası 1988 Yılı Çalışmaları.....	275
- Sağlık Müdürlüğü 1988 Yılı faaliyetleri.....	276
- Karayolları 91. Şube Şefliği 1988 Yılı Faaliyetleri.....	284
- T.C. Devlet Demiryolları'nın Şanlıurfa'daki 1988 Yılı Çalışm.....	285
- Kültür ve Turizm Müdürlüğü 1988 Yılı Çalışmaları.....	286
- Şanlıurfa Müzesi'nin 1988 Yılı Faaliyetleri.....	287

BÖLÜM 11 - GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

- Özet Bilgi.....	289
- GAP ile Yapımına Başlanan Projeler ve Alt Üniteleri :	
- Aşağı Fırat Projesi ve Üniteleri.....	291
- Karakaya Projesi.....	292
- Sınır Fırat Projesi.....	293
- Suruç Bazıki Projesi.....	293
- Adıyaman-Kahta Projesi.....	293
- Adıyaman-Göksu-Araban Projesi.....	293
- Gaziantep Projesi.....	294
- Kralkızı ve Dicle Projesi ve Üniteleri.....	294
- Batman Projesi.....	295
- Batman-Silvan Projesi.....	295
- Garzan Projesi.....	295
- Ilısu Projesi.....	295
- Cizre Projesi.....	295
- GAP Bölgesi :	
- Alan.....	296
- İklim Durumu.....	296
- Nüfus.....	297
- İstihdam Yapısı ve İktisadi Faaliyet Kolları.....	298
- Ekonomik Durum.....	299
- Türkiye Sektörel Katma Değeri İçinde GAP İllerinin Payı....	301
- İller İtibariyle Sektörel Katma Değer.....	301
- Yatırımların İller İtibariyle Dağılımı.....	302
- GAP Bölgesinde ve Türkiye'de Sektörler İtibariyle Yatırımlar	302
- GAP Bölgesinin Tarımsal Ekonomik Durumu.....	303

- GAP'ın Getirecekleri :	
- Ekonomik Katkıları.....	304
- Yatırımlar.....	305
- Gerçekleşmesi Beklenen Üretim Deseni içinde Zirai Ürün- lerin Yeri.....	305
- Tablo, Bölgesel Katma Değerin Sektörel Dağılımı.....	306
- Tablo, Zirai Üretimdeki Gelişmeler.....	306
- Tablo, GAP Alanındaki 1989 Yılı Toplam Kamu Yatırımları- nın Sektörlere Göre Dağılımı.....	307
- Tablo, GAP Alanındaki 1989 Yılı Toplam Kamu Yatırımları- nın illere ve Sektörlere Göre Dağılımı.....	308
- Sosyal Yapıdaki Değişiklikler.....	309
- Öncelikli Yatırım Alanları.....	309
- Yatırım Şirketi Kurulması.....	311
- GAP'a Özel Sektörün Bakışı.....	312
- Tarım Sanayi İlişkileri ve GAP Açısından Kısa Bir Bakış..	312
- Dünya Tarım Ürünü Stokları ve Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişmesinde Yeni İmkanlar.....	313
- Tablo, AT Ülkelerinde Tarım Ürünlerindeki Stokları.....	314
- GAP Yatırımlarının Finansmanı ve Yabancı Sermaye.....	316
- Değişik Açılardan GAP'da Dikkat Çeken Bazı Önemli Nokta- lar.....	317
- GAP'dan Özel Sektör Beklentileri ve Sonuç.....	320
- GAP Bölgesi Haritası.....	322
- GAP Bölgesinin Türkiye'deki Yeri Haritası.....	323

BÖLÜM 12 - ŞANLIURFA İLÇELERİ HAKKINDA ÖZET BİLGİLER

- Akçakale.....	324
- Birecik.....	325
- Bozova.....	327
- Halfeti.....	328
- Hilvan.....	329
- Siverek.....	331
- Suruç.....	334
- Viranşehir.....	335
- Ceylanpınar.....	337
- Harran.....	339
- Faydalanılan Kaynaklar.....	341

BÖLÜM - 1
ŞANLIURFA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

TARİHİ DURUM

Dünyanın kuruluşundan bu yana en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Şanlıurfa, tarihsel yönü bakımından ilgiyle izlenecek bir bölgedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin, Orta Fırat bölümünde yer alan Şanlıurfa, coğrafi durumunun özelliği nedeniyle, üzerinde bağımsız devlet ve beylikler kurulan, diğer önasya bölgelerine nazaran oldukça değişik bir yapıya sahiptir. Zira; Şanlıurfa, tarih boyunca bir çok medeniyetlerin istilasına uğramış ve zaman zaman, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da yaşayan medeniyetlerin egemenliği altına girmiştir. Bu bakımdan, Şanlıurfa tarihi, Mezopotamya'ya bağlı sayılır. Mezopotamya, Yunanca'da " İki nehir arasındaki toprak parçası " anlamına gelmektedir.

Mevcut kaynaklara göre, Şanlıurfa'nın bilinen ilk sakinleri Sümerler ve Akadlar'dır. Burada Sümerler ve Akadlar'ın yerleşmesi, Orta Asyadaki iç denizin kurumasıyla meydana gelen göçler sonucu olmuştur. Sümerler ve Akadlar'ın Mezopotamya'ya geliş tarihleri belli olmamakla birlikte, MÖ. 5000 yıllarında, askeri güçleri ve medeniyetleri ile, burada hatırı sayılır bir millet olarak yaşadıkları bilinmektedir.

Daha sonra, bölgede MÖ. 4500 yıllarında Keldani Devletinin kurulduğu görülmektedir. Sami ırkından olan Keldanilerin Mezopotamya'daki hakimiyetleri MÖ. 728 yılına kadar devam eder.

Sümerlerle Keldaniler arasındaki devrede, Altaylardan gelmiş olan Etiler'in hakimiyetine rastlanır. Şanlıurfa'ya bağlı Carablus (Karkamış) Güney Etiler'in merkezi olarak parlamış bir Mezopotamya şehridir.

Etiler'den sonra, Bölgede Hurriler'in yaşadığı ve büyük Hurri-Mittani devletini kurduklarını tarihi kaynaklar nakletmektedir.

Daha sonra şehir, sırası ile Persler'in, Araplar'ın, Madekonyalılar'ın ve Romalılar'ın hakimiyetine geçmiştir.

MS. 396 yılında Hunlar tarafından işgal ve yağma edilen Ş. urfa, 1030 yılında bu defa Bizanslıların eline geçmiştir. 1087 yılında Selçuklular, 1144 yılında Musul Hükümdarı İmadettin Zengi, 1182 yılında Selahattini Eyyubi ve 1393 yılında da Timur tarafından ele geçirilmiştir.

ŞANLIURFA ADI NEREDEN GELİYOR

Şanlıurfa, tarihte bir çok isimlerle anılmış olup, bu isimlerden, Ur, Orhei, Orhe, Orha, Reha ve Ruha adlarının değişimi sonucu Urfa adını almıştır.

Sümerlerce etrafı hendeklerle çevrili şehirlere "UR" adı verilirdi. Çivi yazılı kitabelerden, "UR" şehrinin MÖ. 6000-5000 yıllarında kurulduğu öğrenilmektedir.

Urfa'ya; Keldaniler "Urelkelfanın", Arami dilinde "Orhay", Makedonyalılar "Edessa", Yunanlılar "Kaliru'e" (suyu güzel yer anlamındadır) Araplar ise, kurtuluş anlamına gelen "El-Reha veya Ruha" adını vermişlerdir.

Başka bir kaynakta ise, Urfa'nın bilinen en eski adının Edessa olduğu nakledilmektedir. Bu isim, Makedonya Krallığı merkezinin eski bir adı olup, Büyük İskender sonrasına Selökidler dönemine kadar uzanmaktadır.

İslamiyetten önce Persler idaresinde kalan Şanlıurfa'ya Arap Yarımadasından bir çok arap kabilesi ile birlikte Mudar Oğulları'da gelip yerleşmişlerdir. Kaynaklara göre bu devirde Urfa'ya Diyar-ı Mudar adı verilmiştir.

Daha sonra, müslüman arap hakimiyetine geçen Urfa'ya, Araplarca Ruha adı verilmiştir. Bugün kullanılan Şanlıurfa adının Ruha'dan geldiği sanılmaktadır.

İl'in adı, Cumhuriyet dönemi boyunca Urfa olarak kullanılmıştır. Urfa, 1920'de Fransızlara karşı verdiği Şanlı mücadeleden dolayı, 12 Haziran 1984'de TBMM kararıyla Şanlı payesi almıştır.

ESKİ ÇAĞLARDA ŞANLIURFA

Şanlıurfa, yazılı tarihten önceki dönemlerde önemli olaylara sahne olmuş, dünyanın en eski şehirlerinden birisidir. Bazı kaynaklara göre, 3000 yıllık bir şehir olduğu söylenmektedir. Ünlü tarih bilgini Ebulfaraç'a göre, Şanlıurfa, Tufandan sonra Nuh Peygamber tarafından kurulan 18 şehirden birisidir.

1926 yılında Urfa ve çevresinde yapılan kazılarda Sümer, Asur ve Etiler'e ait kalıntılar bulunmuştur. Kaynaklara göre Arami, Asur, Med, Pers, Yunan ve Bizanslıların bu bölgede yaşadıkları bilinmektedir.

Şanlıurfa ve yöresinin MÖ. II. binde halkı Şubarlar'dan oluşan Mittanni Devleti'nin elinde olduğu bilinmektedir. Daha sonra Mitanni Devletine son veren Şuppiluliuma, Urfa'yı Hitit topraklarına katmıştır. MÖ. 1100 lerde Ege Göç Kavimlerinin oluşturdukları karışıklıklardan yararlanan Arami'ler, Güneydoğu Anadolu'da etkinlik sağladılarsa da kurdukları küçük prenslikleri birleştirip güçlü bir devlet oluşturamadılar bu krallıkların en uzun ömürlüsü olan Bit-Adini Devletinin MÖ. 857'de Asur Kralı III. Salmanastar tarafından yıkılmasıyla, Şanlıurfa ve çevresi Asurluların eline geçmiştir. Asur Krallarına Nemrud denilirdi. Hz. İbrahim'in Nemrut zamanında doğduğu ve tek tanrı fikrini buralarda yaydığı bilinmektedir. İran'ın kuzeyinde bulunan Med'ler MÖ. 600'lerde Asurları yenerek Urfa'yı kendi topraklarına katar, Daha sonra da Urartular'ı ortadan kaldıra Med'ler yerleşik bir düzen kuramadıklarından MÖ. 550'de Pers'ler karşısında tutunamayarak yıkıldılar.

Pers döneminde ordunun asker-soyluları arasında paylaştırılan Edessa, çevresindeki geniş ve verimli topraklarda tarım yapılması, şehirde ticaretin canlanmasına sebep olmuştur. Pers ordularını MÖ. 334 ve 332'de bozguna uğratarak bu devleti ortadan kaldıran İskender, tüm Anadolu ile birlikte Şanlıurfa'yı da Makedonya imparatorluğuna bağladı.

İskenderin ölümüyle (MÖ. 323) ülkesi, komutanları arasında bölündü. Güney Anadolu, Suriye ve İran, Selefkos'un payına düştü. Selefkos, merkezi Antakya olmak üzere Selökid Krallığını kurdu. Şanlıurfa da bu krallığa bağlandı. Selökidlerin giderek zayıflaması sonucu yerel topluluklardan Aramiler'in önderi Karen MÖ. 132'de Abgar Prens'liğini kurdu. Selökidler döneminde Şanlıurfa'da ağırlık kazanan Yunan Kültürünün izlerini büyük ölçüde yok eden Aramiler MÖ. 70'lerde Roma'nın bir uydusu durumuna gelen Selökidler'in tersine bağımsızlıklarını korudular.

Merkezi Şanlıurfa'da olarak kurulan Abgar Prensliğine, Osroene Krallığı da denilmektedir. Osroene krallarına Abgar denilirdi. Hristiyanlık dininin V. Abgar döneminde Urfa'ya yayıldığı, V. Abgar'ın Hz. İsa'yı Şanlıurfa'ya davet ettiği söylenmektedir. Osroene krallarından Eftuha tarafından yaptırılan kaledeki çift sütunlar bugün hala özelliğini korumaktadır.

Roma-Part savaşları sırasında birkaç defa işgale uğrayan Osroene krallığı MS. 117'de Romalılarca sona erdirilince Mezopotamya ve Urfa bir Roma eyaleti durumuna geldi.

Roma döneminde bölgedeki Arami ayaklanmalarını bastıran Roma Orduları 241'den başlayarak Sasanilerin akınlarına hedef oldu.

Şanlıurfa bölgesi de bu arada birçok defa Romalılarla Sasaniler arasında el değiştirdi.

Roma İmparatorluğu MS. 395'te Doğu ve Batı Roma olarak ikiye bölündüğünden Şanlıurfa bölgesi Doğu Roma İmparatorluğu içinde kaldı. Hristiyanlık'ın Antakya okulunu temsil eden ve "İsa'nın Tanrı değil, insan olduğunu" savunan Diafizitlik öğretisiyle 428'de Bizans başkan-tinde piskoposluğa kadar yükselen Nestorius, 431'deki Efes Konsili'nce afaroz edilince, Antakya ve Şanlıurfa kiliseleri Diafizitlik'in merkezi oldu. İmparator Justinianos 533'te Monofizitlik ve diafizitlik öğretileri arasında bir uzlaşma sağlayamayınca Urfa Kilisesinin tutumu daha da sertleşti.

İSLAM MEDENİYETLERİ DÖNEMİ

Halife Hz. Ömer döneminde Şanlıurfa, İyad İbni El Ganem komutasındaki İslam Orduları tarafından ele geçirilmiş ve Kentin ilk müslüman valisi olmuştur. Halife Hz. Osman zamanında Şanlıurfa Şam'a bağlanarak daha sonraları Emevilerin saltanatında kalmıştır. Müslümanlar 680'lerde Urfa-Harran ve Samsat'a birleştirerek bir eyalet meydana getirdiler. İslam egemenliği altında bulunduğu süre içinde açılan sulama kanalları ile bereketli toprakları daha da verimli hale getirilen kent, iyici zenginleşir. 750'de Emevilerin saltanatı son bulunca Urfa yöresindeki Emevi halkı üzerinde büyük bir Abbasi baskısı başladı. Bu baskılar sonucu meydana gelen ayaklanmalar, Abbasi Hükümdarı Harun'ür Reşid'in başa geçmesiyle son buldu. Halife Harun'ür Reşid'in adil yönetimi sayesinde sakir bir dönem yaşayan Urfa, 809'dan sonra onun oğulları arasındaki taht kavgaları sırasında büyük ölçüde zarar gördü.

Harun'ür Reşit ve oğulları döneminde Şanlıurfa ve Harran, Abbasi Devletinin ünlü birer kültür merkezi haline geldi. Halen Harran'da kalıntıları bulunan medreseler bu dönemde inşa edilmiştir. Şanlıurfa ve çevresi, Abbasilerin yıkılmasıyla şöhretini kaybetmiştir. Bu dönemde Ka-bileler arasındaki iç kavgalar sürüp gitmiştir. İslam güçlerinin birbirine düşmesinden yararlanan Bizanslılar 942'de Diyarbakır'a kadar ilerleyerek Urfa'yı da ele geçirmişlerdir. 1037'de tüm Urfa'yı ele geçirip egemenlikleri altına alan Bizanslılar kalenin surlarını onararak korunaklı hale getirdiler.

SELÇUKLULAR DÖNEMİ

1037'de Aral Gölü ve Hazar Denizi dolaylarında Büyük Selçuklu Devleti kurulurken, Urfa Bizanslıların elindeydi. Selçukluların büyük Komutanı Sultan Alparslan, 1071'de Malazgirt Ovasında Bizans ordusunu yenince Anadolu ve dolayısıyla Urfa, Selçukluların eline geçmesine hazırlanmış oldu.

Müslüman Türkler hızla Anadolu içlerine dağıldılar. Alparslan'ın 1072 de ölmesi üzerine Selçuklu tahtına Melikşah çıktı. Alparslan'a karşı ayaklanmış olan Süleymanşah ve kardeşi Mansur Urfa yöresinde bulunuyordu. Halep seferine çıkan Melikşah, Komutanlarından Bozan'ı Urfa'yı almak için görevlendirdi. Savaş iki müslüman Türk kuvvetleri arasında sürüyordu. Savaş sırasında Urfa'ya gelen Melikşah, savaşın kendi lehine dönmesini sağladı. Urfa ve çevresini savunan Süleymanşah savaşta öldü. (1086) Bugün türbesi Suriye sınırları içinde kalmış olup Türk Mezarı diye anılır. Melikşah Urfa'yı Bozan'a verdi. Bozan 1087'de Urfa ve Harran'a vali oldu. Urfa Selçuklular yönetiminde yeniden eski uygarlığına kavuşturuldu. Hanlar, meşcitler, medreseler açıldı. Ünlü Türk Bilgini Farabi'nin de ders gördüğü Harran Üniversitesi bu dönemde daha da geliştirildi.

Artan müslüman-Türk baskısını yoketmek amacıyla, Bizanslılar'ın isteği üzerine düzenlenen Haçlı seferi sırasında, Maraş yöresinde asıl haçlı ordusundan ayrılan Kont Baudouin, kent halkının desteğini kazanarak, 1098'de Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurdu. Uzun yıllar çevresi Türk Devlet ve Beylikleri ile çevrili bir ada durumunda varlığını sürdüren bu kontluk, zaman zaman Türk'lerin aralarındaki savaştan yararlanarak sınırlarını genişletmeyi de başardı. Ancak zamanla Urfa'da X egemen olan Haçlılar, iktidar kavgasına girip güçlerini yitirince Musul Atabegi İmameddin Zengi 1144'de Urfa'yı ele geçirdi. 1182'de İmameddin Zengi'nin ölümüyle yerine geçen Nureddin Mahmud'un yanında yetişen komutan Selahaddin Eyyubi; Eyyubi devletini kurunca Urfa'da bu devletin sınırları içinde kaldı.

1196'da Anadolu Selçuklu tahtına çıkan II. Süleymanşah döneminde ülke birliğini sağlamak için yürütülen çabalar Urfa'daki Eyyubi Ege-menliğini etkilemedi. 1232'de Mısır Eyyubileri'nin eline geçen Urfa, I. Alaeddin Keykubad tarafından Selçuklu topraklarına katıldıysa da Eyyubiler tarafından tekrar geri alındı.

Moğollar döneminde sık sık yağmalanan, ağır vergilerle ezilen Urfa yöresinin Türkmen boyları, Anadolu Selçukluları'nın 1318'de tarihe karışmasından sonra bağımsız davranmaya başladılar. Bu dönemde Anadolu'da kurulan sayısız beyliklerden birisi olan Salim Bey ve Oğulları aşireti Urfa'da etkinlik sağladı.

Ancak, Timur'la birlikte Ankara savaşına katılan Akkoyunlu'ların başında bulunan Karayülük Osman Bey, kendisine bağışlanan Diyarbakır yöresinde Akkoyunlu devletini kurduktan sonra (1403) Urfa'yı ele geçirdi.

Safeviler'in güç kazanmasıyla etkilerini yitiren Akkoyunlular 1502'de aldıkları son yenilgiyle tüm Doğu Anadolu'yu Safevilere bırakmak zorunda kaldılar. 1514'te Urfa'yı alan Şah İsmail Komutasındaki ordular Yavuz Sultan Selim tarafından 1517'de yenilgiye uğrattılır. Böylece aynı yıl Urfa'da Osmanlıların toprağına katılır.

OSMANLILAR DÖNEMİ

Urfa Osmanlılar döneminde bir süre barış içinde yaşadı. Celali ayaklanmaları bu barış döneminin sonu oldu. 1582'den sonra Anadoludaki sancak beylerinin görevden alınmaları yada yer değiştirmeleri büyük tedirginliklere sebep oldu.

Urfa, Osmanlıların eline geçtikten sonra Diyarbakır Eyaletine bağlanmıştı. Osmanlı egemenliğine girdiğinde Urfa'da 3 cami, 12 mes-cid, 4 hamam, 2 kervansaray, 1 bedestan, 1 darphane, 1 başhane, 1 ta-bakhane, 5 tane de küçük imalethane vardı.

Osmanlılar'ın klasik döneminde Urfa, Halep vilayetine bağlı bir sancaktır. 1867 Vilayet Nizamnamesi, Urfa Sancağı Merkez kaza, Birecik, Runkale, (Halfeti) ve Suruç kazalarından oluştuğunu kaydetmektedir.

1883 Halep Vilayet Salnamesi Urfa Merkez Kaza'nın başlıca taşınmaz mallarını şöyle sıralamaktadır.

Cami 31, Mescit 31, Tekke 4, Türbe 9, Kilise 11, Medrese 14, Kütüphane 6, Hane 3.906, Hamam 14, Han 9, Dükkan 1.799, Mağaza 4, Bedesten 1, Kasriyye 2, Su değirmeni 19, Hayvan değirmeni (madar) 29, Fırın 14, Kumaş Tezgahı 221, Dabakhane 2, Kahvehane 59, Meyhane 15, Boyahane 13, Sabunhane 2, Masura 10, Lokanta 2, Mezbaa 1,

1903 Maarif Salnamesine göre Urfa Merkez Kaza'da mevcut 7 adet medresenin kütüphanelerinde toplam 1.666 adet kitap bulunmakta olduğu, Bu medreselerde okuyan öğrenci sayısı ise 144 olduğu bildirilmektedir.

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ

Urfa, Milli Mücadele yıllarında iki işgal yaşadı.

Bunlardan birincisi 7 mart 1919 - 20 ekim 1919 tarihleri arasındaki İngiliz işgali, diğeri 31 ekim 1919 - 11 Nisan 1920 tarihleri arasındaki Fransız işgalidir. Ancak, Urfa'yı İngilizlerin Fransızlara anlagmayla devrettikleri gözönüne alınırsa, aynı kampa dahil bu devletlerin işgali tek bir işgal olarak da kabul edilebilir.

Fransız Generali E. Bremond'un, "tarihimizde Fransanın başına konan talih kuşunu bir defa daha ırkütüp kaçırdığı önemli bir devre" olarak tanımlanan Kilikya'nın Fransızlar tarafından işgali, aynı general'a göre o zamanlar kendilerine şu yararları sağlıyordu:

- Irak Petrolleri,
- Ergani Bakırları,

- Kilikya Pamuğu (Almanların harpten evvel egemenlikleri altında bulunan Mulhous dokuma fabrikalarının bütün ihtiyacının karşılandığı Kilikya pamuğu)

- İran ile, yani sınırsız imkânlarla sahip (XV.yüzyılda Nadir Şah'ın hükümrânlığı ve 1937 nisanında Tahran'a kadar gelen Trans-İranian demiryolu bunun tartışılmaz delilidir) bir memleket ile temasa geçmek, böylece ekonomik faaliyet yerimize Orta Asya'nın kapısını açmak."

Bu düşüncelerle Urfa ve çevresini işgal eden Fransızlar Urfa'da 500 kişilik bir kuvvet bulunduruyordu. Bu kuvvete, kendilerine yardımcı olan ve çoğu dışarıdan gelmiş olan Ermeniler dahil değildi.

Urfa savaşıları ise, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nce oluşturulan milis kuvvetleriyle sonradan bu kuvvetle birleşen aşiret kuvvetlerinden oluşuyordu. Sayıları Fransızlardan üstün olmasına rağmen gerek Fransızların iyi tahkim edilmiş binalarda barınmaları ve gerekse eğitilmemiş düzensiz birlikler halinde bulunmaları bu kuvvetlerin başarılı olmalarını engelliyordu. Nitekim yapılan bütün hücumlar, büyük kayıplarla sonuçlanmıştı.

9 Şubat'ta atılan ilk kurşuna kadar Sivas'dan yönetilen Milli Harekete bağlantı halinde bulunan Urfa hareketi, bu tarihten sonra sanki bütün bağlantısını yitirmiştir. Bunda Milli Hareket'in o sıralar Meclisi Mebusan v.s. sorunlarla uğraşmasının etkisi büyüktür. Ancak sonuç olarak Urfa savaşıları aradıkları desteği bulamamışlardır. Hem de Mustafa Kemal'in XIII. Kolordu Komutanlığına verdiği emirlere rağmen.

Uzayan kuşatma, iki tarafı da sıkıntıya sokmuştu. Fransızlar, artık yük hayvanlarını kesip yemeye başlamışlar ancak bir türlü gelecek Fransız yardımından ümit kesmemişlerdi. Ümitlerini kestiklerindeyse, teslim olması Fransız "şeref ve aaseti"ne bir türlü yakıştıramamışlardı. Onun için Urfa mutasarrıflığına başvurduklarında "Ermeni Cemaatinin erzaklarının bittiğini ve aç kaldıklarını" bahane ederek şehri tahliye edeceklerini bildirdiler.

Tahliye teklifi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini karıştırdı. Bir kısım üye, Fransızların şehri silahsız terketmeleri gerektiğini savunuyor bir kısmı ise tahliye için şart aranmasının gereksizliğini, tahliye teklifinin aynen kabul edilmesinin iyi olacağını savunuyordu. Birincilerin gerekçesi Fransızların bu şekilde giderlerse bir daha, bu kez kuvvet toplayarak gelecekleriydi.

Karakoyun üzerindeki köprüde taraflar buluştular, Ermeniler ve Amerikalıların mal ve canlarının korunması, Fransız mezarlarına saygı gösterilmesi, esirlerin geri verilmesi, ağırlıkların taşınması için 60 deve ve 25 yük arabasının Fransızlara verilmesi ve egraftan on kişinin Fransızlara refakat etmesi karşılığında Fransızların şehri tahliyeleri kararlaştırıldı.

Suruç yönüne doğru yola çıkan Fransız kafilesine eşraf yerine on Türk Jandarması eşlik ediyordu. On kilometre kadar yürüyüşten sonra Şebeke mevkiinde çatışma çıktı. Fransızlara göre bu "tam bir Pusu" idi. Bizim resmi kayıtlarımıza göre Fransızlar yolda rastladıkları köylülere ateş açmışlar ve silah seslerini duyan aşiretler ve milisler olay yerine gelip çatışmaya katılmışlardı. Çatışma sonucunda Fransızlardan alınan 100 kadar esir dışındakiler ölmüşlerdi. Yalnız dört kişi çeşitli yönlerden kaçmayı başarmışlar ve ikisi Cerablus istasyonuna, ikisi de Antep'deki Fransız kuvvetlerine ulaşabilmişlerdi.

İşgal, böylece sona ermiş, daha sonra Urfa üzerine yürümek isteyen yeni Fransız kuvvetleri sarı mağara'da hazırlıklı bulunan Kuva-yı Milliye tarafından karşılanmış ve Fransızlar ileri geçememişlerdi.

COĞRAFI DURUM

İl'in Genel Konumu :

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Şanlıurfa, 36 derece 40 dakika ve 38 derece 02 dakika kuzey enlemleri ile, 37 derece 50 dakika ve 40 derece 12 dakika doğu boylamları arasında kalır. Yüzölçümü 18584 Km2 olan il, batıdan Gaziantep, kuzeybatıdan Adıyaman, kuzeydoğudan Diyarbakır ve doğudan Mardin illeri ile komşu olmaktadır. İl'in batı ve kuzeybatısındaki komşu illerini tabii sınır olan Fırat Nehri ayırır. İl'in güneyinde Türkiye-Suriye Devlet sınırı uzanır. İl genelinde bir ova görünümünde olup, rakımı 518 mt.dir. Çevrede çeşitli yükseklikte dağlar ve tepeler mevcuttur. Kuzeyde yer alan dağlar ve tepeler güneye doğru gidildikçe alçalmaya başlar.

İl topraklarının % 61.7'sini kaplayan platolar ağırlıklı yeryüzü şeklini oluştururken, dağların oranı % 22, ovaların oranı ise % 16'dır. İl'in büyük bir bölümünü kaplayan Urfa Platosu, il'deki en önemli platodur. Ovalar, il'in güney bölümünde toplanmıştır. Kuzey Mezopotamya'nın bir uzantısı durumunda olan bu ovaların en önemlileri, Harran, Suruç ve Viranşehir ovalarıdır. Bu ovalar aynı zamanda tarımsal etkinliklerin yoğunlaştığı alanlardır. Ancak, kuraklık nedeniyle bu topraklardan yeterli ürün alınamaz.

YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Dağlar :

Şanlıurfa'da, dağlar, platolardan sonra ikinci ağırlıklı yeryüzü şeklini oluşturur. İl topraklarının % 22'si dağlarla kaplıdır. İl'in kuzeyini kaplayan bu dağların yükseltileri oldukça düşüktür. İl'de aşılması güç dağ yoktur. Güneydoğu Toroslar'ın orta kesiminin güney etekleri il alanı içinde kalır. Bu dağlar arasında geniş düzlükler yer alır. Genel olarak, kuzey güney doğrultulu olan bu dağların yükseltileri, güneye gidildikçe düşer. İl'deki başlıca dağlar şunlardır.

Karacadağ :

İl'in kuzey doğusunda kalan Karacadağ, sönmüş bir yanardağdır. 1919 metrelik yükseltisiyle il'in en yüksek noktasını oluşturur. Karacadağ'ın görüntüsü yumurta biçimindedir. Koyu renkli bazaltlarla kaplıdır. Yanardağdan fışkıran magmatik kayalar, çevrede geniş bir alana yayılmıştır. Karacadağ üzerinde bir çok tepe vardır. Bu tepelere kışın düşen kar çok sayıda kaynağı besler. Dağdan kaynaklanan suların bir bölümü uzun ve oldukça derin vadilerle Fırat Irmağı'na ulaşır.

Tektek Dağları :

801 Metre yükseltili Tektek Dağları, Harran Ovası ile Viranşehir Ovası arasında yer almaktadır. Tektek Dağları, kuzey-güney doğrultulu kıvrımlı ve geniş bir sıra oluşturur. Güneye doğru giderek alçalan Tektek Dağları dalgali düzlükleri ile bir yarıovayı andırmaktadır. Susuz Dağları ile Karakeçi Dağları arasında uzanan Tektek Dağları güneyde Şanlıurfa-Mardin sınırını aşarak Suriye sınırına dek sürer. Kimi yüksek noktaları olmasına karşın, genel olarak basık bir plato görünümündedir. Hayli geniş olan Tektek Dağlarının önemli tepeleri, Sıfır Tepe, Kırık Tepe, Hellohello tepesi, Hacco Tepesi, Cinas Tepe ve Toplu Tepe'dir. Tektek Dağları yumuşak kalkerlerden ve bu kalkerler arasında yer alan billurlu sert kalkerlerden oluşmaktadır.

Bu geniş dağ kütlesi, Harran ve Viranşehir Ovalarını birbirinden ayırır. Bu su kaynaklarından yoksun dağın açık pembe bir rengi vardır. Kalkerli yapıda, kolayca su sarnıçları açılarak, çevre köylerin su gereksinimi karşılanmaktadır.

Susuz Dağları :

Tektek Dağlarının kuzey batısında bir yay çizerek uzanan Susuz Dağları geniş bir kütle durumundadır. Su kaynaklarından yoksun olan bu dağın yükseltisi 817 metredir.

Takurtukur Dağları :

Karacadağın batısında yer alan bu dağların yükseltisi 1.222 metredir. Kalkerli oluşumlar egemendir.

Germuş Dağları :

Merkez ilçenin kuzeyinde bir yay çizen bu dağlarda zengin su kaynakları vardır. Bu kaynakların toplandığı bir kesiminde dağ eteği (Germuş) köyü bulunmaktadır. 800 metre yükseltili Germuş Dağlarının kalkerli bir yapısı vardır. Kalkerlerin zamanla sertleşmesiyle oluşan mermer tabakaları işletilmektedir.

Germuş Dağlarının etekleri bir ova görünümündedir. 250-300 metre yükseltili bu dağlar doğal bitki örtüsünden yoksundur. Germuş Dağlarının tepeleri oldukça basıktır.

Nemrut Dağı :

Merkez ilçenin güneyinde yer alan Nemrut Dağlarının yükseltisi 800 metre dolayındadır. Bu sıra, Tilki Dağları olarakta adlandırılır. Çevresine göre oldukça yüksek bir kabarıklık oluşturan Nemrut Dağları, düz, geniş sarp bir kayalık durumundadır. Kalkerli bir yapısı vardır. Nemrut Dağ sırası, kuzey güney doğrultusunda Suriye'ye dek uzanır.

Şebeke Dağları :

Suruç ilçesinde yer alan bu dağ sırası, çevresine göre oldukça yüksektir. (750 mt.) Kalkerli bir yapısı vardır. Doğal bitki yapısından yoksundur.

Arat Dağları :

Arat Dağları, Suruç Birecik arasında uzanır. Fırat Irmağı'nın hemen kıyısından yükselen Arat Dağları'nın kıvrımlı bir yapısı vardır. Yumuşak kalkerden oluşan dağın yükseltisi 771 metredir. Doğusunda Bozova uzanır. İldeki diğer önemli yükseltiler, Bozova'nın güneyindeki Kaplan Dağı, Arat Dağlarının güneyindeki Remo Dağı, ve Bello Dağıdır. Ayrıca Arat Dağları ile Fırat Irmağı arasında Küpeli Dağları, Kızıldağ ve Kalazan Dağı yer alır.

PLATOLAR YAYLALAR

Şanlıurfa ilimizle toprakların yeryüzü şekillerine göre dağılımında % 61.7'lik payla en ağırlıklı yeri platolar tutar. Geniş Arap Platformunun kuzey kesimini oluşturan Şanlıurfa Platosu, bir yandan Fırat Irmağı, bir yandan da güneydoğu toroslarla çevrilmiştir. Platolar arasında geniş düzlükler vardır. Şanlıurfa Platosu yer yer dağlarla kesilmiştir.

Plato kimi kesimlerde hafifçe çanaklaşmış, kimi kesimlerde ise hafifçe kubbeleşmiş biçimdedir. Kuzeyden güneye doğru kıvrımlı Toros Dağlarının eteklerinden Mezopotamya düzlüklerine doğru alçalır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batı yarısında yer alan Şanlıurfa ilinin büyük bölümünü kaplayan platoların kalkerli bir yapısı vardır. Platolarda karstik yapı birçok kesimde kendini göstermektedir. Çok sayıda mağara dolin ve sarnıç bir yapı nedeniyle ortaya çıkmış oluşumlardır.

VADİLER VE OVALAR

Şanlıurfa ili, genel olarak Arap Platformunun kuzey kesimi ve Güneydoğu Toroslar'ın orta bölümünün güney eteklerinde yer almıştır. Çeşitli tepeler ve dağlar arasında geniş ovalar oluşmuştur. İl topraklarının kuzey bölümünde kümelenen dağların yükseltileri güneye doğru gidildikçe düşmekte, dağların yerini geniş ovalar almaktadır. Ovaların eğimi güney ve güneydoğu yönündedir. Bu ovalar, tarımsal etkinliklerin yoğunlaştığı alanlardır. Ancak, kuraklık nedeniyle bu topraklardan yeterli ürün alınamaz. İl'in kuzeyinde ise Bozova, Hilvan ve Siverek Ovaları uzanır. İldeki vadiler dağ ve tepeler arasında sıkışmış ve pek gelişmemiş oluşumlardır. Akarsu yataklarına yağışlı aylarda su gelir, kuzeydeki vadiler güneye gidildikçe geniş düzlükler arasında yok olur. İldeki en önemli vadi Fırat vadisidir.

Harran Ovası :

Şanlıurfa ilinin en alçak ovası olan Harran Ovasında ortalama yükselti 375 metredir. Doğusunda Viranşehir Ovası, Batısında Suruç Ovası yer alır. Harran Ovası Suriyeye doğru hafifçe alçalmaktadır. Genellikle çok düz olan Ova'da topraklar kırmızı renktedir. Toprak kalınlığı Ova'nın kuzeyinde birkaç metre iken, güneye doğru gidildikçe artarak 20-30 metreye ulaşır. Çok verimli olan Ova'da akarsu yoktur. Yağışlar azdır. Topraklar yıkanmıştır. Sulama yapabilen kesimlerde verim çok büyük ölçüde yükselmektedir. Harran Ovası'nın yüzölçümü 2750 km²'dir.

Suruç Ovası :

Harran Ovası'nın batısında yer alan Suruç Ovası, yaklaşık 700 Km² alan kaplar. Ova hafifçe dalgalı ve engebelidir. Toprakları kırmızı toprak, kalınlığı ise, 50-100 Cm arasında değişmektedir. Bu çok verimli toprak tabakasının altında yer yer Eosen kalkerlerine rastlanmaktadır.

Viranşehir Ovası :

1200 Km² alan kaplayan Viranşehir Ovası, dalgalı ve engebeli bir görünümündedir. Harran Ovası'nın doğusunda Tektek Dağları'nın arkasında biraz yüksekçe bir basamakta uzanan bu ova güneye doğru alçalır. Bu kesimde Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği'nin toprakları uzanır. Alivyonlarla kaplı olan bu çok verimli ovanın temelinde kalkerler vardır.

Hilvan Ovası :

Genelde düz olan Hilvan Ovasında yer yer dalgalı kesimler vardır. Bu kalkerli Ova'da toprakların rengi kırmızıdır. Karstik oluşumlar geniş alanlar kaplar.

AKARSULAR

Şanlıurfa akarsularca zengin bir il değildir. Fırat dışındaki akarsular sürekli akışlı değildir. Yağışların az olması buharlaşmanın fazlalığı ve kalkerli yapı nedeniyle yüzeyde akarsular oluşamaz.

Kaynaklarla beslenen akarsular, ancak çıktıkları alanları sulayabilecek boyuttadır. İl alanında iki tür havza yer almaktadır. Sularını Fırat'a kadar ulaştırabilen açık havzalar ve ulaştıramayan kapalı havzalar Karacadağ'dan batıya doğru, Yılanlı Dağı, Susuz Dağları, Kaşmer Dağı, Sakızlı Dağı ve Arat Dağları çizgisinin kuzeyinde kalan Ovalar açık havzalardır. Bu çizginin güneyinde kalanlar ise kapalı havzalardır. Açık havzalardaki sular, çeltik Suyu, Pınar Suyu, Pamuk Çayı, Zenceşur Çayı, Karabağ Suyu, Aslanlı Çayı, Bahçecik Suyu, Hamdun Çayı, Necarık Suyu, Titriş Çayı, Zadeli Çayı, Giresov Suyu ve Halfeti Suyu'dur. Bu sular doğrudan Fırat'a katılır. Siverek, Hilvan, Bozova, Halfeti yöreleri açık havzalardır. Kapalı havzalardaki Pınarbaşı suyu, Süleyman Pınarı, Mizar Suyu, Bamyı Suyu, Kehriz Suyu, Germüş Suyu, Açık Su, Halilürrahman Suyu, Direkli Suyu, Mercihan Suyu denize yada ırmağa ulaşamayan akarsulardır.

İldeki akarsuların akışları düzensizdir. Birçoğu sel niteliğindedir. Yağışlı aylarda vadilerde su bulunabilir. Kurak aylarda bu akarsular kurur yada kurumaya yüz tutar.

Fırat Irmağı :

Siverek İlçesinin Dağbaşı Bucağı yakınlarındaki Mektalan Geçidinden il topraklarına giren Fırat Güneybatıya doğru akarak Adıyaman, Şanlıurfa sınırını oluşturur. Batıdan Göksu'yu alır. Bu kesimde Gaziantep sınırı başlar. Göksu'dan sonra güneye dönen ırmak, kalkerli oluşumları yarararak yer yer derin bir vadi oluşturur. Daha güneyde Birecik'in batısında Suriye topraklarına girer. İl toprakları içindeki bölümünün uzunluğu 270 Km kadardır. Akışı düzensizdir. Doğu Anadolu Dağları ve Güneydoğu Toroslardaki karların erimesiyle yükselir. Akışı baharda en üst düzeyine ulaşmaktadır. Yer yer derinliği artan Fırat'dan ulaşım-dan yararlanılamaz. Türkiye'nin en uzun köprülerinden biri olan Birecik Köprüsü bu ırmak üzerindedir.

Cülap Suyu :

Şanlıurfa'nın kuzeydoğusunda Diphisar ve Gürpınar köyleri yakınında doğar. Güneye doğru akarak iki küçük suyla birleşir ve Cülap suyu adını alır. Uzunluğu 60. km. kadardır. Daha güneyde Harran'ın kuzeyinden geçerek Belih Çayı'yla birleşir ve Fırat'a dökülür. Cülap Vadisi boyunca, soğut ve kavak ağaçları, çeltik tarlaları vardır.

Karakoyun Deresi :

Batı doğu doğrultusunda akmaktadır. Kışın ve baharda yağışın bol olduğu zamanlarda akan bir deredir. Derenin oluşturdugu Vadinin yamaçları kalker oluşumludur.

Cavsak Suyu :

Merkez ilçenin Kuzeybatısındaki Cavsak köyünden çıkar, Birçok kaynağı vardır. Güney ve Doğu'ya doğru eğimli bir yamaçtan akarak doğuya yönelir. Şanlıurfa kentinden geçerek Bamyasuyu ile birleşir.

Belih Suyu :

Harran'ın güneyinde, Akçakale Aynelarus yakınlarında doğar. Kimi kolları Tektek Dağlarından kaynaklanır. Suriye topraklarında Fırat'a kavuşur.

Habur Suyu :

Şanlıurfa İli'nin en önemli akarsularından Habur'un uzunluğu 350 km. kadardır. Viranşehir'in kuzeydoğusunda Karacadağ'ın eteklerinde doğar. İki kol olarak güneydoğuya yönelir. Fırat'ın önemli kollarından olan bu su Zerk ve Çağçağ çaylarını alır.

Zengeçur Çayı :

Karacadağ'dan doğar. En büyük kaynağı Fak köyü yakınındadır. Karacadağ'ın kuzey eteklerinden çıkan çok sayıda kaynakla beslenir. Batıya doğru akarak Gavur tepesinin güneyinde Menderesler çizer, Burada Geldik Suyu'yla birleşerek Zengeçur Çayı adını alır. Kış ve ilkbahar'da suları kabarır. Sel niteliği taşıyan ve derin bir vadide akan Zengeçur Çayı, Kazo Köyü yakınında Fırat'a kavuşur.

Göller :

Şanlıurfa kenti içinde iki göl vardır. Bunlar Halilulrahman ve Aynizeliha Gölleridir. Yöre halkınca kutsal sayılan bu göller, kentin güney batısında Tıfıdır tepesi ile Kara tepesi arasındaki çanaklar içinde oluşmuştur. Bu gölleri birçok kaynak beslemektedir. Bozova'nın güneydoğusunda iki göl vardır. Bunlar kaynak suları ile beslenen büyük göl ve küçük göldür.

JEOLOJİK ÖZELLİKLER

Şanlıurfa, yapı bakımından 3'ncü jeolojik devrin son katı olan policesen bölümünün karakterini göstermektedir. Eski dünyanın bir bölümü ile birlikte teşekkül etmiştir.

Kıvrımlar oluşmadan önce, Anadolu'nun bulunduğu sahada, Thitys adı verilen bir deniz bulunmaktaydı. 3'ncü zamanın başlangıcından meydana gelen yan basınçlar ve patlamalardan esaslı bir şekilde etkilenmeyen Şanlıurfa, üzerinde bulunduğu sert kütlede biraz yükselmiş ve yer yer kıvrımlara uğramıştır. Şanlıurfa ili'nin kuzeydoğu yöresi, özellikle Siverek, Hilvan, Viranşehir Karacadağ'dan fıskırmış bazalt taşlardan oluşmuştur. İl'in bir kısmı ise kalker taşlardan meydana gelmiştir.

İKLİM

Şanlıurfa'da karasal iklim hâkim olup, kışlar ılık, yazlar ise sıcak ve kurak geçer.

Deniz etkisinden uzak bulunan ilde, günlük ve yıllık sıcaklık farkları yüksektir. Yaz aylarında sıcaklığın 43-45 dereceye kadar yükseldiği görülür.

Şanlıurfa'da Akdeniz iklimi özelliklerini görmek mümkündür. Bölgede sıcaklığın fazla olmasının nedeni; bir taraftan güneydeki çöl ikliminin etkisi, bir taraftan da kuzeydeki dağların, serin hava kitlelerinin bölgeye girmesine engel olmasıdır.

Şanlıurfa'da ortalama yıllık sıcaklık 18.1 C'dir. Türkiye'nin en sıcak yeri olarak bilinen Şanlıurfa'da en yüksek sıcaklık Temmuz ayında 46.5 C°, en düşük sıcaklık ise şubat ayında 12.4 C° olarak ölçülmüştür. Türkiye'de şimdiye kadar ölçülebilen en yüksek sıcaklık 19.7.1962 tarihinde Ceylanpınar ilçemizde ölçülmüş olup, 47.6 C°'dir.

Şanlıurfa iklimi, yağış bakımından Akdeniz yağış rejimi özelliklerini hatırlatır. Yağmurlar daha çok kış ve ilkbahar aylarında görülür. Yaz ayları ise tamamen kurak geçer. Yıllık ortalama yağış; Şanlıurfa'da 473 mm, Birecik'te 368 mm., Akçakale'de ise 330.9 mm.'dir.

Kar yağışı her yıl olmamakla beraber, bir kaç günü geçmez. Düşük sıcaklık derecesinin (0 C°)den aşağı düştüğü donlu günler sayısı 24'dür.

Yüksek sıcaklık derecesinin 25 C° derece ve daha yukarı çıktığı yaz günleri sayısı 173'dir. 41 Yıllık rasat değerlerine göre Şanlıurfa'da ortalama nisbi nem % 48'dir. Bu oran Türkiye'de nisbi nem değerleri bakımından en düşük değerdir. İl'de aylık nisbi nem ortalamaları Temmuz ve Ağustos aylarında % 27'ye kadar inmekte, Ocak ayında ise en yüksek aylık ortalamaı vererek % 71'e yükselmektedir.

İl'de 23 yıllık buharlaşma rasatlarına göre, yıllık ortalama buharlaşma miktarı 2047.7 mm'dir. (bu değer gölgede toprak yüzünden 2 m yükseklikte rasat siperi içinde bulunan Wild evaporimetresiyle ölçülmüştür.) Kış aylarında buharlaşma aylık 40-50 mm'ye kadar düşmekte yazın ise 350-400 mm'ye ulaşmaktadır.

Şanlıurfa'da aylık ortalama rüzgar hızı saniyede 2.8 metredir. Ortalama rüzgar, Haziran ve Temmuz aylarında en yüksek hızını bulmaktadır. (3.7.- 7.9 m/sec). Şanlıurfa'da hakim rüzgar kuzeybatı (NW-Karayel) yönündedir. Kış veya yaz aylarında bölgeyi etkisi altına alır. Nisan, Mayıs, Eylül ve Ekim aylarında ise bölge batı (W) rüzgarlarının etkisi altındadır. Yörede fırtınalı geçen gün sayısı 3'tür.

1933 Yılı Meteorolojik verileri tablo 2'de gösterilmiştir. Meteorolojik verilerin bir önceki yıla göre mukayesesini yaptığımızda yağış miktarı haricinde diğer değerler arasında önemli bir fark gözlenmemiştir. Yağış bir önceki yıla göre (1937 yılı) önemli artış kaydetmiştir.

Meteoroloji İl Müdürlüğü'nün çalışmaları :

Meteoroloji İl Müdürlüğünün 1933 yılı çalışmaları özetle şöyledir.

1937 mali yılı yatırım programında yer alan ve yapımı 1933 yılında gerçekleşen Meteoroloji İl Müdürlüğüne ait 4 dairesel personel lojmanı bitmiş bulunmaktadır. Ayrıca yıl içinde hizmete giren Şanlıurfa Hava alanına gerekli meteorolojik destek sağlanmış olup, personel takviyesi yapılmıştır.

TABLO (1)
ŞANLIURFA İLİ'NİN 1987 YILI METEOROLOJİK VERİLERİ

Aylar	En Yü. Sıcak.	En Düş. Sıcak.	Or.Sıc.	Or.Nisbi Nem %	Or.Yağış Tc.p.Kg.	En Kuv. Rüzgar Hızı	Rüzgar Yönü	Aylık Or. Güneşleme Müd.
Ocak	13.1 C°	2.0	6.6	77.9	124.2	8.4	SW	3.0
Şubat	13.4	0.2	9.3	70.2	27.5	8.9	NN W	6.0
Mart	21.4	-1.1	7.5	68.1	96.7	14.3	SW	5.2
Nisan	28.3	4.2	15.1	57.4	11.7	13.6	NN W	3.4
Mayıs	35.9	8.7	22.9	47.8	0.0	12.3	SW	9.9
Hazir.	38.6	15.0	28.0	40.3	---	24.3	NN W	12.1
Tem.	42.4	19.9	32.6	34.5	---	10.0	NN W	12.2
Ağus.	44.2	17.3	30.9	34.2	---	10.2		10.9
Eylül	37.3	14.9	27.7	30.3	0.4	8.5	NNW	10.4
Ekim	35.7	4.5	17.9	55.5	77.3	13.0	NNW	6.3
Kasım	22.4	4.2	12.3	64.3	63.1	12.6	SSW	6.7
Aralık	13.2	-4.3	6.5	80.1	123.5	13.0 E/sec	S Yon	2.2

TABLO (2)
ŞANLIURFA İLİ'NİN 1988 YILI METEOROLOJİK VERİLERİ

Aylar	En Yük. Sıcaklı.	En Düş. Sıcak.	Or.Sıc.	Or.Nisbi Nem	Or.Yağış Tc.p.kg.	En Kuv. Rüz.Hızı	Rüzgar Yönü	Aylık Ortalama Güneşleme Mtd.
Ocak	15.9	-1.5	5.0	79.7	109.3	7.3	ENE	3.8
Şubat	15.6	-1.4	7.5	73.2	53.6	14.7	N	5.3
Mart	20.1	0.1	9.3	71.7	125.0	16.2	NNW	5.3
Nisan	23.5	5.9	14.9	68.0	129.1	13.1	N	6.1
Mayıs	36.2	9.5	22.2	54.4	19.5	13.3	NNW	10.1
Hazir.	37.1	15.5	27.1	39.1	7.2	17.3	NN	11.5
Temmuz	40.2	20.1	31.9	30.7	9.7	11.1	N	12.0
Ağustos	41.1	17.0	31.4	33.5	0.6	15.5	NNW	11.1
Eylül	37.6	16.0	26.4	35.5	0.3	13.4	NNW	10.1
Ekim	32.7	9.2	18.3	64.9	122.6	13.0	NNW	7.4
Kasım	19.3	-2.7	9.0	67.0	40.9	10.9	NNW	5.2
Aralık	17.3	-5.2	6.9	30.7	30.4	14.6	NNW	2.0

TABLO 3 ŞANLIURFA İLİ (1929-1980) İKLİM VERİLERİ (DMİ, 1974 ve DMİ, 1984)

METEOROLOJİK ELEMANLAR (Climatical Elements)	RASAT SÜRESİ		A Y L A E												YILLIK Annual
		X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX		
Ortalama Yağış (mm)	4	22.7	41.4	37.5	101.9	71.4	65.1	52.0	26.0	3.3	1.6	1.3	1.7		476.4
Ortalama Sıc.(C°)	4	19.9	12.9	7.3	4.9	6.3	10.0	15.6	21.7	27.6	31.5	31.1	26.6		19.0
En Yüksek Sıc(C°)	49	37.3	30.3	22.7	21.0	22.7	29.0	33.3	39.5	42.2	46.5	45.2	41.7		46.5
En Düşük Sıc(C°)	49	1.9	-0.0	-0.4	-10.3	-12.4	-9.4	-9.3	2.5	5.3	15.0	16.0	10.0		-12.4
Or.nisbi nem (%)	38	42	58	69	71	67	60	53	43	30	27	29	32		4
Or.rüz.hızı(m/sec)	31	2.2	2.0	2.0	2.4	2.6	2.3	2.7	2.7	3.7	3.9	3.3	3.0		2.3
En hızlı rüz.hız(m/sec)	29	21.6	19.4	29.0	20.4	21.0	25.0	20.5	22.4	23.0	22.5	18.4	26.2		29.0
En hızlı rüzgar yönü	29	N	SW	E	NW	WNW	W	E	WNW	NW	NNW	SW	SSE		E
Ortalama Buharlaşma(mm)	23	163.0	77.1	39.9	35.0	40.4	72.9	113.6	130.0	292.4	304.7	372.0	269.3		2047.7
Ortalama Toprak sıcak- lığı (5 cm'de) (C°)	18	20.9	13.1	7.1	5.5	7.1	11.1	17.3	24.3	32.3	26.9	35.0	30.0		20.2
Or.kar yağ.gün sayısı	15	---	---	0.2	1.3	1.1	0.2	---	---	---	---	---	---		2.0
En yüksek kar örtüsü kalınlığı(cm)	39	---	---	12	29	20	3	---	---	---	---	---	---		29

İL NÜFUSU

1985 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre ilimizin nüfusu 795.034'dir. Nüfusun, ilçelere göre dağılımı ve yıllık nüfus artış oranları ile nüfus yoğunlukları şöyledir.

<u>İLÇE ADI</u>	<u>ŞEHİR NÜFUSU</u>	<u>KÖY NÜFUSU</u>	<u>TOPLAM NÜFUS</u>	<u>YILLIK NÜF. AR. %</u>	<u>TOPLAM</u>	<u>ŞEHİR NÜFUS YOĞUNLUĞU</u>
Merkez	194.969	77.553	272.527	55.42	55.47	72
Akçakale	15.542	42.438	58.030	65.31	32.26	30
Birecik	25.998	27.566	53.564	51.64	53.22	62
Bozova	9.593	38.803	48.406	107.6	57.06	31
Ceylanpınar	25.781	12.976	38.757	34.65	53.19	19
Halfeti	2.333	28.367	30.700	66.79	34.37	47
Hilvan	7.907	21.065	28.972	67.75	59.06	22
Siverek	40.333	63.312	112.145	93.93	62.56	25
Suruç	25.660	43.765	69.425	61.23	63.00	36
Viranşehir	45.329	37.179	82.508	20.95	29.32	57
Toplam	401.450	393.584	795.034	63.14	55.45	42

BÖLÜM - 2
ŞANLIURFA
TİCARET VE SANAYİ ODASI
HAKKINDA GENEL BİLGİLER

ŞANLIURFA TİCARET VE SANAYİ ODASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A- Odamızın İş Çevresi :

Odamız iş çevresine; Merkez, Akçakale, Bozova ve Suruç ilçelerimiz dahildir.

İlçelerimizden Siverek ve Hilvan, Siverek Ticaret ve Sanayi Odasına, Viranşehir ve Ceylanpınar, Viranşehir Ajanlığı'na, Birecik ve Hal-feti ilçelerimiz ise Birecik Ticaret ve Sanayi Odası iş çevresine bağlıdır.

Bu bakımdan, firmalarımız ile ilgili vereceğimiz istatistikî bilgiler, il geneli olmayıp, Ş.urfa; Merkez, Akçakale, Bozova ve Suruç ilçelerimizdeki firmalarımızın durumunu yansıtmaktadır.

B- Odamızın Üye Durumu :

1- Üye Sayısı.

31.12.1988 tarihi itibariyle, Odamıza kayıtlı üye sayısı 2549'u gerçek, 252'si tüzel olmak üzere, toplam 2.801'dir. Bu sayı, 1977 sonun-da 2693, 1986 sonunda ise 2515 idi. 1988 yılında, Odamızın üye sayısı; 1987 yılına göre % 4, 1986 yılına göre ise % 11.37 oranında artış kay-detmiştir.

Üyelerimizin % 91'i gerçek kişi, % 9'u ise tüzel kişi (firma)dır. Bu oranlar 1987 yılında % 92, ve % 8, 1986 yılında ise % 93.53, % 6.47 idi.

1986 yılından bu yana Odamıza kayıtlı hakiki şahıs firma oranında % 2.53 oranında azalma olduğu gibi, tüzel kişi oranında ise artış kayde-dildiği görülmektedir.

2- Üyelerimizin Hukukî Statülerine göre dağılımı.

31.12.1988 tarihi itibariyle Odamıza kayıtlı üyelerimizin hukukî statülerine göre sayıları ve toplam üye sayısı içindeki yüzde payları aşağıdaki şekildedir.

<u>Firmanın Hukukî Statüsü :</u>	<u>Sayısı</u>	<u>%</u>
Gerçek kişi	2.508	89.54
Banka Şubeleri	20	0.72
Kollektif Şirketler	41	1.46
Limited Şirketler	64	2.29
Anonim Şirketler	22	0.78

Konut Yapı Kooperatifleri	92	3.28
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri	5	0.18
Köy Kalkınma Kooperatifleri	16	0.57
Üretim Pazarlama ve Tüketim Koop.	11	0.40
Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri	5	0.18
Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Koop.	5	0.18
Kamu Kuruluşları ve KİT'ler	12	0.42
T o p l a m :	2.801	100.00

1987 yılına göre; gerçek kişilerin toplam üye sayısı içindeki payının % 1.06, kollektif şirketlerin ise % 0.23 oranında azaldığı, Anonim Şirket ve Konut Yapı kooperatiflerinin aynı seyri izledikleri görülmektedir. Buna karşılık limited şirketlerin % 0.53 oranında artış kaydettiği görülmüştür.

3- 1988 Yılında Tescil Edilen Firmalar.

1988 Yılında tescil edilen firma adedi 168'dir. Bu sayı 1987 yılında 178 idi.

1987 ve 1988 yıllarında tescil edilen firmaların hukuki statülerine göre dağılımı şöyledir.

Tescil Edilen Firmanın Hukuki Statüsü	1987		1988	
	Sayısı	%	Sayısı	%
Gerçek Şahıs	138	77.53	126	75.00
Anonim Şirket	3	1.69	2	1.19
Limited Şirket	14	7.86	18	10.71
Kollektif Şirket	1	0.53	2	1.19
Kooperatifler	22	12.36	17	10.12
Banka Şubesi	--	--	1	0.60
Kamu Kuruluşu	--	--	2	1.19
T o p l a m :	178	100.00	168	100.00

1988 Yılında kaydolan firmaların % 75'ini gerçek şahıs, % 10.71'ini limited şirketler, % 10.12'sini ise kooperatifler oluşturmaktadır. Bu oranlar; 1987 yılında % 77.53, % 7.86 ve % 12.36 idi.

4- 1988 Yılında tescil edilen firmaların iştiğal konularına göre dağılımı:

<u>Firmanın İstiğal Konusu</u>	<u>Sayısı</u>
İnşaat Müteahhitliği ve inş.mühendisleri	29
Gıda maddeleri toptancısı	18
Konut Yapı Kooperatifleri	15
Oto lastik ve oto yedek parça satıcıları	10
İthalat İhracat	9
Ev Mobilyası satıcılığı	9
Oto alım satımı	9
Nakliye ve otobüs işletmeciliği	9
Zahire, hububat ve pamuk	9
Zirai ilaç ve gübre bayiliği	7
Halı, mobilya	6
Konfeksiyon, tuhafiye, ayakkabı	6
Özel dersane ve sürücü eğitim kursu	4
İnşaat malzemesi satıcılığı	3
Basım, yayım ve matbaacılık	3
Akaryakıt bayiliği	3
Diğerleri	19
T o p l a m :	168

1988 yılında Odamıza kaydını yaptıran firmaların % 17.26'sını inşaat müteahhitleri ve inşaat mühendisleri, % 10.71'ini gıda maddeleri toptancıları, % 8.92'sini konut yapı kooperatifleri, % 63.11'ini ise muhtelif iş kollarından firmalar oluşturmaktadır.

5- 31.12.1988 tarihi itibarıyla Odamıza kayıtlı firmaların meslek gruplarına göre dağılımı.

<u>Meslek Grubu</u>	<u>Meslek Grubuna giren iştiğal konular</u>	<u>Gerçek</u>	<u>Tüzel</u>	<u>Toplam</u>
1'nci	Manifaturacılar	98	2	100
2'nci	Tuhafiye, attariye, kavafiye kitap kırtasiye eczane ve benzerleri	279	7	286
3'nci	Akaryakıt, madeni yağlar, oto lastik oto parçaları, oto kamyon ve benz.	274	7	281
4'nci	Zahire ve mevsim malları, canlı hayvan, sadeyağ, yapağı, et, ihr.vb.	691	33	924
5'nci	Nakliyecilik, odun, kömür, furun tatlıcı, pastahane, şekerleme, simit vb.	121	17	138

		<u>Gerçek</u>	<u>Tüzel</u>	<u>Toplam</u>
6'nci	Kuyumcular, fabrikalar bankalar, sigorta acenteliği, gazete ve matbaalar ve köçp.	36	50	86
7'nci	İnşaat müteahhitleri, inş.mlz.sıhhi te- sisat, demir, çimento, elektrik mlz. biriktet imalatı ve benzerleri	575	122	707
8'nci	Kuru bakkaliye, yağ meyve ve sebze komis. toptancıları, şeker toptan ve perakende.	214	4	218
9'nci	Tüccar terzi, halı, kilim, mobilya ve benz.	61	--	61
TOPLAM.....		2.549	252	2.801

C- Tüzel Kişi Firmalarımızın sermaye durumları.

31.12.1983 tarihi itibariyle Odamıza kayıtlı tüzel kişilerin toplam tescilli sermayeleri 5.034.764.000.-TL olarak hesaplanmıştır. Bu meblağ 1987 sonunda 4.519.434.000.-TL idi.

Tüzel kişi firmalarımızın sermaye miktarı GAP içerisinde önemli bir konuma sahip olan ilimiz için çok düşük olarak değerlendirilmektedir.

Sermaye birikimini etkileyen en önemli neden, faal nüfusun %73 gibi büyük bölümünün tarım sektöründe çalışır olmasıdır. Ticaret ve Sanayi sektörünün faal nüfus içindeki payı % 30'un altındadır. Ticaret ve sanayi kesiminde çalışan nüfus, tarım kesiminde çalışan nüfusun bir hayli altında düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bu durum ise, zaman içinde ticaret kesimindeki sermaye birikimini önemli ölçüde etkilemektedir.

1- Tüzel Kişilerin sermaye miktarının hukuki statülerine göre dağılımı :

Odamıza kayıtlı tüzel firmaların 31.12.1983 tarihi itibariyle sermayelerinin hukuki statülere göre dağılımı şöyledir.

		<u>%</u>
Bankalar	1.133.500.000.-TL	23.60
Şirketler	3.824.844.000.-TL	75.96
Kooperatifler	21.420.000.-TL	0.44
T o p l a m :	5.034.764.000.-TL	100.00

Tüzel firmaların toplam sermayelerinin % 75.96'sını şirketler, % 23,60'ını ise Bankalar oluşturmaktadır. Bu oranlar 1987 sonunda % 69, % 29 idi.

2- Şirketlerin nevelerine göre toplam sermaye miktarları.

Ödümüze kayıtlı şirketlerin 31.12.1988 tarihi itibarıyla sermaye miktarları şöyledir.

		%
Anonim Şirket	1.121.004.000.-TL	4
Limited Şirket	1.747.530.000.-TL	45
Kollektif Şirket	249.250.000.-TL	7
T o p l a m :	3.116.634.000.-TL	100

1987 yılı sonunda 3.116.634.000.-TL olan şirket sermayeleri 1988 yılında 70.210.000.-TL artış göstererek 3.244.44.000.-TL'ne yükselmiştir.

1988 Yılında şirketlerde meydana gelen 70.210.000.-TL'lik artışın 553.610.000.-TL'si yıl içinde kaydolmuş firmalardan, 154.600.000.-TL'si ise sermaye artışlardan kaynaklanmıştır.

31.12.1988 tarihi itibarıyla beher şirkete düşen ortalama sermaye miktarı ; Anonim Şirketlerde 33.091.090.-TL, Limited Şirketlerde 27.306.091.-TL, Kollektif Şirketlerde ise 6.079.261.-TL'dir.

3- Kooperatiflerin nevelerine göre sermaye miktarları.

Ödümüze kayıtlı kooperatiflerin; 31.12.1988 tarihi itibarıyla sermaye durumları şöyledir.

Kooperatifin Nevi :	31.12.1988 Tarihi itibarıyla sermaye mik.	%
Köy Kalkınma Kooperatifleri	10.070.000.-TL	47.01
Konut Yapı Kooperatifleri	7.650.000.-TL	35.71
Üretim Pazarlama ve Tük.Koop.	1.250.000.-TL	5.33
Esnaf Kefalet Kooperatifleri	1.200.000.-TL	5.60
Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri	300.000.-TL	4.21
Motörlü taşıyıcılar kooperatifleri	350.000.-TL	1.64
T o p l a m :	21.420.000.-TL	100.00

Kooperatif sermayelerinde en büyük paya Köy Kalkınma ve Konut Yapı Kooperatifleri sahiptir.

31.12.1988 Tarihi itibariyle; beher kooperatife düşen sermaye miktarı; konut yapı kooperatiflerinde 3.152.-TL, köy kalkınma kooperatiflerinde 629.375.-TL, üretim pazarlama ve tüketim kooperatiflerinde 113.636.-TL, esnaf kefalet kooperatiflerinde 300.000.-TL, sanayi sitesi yapı kooperatiflerinde 180.000.-TL, motorlu taşıyıcılar kooperatiflerinde ise 70.000.-TL düşmektedir.

D- Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı gerçek ve tüzel kişilerin 31.12.1988 tarihi itibariyle derece ve meslek gruplarına göre dağılımı.

Derece	Gerçek	Tüzel	Toplam	Grup	Gerçek	Tüzel	Toplam
FK.	11	36	47	1.	90	2	100
1/A	31	29	60	2.	279	7	286
1/B	733	40	773	3.	274	7	281
1/C	366	13	379	4.	391	33	924
1/D	571	109	680	5.	121	17	138
2.	415	13	428	6.	36	50	86
3.	269	3	277	7.	575	132	707
4.	82	4	86	8.	214	4	218
5.	66	-	66	9.	61	-	61
Toplam:	2549	252	2801	Top.	2549	252	2801

E- Odamızca derecelere göre halen uygulanan yıllık aidat ve kayıt ücretleri :

<u>Derecesi :</u>	<u>Kaydiye (tl) :</u>	<u>Yıllık Aidat (tl) :</u>
Fevkalede	250.000.-	250.000.-
1/A	100.000.-	100.000.-
1/B	55.000.-	55.000.-
1/C	45.000.-	45.000.-
1/D	30.000.-	30.000.-
2.Sınıf	20.000.-	20.000.-
3.Sınıf	12.500.-	12.500.-
4.Sınıf	8.000.-	8.000.-
5.Sınıf	5.000.-	5.000.-

BÖLÜM - 3
İLİMİZDEKİ DİĞER MESLEKİ KURULUŞLAR

İLİMİZDEKİ DİĞER MESLEKİ KURULUŞLAR

I- TİCARET VE SANAYİ ODALARI :

İlimizde, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odamız dışında, Birecik ve Siverek İlçelerimizde Ticaret ve Sanayi Odası bulunmaktadır.

Siverek Ticaret ve Sanayi Odası iş çevresine, Siverek ve Hilvan ilçeleri, Birecik Ticaret ve Sanayi Odasına ise Birecik ve Halfeti ilçelerimiz bağlıdır. Ayrıca, Viranşehir ilçemizde Odamıza bağlı bir Ajanlık bulunmaktadır. Ajanlığın iş çevresine ise, Viranşehir ve Ceylanpınar ilçeleri girmektedir.

Bu Odalarımız ile ilgili genel bilgiler aşağıda verilmiştir.

A- Siverek Ticaret ve Sanayi Odası :

1) Üye Sayısı.

Siverek Ticaret ve Sanayi Odasına, 31.12.1988 tarihi itibarıyla 1016 üye kayıtlı olup, bunun 989'unu gerçek şahıslar, 27'sini ise Tüzel firmalar oluşturmaktadır.

2) Üye Sayısının Meslek Gruplarına göre dağılımı.

Meslek Grubu	Meslek Grubuna giren Konu.	Gerçek	Tüzel	Toplam
1.Grub	Toptancılar	124	19	143
2.Grub	Tüccarlar, Toptan ve Pera.	116	8	124
3.Grub	Manifaturacılar	39	-	39
4.Grub	Nakliyeciler	125	-	125
5.Grub	Bakkallar	181	-	181
6.Grub	Zahireciler	159	-	159
7.Grub	Canlı hayvan tüccarları	171	-	171
8.Grub	Furuncu, Kassap, Otel, Ayakkabıcı vs.	74	-	74
T o p l a m :		989	27	1.016

3) Siverek Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı üyelerin Hukuki statülerine göre dağılımı.

	Üye Sayısı
Kooperatifler	20
Banka Şubeleri	6
Anonim Şirketler	3
Limited Şirketler	3
T o p l a m :	32

B- Birecik Ticaret ve Sanayi Odası :

1) Üye Sayısı.

Birecik Ticaret ve Sanayi Odası'na, 31.12.1986 tarihi itibarıyla 410 üye kayıtlı olup, bunun 373'ünü gerçek şahıslar, 32'sini ise tüzel firmalar oluşturmaktadır.

2) Üye Sayısının Meslek Gruplarına göre dağılımı.

<u>Meslek Grubu</u>	<u>Meslek Grubuna giren konular.</u>	<u>Gerçek</u>	<u>Tüzel</u>	<u>Toplam</u>
1.Grub	Zahireciler ve dahili ticaret	77	-	77
2.Grub	Komisyoncu, lokanta, kırtas.konfek.	62	4	66
3.Grub	bulgur imalatı, fıstık alım satımı ve kolanıya imalatı	45	1	46
4.Grub	Nakliyeciler, oto yedek parça	51	3	54
5.Grub	Toptan Bakkalıye, elektrikli ev aletleri oto lastikleri satıcısı	39	13	52
6.Grub	Mercimek imalatı, kendirci nakliye eczacılık	57	2	59
7.Grub	Radio tamircisi, mobilya bayileri Marangoz, inş.mlz.gübre bayileri	47	9	56
T c p l a m :		373	32	410

3) Birecik Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı üyelerin Hukuki Statülere göre dağılımı.

	<u>Üye Sayısı</u>
Kooperatifler	12
Banka Şubeleri	7
Anonim Şirketler	5
Limited Şirketler	3
Kollektif Şirketler	3
Kamu Kuruluşları	2
T c p l a m :	32

C- Ticaret ve Sanayi Odası Viranşehir Ajanlığı :

Viranşehir Ticaret ve Sanayi Odası Ajanlığı, Odamıza bağlı bir Ajanlık olup 349 üyesi bulunmaktadır. Üye sayısının 332'sini hukuki şahıslar, 17'sini ise hükmi şahıslar oluşturmaktadır.

Viranşehir Ajanlığımıza kayıtlı üyelerin hukuki statülerine göre dağılımı şöyledir.

Banka şubeleri 17, Kooperatifler 7, Anonim Şirket 1, Limited Şirket 1.

II- TİCARET BORSASI :

İlimizde yıllardan beri eksikliği hissedilen Ticaret Borsası'nın kuruluşu, Odamızın Bakanlıklar ve Odalar Birliği nezinde yaptığı bir işi girişimler sonucu 1988 yılında gerçekleştirilmiştir.

Şanlıurfa Ticaret Borsası 11.7.1988 tarihinde Devlet Bakanı Sayın Temran İnönü ve TOBB Başkanı Sayın Ali Coşkun'un katılımıyla torenle hizmete açılmıştır.

Bakliyatçılar, Hububatçılar, Hububat Karuilleri, Sade Yağcılar, Yün Yapımcılar, Canlı hayvan, Kuru Meyve, Yağlı Tohumlar ve Deri ürünleri olmak üzere 9 meslek grubunu ihtiva eden Borsa'nın başlıca amaçları şunlardır.

1- Borsaya dahil maddelerin, borsa alım satımını tanzim ve teskil etmek,

2- Borsaya dahil maddelerin her günkü fiyatlarını usulü adiresince, tespit ve ilân etmek,

3- Alıcı ve satıcının teslim ve teslimat ve tediye bakımından ve cibelerini, her tipin aşgari vasıflarını ve muamelelerin tasfiye şartıyla fiyatlar üzerine müessir şartları, ihtilaf husulünde ihtiyari tahkim usullerini gösteren ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin tasdik ile tekmül eden genel kaideler ve hükümler meydana getirmek,

4- Yurt içi ve yurt dışı borsa ve piyasaları takip etmek ve fiyat haberleşmesi yapmak,

5- Borsaya dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tespit etmek üzere laboratuvar ve teknik birimler kurmak ve kurulmuşlara katılmak,

6- Sair mevzuatla ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığına verilecek görevleri yapmak,

7- Borsaya ait örf ve adetleri tespit ve ilân etmek.

- ŞANLIURFA TİCARET BORSASI'NIN KOTASINA TABİ MADDELER :

İlimiz ekonomik yapı itibarıyla tarım ağırlıklı bir şehir olduğundan, Şanlıurfa Borsası'nın kotasına tabi tutulan mallar, genelde bitkisel ve hayvansal ürünlere dayalı maddeler üzerinden olmuştur. Şanlıurfa Ticaret Borsası'nın Kotasına giren maddeler aşağıda sıralanmıştır.

1- HUBUBAT

ASGARI MİKTARI

- Arpa	2.000 Kg
- Buğday.....	1.500 "
- Fısr.....	1.000 "
- Piring.....	200 "

2-HUBUBAT MAMÜLLERİ

ASGARİ MİKTARI

- Un.....	1.000.	Kg
- Kepek.....	2.000	"
- Bulgur.....	750	"

3-BAKLIYAT VE MAMÜLLERİ

- Mercimek.....	600	"
- Nohut.....	600	"

4-KURU MEYVELER

- Antepfıstığı.....	100	"
- Ceviz.....	100	"
- Kuru üzüm.....	600	"

5-YAĞLI TOHUMLAR

- Susam.....	500	"
- Ketentohumu.....	200	"

6-YÜN, YAPAĞI VS.

- Yün.....	150	"
- Yapağı.....	100	"
- Tiftik.....	50	"
- Ham Deriler ;		
a) Sığır derisi.....	100	"
b) Dana derisi.....	100	"
c) Manda derisi.....	100	"
d) Malak derisi.....	100	"
e) Koyun derisi.....	10	adet
f) Kuzu derisi.....	10	"
g) Keçi derisi.....	10	"
h) Oğlak derisi.....	15	"
- Hayvan Bağırsakları ;		
a) Büyük baş hayvan bağırsağı.....	30	adet
b) Küçük baş hayvan bağırsağı.....	30	"

7-TEKSTİL HAM MADDELERİ

- Pamuk.....	500	Kgr
- Çekirdekli Pamuk.....	500	"
- Pamuk ipliği.....	1000	"

8-CANLI HAYVANLAR VE ET

- Büyükbaş kasaplık canlı hayvanlar.....	100	kgr
- Küçükbaş kasaplık canlı hayvanlar.....	50	"
- Et Büyükbaş hayvanlar için.....	100	"
- Et Küçükbaş hayvanlar için.....	50	"

9- HAYVANSAL YAĞLAR VE ÇEŞİTLİ GIDA MAD.

ASGARİ MİK.

- Sade Yağ.....	100 Kgr.
- Peynir (Urfa).....	200 "
- Yumurta.....	100 Adet
- Soğan.....	100 Kgr

-BORSA'NIN ÜYE SAYISI :

Şanlıurfa Ticaret Borsası'na kayıtlı üye sayısı 240 olup, üyelerin meslek gruplarına göre dağılımı şöyledir.

<u>Meslek Grubu'nun adı</u>	<u>Üye Sayısı</u>
Bakliyatçılar	28
Hububatçılar	24
Hububat Mamülleri	24
Sade Yağcılar	25
Yün Yapımcılar	37
Canlı hayvan	22
Kuru Meyve	29
Yağlı tohumcular	32
Pamukçular	19
T o p l a m :	240

Şanlıurfa Ticaret Borsası, Bölgede, bitkisel ve hayvansal üreti-
me yönelik faaliyet gösteren işletmelerin ihalelelerini tanzim ve tescil
etmektedir.

Borsa, kurulduğu Temmuz 1988 ayından, Nisan 1989 ayına kadar Cey-
lanpınar Tarım İşletmeleri Müdürlüğü ve diğer kuruluşlara ait toplam üç
milyarlık çeşitli tarım ürünlerinin ihalesini gerçekleştirmiştir.

III - ZİRAAT ODALARI.

İlimizde, Şanlıurfa, Akçakale, Bozova, Suruç, Siverek, Viranşehir ve Birecik ilçelerimizde olmak üzere 7 Ziraat Odası bulunmaktadır.

Şanlıurfa Ziraat Odasına kayıtlı üye sayısı 8.400 dir.

IV - ESNAF VE SANAAHKÂRLAR DERNEKLERİ.

Şanlıurfa'da, 507 Sayılı Esnaf ve Küçük Sanaatkârlar Kanununa göre faaliyet gösteren 58 dernek bulunmaktadır.

Bu derneklerin amacı; kayıtlı üyelerinin çalışma konuları ile ilgili sorunlarına çözüm bulma ve üyelerine yol gösterici olmaktır.

İlimizde faaliyet gösteren Esnaf ve Küçük Sanaatkârlar Dernekleri nin isimleri ve üye sayıları aşağıya çıkarılmıştır.

<u>DERNEĞİN İSMİ</u>	<u>ÜYE SAYISI</u>
- Şanlıurfa Kunduracılar Derneği.....	62
- Şanlıurfa Bakıcılar Derneği.....	1693
- Şanlıurfa Bakırcılar ve Kalaycılar Derneği.....	74
- Şanlıurfa Degirmenciler Derneği.....	59
- Şanlıurfa Etkiciler ve Kavaflar Derneği.....	144
- Şanlıurfa Keçeciler Derneği.....	51
- Şanlıurfa Karasaban ve Dövençüler Derneği.....	106
- Şanlıurfa Göncüler Derneği.....	54
- Şanlıurfa Sebzeciler Derneği.....	130
- Şanlıurfa Şiracılar Derneği.....	155
- Şanlıurfa Turistik Eşya Satıcıları Derneği.....	133
- Şanlıurfa Terziler Derneği.....	400
- Şanlıurfa Sobacılar Derneği.....	51
- Şanlıurfa İnşaatçılar ve Yapıcılar Derneği.....	127
- Şanlıurfa At Arabacılar ve Faytoncular Derneği.....	900
- Şanlıurfa Manifaturacılar ve Tuhafiyeciler Derneği.....	630
- Şanlıurfa Lokantacılar ve Kebapçılar Derneği.....	151
- Şanlıurfa Kasaplar Derneği.....	211
- Şanlıurfa Kavakçılar ve Hızarcılar Derneği.....	82
- Şanlıurfa Oto Hurdacıları Derneği.....	55
- Şanlıurfa Oturakçılar Derneği.....	99
- Şanlıurfa Kuyumcular Derneği.....	123
- Şanlıurfa Zirai Aletler ve Kot.Vas.San.Derneği.....	1074
- Şanlıurfa Kürkçüler Derneği.....	62
- Şanlıurfa Marangozlar Derneği.....	95
- Şanlıurfa Bihhi Su Tesisat ve Kaleriferciler Derneği.....	70

- Şanlıurfa Oduncular ve Kömürcüler Derneği.....	57
- Şanlıurfa Oto Parçacıları Derneği.....	82
- Şanlıurfa Briketçiler Derneği.....	90
- Şanlıurfa Berberler Derneği.....	195
- Şanlıurfa Demirciler Derneği.....	56
- Şanlıurfa İnşaat Boyacılar Derneği.....	76
- Şanlıurfa Elektrikçiler ve Radyocular Derneği.....	265
- Şanlıurfa Şöförler ve Otomobilciler Derneği.....	2292
- Şanlıurfa Furuncular Derneği.....	114
- Şanlıurfa Kahveciler ve Çaycılar Derneği.....	210
- Şanlıurfa Zahiréciler Derneği.....	179
- Akçakale Esnaf ve Sanaatkârlar Derneği.....	153
- Akçakale Şöförler Derneği.....	51
- Birecik Ağaç işleri ve Keresteciler Derneği.....	50
- Birecik Kamyon ve Minübüsçüler Derneği.....	243
- Birecik Şöförler ve Otomobilciler Derneği.....	195
- Ceylanpınar Esnaf ve Küçük Sanaatkârlar Derneği.....	356
- Halfeti Esnaf ve Küçük Sanaatkârlar Derneği.....	182
- Hilvan Esnaf ve Küçük Sanaatkârlar Derneği.....	120
- Siverek Terziler Derneği.....	84
- Siverek Gıda Maddeleri Esnafı Derneği.....	220
- Siverek İnşaat ve Marangozlar Derneği.....	84
- Siverek Şöförler, Otomobilciler Derneği.....	50
- Suruç Bakkallar Derneği.....	383
- Suruç Terziler Derneği.....	136
- Suruç Şöförler Derneği.....	663
- Suruç Sebzeciler ve Meyveciler Derneği.....	51
- Viranşehir Şöförler ve Nakliyeciler Derneği.....	107
- Viranşehir Giyim ve Deri Eşyası Sanaatkârları Derneği	55
- Viranşehir Kahveciler ve Lokantacılar Derneği.....	61
- Viranşehir Sebzeciler Derneği.....	85
- Viranşehir İnşaatçılar ve Marangozlar Derneği.....	106

V - SENDİKALAR :

İlimizde bulunan Sendika Şubelerinin isimleri :

- 1- Tarım-İş Sendikası Ceylanpınar Şubesi
- 2- Tek Gıda-İş Sendikası Şanlıurfa Şubesi
- 3- Belediye-İş Sendikası Şanlıurfa Şubesi
- 4- TES-İş Sendikası Şanlıurfa Şubesi
- 5- Hak Tarım-İş Sendikası Şanlıurfa Şubesi(C.Pınar)
- 6- Tüm Hizmet-İş Sendikası Şanlıurfa Şubesi
- 7- Toprak-İş Sendikası Ceylanpınar irtibak bürosu
- 8- Türk-İş Konfederasyonu Şanlıurfa Temsilciliği
- 9- Öz Gıda-İş Sendikası Şanlıurfa Temsilciliği
- 10- Türkiye ÇİMSE-İŞ Sendikası Şanlıurfa Temsilciliği.

VI- KOOPERATİFLER :

a) Konut Yapı Kooperatifleri :

Şanlıurfa il genelinde 95 adet konut yapı kooperatifi bulunmaktadır. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan bu kooperatiflerin amacı; ortaklarını sıhhi ve ucuz birer konut sahibi yapmaktır.

b) Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi :

Şanlıurfa il genelinde 4 adet motorlu taşıyıcılar kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin başlıca amaçları; ortaklarının taşıma hizmetlerini pazarlamak, ortaklarının meslekleri ile ilgili yedek parça ve sair araç ve gereçlerinin imal ve tedariki, taşıma işleri ile ilgili tesisler kurmak ve ortaklarına eğitim ve istihbarak hizmetleri yönünden faydalı olmaktır.

c) Köy Kalkınma Kooperatifleri :

Şanlıurfa il genelinde 18 adet köy kalkınma kooperatifi bulunmaktadır. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre; yerleşim sahasını düzenlemek, çiftçi işletmelerini verimli hale getirmek, her türlü ürünlerin ve mamüllerin pazarlanmasının düzenlenmesini yaparak kazançlıyla koymak ve ortaklarının zati ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan bu kooperatiflerin halen hukuki canlılıkları devam etmekte olup, ancak bir kaç tanesinin faaliyetini devam ettirdiği, diğerlerinin ise faaliyet göstermedikleri anlaşılmıştır.

d) Üretim Pazarlama ve Tüketim Kooperatifleri :

Şanlıurfa il genelinde 11 adet üretim pazarlama ve tüketim kooperatifi bulunmaktadır. Üretim merkezlerinden, ilk ellerden ve diğer satıcılardan alacağı tüketim maddelerini ortaklarının istifadesine sunmak amacıyla kurulan bu kooperatiflerin de, hukuki canlılığı devam etmekte ancak; bir kaç tanesi faaliyetine devam etmektedir.

e) Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri :

İlimizde, Merkez, Siverek, Viranşehir, Suruç, Birecik ve Akçak ilçelerimizde birer küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin amacı ortaklarının günün icaplarına uygun modern ve teknik şartları haiz bir işyerine sahip olmalarını sağlamaktır.

1- Şanlıurfa Evren Küçük Sanayi Sitesi Yapı Koop.

1984 Yılında Merkez ilçede kurulmuştur. Kooperatif, Şanlıurfa-Gaziantep karayolunun 8. km'sinde bulunan Akabe mevkiinde satın alınan 1.000.000 M2 lik arazide kurulmuştur. Sitenin temeli 23.10.1989 tarihinde atılmıştır.

Şanlıurfa Evren Küçük Sanayi Sitesi'nin 31.12.1988 tarihi itibarı ile son durumu şöyledir.

a) İşyeri Sayısı :

1500 işyeri ve sosyal tesisleri ihtiva eden Evren Küçük Sanayi Sitesi, 23.10.1989 tarihinde temeli atılan ve 500 işyeri ve buna bağlı sosyal tesisleri kapsayan 1. kısım inşaatının % 99 fiziki gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Site'nin devamı olan 1000 işyerinin yapımı HPT programına alınmasına çalışıldığı yetkililerce ifade edilmektedir.

b) Üye Sayısı :

S.S. Şanlıurfa Evren Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifinin 31.12.1988 tarihi itibarıyla 1155 üyesi bulunmaktadır.

c) Kredi Desteği :

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının kredi desteği % 100 dür. Başlangıçtan 1988 yılı sonuna kadar Bakanlıktan alınan kredi miktarı 7 milyar 921 milyon TL olmuştur.

d) Başlangıçtan 1988 yılı sonuna kadar harcanan para miktarı :

Çelik Konstrüksiyon inşaatı	1.371.592.601.-TL
Üst Yapı İnşaatı	4.949.766.690.-TL
Sosyal Tesisler	300.019.703.-TL
Altyapı İnşaatı	398.430.766.-TL
Yönetim Binası İnşaatı	159.107.855.-TL
Çıraklık okulu İnşaatı	270.270.986.-TL
T o p l a m :	7.449.188.601.-TL

e) Fiziki Gerçekleşme durumu :

Site'nin fiziki gerçekleşme durumu % 99'dur. Tüm işyerleri tamamlanmış, sosyal tesisler bitirilmiş, elektrik protokolü imzalanmış, yolların stabilize dolgunun % 80'i yapılmıştır.

2- Akçakale Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi.

1987 yılında kurulmuştur. Site için arsa alınmış olup, henüz inşaatı başlanılmamıştır. Kooperatifin 59 üyesi bulunmaktadır.

3- Birecik Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi.

1987 yılında kurulmuştur. Kooperatife kayıtlı üye sayısı 277 dir. Site için yer tesbiti yapılmış olup, henüz arsa satın alınmamıştır.

4- Siverek Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi.

1985 Yılında kurulmuştur. Kooperatif Şanlıurfa-Diyarbakır karayolu üzerinde 3 km. mesafede bulunan 500.000 M2 arsayı satın alarak inşaatı başlamıştır.

100 işyeri ve sosyal tesisleri içeren site'nin 100 üyesi bulunmaktadır.

5- Suruç Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi.

1984 Yılında kurulmuştur. Kooperatif şehir merkezi ile 11 Nisan Köyü arasında şehir merkezine 15 Km. mesafede bulunan 75.000 M2 arsayı satın alarak site'nin inşaatına başlamıştır.

Suruç Küçük Sanayi Sitesinde 100 işyeri ve sosyal tesisler yer almaktadır. Kooperatife kayıtlı üye sayısı 152'dir.

6- Viranşehir Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi.

1984 Yılında kurulmuştur. Kooperatifin 7 üyesi bulunmaktadır. Site için yer tesbiti yapılmış olup henüz arsa satın alınmamıştır.

f) Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Kooperatifleri :

İlimizde faaliyet gösteren Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Kooperatifi sayısı 8 dir. Üyelerinin ticari faaliyetlerine yardımcı ve destek olmak amacıyla kurulan bu kooperatifler, kefil olmak suretiyle üyelerine Halk Bankasından kredi temin etmektedirler.

İlimizde kurulu bulunan Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Kooperatiflerinin kuruluş yerleri, üye sayıları ve 1988 yılı içinde üyelerine sağladıkları kredi miktarları aşağıya çıkarılmıştır.

<u>Kooperatifin Adı :</u>	<u>Ortak Sayısı :</u>	<u>1988 Yılında ortak- larına sağladığı kr.</u>
Ş.urf a Esnaf ve San. Kef. Koop.	887	402.936.760.-TL
A.Kale " " " "	210	118.000.000.-TL
Suruş " " " "	398	190.722.500.-TL
Birecik " " " "	750	257.716.011.-TL
V.Şehir " " " "	386	150.170.000.-TL
Halfeti " " " "	47	24.000.000.-TL
C.Pınar " " " "	178	45.361.000.-TL
Siverek " " " "	591	84.000.000.-TL
T o p l a m :	3447	1.272.906.271.-TL

g) Tarım Kredi Kooperatifleri :

İlimizde 25 adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin amacı, her türlü zirai girdi ve işletmeler için belli sınırlarda tesbit edilen nakdi krediyi ortaklarına sağlamak, ortaklarının tohumluk ihtiyaçlarını karşılamak ve diğer sosyal yöndeki çalışmalarını desteklemektir.

Şanlıurfa'da kurulu bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri 1976 yılında Gaziantep'te kurulan Gaziantep Bölge Müdürlüğü'ne bağlıdır. Bu Birliğe Şanlıurfa'yla birlikte, Gaziantep, Adıyaman ve Kahramanmaraş illerindeki Tarım Kredi Kooperatifleri de bağlıdır.

Üreticilere Ziraat Bankasıyla birlikte tarımsal kredi dağıtan Tarım Kredi Kooperatifleri dört tür kredi vermektedirler. Bunlar genel gereksinimler, tohumluk, gübre ve donatım kredileridir. Tarım Kredi Kooperatifleri Şanlıurfa'da 1950'li yıllarda kurulmaya başlamıştır. 1950 ile 1982 yılları arasında sayıları 30 ile 34 arasında değişen Tarım Kredi Kooperatiflerinin günümüzdeki sayısı 25 dir. Bu sayının ilçelerimize göre dağılımı şöyledir.

Merkez ilçe 3, Akçakale 4, Birecik 5, Bozova 2, Ceylanpınar 1, Halfeti 4, Siverek 1, Suruç 4 ve Viranşehir'de 1 Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır.

h) Tarım Satış Kooperatifleri :

Şanlıurfa'da faaliyet gösteren Tarım Satış Kooperatifleri Gaziantep'te kurulu Güneydoğu Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine bağlı olarak çalışmaktadır. İlde 1980 yılında 19 adet olan Tarım Satış Kooperatiflerinin günümüzdeki sayısı 14'tür. Şanlıurfa'da mevcut Tarım Satış Kooperatifleri içinde en etkili olanlar; Güneydoğu Bakliyat Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine bağlı olan kooperatiflerdir.

2834 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre 1968'de kurulu Birliğin 1982 de 10 ili kapsayan 37 kooperatifin 9'i ve toplam üye sayısının % 11'i Şanlıurfa ilindeydi. 1980 yılında bu Birliğe Bozova ilçemiz 537, Suruç ilçemiz 446, Merkez ilçe 426, Birecik 320, Siverek 274, Halfeti 235, Viranşehir 22, Hilvan ilçemiz ise 10 üye ile iştirak etmiştir.

1988 yılında ilimizdeki tarım satış kooperatifleri sayısı 14'dür. Ortaklarının ürünlerini değerlendirmek bu kooperatiflerin başlıca amaçlarıdır.

1) Toprak-Su Kooperatifleri :

İlimizde 2 adet Toprak-Su kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin hukuki canlılığı devam etmektedir, Ancak faaliyetleri durmuş vaziyettedir.

ŞANLIURFA İLİNDE KURULU BULUNAN ESNAF VE KÜÇÜK SANAATKARLAR DERNEKLERİ VE KOOPERATİFLERİ

Kuruluş Yeri	Esnaf ve Küç.Sanaatkar.Der.	Esnaf ve San.Kef.Koop.	Konut Yapı Koop.	Motorlu Taşıyıl. Koop.	Koy Kalkın. Koop.	Üretim Paz.ve Tük.Koop.	Küçük San.Sit. Yapı koop.	Tarım Kredi Koop.	Tarım Satış Koop.	Toprak Su Koop	TOPLAM
Merkez	37	1	75	3	5	9	1	3	3	1	138
A.Kale	2	1	--	-	5	1	1	4	-	-	14
Birecik	3	1	5	-	1	-	1	5	2	1	20
Bozova	-	-	5	-	3	-	-	2	3	-	13
C.Pınar	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	4
Halfeti	1	1	-	-	-	-	-	4	2	-	8
Hilvan	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Siverek	4	1	5	1	1	-	1	1	2	-	16
Suruç	4	1	1	-	3	1	1	4	2	-	17
V.Şehir	5	1	2	-	-	-	1	1	-	-	10
Toplam	58	8	95	4	18	11	6	25	14	2	241

BÖLÜM - 4

SOSYAL GELİŞMELER

N Ü F U S

GENEL DURUM

1930 Genel Nüfus Sayımında 602.736 olan Şanlıurfa, 1935 Sayımı sonuçlarına göre, 5 yılda % 31 artarak 795.034'e yükselmiştir. İl Nüfusu, 1960-1935 yılları arasında yaklaşık bir kat artış göstermiştir.

İl'de yaşayan 795.034 kişinin 401.134'ü yani % 51'i kentlerde, 393.904'ü, yani % 49'u köylerde kalmaktadır.

İlimiz, şehirleşme yönü bakımından Türkiye genelinin (Türkiye genelinde % 53'ü kent, % 47'si köylerde yaşamaktadır.) biraz gerisinde kalmaktadır.

Türkiye toplam nüfusunun % 1.7'si ilimizde yaşamakta olup, nüfusun % 52'sini erkek, % 48'ini ise kadın nüfusu oluşturmaktadır.

Şanlıurfa'nın merkez ilçesi dışında 10 ilçesi bulunmaktadır. Şehir nüfusu yönünden en büyük ilçe merkezi 43.333 kişi ile Siverek ilçesidir. Bu ilçeyi sırası ile, 45.329 nüfus ile Viranşehir, 25.990 Nüfus ile Birecik, 25.781 kişi ile Ceylanpınar ve 25.660 kişi ile Suruç ilçeleri izlemektedir.

Şanlıurfa'mız 1930-1935 döneminde yıllık nüfus artış hızı bakımından Ülkemizde birinci sırada gelmektedir. Bu dönemde yıllık ortalama artış hızı yüzde kırkın üzerinde olan illerimiz şunlardır.

	<u>% 0</u>
Şanlıurfa	76.77
Kocaeli	46.67
İçel	43.29
İstanbul	42.29
Mardin	41.19
Van	40.49

Görüldüğü gibi, Şanlıurfa 1930-35 döneminde %0 76.77 gibi büyük bir hızlı nüfus artışı yaşamıştır. Bu dönemde ilde hızlı nüfus artışı-na bağlı olarak gelişen bir kentleşmede görülmektedir. Ancak bu gelişme gerek kamu hizmetlerinin yürütülmesi, gerekse yerleşim ve istihdam bakımından önemli sorunları da beraberinde getirmektedir.

il'de faal nüfus oranı % 74.8 olup, bunun iş kollarına göre dağılımı şöyledir.

Tarım	54.9
Sanayi	5.0
Hizmetler	14.9
Toplam	74.8

İlimizde tarımsal nüfus yoğunluğunun, yani köylü nüfusunun ekili dikili alana dağılımı 29'dur.

İl genelinde, 724 köy, 22 bucak, 1904 mezra bulunmaktadır. Köylerin % 4.5'i nehir kenarında, % 61'i ovada, % 23'ü sırtta, % 4'ü vadide, % 7.5'i etekte konumlanmış olup, % 6'sı yol boyu, % 74'ü toplu, % 17.5'i dağlık, % 2.5'i ise seyrek köy tipidir.

1980 GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE ŞANLIURFA NÜFUSU

<u>İLÇELER</u>	<u>YÜZÖLÇÜMÜ</u>	<u>TOPLAM NÜFUS</u>	<u>KENT NÜFUSU</u>	<u>BUCAK KOY</u>	<u>NÜFUS YOĞUNLUĞU</u>
Merkez	3.791 Km ²	206.508	149.131	57.377	54
Akçakale	1.903 "	38.460	11.184	27.276	20
Birecik	852 "	41.048	20.081	20.967	48
Bozova	1.550 "	36.390	5.597	30.793	23
C.Pınar	2.020 "	28.972	21.679	7.293	14
Halfeti	646 "	25.852	3.258	22.594	40
Hilvan	1.278 "	21.564	5.635	15.929	17
Siverek	4.314 "	32.022	29.464	2.558	19
Suruç	799 "	50.664	18.892	31.772	63
Viranşehir	1.431 "	71.256	40.320	30.436	49
TOPLAM :	18.584 "	602.736	305.741	296.995	32

1981 Yılında Ceylanpınar'ın Viranşehir'den ayrılıp ilçe olması ile Viranşehir ilçemizin 3.451 Km² lik yüzölçümü 1431 Km² olmuş, nüfus yoğunluğu da km² ye 20 kişi artarak 49'a yükselmiştir.

Yüzölçümü ile nüfus yoğunluğu arasındaki ilişkiye baktığımızda Merkez ilçe, Suruç ve Viranşehir ilçelerimizin diğer ilçelerimize nazaran daha yoğun nüfusa sahip olduklarını görmekteyiz.

1985 GENEL NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE ŞANLIURFA NÜFUSU

İLÇE ADI	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	YILLIK NÜFUS ARTIŞI %		NÜFUS
	NÜFUSU	NÜFUSU	NÜFUS	TOPLAM	ŞEHİR	YOĞUNLUĞU
Merkez	194.969	77.558	272.527	55.82	55.47	72
Akçakale	15.542	42.488	58.030	65.81	82.26	30
Birecik	25.998	27.566	53.564	51.64	53.22	62
Bozova	9.598	38.808	48.406	107.86	57.06	31
Ceylanpınar	25.781	12.976	38.757	34.65	58.19	19
Halfeti	2.333	28.367	30.700	66.79	34.37	47
Hilvan	7.907	21.065	28.972	67.75	59.06	22
Siverek	48.333	63.812	112.145	98.98	62.56	25
Suruç	25.660	43.765	69.425	61.23	63.00	86
Viranşehir	45.329	37.179	82.508	20.95	29.32	57
Toplam :	401.450	393.584	795.034	63.14	55.45	42

1985 Sayımı sonuçlarına göre Şanlıurfa İl genelinde Km2'ye 42 kişi düştüğü görülmektedir.

Aynı sayım yılı sonuçlarına göre nüfus yoğunluğunun ilçelere göre dağılımı ise şöyledir.

Km2'ye merkez ilçede 71, Akçakale'de 30, Birecik'te 62, Bozova'da 31, Ceylanpınar'da 19, Halfeti'de 47, Hilvan'da 22, Siverek'te 25, Suruç'ta 86, Viranşehir'de ise Km2'ye 57 kişi düşmektedir.

Görüldüğü gibi en fazla nüfus yoğunluğuna sahip bulunan ilçelerimiz, Suruç, Merkez ilçe ve Birecik ilçemizdir. Ceylanpınar, Hilvan ve Siverek ilçelerimizdeki nüfus yoğunluğu ise diğer ilçelerimize göre daha az olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir.

ŞANLIURFA İL GENELİNİN YAŞ DAĞILIMI

	<u>Ağırlıklı Ort.Yaş</u>	<u>Meydan Yaş</u>
Toplam	20.86	15.48
Erkek	20.43	15.08
Kadın	21.31	15.91

ŞANLIURFA İL NÜFUSUNUN GELİŞİMİ

<u>Yıllar</u> :	<u>Nüfus</u> :
1927	203.595
1935	229.614
1940	245.398
1945	263.855
1950	298.394
1955	348.199
1960	401.919
1965	450.798
1970	538.131
1975	597.277
1980	602.736
1985	795.034

TÜRKİYE VE ŞANLIURFA'DA NÜFUS YOĞUNLUKLAIRI (Kişi KM2)

<u>Yıllar</u> :	<u>Türkiye</u> :	<u>Şanlıurfa</u> :
1927	18	13
1935	21	13
1940	23	14
1945	24	13
1950	27	14
1955	31	18
1960	36	22
1965	41	24
1970	45	28
1975	52	32
1980	58	32
1985	65	42

**NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK
NİTELİKLERİNE İLİŞKİN TABLOLAR**

ŞANLIURFA'DA NÜFUS GRUBUNA GÖRE KÖY SAYISI
VE NÜFUS TOPLAMI

Nüfus Grubu	Köy Sayısı	Toplam	Nüfus Toplamı	
			Erkek	Kadın
Genel Toplam	690	393584	198282	195302
Toplam - 2000	674	342418	171662	170756
- 50	7	276	151	125
51 - 100	20	1498	786	712
101 - 150	38	4743	2415	2328
151 - 200	43	7502	3745	3757
201 - 250	61	13587	6899	6688
251 - 300	58	15929	8068	7861
301 - 400	91	32107	16015	16092
401 - 500	90	40571	20334	20237
501 - 750	137	83877	42063	41814
751 - 1000	68	58627	29304	29323
1001 - 1250	20	21954	11197	10757
1251 - 1500	27	37818	18466	18852
1501 - 1750	7	11302	5662	5640
1751 - 2000	7	13127	6557	6570
Toplam - 2001-5000	15	38190	20206	17984
2001 - 2250	5	10494	5415	5079
2251 - 2500	6	14227	6900	7327
2501 - 2750	1	2655	1341	1314
2751 - 3000	1	2977	1620	1357
3001 - 3250	1	3122	2499	623
3251 - 4000	-	-	-	-
4001 - 5000	1	4715	2431	2284
5001 -	1	12976	6414	6562

Şehir : İl ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içinde kalan alan
Köy : İl ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları dışında kalan bucak ve köy muhtarlıkları.

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KÖY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
00 Merkez İlçe				010 B.Kargılı..	220	107	113
Şehir.....	194969	102779	92190	011 B.Ördek...	391	189	202
0 Merkez Buc.				012 B.Salkım..	448	222	226
001 Akçamescit.	273	133	135	013 Çakmak.....	105	46	59
002 Aşıkköy....	573	279	294	014 Esenkulu..	683	335	348
003 Boydere....	365	160	205	015 Gelibolu..	178	87	91
004 Büyükkalanlı	200	100	100	016 Gölpınar..	984	484	500
005 Çamurlu....	35	22	13	017 Günişık...	110	54	56
006 Dağeteği...	549	293	256	018 Hamurkesen	1372	670	702
007 Demircik...	298	163	135	019 Horzum....	325	153	172
008 Göktepe....	169	100	69	020 Höyükli...	307	147	160
009 Hasancıgaz.	821	420	401	021 İlhan.....	203	89	114
010 Karaköprü..	1780	902	878	022 İsaören...	286	142	144
011 Kızlar.....	445	242	203	023 Kırkpınar..	679	336	343
012 Konuklu....	598	304	294	024 Korukezen.	271	131	140
013 Köksüren...	274	140	134	025 Kuşluca....	317	167	150
014 Köprülük...	215	116	99	026 Külaflı....	418	221	197
015 Küçükalanlı	367	188	179	027 Öğütçü.....	118	59	59
016 Küçükler...	305	203	102	028 Pınarbaşı..	102	47	55
017 Maşuk.....	520	274	246	029 Sakça.....	143	74	69
018 Nokta.....	53	36	17	030 Sancak.....	329	174	155
019 Oğulbey....	20	11	9	031 Tülmen....	249	129	120
020 Otlukalan..	380	194	186	032 Yarımtepe..	687	330	357
021 Örencik....	492	261	231	033 Yaylacık...	275	158	117
022 Şehyçoban..	300	147	153	T o p l a m :	12721	6276	6445
023 Ulubağ.....	217	121	96	2 Çamlıdere B.			
024 Yenice.....	1519	771	748	000 Çamlıdere..	597	296	301
025 Yeniköy....	663	328	335	001 Açıkyazı...	551	269	282
T o p l a m :	11431	5913	5518	002 Aktaş.....	117	60	57
1 Akziyaret Buc.				003 Anaz.....	375	179	196
000 Cülmen(B.M)	1426	700	726	004 Babadamı...	61	34	27
001 Ağızhan....	30	31	49	005 Bakımlı....	547	276	271
002 Akçahisar...	443	215	233	006 Balkatan...	637	324	313
003 Akpınar.....	370	174	196	007 Çanakçı....	529	269	260
004 Akziyaret...	55	26	29	008 Çekçek.....	436	218	218
005 Ağağı çiftlik	245	130	115	009 Dağyanı....	790	416	374
006 Başören.....	235	116	119	010 Güçlü.....	568	315	253
007 Bezirci.....	172	90	82	011 Gülveren...	242	134	108
008 Bölücek.....	177	90	87	012 Güzelköy...	327	158	169
009 B.Çömlekçi..	313	153	160	013 Havşanlı...	480	230	250
				014 Höğücek....	265	136	129
				015 İkiagız...	568	273	295

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KÖY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
016 İncirli	279	150	129	4 Payamlı Buc.			
017 İrice	327	166	161	000 Dolunay	156	78	78
018 Kanatlı	636	304	332	001 Ağıcık	384	210	174
019 Karatepe	418	214	204	002 Akıncı	173	101	72
020 Kepirli	200	100	108	003 Altınbaşak	270	147	123
021 Keremli	225	119	106	004 Aşağıhemadi	260	122	138
022 Kısas	1684	833	851	005 Atlikonak	238	112	126
023 Köseköy	348	189	159	006 Çifttekemer	109	54	55
024 Mağaracık	595	289	306	007 Ergünköy	159	75	84
025 Mamuca	283	145	138	008 Geçitköy	359	179	180
026 Mutluca	193	100	93	009 Göbekli	585	303	282
027 Osmanbey	405	203	197	010 Göldere	233	133	100
028 Parmakkapı	679	361	318	011 Kaplanköy	380	191	189
029 Şenocak	949	465	484	012 Karataş	168	84	84
030 Tepedibi	586	305	281	013 Keberli	398	194	204
031 Uluhan	1030	527	503	014 Kırkmağara	508	256	252
032 Yenisu	271	133	138	015 Kızılburç	434	215	219
0				016 Kızılkuyu	273	145	128
T o p l a m :	16206	8195	8011	017 Koçören	252	118	134
3 Karahaydar Buc.				018 Olukyanı	176	96	80
000 Kalecik(B.M.)	495	255	240	019 Ortahemedan	124	57	67
001 Aşağıakören	183	97	86	020 Örcünlü	308	150	158
002 Aşağııçkara	439	210	229	021 Överler	403	189	214
003 Aşağıkoymat	404	199	205	022 Payamlı	370	198	172
004 Diphisar	310	158	152	023 Sarım	224	118	106
005 Gürpınar	881	462	419	024 Tekyamaş	214	113	101
006 Kanoğlu	291	151	140	025 Yanıkçöğür	280	147	133
007 Kavakbaşı	203	102	101	026 Yoğunburç	406	216	190
008 Keçili	1488	717	771	027 Yukarıçayku.	149	80	69
009 Kengerli	202	89	113	028 Y.Hemedan	184	82	102
010 Kızılınar	50	26	24	029 Y.Koşma	460	256	204
011 Koçak	769	401	368	T o p l a m :	8607	4419	4188
012 Korkuyu	159	76	83	5.Yardımcı Buc.			
013 Ortaören	135	66	69	000 Yardımcı	612	302	310
014 Sarışeyh	418	202	216	001 Açmalı	132	69	63
015 Taşlıca	549	288	261	002 Akdilek	345	177	168
016 Üçgöze	237	128	109	003 Akören	300	146	154
017 Yenice	544	274	270	004 Ambartepe	435	214	221
018 Yeroluk	97	52	45	005 Apalı	161	78	83
019 Yukarıakören	441	219	222	006 Bakışlar	389	199	190
020 Yukarıkoymat	386	199	187	007 Başören	579	318	261
T o p l a m :	8681	4371	4310				

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
008 Büyükdüzlük	804	414	390	01 Akçakale			
009 Duruca	119	63	56	İlçesi :			
010 Görenler	201	103	98	Şehir :	15542	8785	6757
011 Gözelen	200	98	102	0 Merkez Bu.			
012 Gınbalı	434	219	215	001 Acıkuyu	382	198	184
013 Güngören	115	68	47	002 Akbilek	259	126	133
014 Horozköy	372	191	181	003 Akdiken	529	278	251
015 Kapıköy	191	94	97	004 Aksahırınç	261	119	142
016 Karaali	2279	1134	1145	005 Arıcan	577	290	287
017 Keçikıran	756	378	378	006 Bilece	478	242	236
018 Korucuk	271	135	136	007 Bolatlar	560	280	280
019 Kubacık	468	235	233	008 Büyüktaş	621	288	133
020 Külünçe	471	240	231	009 Büyüktokaş	560	286	274
021 Olgunlar	248	126	122	010 Ekinyazı	649	317	332
022 Ovabeyli	245	17	128	011 Gülveren	123	65	58
023 Ozanlar	212	103	109	012 Gündaş	599	296	303
024 Örenli	682	366	316	013 Güneren	1046	514	532
025 Özlü	332	174	158	014 Güvenç	756	348	408
026 Sağlık	733	371	362	015 İkizce	392	207	185
027 Seksören	394	186	208	016 Kepezli	331	150	181
028 Selman	836	407	429	017 Onortak	236	113	123
029 Sultantepe	520	265	255	018 Öncül	2290	1091	1199
030 Taşlıca	153	80	73	019 Pekmezli	937	473	464
031 Turluk	496	265	231	020 Salihler	304	172	132
032 Uğurlu	1380	692	688	021 Sevimli	1106	557	549
033 Ulucanlar	639	342	297	022 Tatlıca	372	182	190
034 Uluköy	498	251	247	023 Topçu	452	214	238
035 Umıroba	873	438	435	024 Yalıntaş	549	266	283
036 Vergili	523	249	274	025 Yeşerti	268	145	123
037 Yağmurlu	600	294	306	026 Yukarıderen	720	359	361
038 Yamaçaltı	465	229	236	027 Zenginova	248	126	122
039 Yediyol	279	142	137	028 Zorlu	511	263	248
040 Zeynepköy	170	71	99	T o p l a m :	16116	7965	8151
T o p l a m :	19912	10043	9869	1 Altınbaşak			
Bucak ve Köyler				Bucağı :			
Toplamı :	77 558	39 217	38 341	000 Harran	929	438	491
00 Merkez ilçesi				001 Ağcıl	42	27	15
Toplamı :	272 527	141996	130531	002 Aklar	94	42	52
				003 Alacalı	48	26	22
				004 Arslankuyusu	893	451	442

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
005 Aşağıkesmekaya	384	204	180	048 Toytepe	62	42	26
006 Aşağıyarımca	75	43	32	049 Tozluca	68	38	30
007 Avlak	257	128	129	050 Uluagaç	323	153	165
008 Balkat	267	136	131	051 Uzunyel	289	142	147
009 Bellitaş	982	500	482	052 Varlıalan	55	36	23
010 Bazyazı	59	35	24	053 Yakacık	181	78	105
011 Buğdaytepe	209	115	94	054 Yardımlı	236	129	107
012 Buldum	157	83	74	055 Yaygılı	153	75	78
013 Bükdere	379	191	188	056 Yayvandırık	155	76	79
014 Çağbaşı	111	58	53	057 Yelgider	212	109	103
015 Çatalhurma	198	98	100	058 Yuk.Yarımca	180	89	91
016 Çepkenli	589	317	272	T o p l a m :	19.062	9.524	9.538
017 Damlasu	749	385	364	2.Şehitnusretbey			
018 Dayanıklı	82	41	41	Bucağı :			
019 Doruç	231	113	118	000 Şehit			
020 Eskiheran	237	120	117	Nusretbey	149	76	73
021 Giyimli	353	166	187	001 Akkeç i	148	75	73
022 Gögeç	584	231	303	002 A.Bağdes	487	250	237
023 Göktaş	260	135	123	003 Aş.Çinpolat	340	164	176
024 Gözcü	723	359	364	004 Baykuş	33	16	17
025 Gürgelen	105	58	47	005 Boybeyi	384	195	153
026 İmambakır	342	157	185	006 B.Naneli	253	128	128
027 Kılıçlı	108	48	60	007 Çakılar	223	114	109
028 Kırmıtlı	221	109	112	008 Dibek	208	101	107
029 Kökenli	48	23	25	009 Donandı	270	144	126
030 Kuruyer	480	237	243	010 Dorumalı	386	193	188
031 Küçük yıldız	1119	556	563	011 Edebey	73	41	32
032 Küplüce	539	277	262	012 Eke	113	51	62
033 Meydankapı	1188	589	599	013 Geçittepe	97	39	58
034 Minare	578	283	295	014 Hacıekber	560	282	278
035 Öncüler	190	90	100	015 Haktanır	310	155	155
036 Parapara	412	175	237	016 Karatepe	421	212	209
037 Saide	667	339	328	017 Koruklu	146	74	
038 Seferköy	109	51	53	018 Köseören	114	65	50
039 Serince	315	162	153	019 Mermer	105	50	55
040 Sugeldi	262	138	129	020 Nilköy	557	267	290
041 Suvacık	500	248	252	021 Nimet	327	179	148
042 Sütlüce	120	63	57	022 Ortaören	121	67	54
043 Şahinalan	243	118	125	023 Sınırgören	223	104	119
044 Şükürali	168	81	87	024 Uğraklı	148	73	75
045 Tahılalan	130	90	90	025 Uğurtaş	208	109	7
046 Tantana	180	88	92				
047 Tekneli	170	30	90				

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KÖY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
026 Yağmurlar	135	74	61	1 Böğürtlen			
027 Yukarıbeğdeş	388	188	200	Bucağı.			
028 Yukarıçınpolat	214	115	99	000 Böğürtlen	416	192	224
029 Yusufbey	205	110	95	001 Akpınar	637	327	310
T o p l a m :	7.310	3.713	3.597	002 Cibirören	172	93	79
Bucak ve Köyler				003 Damlıca	243	116	126
Toplamı :	42.488	21.202	21.286	004 Dışlık	163	86	77
01 Akçakale İlçesi				005 Ekenek	263	121	142
Toplamı :	58.030	29.987	28.043	006 Haydarahmet	650	307	343
02 Birecik İlçesi				007 Ilgar	221	94	127
Şehir				008 İnceler	147	83	64
0 Merkez Bucacı				009 Nural	1288	628	660
001 Akarçay	755	369	386	010 Özveren	447	215	232
002 Alnaşar	525	273	252	011 Sumaklı	100	51	49
003 Altınova	1595	756	839	012 Şekerköy	508	259	249
004 Arslanlı	975	495	480	013 Yuvacık	604	290	314
005 Aşağıeşme	174	85	89	T o p l a m :	5.859	2.862	2.997
006 Aşağıkuyucak	216	121	85	Bucak ve Köyler			
007 Ayran (B)	2398	1101	1279	Toplamı :	27566	13495	14071
008 Bağlarbaşı	1870	925	945	02 Birecik			
009 Çiçekalan	504	244	260	İlçesi Toplamı	53564	26895	26669
010 Çiftlikköy	936	444	492	03 Bozova İlçesi			
011 Çoğan	994	497	497	Şehir	9598	5407	4191
012 Dorucak	733	347	386	0 Merkez Buc.			
013 Geçittepe	186	67	79	001 Aş.Çatak	570	283	287
014 Göktepe	425	204	221	002 Avlak	216	117	99
015 İnarlı	897	461	436	003 Bağlıca	499	239	260
016 Meskince	1427	719	708	004 Bahçeli	438	213	223
017 Kocaali	495	239	256	005 Çakmaklı	465	230	235
018 Konakköy	629	317	312	006 Dikili	597	287	310
019 Mağaralı	1251	623	628	007 Dokuzagaç	302	131	171
020 Meteler	307	149	158	008 Geçitbaşı	1433	719	714
021 Mezreaköy	2156	1072	1084	009 Hisarlar	480	246	234
022 Surtepe	483	234	249	010 İğdeli	685	335	350
023 Tüten	649	319	330	011 Karaca	111	49	62
024 Uğurcuk	759	378	381	012 Kasımkuyu	353	168	185
025 Yukarıkarabaş	226	106	120	013 Kesmetaş	459	241	218
026 Ziyaret	182	88	94	014 Kılçık	611	308	303
T o p l a m :	21.707	10.633	11.074	015 Küçüktülmen	328	153	175

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
016 Pirhalil	583	303	280	013 İncirli	382	187	195
017 Seyitören	568	281	287	014 Kabaok	407	205	202
018 Taşan	660	338	322	015 Kaçarsallıca	273	139	134
019 Tatarhöyük	426	288	138	016 Karacaören	792	394	398
020 Tatburcu	209	109	100	017 Karapınar	111	49	62
021 Tekagaç	281	133	148	018 Kargılı	467	244	223
022 Yığınak	491	246	245	019 Kepirce	442	236	206
023 Yukarıçatak	460	222	238	020 Kılıçören	417	197	220
T o p l a m :	11225	5633	5596	021 Kindıralı	138	80	58
1 Kanlıavşar Buc.				022 Kıragılı	257	132	125
000 Kanlıavşar	676	320	356	023 Killik	432	228	204
001 Akmagara	265	134	131	024 Koçhisar	906	467	439
002 Aylan	247	128	119	025 Konuksever	69	42	27
003 Boztepe	235	130	105	026 Köseşahin	208	103	105
004 Budaklı	204	101	103	027 Maşuk	349	1083	166
005 Büyükhacı	600	297	303	028 Mülkören	175	85	90
006 Denizbaşı	383	207	176	029 Ortatepe	429	211	218
007 Gerdek	404	209	195	030 Örgülü	278	133	145
008 İkizköy	421	219	202	031 Özgören	303	180	123
009 Kızlar	575	296	279	032 Soğukçuyu	222	114	108
010 Sısan	484	230	254	033 Söğütü	473	225	248
011 Tosluca	324	165	159	034 Şeyhler	374		214
012 Zivanlı	403	202	201	035 Türkmenören	406		218
T o p l a m :	5.221	2.638	2.583	036 Umutlu	302		140
2 Yaylak Buc.ı				037 Uzunburç	327	158	169
000 Yaylak (E.M.)	2024	1082	942	038 Üçdirek	528	290	238
001 Altınlı	170	78	92	039 Ürünü	373	192	181
002 Argınok	280	138	142	040 Yaslıca	2045	1016	1029
003 Arıköğ	863	444	419	041			
004 Binekli	261	145	116	T o p l a m :	22362	12260	10102
005 Çınarlı	434	218	222	Bucak ve Köyler			
006 Deliler	414	199	215	Toplamı :	38 808	20 537	18 271
007 Dutluca	3122	2499	623	03 Bozova İl-			
008 Dutluk	335	143	192	çesi Toplamı:	48 406	25 944	22 462
009 Ezkin	1136	617	519				
010 Gösenek	376	183	193	04 Ceylanpınar			
011 Hacılar	676	332	344	ilçesi			
012 Irmakboyu	386	192	194	Şehir	25 781	14 180	11 601
				0 Merkez Buc.			
				002 Muratlı	12976	6414	656

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
Toplam :	12 976	6 414	6 562	033 Yeşilözen	1428	682	746
Bucak ve Köyler				034 Y.Göklü(B)	4715	2431	2284
Toplamı:	12 976	6 414	6 562	T o p l a m :	28367	13610	14757
04 Ceylanpınar				Bucak ve Köy-			
ilçesi toplamı	38 757	20 594	18 163	ler toplamı:	28367	13610	14 757
05 Halfeti ilçesi				05 Halfeti			
Şehir	2 333	1 125	1 208	ilçesi top.	30700	14735	15 965
0 Merkez Bucağı				06 Hilvan			
001 Argaç	216	99	117	ilçesi			
002 Argıl	2 333	1 085	1 248	Şehir	7907	4154	3753
003 Aşağıgöklü	1 349	654	695	0 Merkez Buc.			
004 Balaban	414	193	221	001 Alpi	355	169	186
005 Beyburcu	126	70	56	002 Arica	377	173	204
006 Bozyazı	896	422	474	003 A.Çatak	144	75	69
007 Bulaklı	389	185	204	004 Aş.Kamış	261	141	120
008 Çakallı	456	234	222	005 Aş.Kucak	208	110	98
009 Dergili	621	313	308	006 Bahçeçik	291	139	152
010 Durak	775	351	424	007 Balkı	56	33	23
011 Erikli	382	165	217	008 Bargaç	627	319	308
012 Fıstıközü	1 047	462	585	009 Buğur	659	333	326
013 Gözeli	836	356	480	010 Faikköy	442	220	222
014 Gülaçan	296	145	151	011 Geçitağzı	460	217	243
015 Günece	593	299	294	012 Göktepe	216	114	102
016 Gürkuyut	710	356	354	013 Karaburç	428	212	216
017 Hilallı	587	284	303	014 Kepirhisar	278	136	142
018 Kalkan	716	344	372	015 Kırbaşı	214	107	107
019 Karaotlak	575	254	321	016 Malören	304	132	172
020 Kavaklıca	582	290	292	017 Nasrettin	374	174	200
021 Kayalar	622	308	314	018 Saluca	266	136	130
022 Kurugöl	909	420	489	019 Uluyazı	1267	620	647
023 Macunlu	457	225	232	020 Ustahasan	316	163	153
024 Ortayol	953	427	526	021 Üçüzler	213	101	112
025 Ömerli	655	306	349	022 Yuvalalı	415	208	207
026 Özmutiş	783	365	418	T o p l a m :	8171	4032	4139
027 Savaşan	426	210	216	1 Göletlik Buc.			
028 Saylakaya	1 094	515	579	000 Göletlik(B.M)	724	369	355
029 Seldek	915	426	489	001 Arınık	554	306	248
030 Sırataşlar	915	445	470	002 Arsanlı	298	156	142
031 Sütveren	386	187	199	003 Bölükbaşı	268	138	130
032 Tavşanören	210	108	102	004 Çığallı	322	163	159

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
005 Doğrular	270	133	137	002 Ağlıca	639	317	322
006 Kalınbayat	629	299	330	003 Darıcalı	376	196	180
007 Karapınar	467	222	245	004 Gözelek	663	329	334
008 Kepirkucak	84	48	36	005 Karakoyun	1379	681	698
009 Konaç	319	152	167	006 Karpuzcu	742	390	352
010 Kopuz	465	228	237	007 Konurtepe	1664	834	830
011 Kuskunlu	951	489	462	008 Üstüntaş	303	411	392
012 Mantarlı	321	155	166	009 Yoğunca	866	442	424
T o p l a m :	5672	2858	2814	010 Yücelen	1056	532	524
2 Ovacık Bucağı				T o p l a m :	8800	4447	4353
000 Ovacık (B.M.)	682	306	376	1 Bucak Bucağı			
001 Ambar	631	310	321	000 Beğdeş (B.M.)	783	367	416
002 Aşağıkılınç	241	113	128	001 Büyükgöl	447	224	223
003 Çakmak	358	185	173	002 Divan	1302	604	698
004 Çat	132	68	64	003 Ertem	950	451	499
005 Düğer	200	95	105	004 Hasırlı	970	481	489
006 Eşağıfirullah	107	47	60	005 Kayalı	1099	535	564
007 Gelenek	576	285	291	006 Kuşlugöl	778	384	394
008 Gölgen	53	27	46	007 Narlıkaya	943	501	442
009 Gülüşağı	506	260	246	008 Taşıkara	996	513	483
010 Kanatlı	367	173	194	T o p l a m :	8268	4011	4167
011 Kavalık	658	331	327	2 Çaylarbaşı			
012 Kocabey	565	277	288	Bucağı :			
013 Kovancı	392	195	197	000 Çaylarbaşı	1358	685	673
014 Millisaray	222	110	112	001 Azıklı	736	383	353
015 Oymağaç	208	107	101	002 Beyçeri	832	433	399
016 Söğütlü	384	184	200	003 Büyükbaba	737	374	363
017 Uğra	463	212	251	004 Halemlı	262	130	132
018 Yakınyurt	180	92	88	005 Kavalık	1327	684	643
019 Yedikuyu	267	128	139	006 Taşağıl	1478	705	773
T o p l a m :	7222	3515	3707	T o p l a m :	6730	3394	3336
Bucak ve Köy.Top.	21065	10405	10660	3 Dağbaşı Buc.			
06 Hilvan ilçesi				000 Dağbaşı	1326	651	675
Toplamı :	28972	14559	14413	001 Bayırözü	648	320	328
07 Siverek ilçesi				002 Börüncek	362	174	188
Şehir	48333	24914	23419	003 Büyüktepe	929	446	483
0 Merkez Bucağı				004 Büyükyakıt	11293	146	1473
000 Altaylı	612	315	297	005 Güvercin	451	233	218
				006 Kapıkaya	1549	773	776

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
Toplam :	5558	2743	2815	Bucak ve Köy- ler Toplamı :	63812	31992	31820
4 Karacadağ Buc.				07 Siverek İlçesi Top.	112145	56906	55239
000 Karacadağ (EM)	1394	715	679				
001 Avurtepe	85	39	46				
002 Cinhisar	706	350	356	08 Suruç İlç. Şehir	25.660	13.213	12.447
003 Çatlı	293	144	149				
004 Eğriçay	731	380	351	0 Merkez Buc.			
005 Erkonagi	1096	555	541	001 Ağırtaş	727	365	362
006 Gürağar	1380	659	721	002 Akören	464	237	227
007 Güvercin	835	414	421	003 Aşağıkarın	823	410	413
008 İleri	1323	654	669	004 Aybastı	163	82	81
009 Kamışlı	812	404	408	005 Bilge	565	278	287
010 Karabahçe	2450	1222	1228	006 Boztepe	351	176	175
011 Keçikıran	1042	538	504	007 Büyüksergen	170	97	73
012 Savucak	503	248	255	008 Büyükcziyaret	475	240	235
013 Soydan	1059	556	503	009 Dinlence	353	159	194
014 Söylemez	2229	1106	1123	010 Dumlukuyu	591	312	279
015 Uzunziyaret	933	459	474	011 Ekili	491	250	241
T o p l a m :	16871	8443	8428	012 Eakice	384	194	190
5 Karakeçi Bucağı				013 Ezgil	859	439	420
000 Karakeçi (EM)	2655	1341	1314	014 Göleç	963	458	505
001 Altınlı	512	267	245	015 Harmanalan	479	236	243
002 Aşağıalınca	916	400	456	016 Hüyükyanı	820	407	413
003 Aşağıkaracaören	289	146	143	017 Kapıcı	272	146	126
004 Başbük	1127	563	564	018 Karadut	603	297	306
005 Karadibek	282	148	134	019 Karahöyük	477	243	234
006 Ortanca	635	348	287	020 Karaköy	679	338	341
007 Payamlı	462	245	217	021 Karataş	156	76	80
008 Turna	1467	747	720	022 Keberli	201	89	112
T o p l a m :	8345	4265	4080	023 Kırmıt	790	389	401
6 Şekerli Bucağı				024 Kızılhüyük	892	464	428
000 Şekerli (B.M)	1699	893	806	025 Köşeler	829	425	404
001 Bakmaç	1440	700	740	026 Küçüksergen	184	87	97
002 Büyükdazanlı	639	314	325	027 Küçükziyaret	662	296	366
003 Çağdaş	1900	943	957	028 Onbırnisan	2977	1620	1357
004 Sabancı	1482	715	767	029 Oymaklı	679	359	320
005 Sarıören	615	301	314	030 Ölçektepe	500	274	226
006 Taşlı	1465	713	732	031 Örgütlü	658	333	325
Toplam	9240	4599	4641	032 Özlüce	738	372	366
				033 Saygın	1277	670	607
				034 Şaryanı	542	265	277

ŞANLIURFA'DA İLÇE, BUCAK VE KOY
MUHTARLIKLARINA GÖRE NÜFUS

İdari Birim	Nüfus			İdari Birim	Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
035 Tokçalı	564	311	253	Toplam :	11762	6156	6606
036 Topçular	259	124	135	Bucak ve Köy-			
037 Uludüz	202	113	89	ler Toplamı:	43765	22573	21192
038 Uysallı	791	398	393	08 Suruç il-			
039 Üçpınar	784	533	251	çesi Toplamı:	69425	35786	33639
040 Üvecik	564	270	294				
041 Yağıslı	517	272	270	09 Viranşehir			
042 Yalınca	274	141	133	İlçesi.			
043 Yalpi	471	244	227	Şehir	45329	24679	20650
044 Yanaloba	554	280	274	0 Merkez Buc.			
045 Yatırtepe	443	213	230	001 Akçataş	529	278	251
046 Yazıköy	277	135	142	002 Alakonak	891	442	449
047 Yegen	419	216	203	003 Altınbaşak	1481	737	744
048 Yıldız	777	401	376	004 Ayaklı	1860		949
049 Yoğurtçu	359	184	175	005 Bakımlı	1232		602
050 Yolcular	358	185	173	006 Beğrük	458		215
051 Yönlü	1139	574	565	007 Bozca	559	272	287
052 Yukarıaybastı	290	154	136	008 Burç	698	344	354
053 Yukarıbostancı	703	371	332	009 B. Bardaık	592	291	301
054 Zeyrek	464	240	224	010 Çamurlu	661	341	320
T o p l a m :	32003	16417	15586	011 Dedeköy	288		135
1 Mürgitpınar Buc.				012 Dinçkök	863		427
000 Küçükkendirci	1153	706	447	013 Ekindöver	380		197
001 Alanyurt	236	122	114	014 Elbegendi	1046		501
002 Aşağıoylum	2040	1139	901	015 Elgün	512	271	241
003 Balaban	590	300	290	016 Eser	328	171	157
004 Binatlı	367	203	164	017 Eskikale	162	80	82
005 Çanakçı	557	272	285	018 Eşkin	249	129	120
006 Çaykara	597	292	305	019 Evcimen	320	151	169
007 Çengelli	561	274	287	020 Eyüpnebi	1330	702	628
008 Günebakan	375	190	185	021 German	1025	521	504
009 Karaca	572	264	308	022 Gömülü	1949	979	970
010 Kesmecik	575	296	279	023 Gözeli	735	365	370
011 Kurutepe	494	248	246	024 Gülleryüz	586	311	275
012 Küçükova	783	405	378	025 Güzlek	692	345	347
013 Mertismail	474	229	245	026 Işıldar	767	390	377
014 Mollahanza	880	430	450	027 Kınalıtepe	1998	1007	991
015 Tavşanköy	423	226	197	028 Kırbalı	853	345	418
016 Uzgören	492	233	259	029 Konakyeri	964	464	500
017 Yaylatepe	359	193	166	030 Kurtulmuş	384	191	193
018 Yumurtalık	234	134	100	031 Malta	418	213	205
				032 Mergizli	832	399	433

Ş. URFA

T - Toplam

E - Erkek

K - Kadın

Nüfusun, yaş, yaş grubu, nüfus grubu ve cinsiyete göre dağılımı

Yaş ve yaş grubu	Nüfus grubu											
	Toplam — Total			— 2000			2001 — 5000			5001 — 10000		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
Toplam	795 034	410 918	384 116	342 418	171 662	170 756	40 523	21 331	19 192	17 505	9 561	7 944
00	16 252	8 431	7 821	7 490	3 846	3 644	812	423	389	270	144	126
01	22 540	11 837	10 703	10 296	5 368	4 928	1 067	558	509	457	246	211
02	32 253	16 674	15 579	15 882	8 242	7 640	1 651	846	805	567	290	277
03	31 539	16 113	15 426	14 586	7 372	7 214	1 526	751	775	596	322	274
04	32 643	16 985	15 658	15 939	8 250	7 689	1 629	806	823	568	300	268
00 — 04	135 227	70 040	65 187	64 193	33 078	31 115	6 685	3 384	3 301	2 458	1 302	1 156
05	32 538	17 059	15 479	14 777	7 678	7 099	1 563	817	746	636	330	306
06	29 375	15 311	14 061	14 060	7 250	6 810	1 500	772	728	609	335	274
07	29 022	15 313	13 709	12 788	6 681	6 107	1 376	743	633	673	364	309
08	31 135	16 271	14 864	14 774	7 657	7 117	1 548	789	759	696	374	322
09	20 777	11 082	9 695	8 589	4 575	4 014	978	499	479	587	357	230
05 — 09	142 847	75 036	67 811	64 988	33 841	31 147	6 965	3 620	3 345	3 201	1 760	1 441
10	29 866	15 538	14 328	13 908	7 182	6 726	1 534	770	764	656	362	294
11	17 327	9 490	7 837	6 964	3 800	3 164	848	449	399	436	263	173
12	24 404	13 309	11 095	10 524	5 671	4 853	1 193	664	529	694	463	231
13	19 473	10 428	9 045	7 769	4 087	3 682	974	513	461	518	320	198
14	19 118	10 246	8 872	8 126	4 312	3 814	945	499	446	463	258	205
10 — 14	110 188	59 011	51 177	47 291	25 052	22 239	5 494	2 895	2 599	2 767	1 666	1 101
15	20 555	10 769	9 786	8 831	4 448	4 383	1 101	562	539	522	322	205
16	17 607	9 129	8 478	7 432	3 648	3 784	845	437	408	439	244	195
17	14 046	7 177	6 863	5 688	2 879	2 809	719	368	351	311	154	157
18	19 718	9 559	10 159	8 921	4 216	4 705	1 089	567	522	440	264	236
19	13 529	8 111	5 415	5 379	3 368	2 011	737	483	254	340	186	154
15 — 19	85 449	44 745	40 704	36 251	18 559	17 692	4 491	2 417	2 074	2 057	1 110	947
20	25 685	11 546	14 139	9 945	3 260	6 685	1 296	555	741	601	311	290
21	12 084	8 167	3 917	2 959	1 396	669	477	192	239	148	91	91
22	13 985	7 597	6 388	5 668	3 021	2 647	788	465	323	274	149	125
23	11 325	6 572	4 753	4 262	2 398	1 864	653	442	211	251	147	104
24	9 095	5 029	4 066	3 198	1 744	1 454	516	330	186	195	124	71
20 — 24	72 174	38 911	33 263	26 032	11 986	14 046	3 922	2 269	1 653	1 560	879	681
25	18 827	7 926	10 901	8 233	3 148	5 085	1 090	532	558	411	202	209
26	7 764	2 258	3 506	2 627	1 451	1 176	406	256	150	182	109	73
27	7 811	4 160	3 651	2 784	1 459	1 325	407	248	159	158	96	62
28	8 609	4 363	4 246	3 329	1 677	1 652	417	241	176	194	99	95
29	6 396	3 927	2 469	2 178	1 373	805	309	210	99	159	101	52
25 — 29	49 407	24 634	24 773	19 151	9 108	10 043	2 629	1 487	1 142	1 104	613	491
30	19 701	7 798	11 903	8 835	3 195	5 640	1 076	467	609	447	182	265
31	4 733	3 190	1 543	1 547	1 076	471	243	184	59	106	78	28
32	6 713	3 765	2 948	2 434	1 343	1 091	361	227	134	170	96	74
33	6 120	3 548	2 572	2 214	1 272	942	283	189	94	142	94	48
34	4 549	2 630	1 919	1 558	900	658	202	124	78	95	57	38
30 — 34	41 816	20 931	20 885	16 588	7 786	8 802	2 165	1 191	974	960	507	453
35	16 395	6 784	9 611	7 216	2 700	4 516	897	405	492	364	171	193
36	4 623	2 647	1 976	1 552	876	676	212	128	84	106	58	48
37	4 923	2 748	2 175	1 720	966	754	222	133	89	86	47	39
38	5 227	2 690	2 537	1 815	904	911	276	145	131	116	61	55
39	3 268	2 030	1 238	1 071	662	409	119	77	42	76	50	26
35 — 39	34 436	16 899	17 537	13 374	6 108	7 266	1 726	888	838	748	387	361
40	15 258	5 454	9 804	7 264	2 323	4 941	802	283	519	352	127	225
41	2 792	1 772	1 020	951	611	340	126	81	45	53	37	16
42	3 748	2 166	1 582	1 402	815	587	202	119	83	85	44	41
43	3 803	2 309	1 494	1 426	877	549	182	111	71	81	53	28
44	2 821	1 774	1 047	1 071	664	407	119	76	43	54	39	15
40 — 44	28 422	13 475	14 947	12 114	5 290	6 824	1 431	670	761	625	300	325

S. URFA
T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, yaş, yaş grubu, nüfus grubu ve cinsiyete göre dağılımı

Yaş ve yaş grubu

Toplam — Total

— 2000

2001 — 5000

Nüfus grubu

5001 — 10000

	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
45	1 889	4 850	7 039	5 601	2 164	3 437	618	253	265	315	144	171
46	2 814	1 741	1 073	1 057	664	393	122	87	35	55	32	23
47	3 028	1 845	1 183	1 122	705	417	126	80	46	53	36	17
48	3 211	1 789	1 422	1 231	692	539	150	93	57	69	33	36
49	1 858	1 128	730	690	399	291	73	54	19	29	19	10
45 — 49	22 800	11 353	11 447	9 701	4 624	5 077	1 089	567	522	521	264	257
50	12 399	4 382	8 017	6 305	2 186	4 119	655	228	427	305	113	192
51	2 016	1 419	597	795	564	231	116	85	31	38	28	10
52	3 240	2 143	1 097	1 243	841	402	188	126	62	72	48	24
53	2 583	1 748	835	980	684	296	149	104	45	68	47	21
54	1 972	1 298	674	837	568	269	80	54	26	48	31	17
50 — 54	22 210	10 990	11 220	10 160	4 843	5 317	1 188	597	591	531	267	264
55	8 073	3 735	4 338	3 715	1 762	1 953	452	211	241	177	105	72
56	1 915	1 229	686	729	493	236	111	69	42	33	21	12
57	1 765	1 127	638	718	483	235	93	64	29	42	27	15
58	1 646	1 014	632	625	383	242	82	53	29	35	28	7
59	1 204	785	419	488	329	159	55	42	13	19	13	6
55 — 59	14 603	7 890	6 713	6 275	3 450	2 825	793	439	354	306	194	112
60	8 766	3 427	5 339	4 468	1 797	2 671	499	183	316	175	73	102
61	986	651	335	417	271	146	39	23	16	20	15	5
62	932	562	370	395	244	151	52	29	23	19	12	7
63	1 126	664	462	471	296	175	61	36	25	14	7	7
64	709	430	279	296	186	110	38	27	11	9	5	4
60 — 64	12 519	5 734	6 785	6 047	2 794	3 253	689	298	391	237	112	125
65	4 612	1 962	2 650	2 110	949	1 161	263	118	145	92	39	53
66	722	414	308	299	197	102	51	31	20	19	5	14
67	632	366	266	265	174	91	27	12	15	15	9	6
68	551	291	260	235	119	116	28	16	12	8	4	4
69	383	239	144	184	118	66	18	14	4	6	4	2
65 — 69	6 900	3 272	3 628	3 093	1 557	1 536	387	191	196	140	61	79
70	4 624	1 820	2 804	2 311	929	1 382	270	107	163	105	47	58
71	445	274	171	195	119	76	23	16	7	3	2	1
72	477	299	178	197	129	68	22	11	11	10	7	3
73	388	255	133	162	107	55	30	21	9	7	3	4
74	331	233	98	125	89	36	15	8	7	2	2	2
70 — 74	6 265	2 881	3 384	2 990	1 373	1 617	360	163	197	127	61	66
75	2 171	1 055	1 115	975	504	471	127	59	68	38	16	22
76	342	211	131	142	88	54	20	14	6	5	2	3
77	264	172	92	107	70	37	17	9	8	4	3	1
78	241	146	95	100	61	39	20	13	7	3	3	1
79	149	91	58	67	43	24	11	7	4	1	1	1
75 — 79	3 167	1 675	1 492	1 391	766	625	195	102	92	51	24	27
80	2 116	889	1 227	1 080	477	603	112	42	70	38	19	19
81	182	113	69	79	53	26	10	9	1	4	1	3
82	143	93	50	52	33	19	11	7	4	2	1	2
83	112	73	39	45	29	16	6	4	2	1	1	1
84	85	72	13	39	34	5	2	2	1	1	1	1
80 — 84	2 638	1 240	1 398	1 295	626	669	141	64	77	45	21	24
85 +	1 816	931	885	865	462	403	96	40	56	29	15	14
Bilinmeyen	2 150	1 270	880	619	359	260	77	49	28	38	18	20

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, yaş grubu, medeni hal ve cinsiyete göre dağılımı
Population by age group, marital status and sex
(12 ve daha yukarı yaşıdaki nüfus — Population 12 years of age and over)

T - Total
E - Male
K - Female

Yaş grubu Age group	Toplam — Total			Medeni hal — Marital status									
				Hiç evlenmedi Single		Evli Married		Eş öldü Widowed		Boşandı Divorced		Bilinmeyen Unknown	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Toplam — Total	469 767	240 814	228 953	109 071	76 127	129 452	137 727	1 833	14 242	409	836	49	21
12 — 14	62 995	33 983	29 012	33 708	28 811	262	191	11	7	2	2	—	1
15 — 19	85 449	44 745	40 704	41 724	33 855	2 984	6 782	17	24	17	42	3	1
20 — 24	72 174	38 911	33 263	25 049	9 578	13 753	23 460	44	90	63	134	2	1
25 — 29	49 407	24 634	24 773	5 059	1 919	19 470	22 596	36	149	68	109	1	—
30 — 34	41 816	20 931	20 885	1 237	555	19 582	19 901	49	335	63	94	—	—
35 — 39	34 436	16 899	17 537	537	235	16 277	16 718	31	509	52	74	2	1
40 — 44	28 422	13 475	14 947	344	188	13 034	13 840	77	855	17	64	3	—
45 — 49	22 800	11 353	11 447	249	98	11 014	10 309	68	981	22	58	—	1
50 — 54	22 210	10 990	11 220	173	94	10 680	9 291	107	1 766	28	66	2	3
55 — 59	14 603	7 890	6 713	131	73	7 597	5 133	144	1 451	18	52	—	3
60 — 64	12 519	5 734	6 785	111	87	5 428	4 337	172	2 310	23	50	—	1
65 +	20 786	9 999	10 787	193	169	8 702	4 814	1 070	5 714	34	88	—	2
Bilinmeyen Unknown	2 150	1 210	880	556	465	669	355	7	51	2	2	36	7

Ş. URFA'DA NÜFUSUN, DOĞUM YERİ VE
CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

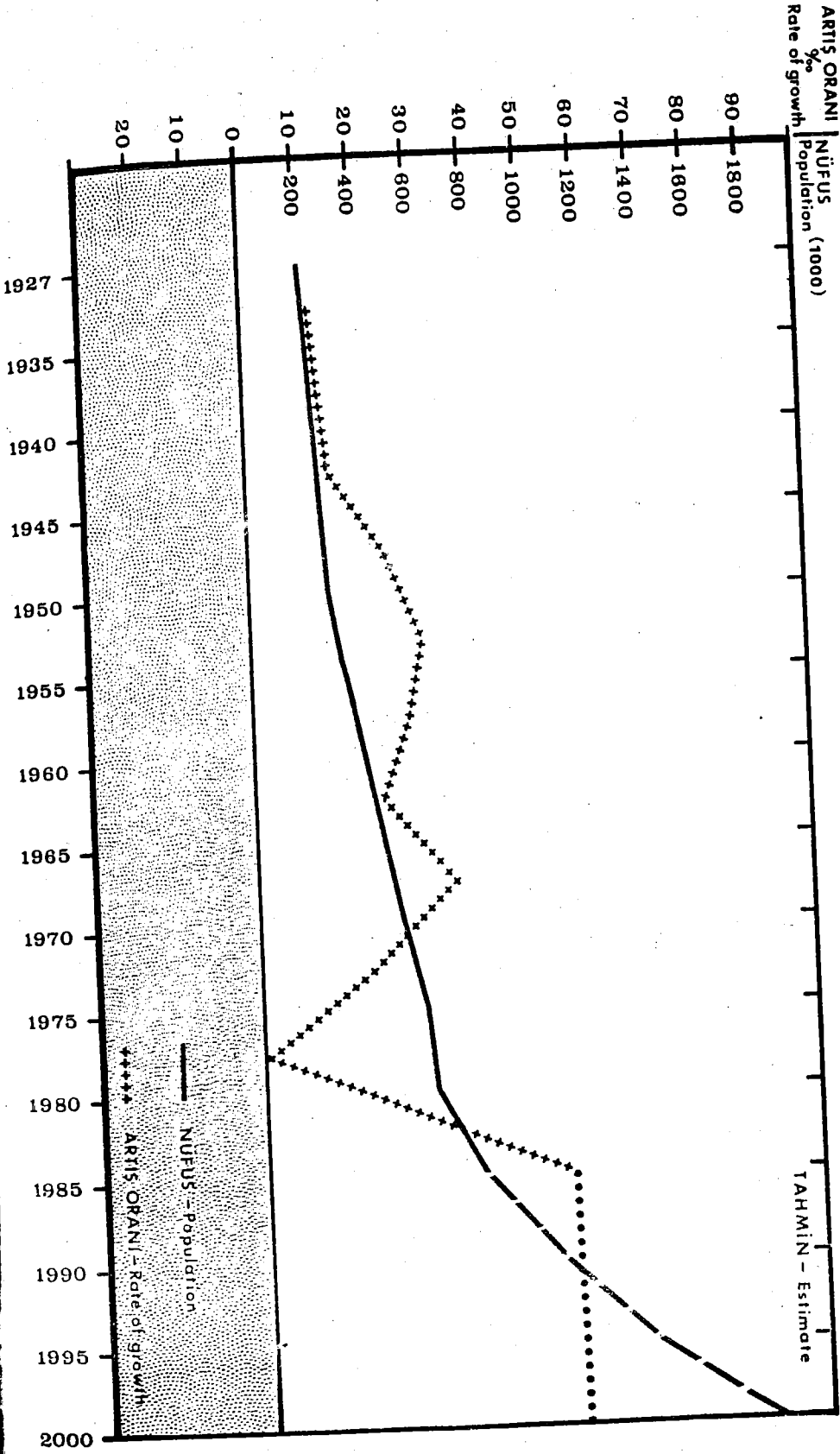
<u>Doğum Yeri</u> :	<u>Toplam</u> :	<u>Erkek</u> :	<u>Kadın</u> :
Toplam :	795.034	410.918	384.116
Adana	1.682	1.109	573
Adıyaman	2.889	1.550	1.339
A.Karahisar	451	307	144
Ağrı	618	538	80
Amasya	280	187	93
Ankara	1.725	1.150	575
Antalya	350	272	78
Artvin	253	170	83
Aydın	416	317	99
Balıkesir	600	451	149
Bilecik	117	85	32
Bingöl	198	134	64
Bitlis	187	110	77
Bolu	453	392	61
Burdur	173	115	58
Bursa	479	379	100
Çanakkale	241	180	61
Çankırı	315	263	52
Çorum	368	284	84
Denizli	375	287	88
Diyarbakır	2.056	1.144	912
Edirne	186	141	45
Elazığ	895	580	315
Erzincan	189	128	61
Erzurum	918	727	191
Eskişehir	397	292	105
Gaziantep	2.251	1.219	1.042
Giresun	316	247	69
Gümüşhane	434	390	44
Hakkari	45	35	10
Hatay	619	385	234
Isparta	891	206	685
Içel	877	574	303
İstanbul	1.195	716	479
İzmir	825	558	267
Kars	1.041	848	193
Kastamonu	313	276	37
Kayseri	741	529	212
Kırklareli	184	139	45
Kırşehir	365	289	76
Kocaeli	242	191	51
Konya	1.101	698	203

<u>Doğum Yeri</u> :	<u>Toplam</u> :	<u>Erkek</u> :	<u>Kadın</u> :
Kütahya	223	193	30
Malatya	938	494	444
Manisa	477	379	98
K.Maraş	874	571	303
Mardin	13.757	7.181	6.576
Muğla	258	194	64
Muş	414	277	137
Nevşehir	154	114	40
Nigde	519	410	109
Ordu	478	369	109
Rize	166	124	42
Sakarya	546	466	80
Samsun	678	546	132
Siirt	673	401	272
Sinop	124	96	28
Sivas	707	537	170
Tekirdağ	202	151	51
Tokat	641	497	
Trabzon	507	381	
Tunceli	447	317	130
Ş.Urfa	742.055	376.819	365.236
Uşak	214	145	64
Van	348	240	108
Yozgat	508	385	123
Zonguldak	373	282	91
Diğer Devletler	743	418	325
Bilinmeyen	349	149	200

**ŞANLIURFA NÜFUSU İLE İLGİLİ
TABLOLAR VE GRAFİKLER**

-SAYIM YILINA GÖRE NÜFUS VE YILLIK NÜFUS ARTIŞ ORANI
Population by census year and annual rate of growth

Ş. URFA

T — Toplam
E — Erkek
K — Kadın

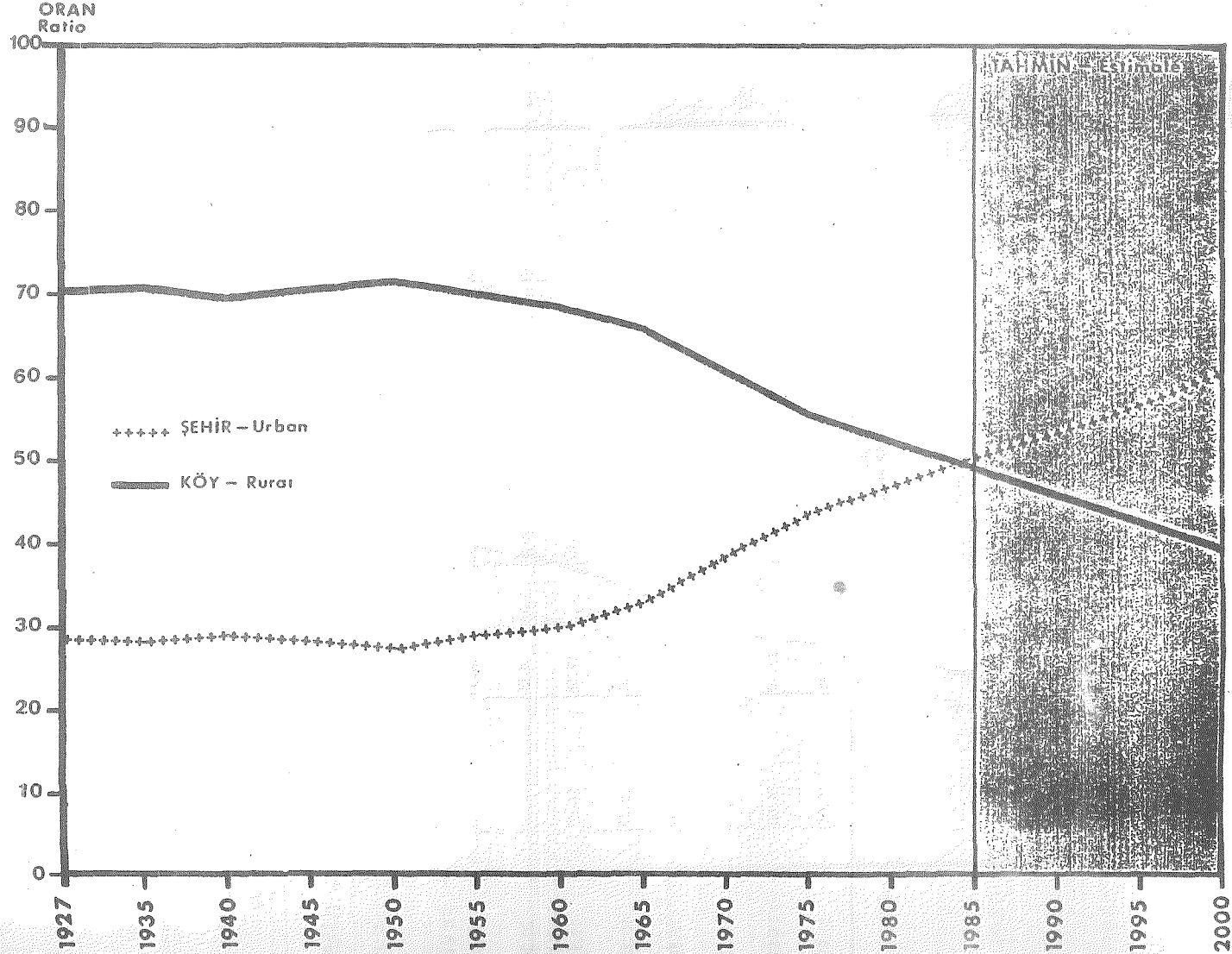
— Şehir ve köy nüfusunun cinsiyete göre oranı ve yıllık artış oranı

Sayım yılı	Toplam — Total			Şehir nüfusu City population			Köy nüfusu Village population			Toplam içindeki cinsiyet oranı — Sex ratio in totals % (yüzde - percent)		Şehir ve köy nüfusunun toplam içindeki oranı Percentage in urban and rural total population % (yüzde - percent)					
												Şehir — Urban			Köy — Rural		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	E	K	T	E	K	T	E	K
1927	207 487	103 116	104 371	60 085	30 621	29 464	147 402	72 495	74 907	49.70	50.30	28.96	29.70	28.23	71.04	70.30	71.77
1935	229 614	114 704	114 910	64 721	32 295	32 426	164 893	82 409	82 484	49.96	50.04	28.19	28.16	28.22	71.81	71.84	71.78
1940	245 398	125 876	119 522	72 352	37 969	34 383	173 046	87 907	85 139	51.29	48.71	29.48	30.16	28.77	70.52	69.84	71.23
1945	263 855	133 595	130 260	74 673	37 119	37 554	189 182	96 476	92 706	50.63	49.37	28.30	27.78	28.83	71.70	72.22	71.17
1950 (1)	298 394	152 111	146 283	81 856	41 235	40 621	216 538	110 876	105 662	50.98	49.02	27.43	27.11	27.77	72.57	72.89	72.23
1955	348 199	178 635	169 564	102 450	52 292	50 158	245 749	126 343	119 406	51.30	48.70	29.42	29.27	29.58	70.58	70.73	70.42
1960	401 919	205 907	196 012	123 916	64 228	59 688	278 003	141 679	136 324	51.23	48.77	30.83	31.19	30.45	69.17	68.81	69.55
1965	450 798	230 612	220 186	150 383	77 892	72 491	300 415	152 720	147 695	51.16	48.84	33.36	33.78	32.92	66.64	66.22	67.08
1970	538 131	274 765	263 366	205 524	107 087	98 437	332 607	167 678	164 929	51.06	48.94	38.19	38.97	37.38	61.81	61.03	62.62
1975	597 277	312 415	284 862	264 119	139 740	124 373	333 158	172 669	160 489	52.31	47.69	44.22	44.73	43.66	55.78	55.27	56.34
1980	602 736	311 717	291 019	282 419	149 372	133 047	320 317	162 345	157 972	51.72	48.28	46.86	47.92	45.72	53.14	52.08	54.28
1985	795 034	410 918	384 116	401 450	212 636	188 814	393 584	198 282	195 302	51.69	48.31	50.49	51.75	49.16	49.51	48.25	50.84

(1) 1950 yılı cinsiyet verileri 1945 ve 1955 yılı cinsiyet oranlarından tahmin edilmiştir.

ŞEHİR VE KÖY NÜFUSUNUN ORANI
Percentage of urban and rural populations

Ş. URFA

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun ağırlıklı ortalama yaş, medyan yaş ve cinsiyete göre dağılımı
Population by weighted average age, median age and sex

T - Total
E - Male
K - Female

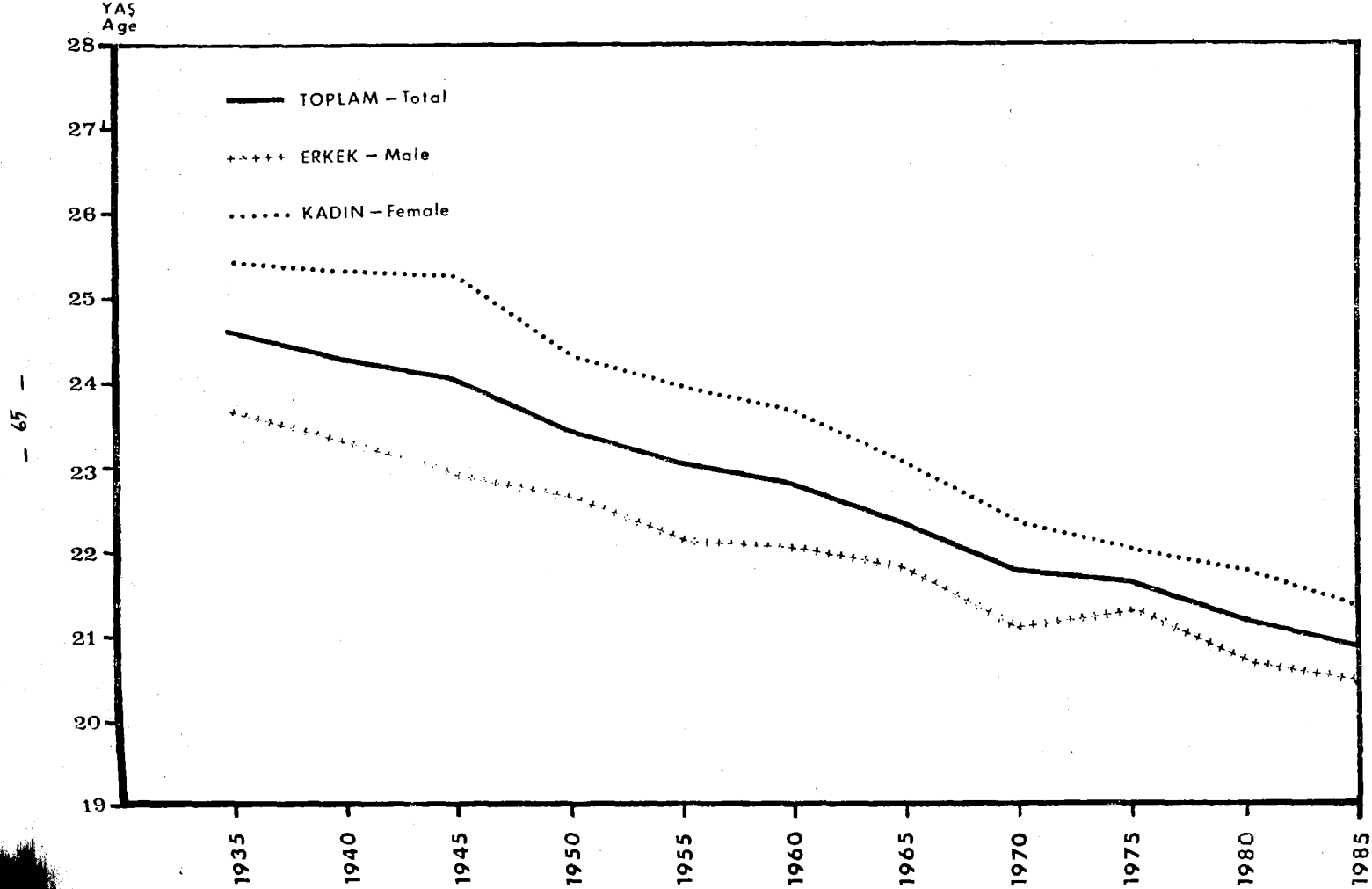
Sayım yılı Census year	Ağırlıklı ortalama yaş Weighted average age			Medyan yaş Median age		
	T	E	K	T	E	K
1935	24.56	23.66	25.44	20.32	17.31	22.94
1940 (1)	24.29	23.27	25.37	19.23	16.65	22.19
1945	24.03	22.87	25.22	18.55	16.29	21.39
1950	23.46	22.62	24.32	18.55	16.85	20.62
1955	23.04	22.16	23.96	18.06	16.35	20.26
1960	22.79	22.00	23.62	17.58	16.07	19.51
1965	22.37	21.73	23.03	16.61	15.35	18.12
1970	21.70	21.07	22.36	15.85	14.99	16.89
1975	21.61	21.25	22.00	15.71	15.24	16.31
1980	21.17	20.68	21.70	15.10	14.62	15.83
1985	20.86	20.43	21.31	15.48	15.08	15.91

(1) 1940 yılı verileri 1935 ve 1945 yılı verilerinden tahmin edilmiştir.

(I) Population data for 1940 have been estimated by 1935 and 1945 datas.

_AĞIRLIKLI ORTALAMA YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE NÜFUS
Population by weighted average age and sex

Ş.URFA

Ş. URFA

— Yaş bağımlılık oranı
Age dependency ratio

Sayım yılı Census year	0 — 14	65 +	(0 - 14) ÷ (65 +)
1935	82.39	6.68	89.07
1940 (1)	81.01	5.79	86.80
1945	79.68	4.94	84.62
1950	79.17	5.13	84.30
1955	84.29	5.79	90.08
1960	89.28	5.98	95.26
1965	94.59	6.31	100.90
1970	99.35	6.40	105.75
1975	100.65	6.65	107.30
1980	106.34	7.18	113.52
1985	101.15	5.42	106.57

(1) 1940 yılı verileri 1935 ve 1945 yılı verilerinden tahmin edilmiştir.

(1) Population data for 1940 have been estimated by 1935 and 1945 datas.

$$\text{Yaş bağımlılık oranı} = \frac{0 - 14 \text{ yaşdaki nüfus} + 65 \text{ ve daha yukarı yaşdaki nüfus}}{15 - 64 \text{ yaşdaki nüfus}} \times 100$$

$$\text{Age dependency ratio} = \frac{\text{Population aged } 0 - 14 + \text{Population aged } 65 \text{ and over}}{\text{Population aged } 15 - 64} \times 100$$

**ŞANLIURFA'DA GAP'IN YOL AÇTIĞI NÜFUS PATLAMASI
VE GAP İLLERİ NÜFUSLARI**

ŞANLIURFA'DA YILLIK NÜFUS ARTIŞI VE GAP'IN YOL AÇTIĞI NÜFUS PATLAMASI

Şanlıurfa'nın yıllık nüfus artışı % 5.5 olup, % 2.41 olan Türkiye ortalamasının bir hayli üstündedir. Özellikle 1975-1980 sayımlarında oldukça durgun bir görünüm arzeden ilde son beş yılda Güneydoğu Anadolu Projesine bağımlı olarak çok hızlı bir nüfus artışı yaşandığı görülmektedir.

Bu dönemde (1980-85 dönemi) yıllık nüfus artışı %0, 76.77'dir. Aynı dönemde Türkiye ortalaması %0, 28 idi. Görüldüğü gibi, 1980-1985 döneminde ilimizdeki nüfus artışı Türkiye ortalamasının üç katı kadar olmuştur.

1980-85 yılları sayımında yıllık nüfus artış hızı il genelinde %0, 63.14, Merkez ilçede %0, 55.82'dir. Bozova'da ise bu oran %0,100 ün üzerindedir.

1985 sayımında 272.527 kişinin yaşadığı tesbit edilen merkez i ilçenin bugün aynı artış hızı ile 300.000 dolayında bir nüfusa sahip olduğu söylenebilir.

İl, yüzölçümü gözetilene alındığında ise, mevcut nüfus varlığının çok büyük olmadığını söyleyebiliriz. Şanlıurfa 18584 KM2 lik yüzölçümü ile Alanca; GAP illeri arasında birinci, (Ek tablo 3) Türkiye'de ise Konya, Ankara, Sivas, Erzurum, Antalya ve Vandan sonra alanca 7.Büyük ildir.Dolayısıyla nüfus ile yüzölçümü arasındaki ilişkiyi gösteren nüfus yoğunluğu il'de her zaman ülke ortalamasının çok gerisinde düşük bir düzeyde kalmıştır.

1980'de Şanlıurfa'da KM2'ye düşen kişi sayısı (32)Türkiye ortalamasının (58) yarısını biraz aşmakta idi. 1985 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre ise, Şanlıurfa'da KM2'ye düşen nüfus sayısının 42 aynı dönemde Türkiye ortalamasının ise 65 olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi, ilimizin yüzölçümü gözetilene alındığında ildeki nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının bir hayli altında kalmaktadır.

GAP BÖLGESİ NÜFUSU

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır illerinin tamamı ile, Adıyaman, Gaziantep ve Siirt illerinin bir kısmı girmektedir.

Bu illerin 1980-85 nüfus sayımlarına göre kent ve köy nüfusları (Ek tablo 1) Bölgenin 1965 senesinde % 67.3'ünü oluşturan köy nüfusu son sayımlarda % 50 lerinde altına düşmüştür. 1985 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı %0, 24.88 iken bu

./...

oran Şanlıurfa, Mardin ve Gaziantep illerinde binde 39.96 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesindeki toplam köy sayısı 4110 olup, bunun 2230'u toplu, 1880'i de dağınık köy tipidir.

Yalnızca Şanlıurfa iline bakacak olursak 1985 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre ilin nüfusu 795.034'dür. Şanlıurfa ilinde 1980-85 yılları arasında nüfusun binde 55.38 oranında artış göstermesi oldukça ilgi çekicidir. Bu artış, Akçakale'de binde 82.26, Bozova'da ise binde yüzün üzerindedir.

Nüfus artış hızını geçmiş yıllarda mukayese edecek olursak 1975-1980 yılları arasında Türkiye'nin nüfus artış oranı yılda binde 20.65 iken, Şanlıurfa'da bu oran çok daha sınırlı olup, binde 1.82'dir. İl ve ilçe merkezlerinde bu oran binde 13.40 olmuş; köylerde ise binde 7.86 oranında hiçde küçümsemeyecek bir azalma görülmüştür.

Görüldüğü gibi, 1975-1980 yılları arasında Şanlıurfa'dan diğer il ve ilçelere olan bir nüfus hareketi söz konusudur. 1980 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre ekonomik sıkıntılar nedeniyle 2960 ailenin yurt dışına, 15856 ailenin de yurt içine, başka il ve ilçelere gittiği tesbit edilmiştir. 1980-85 yıllarında ise Güneydoğu Anadolu Projesine bağımlı olarak ilginç bir nüfus artış hızı ile karşı karşıya kalmaktayız.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi aynı zamanda en yüksek nüfus artışını olduğu bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980-85 yılları arasındaki yıllık nüfus artış oranı binde 39.96'dır. (Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa) Bu oran, Türkiye ortalamasının üstündedir ki bunu sadece doğum oranındaki artışla açıklamak mümkün değildir. GAP, bölgeye sağlayacağı faydalar düşünüldürse diğer il ve ilçelerden yapılan göçün bu artışa ne kadar katkı sağlanabilir.

GAP BÖLGESİ NÜFUS ARTIŞ HIZI

GAP Bölgesinin toplam nüfusları, nüfus artış hızları ve Türkiye toplam nüfusu içindeki payı aşağıda belirtilen eğilimi göstermektedir.

GAP İLLERİ NÜFUSLARI VE NÜFUS ARTIŞ HIZLARI

	1970	1975	1980	1985
GAP Toplam Nüfusu	2.803.166	3.212.531	3.567.628	4.445.806
GAP Nüfus ar.Hızı %	27.26	20.97		44.01
Türkiye Top.Nüfusu	35.605.176	40.347.719	44.736.957	51.420.757
Toplam Nüf.ar.hızı %	25.00	20.65		27.85
GAP'ın Toplam Nüfus içindeki payı(%)	7.86	7.96	7.97	8.65

Kaynak : 1970,1975,1980 Genel Nüfus Sayımı Kesin ve 1985 Genel Nüfus Sayımının Geçici Sonuçları

Yukarıdaki tablodanda görüleceği gibi, proje bölgesinin toplam nüfus artış hızı, 1970-1975 döneminde binde 27.26'dan, 1975-80'de binde 20.65'e, 1980-85 döneminde ise binde 44.01 gibi yüksek bir seviyeye çıkmıştır.

GAP illeri toplam nüfusunun Türkiye toplam nüfusu içindeki payı 1970-80 döneminde yüzde 7.9 seviyelerinde seyrederken, bu bölgenin 1985 yılında nüfus payında artış olmuş ve toplam nüfusun yüzde 8.65'i GAP illerinde yaşamaya başlamıştır.

GAP şehirli nüfus payı yüzde 8.17 iken, 1980'de bu pay 8.46'ya, 1985'de ise bir miktar azalarak yüzde 8.31'e düşmüştür.

GAP illeri şehirli nüfus payının sabit bir seyir göstermesine karşılık, köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı artış kaydetmiştir. 1975'de 7.81 olan pay, 1985'te yüzde 9.03'e yükselmiştir.

GAP illeri toplam şehir nüfusu artış hızı da son iki dönemde çok fazla değişiklik arz etmektedir. Şöyleki, 1975-80'de binde 37.47 artış gösteren GAP illeri, 1980-85'te binde 64.41 artış göstermeye başlamıştır. Bunda Şanlıurfa'nın çok yüksek olan artış hızının etkisi bulunmaktadır.

GAP illeri toplam köy nüfus artış hızı da önceki döneme nazaran 1980-85'te oldukça yüksek artış hızına ulaşmıştır. 1975-80'de binde 7.60 artış hızı, 1980-1985'te binde 24.34'e çıkmıştır.

GAP İLLERİNİN NÜFUS TAHMİNLERİ

GAP kapsamına giren illerin 1980-85 dönemi nüfus artış hızlarının gelecek yıllarda da aynen devam edeceği varsayımı altında yapılan tahminlere göre; 1985 yılında 4.4 milyon olan GAP illeri toplam nüfusu 2000 yılında 8.6 milyona, 2010 yılında da 13.3 milyona ulaşacaktır. (Ek Tablo 2)

2010 yılında Türkiye toplam nüfusunun 80 milyon olacağı tahmin edildiğinde; toplam nüfusun yüzde 16.6'sı GAP bölgesinde yaşıyor olacaktır. Projelerin devreye girmesiyle, bölge göç veren niteliğini muhtemelen kaybedecek göç alır niteliğine dönüşecektir. Bu görüş çerçevesinde bölgenin tahmin edilen 13.3 milyonluk nüfusu daha da yüksek olabilecektir.

Ayrıca, göç eden nüfusun muhtemelen büyük çoğunluğunun 15 yaşın üstündeki çalışmak ve yerleşmek maksadıyla bölgeye gelen kişiler teşkil edecektir. Bu durum çalışma çağındaki nüfus yaşının daha da artmasına sebep olacaktır.

Yaş yapısında beklenen bu gelişme, sağlık, eğitim ve özellikle istihdam imkanlarının arttırılması yönünde bölge kaynaklarının plânlanmasını gerektirecek, ayrıca yüksek nüfus artış hızının kontrollü bir şekilde artması yönünde etkin tedbirlerin alınmasını gerektirecektir.

Nüfus tahminlerinin daha sağlıklı yapılabilmesi için ;

- GAP Bölgesindeki illerin toplam nüfus, cinsiyet ve yaş yapısı ile ilgili bilgiler, 1985 Genel Nüfus Sayımının kesin sonuçlarından alınmalı,

- GAP Bölgesindeki illere ait doğurganlık ve ölümlülük varsayımlarının geliştirilmesine esas olarak çalışmaların 1983'de yapılmış "Türkiye'de Doğurganlık, Aile Sağlığı ve Kontraseptif Kullanımı araştırması"ndan faydalanılarak yapılması,

- GAP Bölgesindeki illere veya bu illerden diğer illere veya yurt dışına vaki olan nüfus göçünün ve göç edenlerin yaş yapısının mevcut çalışmalardan ayrıntılı olarak tesbit edilmesi ve gelecekte bu illere vaki olacak göçün boyutları ve göç edecek nüfusun yaş yapısının nasıl olacağının tahmin edilmesi,

- GAP illeri için yapılan nüfus projeksiyonlarının eğitim, sağlık, istihdam ve konut plânlamasına ve buna bağlı olarak alınması gerekli tedbirlerin tesbitine imkan sağlayacak, şekilde (Eğitim, çalışma, anaokul çağı gibi) yapılması,

- GAP Bölgesindeki illerin herbiri için ayrı ayrı nüfus projeksiyonu yapılması,

- Kır ve şehir bazında nüfus projeksiyonlarının yapılmasına imkan sağlayan istatistikler temin edilebilirse, GAP illerinin toplam nüfus projeksiyonlarına ilave olarak şehir ve kır nüfus projeksiyonlarının yapılması,

- Bölgedeki projelerin, özellikle barajların nüfusun yerleşme konusunda meydana getirebileceği değişikliklerin, sulama imkanları ve arazi durumu dikkate alınarak tesbit edilmesi, buna bağlı olarak yeni muhtemel gelişme merkezlerinin neler olabileceğinin tartışılması, teklifi.

Ek-TABLO 1 : GAP BÖLGESİ KAPSAMINA GİREN İLLERİN TOPLAM, ŞEHİR VE KÖY NÜFUSLARI

İLLER	TOPLAM NÜFUS			ŞEHİR NÜFUSU			KÖY NÜFUSU		
	1975	1980	1985	1975	1980	1985	1975	1980	1985
ADİYAMAN	346892	367595	439410	100722	116986	159474	246170	250609	279936
DİYARBAKIR	651233	778150	941522	281960	374264	483494	369273	403836	458028
GAZİANTEP	715939	808697	953859	427017	512745	634523	288922	295952	319336
MARDİN	519687	564967	694171	155876	192004	284346	363811	372963	409825
SİİRT	381503	445483	532058	143521	183804	245853	232982	261679	286205
ŞANLIURFA	597277	602736	884786	264119	282419	486115	333158	320317	398671
GAP TOPLAM	3212531	3567628	4445806	1378215	1662222	2293805	1834316	1905406	2152001
DİĞER İLLER									
TOPLAM	37135188	41169329	46974951	15490353	17982785	25298880	21644335	23186544	21676071
TÜRKİYE									
TOP.NÜFUS	40347719	44736957	51420757	16869068	19645007	27592685	23478651	25091950	23828072
GAP NÜFUS									
YÜZDE PAYI	7.96	7.97	8.65	8.17	8.46	8.31	7.81	7.59	9.03

KAYNAK : DİE., 1975,1980 Kesin ve 1985 Geçici Nüfus Sayım Sonuçları.

**EX-TABLO 2 : GAP KAPSAMINA GİREN İLLERİN 1980-85 ARTIŞ HIZLARI ESAS
ALINARAK TAHMİN EDİLEN TOPLAM NÜFUSLAR (1990-2010)**

İLLER	NÜFUS 1980	NÜFUS 1985	ARTIŞ HIZI (BİNDE) 1980-85	NÜFUS 1990	NÜFUS 1995	NÜFUS 2000	NÜFUS 2010	NÜFUS
ADİYAMAN	367595	439410	35.69	525255	627871	750535	897163	1072437
DİYARBAKIR	778150	941522	38.12	1139194	1378367	1667754	2017879	2441553
GAZİANTEP	808697	953859	33.02	1125078	1327030	1565234	1846195	2177589
MARDİN	564967	694171	41.19	852923	1047981	1287646	1582122	1943942
SİİRT	445483	532058	35.52	635458	758953	906447	1082606	1292999
ŞANLIURFA	602736	884786	76.77	1198821	1906604	2798798	4108494	6031062
GAP TOPLAM	3567628	4445806	44.01	5540149	6903867	8603266	10720975	13359962

KAYNAK : DİE.., 1980 Kesin ve 1985 Geçici Nüfus Sayım Sonuçları.

EK TABLO 3 : GAP İLLERİ NÜFUSLARI - YÜZÖLÇÜMÜ VE NÜFUS YOĞUNLUĞU

İLLER :	1980 :	1985 :	YÜZÖLÇÜMÜ :	YOĞUNLUK :	
				1980	1985
ADİYAMAN	367.595	430.728	7.614	48	57
DIYARBAKIR	778.150	934.505	15.355	51	61
GAZİANTEP	808.697	966.490	7.642	106	126
MARDİN	564.967	652.069	12.760	44	51
SİİRT	445.433	524.741	11.003	40	48
ŞANLIURFA	602.736	795.034	18.584	32	42
GAP TOPLAMI	3.567.620	4.303.567	72.950	49	59
TÜRKİYE TOP.	44.736.957	50.664.458	774.815	58	65

KAYNAK : 1980-1985 YILI NÜFUS SAYIMI KESİN SONUÇLARI DİE...

EK-TABLO 4 : GAP BÖLGESİ KAPSAMINA GİREN İLLERİN TOPLAM,
ŞEHİR VE KÖY NÜFUS ARTIŞ HIZLARI (BİNDE)

İLLER	TOPLAM NÜFUS		ŞEHİR NÜFUSU		KÖY NÜFUSU	
	1975-80	1980-85	1975-80	1980-85	1975-80	1980-85
ADİYAMAN	11.59	35.69	29.94	61.97	3.57	22.13
DİYARBAKIR	35.61	38.12	56.64	51.22	17.92	25.16
GAZİANTEP	24.37	33.02	36.59	42.62	4.81	15.21
MARDİN	16.71	41.19	41.69	78.54	4.97	18.85
SİİRT	31.01	35.52	42.63	53.17	23.23	17.92
ŞANLIURFA	1.32	76.77	13.40	108.61	-7.36	43.77
GAP TOPLAMI	20.97	44.01	37.47	64.41	7.60	24.34
DİĞER İLLER TOP	20.63	26.38	29.33	68.27	13.77	-13.47
TÜRKİYE						
TOPLAM NÜFUS	20.65	27.35	30.47	67.95	13.29	-10.34

KAYNAK : DiE..., 1975, 1980 Kesin ve 1985 Geçici Nüfus Sayımı Sonuçları.

İKTİSADEN FAAL NÜFUS

İKTİSADEN FAAL NÜFUS

İlimizde iktisaden faal nüfus oranı % 74.8 olup, açık işsizlik oranı % 20'dir. Nüfusun % 48.3'ini 0-14, % 48.3'ünü ise 15-64 yaş grubu oluşturmaktadır.

İktisaden faal nüfus oranının sektörel bazda dağılımına bakıldığında, çalışan nüfusun; il ekonomisinde etkinliğini koruyan tarım sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Zira günümüze kadar büyük bir oranda tarım sektörünün etkisinde kalan ilimizde, kırsal kesimde yaşayan nüfusun tamamı ile, il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun büyük bölümü geçimlerini tarımdan sağlamaktadır.

Çalışan nüfusun günümüzdeki gelişimini izlemek ve geçmiş yıllarla sıhhatli bir karşılaştırma yapabilmek için özellikle (15+) yaşlardaki çalışan nüfusun ele alınması gerekmektedir.

Bu tanıma göre, ilimizin 1955 deki faal nüfusu 163.000 idi. izleyen 30 yılda bu nüfus 210.817'si tarım, 19.436'sı sanayi ve 57.163'ü hizmetler olmak üzere 124.000 kişilik bir artış göstererek 1985 yılında 287.417'ye ulaşmıştır.

Son yıllarda tarım sektöründe çalışanların oranı yapısal bir değişimi belirtecek biçimde Türkiye genelinde yüzde 77.4'den, yüzde 64.1'e düşerken, Şanlıurfa'da bu gerileme çok daha sınırlı % 84.4'den % 77.7'ye düşmüştür. Tarım sektöründe çalışanların oranı istatistiklere göre yüzde 73.3'e düştüğü görülmektedir.

Kısacası, il faal nüfusunda zaman içinde ortaya çıkan gerileme, ülke genelinde olduğu gibi sanayileşme olgusunun sonucu olmayıp, il dışına göçten kaynaklanmıştır. 1980 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Şanlıurfa'dan ekonomik sıkıntılar nedeniyle 2960 ailenin yurt dışına, 15856 ailenin de yurt içine, başka il ve ilçelere gittiği tesbit edilmiştir.

Şanlıurfa'da yüksek doğurganlık ve GAP'ın etkisiyle hızla artan nüfus, tarım kesiminde yeterli iş olanakları bulamaz duruma gelmiştir. Üretim yöntemlerinin ilkel, üretim ilişkilerinin yer yer feodal nitelikte olması, yakın zamana değin topraktan kopmayı engellemiş, ancak ilde hızlı bir makineleşme (Traktörleşme) başladığından beri bu gelişme tarımdaki iş olanaklarını bütütün daraltmış ve kentsel alan ise kırıdan kopan nüfusu tutabilecek gelişmiş sanayi ve ticaret kesimlerinden yoksun olması nedeniyle, nüfus artışının hızla büyüttüğü işgücü fazlası il dışına akmaya başlamıştır. Göç eden nüfusun büyük çoğunluğunu çalışma çağındakiler oluşturduğundan, faal nüfus toplam nüfusa oranla daha hızlı aşınmaktadır.

Ancak, zaman içinde il faal nüfusunun gerilemesine neden olan göçlerin; Güneydoğu Anadolu Projesinin aşama aşama kaydedilmesiyle birlikte durğun bir seyir gösterdiği izlenimini vermiştir. Bu durum GAP'ın uygulama safhasına geçmesiyle birlikte Şanlıurfa tümüyle göç veren niteliğini kaybedip, göç alır niteliğine dönüşecektir.

1985 Yılı genel sayımlarına göre ilde çalışan nüfus sayısı 287.417 olup, bunun sektörel bazda dağılımı şöyledir.

Tarım	210.817	% 73.3
Sanayi	19.436	% 6.8
Hizmetler	57.163	% 19.9
Toplam	287.417	%100.0

Görüldüğü gibi ilde ekonomik bakımdan faal nüfusun % 73.3 gibi büyük bir bölümünü tarım kesiminde çalışanlar oluşturmaktadır.

Ancak; halen büyük ölçüde ilkel yöntemlerle üretim yapılan tarım kesimi hızla artan nüfusun geçim olanaklarını kısıtlamaktadır. B yüzden halkın son yıllarda sanayi yatırımlarına temayül ettiği görülmektedir. Eskiden beri sanayi sektörüne temayülü zayıf olan halkı bu sektöre teşvik etmek amacıyla son yıllarda Vilayet önderliğinde, sulama gereçleri, tarım ürünlerini değerlendirme, yumurta ve et tavukçuluğu, memba suları şişeleme, pazarlama, ithalat ve ihracat konularında yatırımları konu alan 4 adet anonim şirket kurulmuştur.

İlde bankacılık dışında hizmet sektörü ve ekonomik örgütlenme derece zayıftır. Sanayi sektörü az gelişmiştir. Sanayi kuruluşları da ha çok yöre halkının tüketimine yönelik üretim yapan gıda, dokuma ve ve toprağa dayalı üretim yapan firmalardır. Bu firmaların çoğu küçük orta ölçekli işletmeler olup, çoğunluğu 2-3 kişilik istihdamla yetin küçük işyerleridir. Örneğin ; 1980 işyeri sayımında merkez ilçede 2-kişilik işyeri sayısının toplam işyeri sayısı içindeki payının % 65' üstünde olduğu tesbit edilmiştir.

Şanlıurfa'da büyük sanayi adedi 7 olup, bu kuruluşlarda toplam 1200 kişi istihdam edilmektedir.

Yukarıda incelendiği kadarıyla, Şanlıurfa'nın istihdam yapısı daha ziyade tarıma dayalı geleneksel toplum yapısını yansıtmaktadır. Şanlıurfa'nın son yıllardaki nüfus artış hızı esas alındığında 2000 yılında 3.000.000 Nüfusa sahip olacağı tahmin edilmektedir. Bu gelişme içerisinde ildeki istihdam imkanlarının arttırılması zorunludur. Sulama projelerinden sonra tarımsal gelişmeyi yalnızca kendi açısına bırakmak il kalkınmasından beklenen sonucun umulan düzeyde olmasını engelleyecektir.

Zira; geleneksel tarıma dayalı toplum yapısı kendi kendini besleyen gelişme sürecinin ihtiyaç duyduğu iç dinamikleri yaratmaktan uzaktır.

Tarımsal ürünlerde önemli artışı olsa bile, bu gelişmeyi istihdam imkanlarının arttırılması yönünde kendi akışına bırakmak ileride çeşitli darboğazlarla karşı karşıya kalmamıza neden olacaktır. Gerçekten konu ile ilgilenen bilim adamları, bölgedeki istihdam yapısının entegre bir yaklaşım içinde ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar.

GAP'ın fiziksel boyutları yanında önemli ölçüde ek istihdam yaratılması zorunlu olmaktadır. Ancak; bu yaklaşımla Şanlıurfa'nın istihdam yönünden diğer illerle eşitlenmesi ve kırsal kesimde gizli işsizliğin azaltılması sağlanacaktır.

FAAL NÜFUSUN SEKTÖREL BAZDA DAĞILIMI

Şanlıurfa'da ekonomik bakımdan faal nüfus sayısı 287.417 olup, bunun sektörel bazda dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Tarım	210.817	% 73.3
Sanayi	19.436	% 6.8
Hizmetler	57.163	% 19.9
Toplam	287.417	% 100.0

Şanlıurfa'da faal nüfus oranı % 74.8 olup, açık işsizlik oranı ise % 20'dir. Yukarıda görüldüğü gibi tarım sektöründe çalışanların oranı toplam faal nüfusun % 73.3'ünü oluşturmaktadır.

Tarım sektöründen sonra sırayı % 19.9'la hizmetler, % 6.8'le sanayi sektörü almaktadır.

Tarım kesimi yüksek doğurganlığa ve GAP'ın aşama aşama kaydettiği gelişmelere bağımlı olarak hızla artan çalışma çağındaki nüfusa yeterli iş olanakları sunacak bir yapıda değildir.

Tarımda kullanılan üretim teknikleri ilkel, dolayısıyla verim düşüktür. Sulamanın yapılamayışından dolayı verim alınamayan Harran ovası GAP'ın bitimini beklemektedir.

Tarım kesimindeki sınırlı iş olanakları bölge köylüsünün önemli geçim kaynağını oluşturan hayvancılığında geriletmeye başlatmıştır. Yine de komşu illerle kıyaslayacak olursak ilde büyük bir hayvancılık potansiyeli olduğunu söyleyebiliriz.

Faal nüfusun % 19.9'u ise diğer hizmetlerde çalışmaktadır. Bunun büyük bir bölümünü kamu görevlileri oluşturmaktadır.

Sanayi sektörüne gelince, bu sektör faal nüfusumuzun ancak 6.8 ini oluşturmaktadır. Bu rakam 1980 sayımına göre 3.6 idi. Görüldüğü gibi sanayi sektöründe çalışan faal nüfusta son beş yılda 3.2 oranında bir artış meydana gelmiştir.

Sanayi sektöründe meydana gelen bu artış sevindirici olmakla birlikte GAP'ın öngördüğü gelişmeden çok uzaktır. Zira Şanlıurfa sanayi sektörü bakımından son derece az gelişmişliği ile Türkiye sıralamasının en alt sıralarında kalmaktadır.

İl, ekonomik yapı itibarıyla tarım ağırlıklı olduğundan, sanayi sektörü ekonomide büyük bir paya sahip değildir. 1986 yılında Şanlıurfa ilinin Türkiye toplam gayri safi yurt içi hasılasına katkısı 267 milyar 600 milyon TL olmuştur. Bu değer 140 milyar 163 milyon TL'lik bölümü yani % 52'si tarım sektöründen elde edilmiştir. Sanayi sektörünün payı ise % 5'tir. İlde yer alan katma değer içinde tarım sektöründen sonra 28.762 milyon TL ile inşaat, 19.961 milyon TL ile ulaştırma, 16.349 Milyon TL ile serbest meslek ve hizmetler sektörü gelmektedir.

Elde edilen katma değer içinde sanayi sektörü beşinci sektör durumundadır. Sanayi sektöründe gıda ve pamuk ürünlerini konu alan kuruluşlar önde gelmektedir.

1970'li yıllara kadar ilimizde sanayi kuruluşu birkaç atölyenin dışında yok denecek kadar azdı. Bunu izleyen son on yılda gerek tarımda yeterli ürün alınamayışı, gerekse açık işsizlik oranının yüksek oluşu halkın şirketleşmeye ve sanayi olan zayıf rağbetini arttırmıştır. 1970'li yıllara kadar A.Ş. bulunmayan ilde bu zamana değin 21'i Anonim olmak üzere 120 şirket kurulmuştur.

Bunun dışında ilde 1579 adet küçük ve orta ölçekli imalethane mevcuttur. Bu imalethaneler; sermaye birikimi düşük olan ilde daha çok mahalli ihtiyaçları karşılayan ve 2-3 kişilik istihdam ile yetinen perakendeci kuruluşlardır.

1975'te faal nüfus içindeki payı % 22 olan ücretliler kesimi, izleyen günümüze değin aynı seyri göstermiştir. Şanlıurfa'da ücretliler Türkiye genelinden farklı olarak tarım kesiminde yoğunlaşmaktadır. Bir başka deyişle faal nüfusun % 22'sini oluşturan ücretler payı sanayileşmenin göstergesi değildir.

İl faal nüfusunun dikkati çeken bir özelliği de, ilde faal kadın sayısının zaman içinde çok yavaş artmasıdır. 1955'te çok büyük çoğunluğu yardımcı aile bireyi olarak çalışan (15+ yaşlardaki) kadınların sayısı 72.000 dolayındaydı. 20 yıl sonrasına baktığımızda faal kadınların sayısının ancak 5.000 artarak 77.000'e ulaştığı görülmektedir.

Şanlıurfa'da çalışan kadınlar yardımcı aile bireyi konumunda, aile reisine bağımlı olarak çalışmaktadırlar. Aynı zamanda ilde iş olanaklarının sınırlı ve büyük aile olgusunun yoğunluğu kadınların yanı sıra çok sayıda erkeğin de yardımcı aile bireyi konumunda aile reisine bağımlı olarak çalışmasına neden olmaktadır.

il ekonomisinde ticaret kesiminin geleneksel bir önemi olmasına karşın, son yıllarda bu kesimde önemli gelişmeler olmamıştır.

Sanayinin geriliği, ticaretin salt tarımsal ürünlerin pazarlanmasına dayalı oluşu ticaretin gelişmesini önlemiş, bu kesimin küçük işletmecilik düzeyinde kalmasına neden olmuştur. Bu yapısıyla ticaret, çok kişiye iş imkanları getirememiştir.

1980'de il faal nüfusunun yalnızca % 5.4'ü ticaret kesiminde çalışıyordu. Oysa bu oran Ülke genelinde % 7.4 idi. İzleyen yıllarda da ticaret kesiminde çalışan kişi sayısında ve bunların faal nüfus içindeki payında önemli bir artış gerçekleşmemiştir. 1955'te ticaret kesiminde çalışan kişi sayısı 4.301 iken bu sayı izleyen 25 yılda 2,5 katına çıkarak 1980'de 11.456'ya yükselmiştir. Bu dönemde ticaret kesiminde çalışanların faal nüfus içindeki payı ancak 2 katına ulaşabilmiştir.

Ulaştırma kesiminde imalat ve ticaret sektörüne göre daha önemli bir gelişme olmuştur. 1955'te bu kesimde çalışanların sayısı 1681 idi. 1980 de bu rakam 5.278'e yükselmiş yani 25 yılda 3 katını aşmıştır.

Şanlıurfa'nın 1986 yılı Türkiye toplam gayri safi yurt içi hasılasına katkısı 267 milyar 600 milyon TL olmuştur. Elde edilen bu katma değerin 19 milyar 961 milyon TL'si ulaştırma sektöründen sağlanmıştır. Böylece ulaştırma sektörü elde edilen katma değer içinde tarım ve inşaat sektöründen sonra üçüncü sektör durumundadır.

Şanlıurfa'da sanayi ve ticaretin pek gelişkin olmayışı, işin dayanıklı tüketim malları vb. gereksiniminin halen diğer illerden karşılanıyor olması ve çalışma çağındaki nüfusun önemli bir bölümünün Çukurova'ya mevsimlik tarım işçisi olarak gidip gelmesi ulaştırma sektörünün canlanmasına başlıca nedenler olarak gösterilebilir.

Şanlıurfa'da önemli gelişme gösteren sektörlerden biri de hizmetler kesimidir. 1980 yılında faal nüfusun % 10'u hizmetler sektöründe çalışmaktaydı. 1986 yılına kadar bu rakam % 100 artış göstererek % 19.9'a ulaşmıştır. Zaman içinde meydana gelen bu gelişme serbest hizmetlerde çalışanlara ait olmayıp, kamu hizmetlerinde çalışanlardan meydana gelmiştir. Güneydoğu Anadolu Projesi ile birlikte hızlı bir kentleşme yaşanan Şanlıurfa'da kamu hizmetlerinde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Onun içindirki il faal nüfusunda % 20 gibi önemli bir yeri olan hizmet sektörünün büyük bir çoğunluğunu kamu sektörlerinde çalışanlar oluşturmaktadır.

FAAL NÜFUSUN İŞ KOLLARINA MESLEĞE VE İŞTEKİ YERE GÖRE KARŞILIKLI BÖLÜNÜŞÜ

Şanlıurfa'da faal nüfusun bileşimini belirleyen temel etmen, il ekonomisinde tarım kesiminin egemen olmasıdır. Faal nüfusun işteki yere ve mesleğe göre dağılımı da büyük ölçüde bu yapıya bağlıdır.

Çalışan nüfusun büyük bölümünün tarım kesiminde yoğunlaşması "işteki yere göre" bölünüşte, özellikle tarım kesiminde önem kazanan "yardımcı aile bireylerinin" ülke genelinin üzerinde bir ağırlık kazanmasına yol açmaktadır. 1975'te, il faal nüfusunun % 52'si, aile reisinin ekonomik etkinliğine bir ücret almaksızın katılan yardımcı aile bireyi konumunda idi.

Şanlıurfa'da ücretli olarak çalışanların faal nüfus içindeki payı Türkiye ortalamasının hayli altındadır. Tarım kesiminde çalışan ücretlilerin oranı ise, ülke ortalamasının bir hayli üstündedir. 1975'te Şanlıurfa'da tarımda ücretli olarak çalışanların oranı % 7.3'e ulaşmaktaydı. Bu oran Türkiye genelinde ise % 3.1 idi. Ancak, bu durum, ilde ücretli işgücü kullanan modern tarım işletmelerinin yaygın olduğu anlamına gelmez. Zira; Şanlıurfa'da çok büyük toprak mülkiyeti ve öte yandan çok sayıda topraksız köylü vardır. Ama, bu kesimde, ücretli tarım işçiliğinden pek söz edilemez. Tarım kesiminde ücretli sayısını yükselten nedenleri başka yerde aramak gerekir. Bunlardan birincisi, ilde, ülkenin en büyük devlet üretme çiftliği olan Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğinin varlığıdır. Bu çiftlik aynı zamanda Dünyanın en büyük deneme çiftliklerinden biridir. Ve çalışanlar ücretli konumundadır. İkincisi ise; belirli dönemlerde çevre illere ve özellikle Çukurova'ya pamuk toplamak ve çapa yapmak üzere giden tarım işçilerinin sayım sırasında urfa'da bulunanların, kendilerini ücretli olarak nitelermeleridir. Pamuk toplama dönemi zaman zaman nüfus sayımlarının yapıldığı tarihe rastladığından, o tarihte il dışında olan bir bölüm pamuk işçisi, Şanlıurfa nüfusu içinde sayılmamaktadır. Bu durum ise il faal nüfusunu düşüren önemli bir neden olmaktadır. Ancak mevsimlik işçilerin çok hareketli olmaları, işçilerin bir bölümünün, tüm toplama süresince çalışmayıp, yeterli buldukları geliri elde edince memleketlerine dönmeleri, bunlardan kimilerinin de sayımlarda ücretli konumunda gözükmesine yol açmaktadır.

Tarımdaki ücretli oranının yüksekliği, ildeki ücretlilerin payının genel olarak artmasına da neden olmaktadır. Öyle ki faal nüfusun 1/5'i ücretli konumunda görülmektedir. Oysa, ücretli işçilik, tarım dışı kesimlerde pek yaygın değildir. 1975'te ücretlilerin oranı, imalat sanayinde % 52, ticaretle ise % 26 idi. Bu oranlar sonraki yıllar sırasıyla % 63 ve % 35 olarak ülke ortalamasının altında kalmıştır. Bu durum ilde gerek imalat sanayi, gerek ticaret kesimlerinin pek gelişkin olmayışı ve küçük işletmeciliğin yaygınlığından kaynaklanmaktadır. İmalat sanayi ilde birkaç sanayi kuruluşu dışında, dokuma, gıda ve metal işleme gibi geleneksel küçük sanayi alanlarının dışına pek çıkamamış, bu alanlardaki işletmeler de, küçük ölçekte kalmıştır. Bu durum bir yandan imalat sanayiinde çalışanların oranının düşük kalmasına, bir yandan da bu kesimde çalışanların büyük bölümünün "kendi hesabına çalışan küçük sanatkâr konumunda olmasına yol açmıştır.

Ticaret kesiminde ise, kendi hesabına çalışanların oranı, imalat kesiminden yüksektir. Bunun da nedeni, ticaret kesiminde perakendeci

tüccar, esnaf gibi küçük işletmelerin yaygın olması ve ticaret kesiminde örgütlenme düzeyinin düşüklüğüdür.

Faaliyet nüfusun mesleğe göre bölünüşünde ticaret ve satış personelinin % 3 dolayında ve ülke ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. Bunların çoğunluğunu "işe bakan mal sahipleri" yani küçük tüccarın kendisi oluşturmaktadır. Bu da ilde ticaret kesiminin pek gelişkin olmadığına bir başka göstergesidir.

Kendi hesabına çalışanların, hem imalat, hem de ticaret kesimlerinde ağır basması, faal nüfusun işteki konuma göre bölünüşünde, kendi hesabına çalışanların oranının, genel olarak Türkiye ortalamasının biraz üzerine çıkmasına yol açmaktadır. 1975'te bu konumdakilerin faal nüfus içindeki payı, Şanlıurfa'da % 26.3, ülke genelinde ise % 25.6 idi.

İmalat sanayi ve ticaret kesimlerinde, kendi hesabına çalışanların oranının yükseliğine karşın, yardımcı aile bireylerinin payı pek önemli değildir. 1975'te yardımcı aile bireyleri imalat sanayiinde çalışanların % 4'ünü, ticaret kesiminde çalışanların ise % 4,5'ünü oluşturmaktaydı. Her iki oranda ülke ortalamasının (sırasıyla % 7.4 ve % 5.6) altında kalmaktadır.

Buna karşılık, yardımcı aile bireyleri, ulaştırma kesiminde hayli önemli yer tutmaktadır. Bu kesimde yardımcı aile bireyi olarak çalışanların payı % 5 dolayındadır. Şanlıurfa'da ulaştırma sektöründe kendi hesabına çalışanlarda önemli yer tutmaktadır. Zira; bu kesimde çalışanların % 47'si kendi hesabına çalışmaktadırlar. Buna karşılık, bu kesimde ücretlilerin payı (%43), ülke ortalamasının (%54) biraz altındadır.

Şanlıurfa'nın, ticaret yönünden çevre illere bağımlı oluşu ve bağlantının karayolu taşımacılığına dayanması, ulaştırma kesimine canlılık kazandırmıştır. Bu alanda küçük girişimcilik önemli yer tutmamaktadır. Dolayısıyla bu kesimde kendi hesabına çalışanlarla yardımcı aile bireylerinin yoğun olması da çok olağandır. İmalat sanayii, ticaret ve ulaştırma gibi kesimlerde payları hayli düşük olan ücretliler, tarım dışı alanlarda, özellikle de inşaat ve hizmetler işkollarında toplanmıştır.

Kentleşmenin uyardığı konut gereksinimi ilde inşaat kesiminin canlanmasına yol açmış ve ücretli kesim için geniş işkolları doğmuştur. İnşaat kesiminde çalışanların faal nüfus içindeki payı 1955'te % 1'in altındayken, 1975'te bu oran % 5.1'e yükselmiştir. Aynı yıl bu kesimde çalışanların büyük bir bölümü (%95'i) ücretli konumundaydı. Bu oran, ülke ortalamasının (% 84) bile üzerindeydi. Bu durum, ildeki konut yapımı faaliyetinde güneydeki gecekondulaşmadan çok, kuzeydeki apartman yapımının önem taşımasından kaynaklanmıştır. Modern inşaat kesimi çok sayıda işçiye gereksinim duymakta, böylece bu kesimde ücretlilerin oranı yükselmektedir. Faal nüfusun mesleğe göre bölünüşünde de, faal nüfus içindeki payı % 14'e yaklaşan tarım dışı üretim etkinliklerinde çalışanlarda ulaştırma makinesi kullananların önemli bir bölümünü yapı kalitesi, dülger ve benzeri inşaat işçileri oluşturmaktadır.

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA MÜRACAAT EDENLER

1988 yılında; iş ve işçi Bulma Kurumu'na 1610'u vasıflı, 1478'i vasıfsız olmak üzere toplam 3088 kişi iş isteği ile müracaatta bulunmuştur.

1988 Yılında vasıflı iş isteğiyle müracaat edenlerin 1499'u erkek, 111'i kadın, vasıfsız iş isteyenlerin ise 1450'si erkek, 28'ini kadın nüfusu oluşturmaktadır. Geçen yıl iş isteği ile kuruma müracaat edenlerin sayısı 3685 idi. Böylece 1988 yılında Kuruma iş isteği ile müracaat edenlerin sayısında bir önceki yıla göre % 3.33 oranında bir artış olmuştur.

1988 Yılında Kurumun aldığı iş gücü talebi; 1952'si erkek, 35'i kadın olmak üzere toplam 1987'dir. Bu yıl Kuruma bildirilen işgücü talebi geçen yıla göre % 22 oranında bir artış göstermiştir.

Yıl içinde Kurum kanalıyla işe yerleştirilenler; 1614'ü erkek 36'sı kadın olmak üzere 1650 kişidir. Bu oran iş isteği ile müracaat edenlerin % 46'sını teşkil etmektedir.

1988 yılında işe yerleştirilenler geçen yıla göre % 4.43 oranında daha fazladır.

1988 Yılı sonu itibariyle İş ve İşçi Bulma Kurumuna iş isteği ile müracaat edip te sıra bekleyenlerin sayısı 5307'dir.

İl genelinde 30.000 kişinin işsiz olduğu tahmin edilmektedir.

YURTDIŞI FAALİYETLERİ

İş ve İşçi Bulma Kurumu'na yurt dışı iş isteği ile müracaat edip te sıra bekleyenlerin sayısı 9927'dir. Yıl içinde 387 kişi yurt dışına gönderilmiştir. 31.12.1988 tarihi itibariyle yurt dışında 3513 kişi çalışmaktadır.

**İKTİSADEN FAAL NÜFUSUN
NİTELİKLERİNE İLİŞKİN TABLOLAR**

URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın— Nüfusun, yaş grubu, son hafta içinde iktisaden faal olma durumu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki nüfus)

Yaş grubu	Genel toplam General total			Son hafta içinde iktisaden faal olan — Economically active in last week's											
				Toplam Total		Son hafta içinde çalışan iş ile ilgili devam eden Working in or having a job in last week's		İşsiz olup iş arayan Unemployed person seeking a job							
								Toplam Total		1 aydan az Less than 1 month		1-6 ay 1-6 month		6 aydan çok — More than 6 months	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

İl toplamı

Genel Toplam	469 767	240 814	228 953	198 826	106 475	182 193	105 224	16 633	1 251	778	43	1 176	75 14	679	1133
12 — 14	62 995	33 983	29 012	16 337	12 890	15 127	12 705	1 210	185	90	13	112	18	1 008	154
15 — 19	85 449	44 745	40 704	34 765	20 279	29 893	19 757	4 872	522	269	18	372	41	4 231	463
20 — 24	72 174	38 911	33 263	36 687	16 008	32 842	15 675	3 845	333	177	6	347	10	3 321	317
25 — 29	49 407	24 534	24 773	23 674	11 169	21 767	11 076	1 907	93	70	4	125	3	1 717	86
30 — 34	41 816	20 931	20 885	20 281	9 684	19 014	9 654	1 267	30	39	—	59	2	1 169	28
35 — 39	34 436	16 899	17 537	16 391	8 144	15 416	8 108	975	36	43	—	54	—	878	36
40 — 44	28 422	13 475	14 947	12 902	7 558	12 138	7 543	764	15	27	—	28	—	709	15
45 — 49	22 800	11 353	11 447	10 695	5 609	10 044	5 593	651	16	24	—	29	1	598	15
50 — 54	22 210	10 990	11 220	9 863	5 813	9 405	5 805	458	8	13	—	22	—	423	8
55 — 59	14 603	7 890	6 713	6 731	3 042	6 396	3 034	335	8	16	1	17	—	302	7
60 — 64	12 519	5 734	6 785	4 461	3 106	4 332	3 104	129	2	4	—	4	—	121	2
65 +	20 786	9 999	10 787	5 228	2 967	5 076	2 965	152	2	1	—	2	—	145	1
Bilinmeyen	2 150	1 270	880	811	206	743	205	68	1	4	—	2	—	62	1

İl merkezli toplamı

Toplam	121 144	64 041	57 103	48 453	2 195	41 295	1 758	7 158	437	355	21	576	27	6 227	389
12 — 14	15 198	8 217	6 981	1 995	168	1 457	106	538	62	39	4	52	8	447	50
15 — 19	20 556	10 826	9 730	6 970	407	4 876	213	2 094	194	118	10	174	16	1 802	168
20 — 24	21 264	12 757	8 507	11 820	423	10 006	316	1 814	107	96	3	199	2	1 519	102
25 — 29	14 018	7 035	6 983	6 691	452	5 853	420	838	32	33	3	64	1	741	28
30 — 34	11 483	6 019	5 464	5 766	309	5 267	298	499	11	15	—	22	—	462	11
35 — 39	9 242	4 748	4 494	4 563	199	4 200	188	363	11	16	—	25	—	322	11
40 — 44	6 746	3 389	3 357	3 170	82	2 878	74	292	8	12	—	11	—	269	8
45 — 49	5 605	2 779	2 826	2 507	49	2 264	45	243	4	10	—	12	—	221	4
50 — 54	5 043	2 492	2 551	1 991	52	1 823	47	168	5	7	—	10	—	151	5
55 — 59	3 727	1 934	1 793	1 370	17	1 230	17	140	—	7	—	6	—	127	—
60 — 64	2 758	1 194	1 564	643	9	597	9	46	—	1	—	—	—	45	—
65 +	4 717	2 188	2 529	664	25	582	23	82	2	—	1	1	—	81	1
Bilinmeyen	787	463	324	303	3	262	2	41	1	—	—	—	—	40	1

İlçe merkezleri toplamı

Toplam	126 405	67 361	59 044	48 334	3 096	39 027	2 305	9 307	791	415	21	579	46	8 313	724
12 — 14	17 296	9 511	7 785	2 084	311	1 427	191	657	120	48	9	58	10	551	101
15 — 19	23 245	12 521	10 724	7 438	708	4 692	389	2 746	319	151	7	193	24	2 402	288
20 — 24	20 106	11 554	8 552	10 437	702	8 453	483	1 984	219	79	3	140	7	1 765	209
25 — 29	13 039	6 727	6 312	6 162	489	5 120	430	1 042	59	35	1	60	2	947	56
30 — 34	11 136	5 771	5 365	5 416	273	4 660	254	756	19	23	—	37	2	696	17
35 — 39	9 697	4 964	4 733	4 674	194	4 071	169	603	25	27	—	28	—	548	25
40 — 44	7 753	3 939	3 814	3 614	117	3 150	110	464	7	15	—	17	—	432	7
45 — 49	6 061	3 206	2 855	2 849	78	2 443	66	406	12	14	—	16	1	376	11
50 — 54	5 581	2 934	2 647	2 365	74	2 082	72	283	2	6	—	10	—	267	2
55 — 59	3 700	2 012	1 688	1 461	51	1 266	44	195	7	9	1	11	—	175	6
60 — 64	2 970	1 413	1 557	827	48	745	46	82	2	3	—	4	—	75	2
65 +	5 174	2 417	2 757	769	29	703	29	66	—	2	—	4	—	60	—
Bilinmeyen	647	392	255	238	22	215	22	23	—	3	—	1	—	19	—

Akçakale İlçe merkezi

Toplam	9 798	5 665	4 133	4 213	303	3 802	267	711	36	31	3	60	4	610	29
12 — 14	1 318	786	532	138	33	83	28	55	5	2	—	3	1	50	4
15 — 19	1 773	1 018	755	578	73	340	53	238	20	9	2	20	3	209	15
20 — 24	2 029	1 452	577	1 386	55	1 217	50	169	5	6	—	21	—	142	5
25 — 29	1 032	512	520	487	45	419	42	68	3	3	1	4	—	61	2
30 — 34	826	409	417	385	24	332	23	53	1	4	—	5	—	44	1
35 — 39	777	397	380	381	28	332	28	49	—	4	—	1	—	44	—
40 — 44	567	292	275	272	13	240	13	32	—	1	—	2	—	29	—
45 — 49	424	225	199	207	9	194	7	13	2	—	—	1	—	12	2
50 — 54	328	178	150	148	11	130	11	18	—	2	—	1	—	15	—
55 — 59	221	128	93	100	3	94	3	6	—	—	—	—	—	6	—
60 — 64	190	96	94	64	5	60	5	4	—	—	—	1	—	3	—
65 +	235	122	113	46	2	43	2	3	—	—	—	—	—	3	—
Bilinmeyen	78	50	28	21	2	18	2	3	—	—	—	1	—	2	—

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, yaş grubu, son hafta içinde iktisaden saal olma durumu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşıdaki nüfus)

Yaş grubu	Son hafta içinde iktisaden faal olan — Economically active in last week's															
	Genel toplam General total			Toplam Total		Son hafta içinde çalışan İş ile ilgili devam eden Working in or having a job in last week's		İşsiz olup iş arayan Unemployed person seeking a job								
								Toplam Total		1 aydan az Less than 1 month		1-6 ay 1-6 month		6 aydan çok — More than 6 months		
	T.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	

Birecik İlçe merkezi

Toplam	16 597	8 494	8 103	6 635	682	5 753	593	882	89	73	6	80	2	729	8
12 — 14	2 030	1 042	988	316	69	263	53	53	16	4	3	9	—	40	1
15 — 19	2 856	1 499	1 357	1 097	133	850	98	247	35	21	1	18	2	208	3
20 — 24	2 486	1 251	1 235	1 173	143	1 022	117	151	26	9	2	11	—	131	2
25 — 29	1 846	945	901	897	103	790	97	107	6	7	—	11	—	89	—
30 — 34	1 514	815	699	779	61	713	59	66	2	7	—	8	—	51	—
35 — 39	1 256	639	617	610	45	551	44	59	1	8	—	4	—	47	—
40 — 44	913	458	455	428	30	385	30	43	—	5	—	4	—	34	—
45 — 49	859	451	408	406	23	354	21	52	2	2	—	7	—	43	—
50 — 54	733	387	346	342	22	305	22	37	—	1	—	3	—	33	—
55 — 59	645	347	298	282	21	246	20	36	1	5	—	2	—	29	—
60 — 64	499	210	289	132	18	114	18	18	—	2	—	2	—	14	—
65 +	868	395	473	133	10	126	10	7	—	2	—	1	—	4	—
Bilinmeyen	92	55	37	40	4	34	4	6	—	—	—	—	—	6	—

Bozova İlçe merkezi

Toplam	6 196	3 472	2 724	2 333	130	1 812	89	521	41	32	—	21	2	468	3
12 — 14	938	602	336	63	4	42	—	21	4	2	—	—	—	19	—
15 — 19	1 220	674	546	338	32	180	14	158	18	12	—	5	—	141	1
20 — 24	860	509	351	473	24	3	15	138	9	7	—	8	—	123	—
25 — 29	632	355	277	342	28	283	24	59	4	2	—	4	1	53	—
30 — 34	550	291	259	279	18	244	16	35	2	—	—	1	—	34	—
35 — 39	477	251	226	242	10	210	9	32	1	3	—	—	—	29	—
40 — 44	359	181	178	175	4	152	2	23	2	1	—	1	—	21	—
45 — 49	300	157	143	144	4	118	3	26	1	4	—	1	—	21	—
50 — 54	322	172	150	137	2	124	2	13	—	1	—	—	—	12	—
55 — 59	163	97	66	70	1	59	1	11	—	—	—	—	—	10	—
60 — 64	142	64	78	33	1	33	1	—	—	—	—	—	—	—	—
65 +	211	108	103	31	1	28	1	3	—	—	—	—	—	3	—
Bilinmeyen	22	11	11	6	1	4	1	2	—	—	—	—	—	2	—

Ceylanpınar İlçe merkezi

Toplam	15 056	8 409	6 647	6 061	423	5 126	351	935	72	22	4	87	8	826	—
12 — 14	2 157	1 161	996	199	55	80	35	119	20	5	2	10	2	104	—
15 — 19	2 607	1 441	1 166	807	83	449	55	358	28	11	—	36	4	311	—
20 — 24	2 387	1 482	905	1 333	86	1 128	70	205	16	2	1	22	2	181	—
25 — 29	1 587	836	751	759	71	677	69	82	2	2	—	5	—	75	—
30 — 34	1 359	710	649	676	41	629	39	47	2	—	—	5	—	42	—
35 — 39	1 264	662	602	641	28	604	26	37	2	1	—	4	—	32	—
40 — 44	1 064	610	454	574	17	546	17	28	—	—	—	1	—	27	—
45 — 49	805	477	328	431	7	401	7	30	—	1	—	2	—	27	—
50 — 54	634	394	240	324	10	313	10	11	—	—	—	1	—	10	—
55 — 59	422	247	175	170	10	162	8	8	2	—	1	1	—	7	—
60 — 64	218	103	115	48	5	44	5	4	—	—	—	—	—	4	—
65 +	453	225	228	63	6	59	6	4	—	—	—	—	—	4	—
Bilinmeyen	99	61	38	36	4	34	4	2	—	—	—	—	—	2	—

Halfeti İlçe merkezi

Toplam	1 677	812	865	528	69	384	30	144	39	1	—	15	4	128	—
12 — 14	163	81	82	9	4	4	—	5	4	—	—	1	2	4	—
15 — 19	283	143	140	74	17	19	—	55	17	—	—	9	1	46	—
20 — 24	246	126	120	121	23	82	8	39	15	1	—	4	—	34	—
25 — 29	170	82	88	78	13	55	11	23	2	—	—	1	1	22	—
30 — 34	136	78	58	74	6	66	6	8	—	—	—	—	—	8	—
35 — 39	91	36	55	34	3	31	3	3	—	—	—	—	—	3	—
40 — 44	88	36	52	32	—	29	—	3	—	—	—	—	—	3	—
45 — 49	63	29	34	25	1	21	—	4	1	—	—	—	—	4	—
50 — 54	118	52	66	34	2	33	2	1	—	—	—	—	—	1	—
55 — 59	102	54	48	29	—	26	—	3	—	—	—	—	—	3	—
60 — 64	69	28	41	8	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
65 +	144	63	81	9	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bilinmeyen	4	4	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ş. URFA
T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, yaş grubu, son hafta içinde iktisaden faal olma durumu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

Yaş grubu	Genel toplam General total			Son hafta içinde iktisaden faal olan — Economically active in last week's											
				Toplam Total		Son hafta içinde çalışan iş ile ilgili devam eden Working in or having a job in last week's		İşsiz olup iş arayan Unemployed person seeking a job							
								Toplam Total		1 aydan az Less then 1 month		1-6 ay 1-6 month		6 aydan çok - More then 6 months	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Hilvan İlçe merkezi

Toplam	4 558	2 402	2 156	1 509	101	1 138	84	371	17	13	—	21	—	337	17
12 — 14	737	439	298	48	9	21	6	27	3	1	—	3	—	23	3
15 — 19	837	436	401	216	31	124	23	92	8	5	—	6	—	81	8
20 — 24	700	370	330	320	29	245	24	75	5	1	—	7	—	67	5
25 — 29	472	258	214	230	9	186	8	44	1	3	—	2	—	39	1
30 — 34	410	216	194	205	7	171	7	34	—	1	—	2	—	31	—
35 — 39	271	136	135	123	4	104	4	19	—	1	—	—	—	18	—
40 — 44	266	119	147	108	4	85	4	23	—	—	—	—	—	23	—
45 — 49	221	107	114	90	2	64	2	26	—	—	—	—	—	26	—
50 — 54	209	95	114	62	3	53	3	9	—	—	—	—	—	9	—
55 — 59	143	97	46	63	1	49	1	14	—	—	—	1	—	13	—
60 — 64	95	48	47	23	1	19	1	4	—	—	—	—	—	4	—
65 +	181	74	107	15	—	12	—	3	—	—	—	—	—	3	—
Bilinmeyen	16	7	9	6	1	5	1	1	—	1	—	—	—	—	—

Siverek İlçe merkezi

Toplam	30 024	15 458	14 566	10 409	643	7 478	404	2 931	239	122	8	126	11	2 683	220
12 — 14	4 017	2 115	1 902	292	44	150	21	142	23	10	4	11	—	121	19
15 — 19	5 542	2 948	2 594	1 539	152	714	51	825	101	48	4	46	8	731	89
20 — 24	4 890	2 809	2 081	2 540	158	1 927	80	613	78	33	—	22	1	558	77
25 — 29	2 835	1 361	1 474	1 221	129	894	109	327	20	9	—	15	—	303	20
30 — 34	2 545	1 241	1 304	1 146	61	875	55	271	6	4	—	7	2	260	4
35 — 39	2 220	1 089	1 131	997	34	778	30	219	4	5	—	13	—	201	4
40 — 44	1 804	856	948	775	21	625	19	150	2	3	—	3	—	144	2
45 — 49	1 460	768	692	670	14	520	11	150	3	5	—	2	—	143	3
50 — 54	1 383	702	681	542	8	425	8	117	—	1	—	2	—	114	—
55 — 59	920	467	453	319	7	253	6	66	1	2	—	2	—	62	1
60 — 64	733	340	393	179	5	156	4	23	1	1	—	1	—	21	1
65 +	1 566	703	863	160	2	136	2	24	—	—	—	2	—	22	—
Bilinmeyen	109	59	50	29	8	25	8	4	—	1	—	—	—	3	—

Sürüş İlçe merkezi

Toplam	14 788	7 554	7 234	5 407	285	4 448	227	959	58	70	—	63	8	826	50
12 — 14	2 225	1 184	1 041	279	40	197	27	82	13	20	—	8	3	54	10
15 — 19	2 729	1 449	1 280	865	62	576	42	289	20	28	—	20	3	241	17
20 — 24	2 153	1 194	959	1 065	58	841	44	224	14	6	—	18	1	200	13
25 — 29	1 548	749	799	692	36	580	35	112	1	6	—	5	—	101	1
30 — 34	1 426	712	714	678	25	611	24	67	1	2	—	5	—	60	1
35 — 39	1 085	524	561	508	20	448	16	60	4	4	—	2	—	54	4
40 — 44	886	412	476	382	11	335	10	47	1	—	—	2	—	45	1
45 — 49	672	310	362	274	12	245	10	29	2	2	—	—	1	27	1
50 — 54	634	319	315	257	9	239	8	18	1	—	—	—	—	18	1
55 — 59	432	235	197	164	3	147	2	17	1	2	—	2	—	13	1
60 — 64	368	176	192	118	5	109	5	9	—	—	—	—	—	9	—
65 +	569	254	315	100	4	97	4	3	—	—	—	1	—	2	—
Bilinmeyen	61	38	23	25	—	23	—	2	—	—	—	—	—	2	—

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, yaş grubu, son hafta içinde iktisaden faal olma durumu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki nüfus)

Yaş grubu	Genel toplam General total			Son hafta içinde iktisaden faal olan — Economically active in last week's											
				Toplam Total		Son hafta içinde çalışan iş ile ilgili devam eden Working in or having a job in last week's		İşsiz olup iş arayan Unemployed person seeking a job							
								Toplam Total		1 aydan az Less than 1 month		1-6 ay 1-6 month		6 aydan çok — More than 6 months	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Viranşehir İlçe merkezi

Toplam	27 711	15 095	12 616	11 239	460	9 386	260	1 853	200	51	—	106	7	1 696
12 — 14	3 711	2 101	1 610	740	53	587	21	153	32	4	—	13	1	136
15 — 19	5 398	2 913	2 485	1 924	125	1 440	53	484	72	17	—	33	3	434
20 — 24	4 355	2 361	1 994	2 026	126	1 656	75	370	51	14	—	27	3	329
25 — 29	2 917	1 629	1 288	1 456	55	1 236	35	220	20	3	—	13	—	204
30 — 34	2 370	1 299	1 071	1 194	30	1 019	25	175	5	5	—	4	—	166
35 — 39	2 256	1 230	1 026	1 138	22	1 013	9	125	13	1	—	4	—	120
40 — 44	1 806	977	829	868	17	753	15	115	2	5	—	4	—	106
45 — 49	1 257	682	575	602	6	526	5	76	1	—	—	3	—	73
50 — 54	1 220	635	585	519	7	460	6	59	1	1	—	3	—	55
55 — 59	652	340	312	264	5	230	3	34	2	—	—	2	—	32
60 — 64	656	348	308	222	8	20	7	20	1	—	—	—	—	20
65 +	947	473	474	212	4	193	4	19	—	—	—	—	—	19
Bilinmeyen	166	107	59	74	2	71	2	3	—	1	—	—	—	2

Bucak ve köyler toplamı

Toplam	222 218	109 412	112 806	63 9	101 184	101 871	101 161	168	23	8	1	—	2	139
12 — 14	30 501	16 255	14 246	258	12 411	12 243	12 408	15	3	3	—	—	—	10
15 — 19	41 648	21 398	20 250	357	19 184	20 325	19 155	32	9	—	1	—	1	27
20 — 24	30 804	14 600	16 204	430	14 883	14 383	14 876	47	7	2	—	8	1	37
25 — 29	22 350	10 872	11 478	821	10 228	10 794	10 226	27	2	2	—	1	—	24
30 — 34	19 197	9 141	10 056	099	9 102	9 087	9 102	12	—	1	—	—	—	11
35 — 39	15 497	7 187	8 310	154	7 751	7 145	7 751	9	—	—	—	1	—	8
40 — 44	13 923	6 147	7 776	118	7 359	6 110	7 359	8	—	—	—	—	—	8
45 — 49	11 134	5 368	5 766	339	5 482	5 337	5 482	2	—	—	—	1	—	1
50 — 54	11 586	5 564	6 022	507	5 687	5 500	5 686	7	1	—	—	2	—	5
55 — 59	7 176	3 944	3 232	900	2 974	3 900	2 973	—	1	—	—	—	—	—
60 — 64	6 791	3 127	3 664	2 991	3 049	2 990	3 049	1	—	—	—	—	—	1
65 +	10 895	5 394	5 501	795	2 913	3 791	2 913	4	—	—	—	—	—	4
Bilinmeyen	716	415	301	270	181	266	181	4	—	—	—	1	—	3

Ş. URFA
T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, son haftada tuttuğu iş, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki faal nüfus)

Son haftada tuttuğu iş	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Genel Toplam	305301	198826	106475	16 337	12 890	34 765	20 279	36 687	16 008	23 674	11 169	20 281	9 684	16 391	8 144
İlimi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler															
Toplam	7 404	5 864	1 540	19	1	148	63	703	375	1 836	582	1 334	297	753	140
Fizikçiler, kiniyagerler ve bunlarla ilgili meslekler ...	50	37	13	—	—	—	—	6	3	11	6	8	2	7	—
Mimarlar, mühendisler ve benzeri teknik elemanlar ...	1 204	1 163	41	—	—	13	—	170	12	336	19	271	7	185	1
Pilotlar, güverte subayları, makina subayları (Deniz ve hava)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Biyologlar, agronomlar (Fen-ni ziraatçılar) ve benzeri teknisyenler	8	7	1	—	—	—	—	1	—	2	—	2	—	1	1
Tıp ile ilgili meslekler	1 140	742	398	—	—	53	49	118	145	158	91	143	68	117	33
İstatistikçiler, matematikçiler, sistem analizcileri ve benzeri teknisyenler	3	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—
Ekonomistler	7	5	2	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	1	2
Mali müşavirler ve muhasebeciler	117	106	11	—	—	1	—	9	—	21	4	38	1	17	6
Hukuk ile ilgili meslekler ...	152	133	19	—	—	—	—	2	—	13	4	30	4	33	2
Öğretim ile ilgili meslekler	3 814	2 792	1 022	—	—	5	13	209	208	1 155	450	707	210	317	89
Din adamları ve benzerleri	496	492	4	—	—	15	—	105	—	77	1	79	3	44	—
Yazarlar ve edebiyatla ilgili diğer meslekler	13	13	—	—	—	—	—	1	—	4	—	5	—	1	—
Heykeltıraş, ressam, fotoğrafçılar ve ilgili yaratıcı sanat mensupları	131	129	2	—	—	21	—	38	—	27	1	16	—	8	—
Müzik ve sahne sanatçıları ve eğlence ile ilgili diğer sanatkarlar	111	96	15	—	—	8	—	19	3	15	6	22	1	7	5
Sporcular ve sporla ilgili meslekler	30	30	—	—	—	4	—	7	—	6	—	3	—	3	—
Başka yerde sınıflandırılmamış ilmi ve teknik meslekler ve benzerleri	128	116	12	19	1	28	1	15	2	10	—	8	1	12	1
Müşavirler, direktörler ve üst kademe yöneticileri															
Toplam	759	751	8	—	—	—	—	35	—	84	1	137	4	152	3
Yasama organları ve kamu sektörü üst kademe yöneticileri	325	322	3	—	—	—	—	4	—	31	1	70	1	74	1
Müşavirler ve yöneticiler (Ticaret hariç)	434	429	5	—	—	—	—	31	—	53	—	67	3	78	2
İdari personel ve benzeri çalışanlar															
Toplam	5 178	4 681	497	5	1	78	24	512	149	1 013	159	1 143	93	854	44
Büro memurları grup şefi	166	157	9	—	—	—	—	1	1	20	2	55	3	43	2
Kamu idare memurları	2 792	2 544	248	—	—	19	16	246	86	566	71	603	46	487	19
Stenolar, daktilolar, kart ve rule delgi makineleri operatörleri	582	501	81	—	—	21	4	95	24	105	29	113	16	68	6
Muhasebe memurları, kasiyerler ve benzeri işte çalışanlar	1 057	959	98	—	—	29	2	113	21	212	33	257	21	159	13
Toplama işlemleri yapan makineler üzerinde çalışanlar	3	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—
Ulaştırma ve haberleşme servis şefleri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Şeftren ve bilet toplayanlar (kondöktörler)	19	19	—	—	—	1	—	2	—	2	—	7	—	4	—
Posta dağıtıcıları (Müvezzi)	87	84	3	—	—	1	—	7	—	11	2	17	1	26	—
Telefon ve telgraf operatörleri	158	115	43	—	—	2	—	16	14	21	20	30	4	20	3
Başka yerde sınıflandırılmamış idari personel ve benzeri çalışanlar	314	299	15	5	1	5	2	30	3	75	2	61	2	47	1

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, son haftada tuttuğu iş, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yağıdaki faal nüfus)

Son haftada tuttuğu iş	Toplam — Total			Yaş grubu									
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Ticaret ve satış personeli

Toplam	10 830	10 690	140	261	5 1 165	25 1 376	29 1 401	21 1 268	17 1 091
Müdürler (Toptan ve perakende ticaret)	16	16	—	—	—	—	—	5	4
Toptan ve perakende ticarette müteşebbis ve yöneticiler (işe bakan mal sahibi)	6 528	6 465	63	18	—	243	6 583	14 875	9 878
Satış ve alım şefi	8	8	—	—	—	—	1	2	1
Ticarethane, memur ve teknisyeni (seyyar tüccarlar)	2 622	2 577	45	207	3 767	16 577	8 289	7 173	3 133
Sigorta acentası ve emlak komisyoncuları, gelir senetleri simsarları, müesseselerin satış servisi memurları, satıcılar, açık artırma ile satış yapanlar (Müzayede memurları)	90	89	1	—	1	—	12	16	1
Satış komisyoncuları, ticaret memurları, benzeri işlerde çalışanlar	1 489	1 459	30	30	2 153	3 201	7 210	4 182	6 174
Başka yerde sınıflandırılmamış ticaret ve satış personeli	77	76	1	6	—	1	—	4	7

Şahsi hizmet işlerinde çalışanlar

Toplam	12 549	12 353	196	227	5 959	33 4 238	41 1 483	20 1 188	12 353
Otel, kahvehane, oyun salonları, lokanta, gazino, pastahane, sinema, tiyatro ve benzeri yerlerin müdürleri	13	12	1	—	—	1	—	2	—
Otel, kahvehane, oyun salonları, lokanta, gazino, pastahane, sinema, tiyatro ve benzeri yerleri idare eden müteşebbis ve mal sahipleri	768	761	7	—	—	41	—	85	3
Kahya, vekilharç ve benzeri çalışanlar	3	3	—	—	—	—	1	—	1
Ahçı, garson, barmen ve benzeri çalışanlar	2 395	2 360	35	131	1 654	13 527	6 386	3 189	1 205
Hizmetçiler ve benzerleri	115	97	18	1	1 5	3 10	2 17	1 24	—
Mülk bekçileri, temizlik işçileri	3 490	3 420	70	10	—	72	2 260	11 437	8 550
Elbise temizleyicileri, çamaşırıcı ve ütücüler	34	28	6	1	—	4	—	9	—
Berberler, güzellik salonu uzmanları ve benzeri çalışanlar	772	734	38	62	3 142	14 111	13 117	3 85	4 70
Güvenlik ve koruyucu hizmet personeli	4 748	4 731	17	—	—	19	1 3 205	5 348	4 528
Başka yerde sınıflandırılmamış şahsi hizmet işlerinde çalışanlar	211	207	4	22	—	21	—	28	1

Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar

Toplam	210121	107777	102344	13 397	12 655	22 253	19 486	13 794	14 960	10 135	10 231	8 838	9 195	7 516	7
Tarım, işletme şef ve müdürleri (kahyalar dahil)	5	5	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—
Tarım işletmecisi (Üreticiler)	197342	98 197	99 145	12 584	12 166	20 405	18 708	12 497	14 490	9 044	9 939	7 863	8 926	6 676	7
Tarımda çalışanlar	12 740	9 544	3 196	813	489	1 844	778	1 295	470	1 084	292	972	269	835	3
Orman işlerinde çalışanlar	22	19	3	—	—	3	—	1	—	2	—	1	—	—	—
Balıkçılar, avcılar ve benzeri işlerde çalışanlar	12	12	—	—	—	—	—	—	—	4	—	2	—	—	2

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, son haftada tuttuğu iş, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki faal nüfus)

Son haftada tuttuğu iş	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar

Toplam	40 479	39 981	498	1 216	38 5 276	126 12 181	120 5 807	62 4 765	32 3 685	33
İşin yönetmenleri ve benzerleri	209	206	3	—	— 2	— 15	1 37	— 37	1 46	1
Madenci, taşçı, sondajcı ve benzeri işte çalışanlar	132	132	—	1	— 7	— 28	— 25	— 17	— 17	—
Metal işleme ve üretim işçileri	32	32	—	—	— 9	— 4	— 1	— 7	— 2	—
Ağacın ilk hazırlama işlemini yapan işçiler ve kağıt imalatı	56	51	5	4	— 6	2 10	1 9	— 8	— 6	1
Fırın ve kimya aletleri kullanıcıları	80	79	1	1	— 8	— 29	1 24	— 3	— 7	—
Dokuma işçileri	515	487	28	1	— 109	9 115	5 72	2 55	1 33	3
Debbaglar, dericiler, sepiciler ve kürkçülük işçileri	84	83	1	2	— 10	— 10	— 11	— 15	— 9	—
Gıda ve içki sanayii işçileri	2 855	2 820	35	199	5 704	16 559	5 390	1 262	2 191	3
Tütün işçileri	4	4	—	—	— 1	— 1	—	— 1	— 1	—
Terziler, döşemeciler ve benzeri meslekler	1 455	1 333	122	80	8 250	26 270	34 215	22 143	13 140	7
Ayakkabı ve deri işçileri	546	543	3	41	— 126	1 69	— 49	1 33	— 52	—
İnce iş marangozluğu, marangozluk ve benzeri işçiler	1 365	1 355	10	104	— 343	4 251	4 189	2 152	— 83	—
Taş yontma ve oyma işçileri (Mermer de dahil)	11	11	—	—	— 3	— 1	— 1	— 1	—	—
El emeği ile çalışan ve metal işleyen işçiler	982	970	12	74	1 254	5 167	4 134	— 107	1 75	—
Makina montajcıları, hassas dakik aletçiler ve tamirci makinistler (Elektrik hariç)	2 780	2 742	38	335	3 880	16 555	10 338	4 242	— 151	—
Elektrikçiler, elektronikçiler ve benzeri çalışanlar	1 086	1 073	13	57	1 257	2 237	4 199	2 119	3 86	1
Radio, televizyon yayın istasyonları operatörleri, ses ve sinema projeksiyon aletleri operatörleri	5	5	—	—	— 1	— 1	— 2	— 1	—	—
Kurşun boru ve sıhhi tesisatçılar, tenekeçiler ve bakırcılar, metal boru montörleri	1 220	1 213	7	64	1 264	— 253	2 205	2 133	— 106	—
Mücevherciler ve kuyumcular	240	235	5	22	— 56	4 42	— 36	1 26	— 15	—
Cam ve camdan eşya imalî, seramik, toprak mamülleri işçileri	252	251	1	5	— 37	— 43	1 31	— 26	— 25	—
Plastik madde ve kauçuk eşya imalat işçileri	220	219	1	21	— 60	— 55	1 23	— 15	— 17	—
Kağıt, karton ve kaplama eşyalar	6	6	—	—	—	—	—	— 1	— 3	—
Mürettipler, baskıcılar, ciltçiler ve benzeri işlerde çalışanlar	80	75	5	8	2 14	1 21	— 7	— 6	1 10	—
Boyacılar	592	592	—	28	— 141	— 143	— 99	— 60	— 45	—
Başka yerde sınıflandırılmamış istihsal ve benzeri işlerde çalışan işçiler	137	134	3	—	— 17	2 30	1 20	— 17	— 13	—
Yapı kalfası, dülgere ve diğer inşaat işlerinde çalışanlar	7 661	7 610	51	71	3 944	15 1 380	17 1 331	4 1 093	3 807	2
Sabit tesis makineleri kullanıcıları	41	41	—	—	— 3	— 5	— 8	— 9	— 7	—
Tahvil tahliye işçisi ve yapı makineleri kullanıcıları	1 116	1 116	—	12	— 78	— 143	— 209	— 181	— 147	—
Ulaştırma makineleri kullanıcıları	8 348	8 301	47	45	1 427	5 1 137	8 1 709	12 1 711	2 1 379	5
Başka yerde sınıflandırılmamış sıra işçileri ile meslekleri tayin edilemeyenler ve mesleksizler	8 369	8 262	107	41	13 265	18 6 607	21 433	9 284	5 212	10
Bilinmeyen	97	96	1	2	— 14	— 3	1 8	— 9	— 12	—
İşsiz olup iş arayanlar	17 884	16 633	1 251	1 210	185 4 872	522 3 845	333 1 907	93 1 267	30 975	36

Ş. URFA

T - Toplam

E - Erkek

K - Kadın

— Nüfusun, son haftadaki iktisadi faaliyet kolu, nüfus grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki çalışan veya iş ile ilgili devam eden nüfus)

Son haftadaki iktisadi faaliyet kolu	Toplam — Total			Nüfus grubu			
				— 2000		2001 — 5000	
	T	E	K	E	K	E	K
Genel Toplam	287 417	182 193	105 224	87 288	88 609	11 782	

Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık

Toplam	210 812	108 401	102 411	80 734	88 249	7 792
Ziraat ve avcılık	210 750	108 342	102 408	80 713	88 249	7 789
Ormancılık ve orman işletmeciliği	53	50	3	15	—	3
Balıkçılık ve su ürünleri ...	9	9	—	6	—	—

İstihraç sanayii

Toplam	58	58	—	6	—	2
Kömür istihsalı	5	5	—	—	—	1
Ham petrol ve tabii gaz istihracı	—	—	—	—	—	—
Metalik cevher istihsalı ve zenginleştirme	—	—	—	—	—	—
Metalik olmayan ve madencilik konusuna giren maddeler istihsalı	53	53	—	6	—	1

İmalat sanayii

Toplam	8 896	8 661	235	268	38	113
Gıda, içki ve tütün sanayii	2 564	2 528	36	97	3	47
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayii	2 274	2 126	148	35	33	12
Orman ürünleri ve mobilya	1 376	1 363	13	31	—	11
Kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayii	90	84	6	4	1	—
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik maddeleri sanayii	289	285	4	16	—	5
Taş ve toprağa dayalı sanayii	425	412	13	12	—	14
Metal ana sanayii	34	34	—	3	—	—
Metal eşya makina ve teçhizat, ulaştırma aracı, ilmi ve meslek ölçme aletleri sanayii	1 724	1 711	13	64	1	16
Diğer imalat sanayii	120	118	2	6	—	8

Elektrik, gaz ve su

Toplam	120	119	1	24	1	—
Elektrik, gaz ve buhar	18	18	—	1	—	—
Suyun temizlenmesi ve dağıtım şebekesi	102	101	1	23	1	—

İnşaat ve bayındırlık işleri

İnşaat ve bayındırlık işleri	10 362	10 288	74	1 345	15	2 254
------------------------------	--------	--------	----	-------	----	-------

Ş. URFA
T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, son haftadaki iktisadi faaliyet kolu, nüfus grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki çalışan veya iş ile ilgisi devam eden nüfus)

Son haftadaki iktisadi faaliyet kolu	Toplam — Total			Nüfus grubu			
				— 2000		2001 — 3000	
	T	E	K	E	K	E	K

Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller

Toplam	14 697	14 494	203	557	22	188	5
Toptan ticaret	1 399	1 388	11	42	2	11	—
Perakende ticaret	10 327	10 175	152	430	17	154	3
Lokanta ve oteller	2 971	2 931	40	85	3	23	2

Ulaştırma, haberleşme ve depolama

Toplam	7 536	7 420	116	965	8	367	4
Ulaştırma	7 124	7 083	41	939	6	353	2
Haberleşme	412	337	75	26	2	14	2

Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri

Toplam	1 470	1 367	103	199	14	36	1
Mali kurumlar	849	771	78	97	3	19	1
Sigorta	49	45	4	3	—	—	—
Taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	572	551	21	99	11	17	—

Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler

Toplam	31 873	29 865	2 005	3 104	239	961	81
Kamu idaresi ve savunma	20 066	19 650	416	1 496	42	741	8
Çevre sağlığı ve benzeri hizmetler	3	3	—	—	—	—	—
Sosyal ve ilgili kamu hizmetleri	6 319	4 853	1 466	1 462	189	187	69
Eğlence ve kültür hizmetleri	196	176	20	10	—	—	1
Kişisel hizmetler	5 286	5 183	103	136	8	33	3
Milletlerarası ve diğer yabancı kuruluşlar	—	—	—	—	—	—	—

İyi tanımlanmamış faaliyetler

İyi tanımlanmamış faaliyetler	1 596	1 520	76	86	23	69	5
-------------------------------------	-------	-------	----	----	----	----	---

Ş. URFA

T - Toplam

E - Erkek

K - Kadın

— Nüfusun, son haftadaki iktisadi faaliyet kolu, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki çalışan veya iş ile ilgili devam eden nüfus)

Son haftadaki iktisadi faaliyet kolu	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Genel Toplam	287 417	182 193	105 224	15 127	12 705	29 893	19 757	32 842	15 675	21 767	11 076	19 014	9 654	15 416	8 108

Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık

Toplam	210 812	108 401	102 411	13 408	12 660	22 278	19 492	13 857	14 971	10 240	10 234	8 923	9 197	7 630	7 867
Ziraat ve avcılık	210 750	108 342	102 408	13 403	12 660	22 276	19 492	13 854	14 971	10 234	10 234	8 915	9 197	7 620	7 866
Ormancılık ve orman işletmeciliği	53	50	3	—	—	2	—	3	—	3	—	7	—	9	1
Balıkçılık ve su ürünleri	9	9	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	1	—

İstihraç sanayii

Toplam	58	58	—	—	—	6	—	9	—	10	—	5	—	9	—
Kömür istihsalı	5	5	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Ham petrol ve tabii gaz istihraç	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metalik cevher istihsalı ve zenginleştirme	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metalik olmayan ve madencilik konusuna giren maddeler istihsalı	53	53	—	—	—	6	—	8	—	10	—	4	—	9	—

İmalat sanayii

Toplam	8 896	8 661	235	525	14	1 925	59	1 661	59	1 266	36	950	26	718	16
Gıda, içki ve tütün sanayii	2 564	2 528	36	163	5	596	13	464	5	346	4	276	5	189	1
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayii	2 274	2 126	148	96	7	414	34	419	40	330	24	235	15	208	10
Orman ürünleri ve mobilya	1 376	1 363	13	106	1	348	5	261	5	191	2	141	—	79	—
Kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayii	90	84	6	9	—	13	2	20	1	11	—	12	—	12	1
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik mamülleri sanayii	289	285	4	19	—	66	—	62	2	28	—	25	1	29	1
Taş ve toprak, dayalı sanayii	425	412	13	4	—	44	—	89	2	88	4	52	4	43	3
Metal ana sanayii	34	34	—	—	—	8	—	3	—	5	—	6	—	3	—
Metal eşya makina ve teçhizat, ulaştırma aracı, ilmi ve meslek ölçme aletleri sanayii	1 724	1 711	13	116	1	411	4	322	4	252	1	187	1	148	—
Diğer imalat sanayii	120	118	2	12	—	25	1	21	—	15	1	16	—	7	—

Elektrik, gaz ve su

Toplam	120	119	1	—	—	5	—	8	—	31	—	38	1	19	—
Elektrik, gaz ve buhar	18	18	—	—	—	3	—	3	—	7	—	3	—	1	—
Suyun temizlenmesi ve dağıtım şebekesi	102	101	1	—	—	2	—	5	—	24	—	35	1	18	—

İnşaat ve bayındırlık işleri

İnşaat ve bayındırlık işleri	10 362	10 288	74	109	2	1 253	24	1 936	22	1 938	9	1 463	4	1 093	3
------------------------------	--------	--------	----	-----	---	-------	----	-------	----	-------	---	-------	---	-------	---

URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, son haftadaki iktisadi faaliyet kolu, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki çalışan veya iş ile ilgili deram eden nüfus)

Son haftadaki iktisadi faaliyet kolu	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller

Toplam	14 697	14 494	203	460	6	2 019	47	2 162	41	2 020	28	1 651	21	1 419	22
Toptan ticaret	1 399	1 388	11	24	—	117	4	166	1	152	—	177	2	154	1
Perakende ticaret	10 327	10 175	152	295	5	1 220	30	1 396	31	1 375	24	1 188	18	1 006	16
Lokanta ve oteller	2 971	2 931	40	141	1	682	13	600	9	493	4	286	1	259	5

Ulaştırma, haberleşme ve depolama

Toplam	7 536	7 420	116	45	1	425	5	1 067	33	1 477	38	1 500	12	1 205	10
Ulaştırma	7 124	7 083	41	45	1	418	5	1 037	7	1 422	9	1 413	2	1 130	4
Haberleşme	412	337	75	—	—	7	—	30	26	55	29	87	10	75	6

Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri

Toplam	1 470	1 367	103	3	—	68	1	153	17	266	35	279	25	241	15
Mali kurumlar	849	771	78	—	—	14	1	55	13	164	24	193	20	141	14
Sigorta	49	45	4	—	—	—	—	5	—	11	2	13	1	5	—
Taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	572	551	21	3	—	54	—	98	4	91	9	73	4	95	1

Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler

Toplam	31 870	29 85	2 005	541	12	1 730	111	11 752	516	4 293	689	3 984	357	2 909	169
Kamu idaresi ve savunma	20 066	19 650	416	—	—	214	23	10 355	126	2 049	121	2 406	69	1 901	36
Çevre sağlığı ve benzeri hizmetler	3	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Sosyal ve ilgili kamu hizmetleri	6 319	4 853	1 466	19	3	72	63	448	361	1 539	350	1 101	279	652	122
Eğlence ve kültür hizmetleri	196	176	20	1	—	20	—	31	3	30	7	30	2	25	6
Kişisel hizmetler	5 286	5 183	103	521	9	1 424	25	917	26	675	11	446	7	331	5
Milletlerarası ve diğer yabancı kuruluşlar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

İyi tanımlanmamış faaliyetler

İyi tanımlanmamış faaliyetler	1 596	1 520	76	36	10	184	18	232	16	226	7	221	11	173	6
-------------------------------------	-------	-------	----	----	----	-----	----	-----	----	-----	---	-----	----	-----	---

Ş. URFA

T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, esas meslek, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki nüfus)

Esas meslek	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Genel Toplam	469 767	240 814	228 953	33 983	29 012	44 745	40 704	38 911	33 263	24 634	24 773	20 931	20 885	16 899	17 537
İlimi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler															
Toplam	8 989	7 292	1 697	25	1	198	72	1 138	401	2 164	633	1 539	315	876	189
Fizikçiler, kimyagerler ve bunlarla ilgili meslekler ...	60	44	16	—	—	—	—	7	4	14	8	8	3	10	—
Mimarlar, mühendisler ve benzeri teknik elemanlar ...	1 732	1 668	64	—	—	33	8	322	18	450	24	328	8	243	2
Pilotlar, gövriye subayları, makina subayları (Deniz ve hava)	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Biyologlar, agronomlar (Fen-ni ziraatçılar) ve benzeri teknisyenler	11	9	2	—	—	—	—	1	—	4	1	2	—	1	1
Tıp ile ilgili meslekler	1 264	832	432	—	—	56	49	149	146	179	97	154	73	121	40
İstatistikçiler, matematikçiler, sistem analizcileri ve benzeri teknisyenler	11	11	—	—	—	1	—	4	—	3	—	1	—	—	—
Ekonomistler	89	83	6	—	—	—	—	7	1	13	1	32	—	13	4
Mali müşavirler ve muhasebeciler	154	141	13	—	—	1	—	17	—	27	3	42	1	25	3
Hukuk ile ilgili meslekler ...	162	147	15	—	—	—	—	8	—	18	6	29	3	35	3
Öğretim ile ilgili meslekler	4 247	3 142	1 105	—	—	5	14	239	221	1 277	484	783	221	347	98
Din adamları ve benzerleri	612	606	6	—	—	23	—	154	2	95	1	85	3	44	—
Yazarlar ve edebiyatla ilgili diğer meslekler	28	28	—	—	—	2	—	5	—	7	—	7	—	2	—
Heykeltıraş, ressam, fotoğrafçılar ve ilgili yaratıcı sanat mensupları	206	203	3	—	—	24	—	94	—	36	2	20	—	10	—
Müzik ve sahne sanatçıları ve eğlence ile ilgili diğer sanatkarlar	187	172	15	2	—	14	—	60	3	22	6	23	1	10	—
Sporcular ve sporla ilgili meslekler	67	67	—	—	—	6	—	34	—	9	—	7	—	3	—
Başka yerde sınıflandırılmamış ilmi ve teknik meslekler ve benzerleri	156	136	20	23	1	31	1	17	6	9	—	16	2	12	—
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri															
Toplam	421	413	8	—	—	—	—	34	—	50	1	70	4	82	—
Yasama organları ve kamu sektörü üst kademe yöneticileri	120	117	3	—	—	—	—	2	—	11	1	31	1	34	—
Müteşebbisler ve yöneticiler (Ticaret hariç)	301	296	5	—	—	—	—	32	—	39	—	39	3	48	—
İdari personel ve benzeri çalışanlar															
Toplam	5 248	4 669	579	3	2	110	51	717	188	935	164	1 064	94	771	—
Büro memurları grup şefi	114	107	7	—	—	—	—	1	—	8	2	41	3	31	—
Kamu idare memurları	2 547	2 138	229	—	—	20	15	229	79	495	64	346	41	413	—
Stenolar, daktilolar, kart ve rule delgi makinaları operatörleri	742	583	159	—	—	45	27	152	58	104	38	120	22	64	—
Muhasebe memurları, kasiyerler ve benzeri işte çalışanlar	1 307	1 192	115	—	—	35	4	281	31	237	38	258	21	171	—
Toplama işlemleri yapan makinalar üzerinde çalışanlar	3	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—
Ulaştırma ve haberleşme servis şefleri	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Şeftren ve bilet toplayanlar (kondoktörler)	17	17	—	—	—	1	—	1	—	3	—	6	—	4	—
Posta dağıtıcıları (Müvezzi)	78	75	3	—	—	1	—	4	—	9	2	17	1	24	—
Telefon ve telgraf operatörleri	156	112	44	—	—	3	—	20	14	18	19	26	5	21	—
Başka yerde sınıflandırılmamış idari personel ve benzeri çalışanlar	283	261	22	3	2	5	5	27	6	60	1	50	1	43	—

Ş. URFA
T - Toplam
E - Erkek
K - Kadın

— Nüfusun, esas meslek, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaşdaki nüfus)

Esas meslek	Toplam — Total			Yaş grubu											
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34		35 — 39	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K

Ticaret ve satış personeli

Toplam	10 622	10 470	152	266	6 1 142	28 1 837	32 1 283	22 1 133	18 989	15	
Müdürler (Toptan ve perakende ticaret)	7	7	—	—	—	—	—	2	—	2	—
Toptan ve perakende ticarette müteşebbis ve yöneticiler (işe bakan mal sahibi)	6 468	6 390	78	42	1 265	10 919	16 818	11 783	9 686	11	
Satış ve alım şefi	8	8	—	—	—	—	1	—	3	—	
Ticaretthane, memur ve teknisyeni (seyyar tüccarlar)	2 548	2 503	45	186	3 723	15 660	9 255	7 155	3 122	1	
Sigorta acentası ve emlak komisyoncuları, gelir senetleri simsarları, müesseselerin satış servisi memurları, satıcılar, açık artırma ile satış yapanlar (Müza'ede memurları)	82	81	1	—	—	1	—	16	—	12	—
Satış komisyoncuları, ticaret memurları, benzeri işlerde çalışanlar	1 437	1 409	28	31	2 152	3 239	7 191	3 168	6 157	3	
Başka yerde sınıflandırılmamış ticaret ve satış personeli	72	72	—	7	—	1	—	2	—	4	—

Şahsi hizmet işlerinde çalışanlar

Toplam	10 121	9 914	207	237	6 1 019	32 1 999	41 1 403	20 1 422	17 1 284	17					
Otel, kahvehane, oyun salonları, lokanta, gazino, pastahane, sinema, tiyatro ve benzeri yerlerin müdürleri	16	12	4	—	—	1	—	2	—	—	—	1	—	3	—
Otel, kahvehane, oyun salonları, lokanta, gazino, pastahane, sinema, tiyatro ve benzeri yerleri idare eden müteşebbis ve mal sahipleri...	811	806	5	—	—	43	—	152	1	150	1	118	—	84	1
Kahya, vekilharç ve benzeri çalışanlar	7	6	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—
Ahçı, garson, barmen ve benzeri çalışanlar	3 039	3 004	35	139	1 699	12 968	5 428	3 218	1 217	4	—	—	—	—	—
Hizmetçiler ve benzerleri	130	110	20	1	2 10	3 23	2 17	1 23	—	11	2	—	—	—	—
Mülk bekçileri, temizlik işçileri	3 174	3 103	71	10	—	70	2 241	9 378	8 477	7 512	5	—	—	—	—
Elbise temizleyicileri, çamaşırıcı ve ütücüler	47	40	7	1	—	6	—	17	—	10	—	1	1	3	2
Berberler, güzellik salonu uzmanları ve benzeri çalışanlar	909	865	44	64	3 157	14 157	17 127	4 96	4 82	1	—	—	—	—	—
Güvenlik ve koruyucu hizmet personeli	1 781	1 766	15	—	—	10	—	419	5 271	3 474	4 348	2	—	—	—
Başka yerde sınıflandırılmamış şahsi hizmet işlerinde çalışanlar	207	202	5	22	—	23	1 19	1 21	—	14	—	23	—	—	—

Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar

Toplam	217 328	114 768	102 560	134 051	126 582	22 363	19 464	17 130	14 944	10 345	10 225	9 076	9 187	7 756	7 859
Tarım, işletme şef ve müdürleri (kahyalar dahil)	24	17	7	—	—	6	—	4	—	2	1	—	1	1	2
Tarım işletmecisi (Üreticiler)	205 825	105 924	99 901	126 78	122 29	20 654	18 790	15 870	14 580	9 350	9 986	8 183	8 972	6 988	7 650
Tarımda çalışanlar	11 417	8 767	2 650	726	429	1 697	674	1 235	364	985	238	888	214	763	206
Orman işlerinde çalışanlar	37	35	2	1	—	6	—	7	—	4	—	4	—	2	1
Balıkçılar, avcılar ve benzeri işlerde çalışanlar	25	25	—	—	—	—	—	14	—	4	—	1	—	2	—

Ş. URFA

T - Toplam

E - Erkek

K - Kadın

— Nüfusun, esas meslek, yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı
(12 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

Esas meslek	Toplamı — Total			Yaş grubu									
				12 — 14		15 — 19		20 — 24		25 — 29		30 — 34	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	

Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makinaları kullananlar

Toplam	57 277	55 232	2 045	2 413	216 10 040	707 13 906	533 7 677	220 6 175	108 4 776					
İşin yönetmenleri ve benzerleri	153	152	1	—	—	2	—	14	—	31	—	27	—	28
Madenci, taşçı, sondajcı ve benzeri işte çalışanlar	133	133	—	—	—	5	—	28	—	24	—	16	—	18
Metal işleme ve üretim işçileri	62	62	—	2	—	11	—	26	—	4	—	7	—	2
Ağacın ilk hazırlama işlemini yapan işçiler ve kağıt imalatı	67	62	5	3	—	7	2	17	1	10	—	11	—	6
Fırın ve kimya aletleri kullanıcıları	59	59	—	—	—	6	—	26	—	18	—	—	—	7
Dokuma işçileri	656	608	48	3	2	109	17	157	11	74	4	56	2	39
Debbaglar, derici er, sepiciler ve kürkçülük işçileri	48	48	—	2	—	6	—	13	—	7	—	7	—	2
Gıda ve içki sanayii işçileri	3 378	3 339	39	213	5	752	18	823	5	437	1	292	2	221
Tütün işçileri	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Terziler, döşemeciler ve benzeri meslekler	2 529	1 966	563	86	18	312	120	472	172	309	94	208	59	210
Ayakkabı ve deri işçileri ...	774	771	3	42	—	138	1	187	—	56	1	45	—	58
İnce iş marangozluğu, marangozluk ve benzeri işçiler	2 120	2 105	15	115	—	407	7	670	5	251	2	192	1	114
Taş yontma ve oyma işçileri (Mermer de dahil)	21	21	—	—	—	3	—	9	—	1	—	1	—	—
El emeği ile çalışan ve metal işleyen işçiler	1 485	1 468	17	76	1	295	7	461	7	187	—	137	—	103
Makina montajcıları, hassas dakik aletçiler ve tamirci makinistler (Elektrik hariç)	3 398	3 361	37	344	2	961	16	977	10	377	4	255	—	167
Elektrikçiler, elektronikçiler ve benzeri çalışanlar	1 391	1 375	16	64	1	279	3	453	4	219	3	130	4	88
Radyo, televizyon yayın istasyonları operatörleri, ses ve sinema projeksiyon aletleri operatörleri	8	8	—	—	—	—	—	3	—	3	—	1	—	1
Kürşun boru ve sıhhi tesisatçılar, tenekeçiler ve bakırcılar, metal bora montörleri	1 758	1 750	8	67	—	302	—	599	3	241	2	170	—	130
Mücevherciler ve kuyumcular	263	258	5	22	—	58	4	54	—	40	1	26	—	16
Cam ve camdan eşya imalî, seramik, toprak mamülleri işçileri	270	269	1	4	—	33	—	69	1	30	—	29	—	28
Plastik madde ve kauçuk eşya imalat işçileri	240	239	1	22	—	64	—	69	1	28	—	14	—	16
Kağıt karton ve kaplama eşyalar	7	6	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Mürettepler, baskıcılar, ciltçiler ve benzeri işlerde çalışanlar	116	113	3	8	—	16	—	44	1	12	—	9	—	8
Boyacılar	844	844	—	30	—	160	—	314	—	122	—	76	—	56
Başka yerde sınıflandırılmamış istihsal ve benzeri işlerde çalışan işçiler	149	145	4	2	—	21	2	44	1	17	—	15	—	13
Yapı kalfası, dulger ve diğer inşaat işlerinde çalışanlar ...	7 848	7 797	51	77	4	913	14	1 631	16	1 291	4	1 053	3	788
Sabit tesis makinaları kullanıcıları	43	43	—	—	—	4	—	7	—	6	—	11	—	7
Tahmil tahlîye işçisi ve yapı makinaları kullanıcıları	1 132	1 132	—	14	—	80	—	178	—	194	—	170	—	140
Ulaştırma makinaları kullanıcıları	9 915	9 841	74	52	3	533	10	1 685	12	1 897	20	1 931	7	1 528
Başka yerde sınıflandırılmamış sıra işçileri ile meslekleri tayin edilemeyenler ve mesleksizler	18 406	17 253	1 153	1 165	180	4 562	486	4 874	283	1 791	84	1 285	30	980
Mesleği olmayanlar	159 479	37 788	121 691	17 632	16 122	9 838	20 350	2 116	17 122	740	13 487	424	11 142	345
Bilinmeyen	282	268	14	2	1	35	—	34	2	37	1	28	—	20

— Hanehalklarının büyüklüğüne ve çalışan kişi sayısına göre dağılımı
Households by size and number of working members

Hanehalkı büyüklüğü Size of household	Toplam hane- halkı sayısı Total number of households	Hanehalkı içinde çalışan veya iş ile ilgisi devam edenlere göre hanehalkı sayısı Number of households by members who are working or continue having a job							Bilinmeyen Unknown
		0	1	2	3	4	5	6 +	

İl toplamı — Province total

Genel Toplam General Total	118 773	13 809	40 842	25 826	12 141	9 268	6 780	9 302	305
1	4 484	1 698	2 677	—	—	—	—	—	109
2	6 589	1 755	2 718	2 064	—	—	—	—	52
3	8 370	1 215	3 767	2 458	878	—	—	—	52
4	11 744	1 363	5 299	3 402	871	741	—	—	68
5	13 686	1 508	5 802	3 943	1 056	825	473	—	79
6	14 098	1 459	5 409	3 835	1 493	923	613	294	72
7	14 006	1 303	4 738	3 398	1 886	1 243	766	582	90
8	12 611	1 098	3 682	2 319	1 984	1 555	996	909	68
9	13 138	1 042	3 360	1 936	1 733	1 834	1 475	1 691	67
10+	20 047	1 368	3 390	2 471	2 240	2 147	2 457	5 826	148

İl merkezi toplamı — Center of province total

Toplam — Total	30 918	5 044	18 517	4 515	1 784	650	200	118	90
1	796	454	328	—	—	—	—	—	14
2	2 072	694	1 270	96	—	—	—	—	12
3	2 770	501	1 919	331	12	—	—	—	7
4	3 954	570	2 800	504	72	5	—	—	3
5	4 321	605	3 062	482	127	26	6	—	13
6	4 205	612	2 818	510	204	50	2	1	8
7	3 684	473	2 255	611	252	59	14	6	14
8	3 096	432	1 673	603	249	97	28	12	2
9	2 703	323	1 260	566	336	132	39	39	8
10+	3 317	380	1 132	812	532	281	111	60	9

İlçe merkezleri toplamı — Centers of district total

Toplam — Total	29 796	7 317	16 510	3 102	1 362	491	352	303	359
1	2 225	805	1 369	—	—	—	—	—	51
2	1 645	696	872	70	—	—	—	—	7
3	2 061	586	1 285	161	9	—	—	—	20
4	2 785	681	1 805	219	38	8	—	—	34
5	3 233	795	2 029	275	84	15	6	—	29
6	3 169	757	1 904	321	105	26	7	4	45
7	3 273	761	1 909	353	128	55	15	8	44
8	2 888	615	1 600	385	163	53	26	15	31
9	3 528	683	1 800	512	253	140	66	39	35
10+	4 989	938	1 937	806	582	194	232	237	63

Bucak ve köyler toplamı — Sub-district and villages total

Toplam — Total	58 059	1 448	5 815	18 209	8 995	8 127	6 228	8 881	356
1	1 463	439	980	—	—	—	—	—	44
2	2 872	363	576	1 898	—	—	—	—	33
3	3 539	128	563	1 966	857	—	—	—	25
4	5 005	112	694	2 679	761	728	—	—	31
5	6 132	108	711	3 186	845	784	461	—	37
6	6 724	90	687	3 004	1 184	847	604	289	19
7	7 049	69	574	2 434	1 506	1 129	737	568	32
8	6 627	51	409	1 331	1 572	1 405	942	882	35
9	6 907	36	300	858	1 144	1 562	1 370	1 613	24
10+	11 741	50	321	853	1 126	1 672	2 114	5 529	76

Not : De facto sayım gereği sayım günü evde bulunmayan üyeler kapsamamıştır.

Note : Members who were not at home on the census day are not included due to De facto census.

50 VE DAHA FAZLA İŞÇİ ÇALIŞTIRAN İŞYERLERİ

İlimizde Kamu ve Özel sektöre ait olmak üzere 58 kuruluşta 50 ve daha fazla işçi çalıştırılmaktadır. Bu kuruluşlarda toplam 19.937 kişi istihdam edilmiş olup, bu işyerlerinin ünvanı ve çalıştırdıkları işçi sayıları aşağıya çıkarılmıştır.

<u>İŞYERİNİN ÜNVANI</u>	<u>İŞÇİ SAYISI</u>
Akpınar Yapı Sanayi Anonim Şirketi	1.054
Tarım İşletmesi Müdürlüğü Ceylanpınar	2.565
DSİ. XVI. Bölge Müdürlüğü Bozova	648
Belediye Başkanlığı Şanlıurfa	552
Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü Şanlıurfa	636
DSİ XV. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa	370
Orman İşletme Şefliği Şanlıurfa	274
Çimento Fabrikası Şanlıurfa	279
Topraksu Araştırma Proje Müdürlüğü Cırcıp	117
E.G.M. Mühendislik Şanlıurfa	288
DSİ XV. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa	159
Türkiye Elektrik Kurumu Şanlıurfa	149
Belediye Başkanlığı Şanlıurf a	321
Urfa Pamuk İpliği Sanayi Anonim Şirketi Ş.urfa	415
Akpınar Yapı Sanayi A.Ş. (Taşaronu Dağcan)	369
Akpınar Yapı Sanayi A.Ş. (Taşaronu G.Zilelioğlu)	257
Belediye Başkanlığı Şanlıurfa	172
Et ve Balık Kurumu Şanlıurfa	138
Belediye Başkanlığı Şanlıurfa	116
Balaban İnşaat Şirketi Şanlıurfa	100
Tekel Şarap Fabrikası Şanlıurfa	103
Belediye Başkanlığı Viranşehir	129
Belediye Başkanlığı Ceylanpınar	108
Türkiye Ziraî Donatım Kurumu Şanlıurfa	82
Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa	81
Belediye Başkanlığı Hilvan	85
Belediye Başkanlığı Suruç	70
Orman Fidanlığı Birecik	74
DSİ. Şanlıurfa	70
Akpınar Yapı Sanayi A.Ş. Taşaronu Gürol Teknik	79
Karayolları Siverek	67
Belediye Başkanlığı Birecik	61
Köy Hizmetleri Şanlıurfa	55
Onar-Günsayıl Şirketi Şanlıurfa	53
Onar-Günsayıl Şirketi Şanlıurfa	52
Belediye Başkanlığı Siverek	54
Atatürk Barajı Ata İnşaat Bozova	7.517

Ejva Taşaronu-Çiltuğ - Bozova	266
Tekser İnşaat Şanlıurfa	152
DSİ Sos. Şube Müdürlüğü Ş.urfa	157
Ejva Şirketi Bozova	158
PTT Şanlıurfa	125
Bayındırlık Müdürlüğü Şanlıurfa	134
Sıtma Bölge Başkanlığı Şanlıurfa	118
DSİ Şanlıurfa	115
Ata İnşaat Bozova	160
Karayolları Şanlıurfa	107
Ata İnşaat Taşaronu Şevket Öztürk Bozova	95
Ata İnşaat Taşaronu Şahbaz Yılmaz Bozova	64
Ata İnşaat Taşaronu Ali Tan Bozova	52
Ata İnşaat Taşaronu Işık Makina Bozova	66
Belediye Başkanlığı Siverek	65
Özdemir İnşaat Şanlıurfa	53
Belediye Başkanlığı Şanlıurfa	67
D.D.Y. 662. Kısım Şefliği Akçakale	54
PTT Şanlıurfa	51
PTT Şanlıurfa	82
Metiş İnşaat Şanlıurfa	77

T O P L A M19.937

**GAP ÇERÇEVESİNDE ŞANLIURFA YÖRESİ İSTİHDAM İMKANLARININ
ARTTIRILMASI VE KALKINMA STRATEJİSİ**

GAP ÇERÇEVESİNDE ŞANLIURFA YÖRESİ İSTİHDAM İMKANLARININ ARTTIRILMASI VE KALKINMA STRATEJİSİ

1. ŞANLIURFA BÖLGESİ VE ÖZELLİKLERİ

Şanlıurfa ili, gelişmişlik açısından ülke ortalamasının bir hayli altında bir konuma sahiptir. 1978 yılı için yapılan hesaplamalarda Türkiye'de kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla sıralamasında 2 sırada yer alırken; Türkiye ortalaması 100 olarak alındığında, Şanlıurfa ancak bunun % 63.3'u kadar bir kişi başına gelire sahip bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da gelirin yaklaşık % 70'i tarımdan elde edilmektedir. Şanlıurfa ve ovaları, sulama sorununun çözülmesinden sonra, sulu tarım için oldukça uygun doğal ve topoğrafik koşullara sahip bölge olarak karşımıza çıkacaktır.

Bölge, GAP içinde Atatürk Barajı ile bağlı sulama projeleri ile (kısacası Aşağı Fırat Projesi ile) sulu tarıma açılacaktır. Şanlıurfa GAP ile birlikte hızlı bir nüfus yoğunlaşması yaşamıştır. Özellikle 1975 ve 1980 sayımlarında oldukça durğun bir yapıya sahipken, 1985 sayımında çok hızlı bir nüfus patlaması yaşamıştır. Bu dönemdeki yıllık nüfus artışı yaklaşık binde 77'dir. Bu dönemde Türkiye ortalaması ise binde 28'e yakındır. Böylece 1980-85 dönemindeki nüfus artışı, Türkiye ortalamasının 3 katı kadar olmuştur.

Aynı dönemdeki Merkez ilçe nüfus artış hızı binde 63, ve Akçakale'de ise binde 100'un üzerindedir. GAP'ın yol açtığı bu nüfus patlaması sonucunda, 1985 yılı itibariyle merkez ilçenin nüfusu 272.527 ve Akçakale'nin nüfusu ise 58.030 kişi olarak belirlenmiştir. Bugün için, nüfus artış hızı ile Merkez ilçenin 300.000 dolaylarında bir nüfusa sahip olduğu söylenebilir. Ancak bu rakamlar şehir ve köy nüfusları toplamıdır.

Şanlıurfa Merkez ilçenin şehir nüfusu 1985 yılında 194.969 ve Akçakale'nin 15.542 dir. Yörenin nüfus yapısına bakıldığında, yüzde 48'inin 15 yaşın altında olduğu görülmektedir. Aile yapısı ise büyük aile özelliği göstermektedir. Ailedeki ortalama nüfus 7,9'dur. İşletmelerdeki aile işgücü ortalaması 4,57 erkek işgücü iken, bunun çok azı işletme dışı çalışmaktadır. Ayrıca her işletmede 1-1,5 arasında değişen erkek işgücü fazlası bulunmaktadır.

1980 yılı verilerine göre Şanlıurfa'daki faal nüfusun % 70,7'si tarımda çalışmaktadır. Merkez ilçenin dışlanması durumunda bölgenin kışal karakteri daha da belirgin olarak ön plana çıkmaktadır. Bölgede, pamuk, buğday, mercimek ve pamuk yetiştirilmekte, Hayvancılıkta ise ağır koyun ve kıl keçisi beslenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Yörenin okur-yazarlık oranı çok düşüktür. 1980 yılı içind Türkiye ortalaması % 33 dolayında kalırken, Şanlıurfa ilinde bu değer iki katına (yüzde 62) ulaşmaktadır. Kadınlar arasında bu oran % 80'e yükselmektedir. Merkez ilçede erkeklerin yüzde 26'sı ve kadınların yüzde 75'i okuma yazma bilmemektedir. Son yıllarda artan okul sayısı henüz beklenen etkiyi göstermemiştir. Benzer durum sağlık alanında da gözlenmektedir. Yörede hastahane ve sağlık ocağı artmış, ancak etkin olarak kullanılması sağlanamamıştır.

Şanlıurfa'nın tarımsal uğraşı henüz kuru tarıma dayanmakta olup, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sayısı, toplam işletmelerin 3-4 ünden daha fazladır. Ancak, büyük işletmelerde toplam alanın yalnızca yarısı işlenmektedir. Bu sonuç toprak dağılımındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, Şanlıurfa ilinde çiftçilik yapanlardan topraksız aile sayısı, 1981 yılı itibariyle % 42'nin üzerindedir.

Bölge, geleneksel yaşam biçimine sahiptir. "Bölgede ve özellikle Şanlıurfa-Harran ovasında halkın yaşam tarzı ayrı bir özellik göstermektedir. Şanlıurfa'da göze çarpan en önemli sosyal davranış, halkın gruplar halinde liderlerinin sorumluluğu altında toplanması ve pederşahi aile sisteminin devam etmekte olmasıdır.

Şanlıurfa'da sosyo-ekonomik organizasyon yapısı, tarımsal-geleneksel yapının çok güçlü olarak egemen olduğunu ortaya koymaktadır. Bankacılık dışında hizmet sektörü ve ekonomik örgütlenme son derece zayıftır. Sanayi son derece az gelişmiştir. Gıda, giyim, ağaç ve metal eşya sanayi görece olarak daha aktiftir. Ancak, bunların çoğunluğu bir, iki kişilik çok küçük işyerleridir. Örneğin 1980 işyeri sayımına göre merkez ilçede ve Akçakale'de, 1-2 kişilik işyeri sayısının toplam işyeri sayısı içindeki payı % 65'in üstündedir.

Son yıllardaki gelişmeler Şanlıurfa yöresinde ulaşım, telefon ve enerji altyapısında önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak, henüz yeterli düzeylere ulaşmaktan uzaktır.

2. ŞANLIURFA YÖRESİ İÇİN GAP'IN ÖNGÖRDÜĞÜ KALKINMA STRATEJİSİ

GAP, uygulandığı kadarı ile, ağırlıklı olarak baraj-sulama-enerji üretimini içeren bir projeler topluluğu olarak gündeme gelmektedir. Bu yaklaşım içinde, söz konusu projelerin aşama aşama kaydedilmesiye bölge ekonomisinin, bu projelerden uyarılması beklenmektedir. Şanlıurfa'nın ekonomisi tarıma dayalı bir ekonomidir. Sulama projeleri ile, şimdiki kuru tarıma dayalı olan ekonomi, sulu tarıma geçecektir. Dolayısı ile GAP in bölge tarımını geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu şekli ile GAP yaklaşımında, yörenin kalkınmasına yönelik temel strateji barajlar ve sulama projelerini tamamlamak ve bununla tarımsal gelişmeyi uyarmak noktasında düşünülmektedir.

Böylece benimsenen kalkınma stratejisi, "tarıma dayalı kalkınmadır". Üstelik tarımın teşviki konusunda özel projeler de hazırlanmış değildir. Bu şekliyle tarımsal kalkınma kendi akışına bırakılmaktadır.

Yukarıda incelendiği kadarı ile yörenin sosyo-ekonomik yapısı, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısını yansıtmaktadır. Bu yapı içinde sulama projelerinden sonra, tarımsal gelişmeyi, yalnızca kendi akışına bırakmak, bu yöre kalkınmasından beklenen sonucun, umulan düzeyde olmasını engelleyecektir. Zira, geleneksel tarıma dayalı toplum yapısı, kendi kendini besleyen gelişme sürecinin ihtiyaç duyduğu iç dinamizmi oluşturmaktan uzaktır.

Tarımsal ürünlerde önemli artışlar olsa bile, bunun daha da güçlendirilmesi ve aynı yörenin gelecekteki kalkınması için kullanılması kendi akışına bırakılmış bir kalkınma modeli içinde sağlanamaz, arzulanan boyutlarda bir kalkınma sürecinin harekete geçirilebilmesi, daha aktif ve kapsamlı bir kalkınma stratejisinin geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Gerçekten de konu ile ilgilenen bazı bilim adamları, GAP konusunun daha "entegre" bir yaklaşım içinde ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. "Su depolama, enerji ve sulama yapılarından oluşan fiziksel tesislerin inşaatı Programlanan takvim uyarınca sürdürülmekte olan GAP'ın, bölge halkının refahına ve ülke kalkınmasına olan katkısının en üst düzeye çıkarılması için projenin fiziksel boyutları yanında entegre kalkınmanın gerektirdiği ekonomik, sosyal ve kültürel boyutların dikkate alınması ve böylece bölge içi gelir dağılımının düzeltilmesi, önemli ölçüde ek istihdam oluşturulması zorunlu olmaktadır. Bu çerçevede ileri sulama ve tarım teknolojilerinin uygulanarak tarımsal üretimin modernizasyonu büyük önem taşımaktadır"

Özetlenen bu yaklaşımda da "entegre" olarak alınmak istenen sistem, yine fiziksel projeler topluluğu ve yalnızca bunların yol açtığı sosyo-kültürel boyutlarla sınırlı kalmaktadır. Oysa, bölgenin kalkınma sorununun çözümünde "entegre" yaklaşımın çok daha geniş alanları kapsayan bir içeriği olmalıdır. Başka bir deyimle, sosyo-ekonomik gelişme, sanayileşme, şehirleşme ve yığılma ekonomilerinden kaynaklanan unsurların boyutlarının içerildiği bir kalkınma stratejisi oluşturulmalıdır. Aşağıda böylesi bir yaklaşımın ana çizgileri, daha önce yapılan bilimsel araştırmalara uygun olarak belirlenmeye çalışılmaktadır.

3. ENTEGRE KALKINMADA ŞANLIURFA GELİŞMESİNİN STRATEJİK TERCİHİ

a) Şanlıurfa'da bölgesel gelişmenin stratejik tercihi

Yukarıdaki açıklamalar, yörenin az gelişmiş bir bölge olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta son yıllara kadar, nüfus ve kaynak kaybeden bir "boşalma bölgesi" iken, ancak GAP'ın getirdiği hareketlilik durumu tersine çevirmiştir.

İlk anda bir nüfus patlaması olmuştur. Bununla birlikte, tarıma dayalı ekonomik yapı, endüstri öncesi geleneksel toplum ve aile yapısı ile birlikte ve bu yapıya uygun davranış kalıpları içinde sürdürülmektedir.

Gerek bu göstergeler, gerekse daha önce değinilen gelir göstergeleri, ülke ortalamasının bir hayli altında kalan bir gelişmişlik düzeyini yansıtmaktadır.

Bu sonuç, Şanlıurfa yöresine ilişkin bölgesel politikanın öncelikle diğer bölgelerle eşitlenmesine yönelik olan temel kaynak dağılım ve donatılarının oluşturularak dengelemeyi sağlayıcı yönde olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu yaklaşımın ağırlık noktası, temel altyapı donatılarının oluşturulmasında düğümlenmektedir. Ayrıca, bu donatılar yanında bölgenin kalkınması ve gelir düzeyinin arttırılması amaçlanmaktadır. Bu tercih ise, büyümeye dayalı kalkınma stratejisini gündeme getirmektedir. Bununla bir yığılma merkezine bağlı olarak bölgenin büyüme ve kalkınması teşvik edilmelidir.

Bu iki stratejik tercihin sentezi olarak yörenin kalkınma stratejisi, bir yığılma merkezine bağlı gelişmeyi amaçlarken, kalkınma düzeyinin düşüklüğü yüzünden temel altyapı donatılarının oluşturulmasına ağırlık ve öncelik vermeyi gündeme getirmektedir. Başka bir deyimle, seçilecek bir yerleşim merkezinin hızlandırılmış altyapı yatırımları ile birlikte, bir yığılma merkezini oluşturmaya yönelik olarak düzenlenmesi gereklidir. Bu merkezin, araştırma bölgemiz için en üst yerleşim kademesindeki bir şehir olması gerekmektedir. Biz burada konuyu alt bölge düzeyinde yani Şanlıurfa yöresi için düşünmekteyiz.

Sonuç olarak, yörede bölgesel gelişmenin stratejik tercihi, yığılma merkezinin oluşturulması ile temel donatıların oluşturulmasına yönetil olmak durumundadır.

b) Şanlıurfa Yığılma Merkezi ve Bunun Geliştirilmesi

İnceleme yöremizin sosyo-ekonomik açıdan ana merkezi Şanlıurfa Merkez ilçesidir. Ancak bu merkez henüz yeterli bir yığılma merkezi olmaktan uzaktır. Bir şehir merkezinin sosyo-ekonomik gelişmenin dinamik gücü olarak etkili olabilmesi için, oranın yığılma ekonomilerine sahip olması gereklidir. Zira, dinamik gelişmenin kaynakları yığılma ekonomilerine dayanmaktadır. Oysa, Şanlıurfa gibi, henüz tarıma dayalı geleneksel toplum yapısına sahip bir şehir merkezinin, bugünkü durumuyla bir yığılma merkezi oluşturmaya henüz mümkün değildir. Zira, tarımsal faaliyet, geleneksel üretim ilişkileri ile durağan bir toplum yapısını yansıtır. Oysa, bir yığılma merkezi için tarım dışı ekonomik faaliyetlerle birlikte nüfusun yoğunlaştığı ve buna bağlı olarak alt ve üst yapı donatım ve yatırımlarının arttığı bir durum gereklidir. Bu donatılarla birlikte nüfus yoğunluğunun belli bir "eşik" değerini aşmasından sonra bir şehir merkezi, dinamik bir yığılma merkezine dönüşebilmektedir.

Yığılma merkezinin oluşmasında, nüfus yoğunluğu en önemli etkenlerden biridir. 1985 yılı için Şanlıurfa Merkez ilçenin nüfusu ancak 194.947'dir. Buranın bir yığılma merkezi olarak etkili olabilmesi için mevcut nüfus patlamasının daha da teşvik edilerek sürdürülmesi gereklidir. Yaklaşık bir beş sene içinde, gerek yeni göç ve nüfus artışlarıyla gerekse yakın yerleşim birimlerinin bu merkezle bütünleştirilmesiyle, şehir nüfusunun ikiye katlanması teşvik edilmelidir.

Uzak ve yakın çevreden buraya yönelik göçleri, engellemek yerine teşvik edilmelidir. Ancak, bu nüfus yoğunlaşmasına paralel olarak şehir alt ve üst yapı yatırımları hızlandırılmalıdır. Bu teşvikler zorunludur. Çünkü henüz sanayileşmemiş bir bölge içinde bir yığılma merkezinin oluşabilmesi yaklaşık 350-400 binin üzerinde bir nüfusun, bir merkezde toplanmasına bağlıdır. Uygun teşviklerle, alt ve üst yapının şehirleşme ve sanayileşmenin aktif olarak uyarılması hızlandırılır ise son yıllarda gözlenen nüfus patlamasının bunu sağlayabilecek boyutlara ulaşması mümkün olacaktır.

Atatürk Barajı ile Şanlıurfa ve Ovaları sulamasına ilişkin projelerin 1990'dan sonra yavaş yavaş faaliyete geçmesi, söz konusu nüfus yoğunlaşmasının 1993 ve 1995'e doğru hızlanarak gerçekleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca, Akçakale, Suruç, Bozova gibi ilçelerin yığılma merkezinin etkili alanında kalabilecek uzaklıkta olması bu gelişmeyi hızlandıracaktır.

Bu açıklamaların dışında, Şanlıurfa Merkezinin, Şimdiden 500 bin nüfuslu bir şehir olarak planlaması yapılmalıdır. Şehirselsel yığılma merkezinin oluşmasında önemli olan ilk katkılar, şehirselsel altyapı donatımından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Şanlıurfa Merkez ilçeye her türlü altyapı donatımının getirilmesinde öncelik verilmelidir.

Şehir içi yol ve ulaşım sistemi, su, enerji ve PTT hizmetleri, şehirleşmeden daha hızlı olarak, yani şehirleşme hızının önünde ve onu yönlendirecek şekilde getirilmelidir. Bu donatımlar, şehirleşmede yerleşim ve kuruluş yerlerini teşvik etmelidir. Şehirleşme ve konut yapımı artan nüfusla paralel olarak geliştirilmeli ve sıhhatli bir şehirleşme planı uygulamaya konulmalıdır. Bunun bir parçası olarak şehir içi maddi altyapı donatımı oluşturulursa, yeşil alan, dinlenme ve eğlence yerleri ile, spor tesisleri birlikte planlanıp uygulamaya konulmalıdır.

Şehirlerarası alt yapı donatımı geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir. Planlanan hava alanı yakın gelecekte kargo taşımacılığına yönelik olarak devreye sokulmalıdır. Çevre illerle olan ulaşım bağlantıları iyileştirilmelidir. Ayrıca, merkezi ulusal ve uluslararası telefon ve teleks sistemleri gelişen nüfus yanında darboğaz yaratmayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

Gerek Şanlıurfa Merkez ilçenin, gerekse diğer ilçelerin kırsal kesimleri ile ulaşım altyapısı iyileştirilmelidir. Bu ulaşım ilçe ve kırsal kesimden yığılma merkezine yönelik nüfus hareketini hızlandıracaktır. Bu durum belli bir süre ılımlı karşılanıp teşvik edilmelidir.

Yığılma merkezinde personel altyapısının iyileştirilmesine yönelik planlama ve uygulamada geç kalınmamalıdır. Hastahane ve sağlık hizmetleri yakın gelecekte oluşacak 500 bin nüfuslu bir kent için planlanmalıdır.

Bölgede ve yığılma merkezinde eğitim ve öğretim seferberliği başlatılmalıdır. Ayrıca, meslek teknik okulları ağırlıkta olmak üzere orta dereceli okullara öncelik verilmelidir. Daha sondeki dönemler için öncelikle tarım, gıda ve işletmecilik alanlarında araştırma merkezleri ve yüksek öğretim hizmetleri devreye sokulmalıdır.

Kurumsal altyapı ve bu alandaki gelişmeler bölgenin en önemli darbağsını oluşturabilir. Zira, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından modern sanayi toplumunun organizasyon, değer yargısı ve davranışlarına geçmek kolay olmamaktadır. Bu nedenle her türlü sosya-ekonomik ve kültürel organizasyon teşvik edilmelidir. Kültürel hizmetler, kütüphane ve halk eğitim hizmetlerinin daha da yoğunlaştırılması gereklidir.

Geleneksel davranış ve değer yargılarının değiştirilmesinde (örneğin, rasyonel davranmak için zamana uymak, tarımda yeniliklere uymak, vb.) zorlayıcı olmaktan çok kitle haberleşme araç ve tekniklerinden yararlanarak öğretici ve eğitici olmak gerekmektedir. Zira bilimsel teknik ve yöntemleri tanıtmak en iyi ve en kolay davranış değiştirme aracı olmaktadır. Şehir planlamasının sıhhatli düzenlenmesi ve uygun yerel (Belediye) politikalarının oluşturulması kurumsal altyapının kapsamı içindedir.

Yığılma merkezinde üstyapısal faaliyetler kendi akışına bırakılmayıp, sürekli teşvik edilip, yönlendirilmelidir. Sulu tarıma geçişle birlikte ekim alanları genişleyecek endüstriyel bitkilerin işlenip değerlendirilmesine yönelik sanayiler, özellikle tarıma dayalı sanayilerin ön hazırlık ve kuruluş yeri hazırlıkları yapılmalıdır.

Sulu tarıma geçişle birlikte, pamuk, tütün, pancar, yağlı tohumlar, pirinç, sebze ve meyvede ortaya çıkacak artışlar için dokuma, şeker, yağ, konserve, yem, ambalaj-paketleme alanlarında sanayi dallarının kuruluş yerlerinin hazırlanması ve teşvik edilmesi gereklidir. Bu sanayi dalları için sanayi bölgesinin etkin olarak teşviki kaçınılmazdır. Şanlıurfa Merkez ilçenin, tarımsal alanların arasında merkezi bir konuma sahip olması bu sanayilerin bu merkezde toplanma şansını kolaylaştırmaktadır. Bu sanayi dallarını yöreye yaymak yerine, merkez ilçe ve çevresinde ana ulaşım kanalları üzerinde bir organize sanayi bölgesi içinde toplamak en rasyonel seçenektir.

Tarıma dayalı bu sanayilerle birlikte besi hayvancılığının bölgeye yaygınlaştırılmış olarak teşviki gereklidir. Bununla bölgenin et, süt, peynir gibi temel gıda maddeleri üretimi dekteklenmelidir.

Merkez ilçenin bir yığılma merkezine dönüşmesi ile artan nüfus, alt ve üst yapı yatırımlarıyla ekonomik faaliyetin yoğunlaşması niğer sanayi dallarının hızlanmasına neden olacaktır.

Bütün bu alanlarda, ihtiyaç duyulan iş gücü yeni nüfusu kendine çekerken, yeni iş sahalarının açılmasına yol açacaktır. Özellikle temel gıda, giyim, ulaşım ve dinlenme için gerekli hizmetler sektöründe bir patlama beklenmelidir.

Bölgenin Orta Doğu pazarlarına yakın bulunması özellikle tarımsal mallarla tarıma dayalı sanayi mallarının ihracatında ihracat için önemli potansiyeller oluşturacaktır. Buna bağlı olarak, depolama, paketleme, ulaştırma ve pazarlama hizmetlerinin gelişmesi beklenmelidir. Yani, Şanlıurfa yığılma merkezi aynı zamanda ihracata yönelik bir büyüme stratejisine uygun olarak planlanmalıdır.

Yığılma merkezine dayalı kalkınma stratejisi uygulanırken, ayrıca özel teşviklerin getirilmesi gereklidir. Devlet getirdiği alt yapı hizmetleri (maddi, personel ve kurumsal) yanında kamusal teşvikler, kredi sağlama ve vergi kolaylıklarını etkin olarak uygulamak gereklidir.

Bu politika ve teşviklerin bir kısmı merkezi Devlet kurumlarından, bir kısmı da belediye ve yerel kurumlardan sağlanmalıdır.

Bölgede, bu gelişmeleri destekleyecek bir işgücü piyasası politikası oluşturulmalıdır. Bu çerçevede işgücü eğitimi, mesleki eğitim, kurslar ve hizmet içi eğitim, geleneksel yapıdaki toplumdaki modern topluma dönüştürken zorunlu araçlar olarak ortaya çıkacaktır.

c) Şanlıurfa'nın Yığılma Merkezine Dayalı Kalkınması ve Gelişmenin Alt Süreçleri

Şanlıurfa yöresinin kalkınması, durağan, yani büyüme dinamiği yetersiz olan bir bölgenin gelişmesi olayıdır. Merkez ilçede oluşacak nüfus ve ekonomik faaliyetin yoğunlaşması ile gelişme sürecinin ilk aşamalarına aşamalarına ilişkin sorunlar ön plana çıkacaktır.

Yığılma merkezi olarak merkez ilçe, geleneksel kültürle, modern kültürün karşı karşıya kaldığı bir ortam olacaktır. Ekonomik gelişmede farklı düzeylerde yararlanan insanların, davranış ve düşüncelerinde benzeşmeden çok, önce bir farklılaşma, ancak ilerleyen yıllarda bir benzeşme, yani sosya-kültürel bütünleşme beklenmelidir. Aynı şekilde kır-kent ayrımı bu alanda daha da belirgin olacaktır. Bu farklılaşma ekonomik alana yansırken kır-kent arasında benzer faktör fiyatlarında farklılaşma şeklinde olacaktır.

Bununla birlikte gelişmenin bir tek ana merkezde yoğunlaşması bütünleşme sürecinde ikili yapının daha hızlı bir şekilde atlatılmasına hizmet edecektir. Ancak bu hız, bölgede uygulanan eğitim, öğretim, kültürel faaliyet gibi personel ve kurumsal altyapının uyumlu bir biçimde getirilmesine bağlı kalacaktır.

ayrıca, merkeze bağlı çevre il ve ilçelerle, kırsal kesimin ulaşım ve iletişim ağıının iyileştirilmesi benzer mal ve faktör fiyatlarında başta farklılaşma, ancak bir süre sonra benzeşmeye yol açacaktır. Böylece ekonomik bütünleşme hızlanacaktır. Yörede maddi alt yapının öncelikle bitirilmesi, kırsal kesimdeki nüfusun başlangıçta, Merkeze yönelik göçü ikili yapıyı bir süre hızlandırmakla birlikte, kırsal kesimde gizli işsizliğin azalması, o yörelerdeki verimi arttıracaktır. Böylece bir süre sonra bütünleşme etkisi ön plana geçecektir.

Şanlıurfa'da başlayacak yığılma merkezi daha oluşum aşamasında olduğu için, sosyo-ekonomik etkilerin çevreye yayılması ve ekonomik gelişmenin yoğunlaşması ancak daha ileri bir aşamada gündeme gelecektir. Yığılma merkezinin oluşturularak dinamik aşamaya geçiş için gerekli eşige ulaşmak, ancak yeterli nüfus ile alt ve üst yapısal donatımın oluşumuna bağlı olması, yoğunlaşma ve yayılmadan çok, bütünleşme ve şehirleşme sorunlarını gündeme getirmektedir.

Şehirleşme sürecinin ilk aşamasındaki temel sorunları şehir planlaması ile bunun uygulamasını ilgilendirmektedir. Şehir planlaması, şehirs el gelişmenin önünde ve onu yönlendireci olmalıdır. Bunun için şehirde yerleşim yerleri, işletmelerin kuruluş yerleri ile uyumlu bir biçimde planlanmalıdır. Şehirin, merkezi iş sahası, yani şehir merkezi yakın gelecekte 500 bin nüfuslu bir şehrin kolay ve rahat ulaşımını sağlayacak kapasitede planlanmalıdır.

Yerleşim ve kuruluş yerleri planlanırken, çevre sağlığı ve yeşil alan düzenlenmesi ve artan ticaret ve sanayi yapısının olumsuzluklarını dengeleyecek boyutlarda tutulmalıdır.

Şanlıurfa'daki hızlı sanayileşmeyi teşvik için, konut kooperatifçiliği ve toplukonut, şehir planlaması ile birlikte yerel yönetimin en aktif olması gereken alandır. Yerel kalkınmada, Belediyelerin bu noktada oynayacağı rol ve üreteceği politikalar çok önemlidir.

Merkez ilçemizin sanayileşmesi ve kuruluş yerlerinin belirlenmesi yine Belediye ve Ticaret Odamızın ortak çalışması ile yönlendirilecektir. Kurulacak sanayi dallarının kuruluş yeri seçiminde, küçük işletmeler, gıda ve giyim sanayi ile diğer sanayi dalları ayrı organize topluluklar olarak planlanabilir. Bu arada tarımsal malların depolama ve korunması ile paket ve ambalajlanması için ayrı kuruluş yerleri belirlenmesi gereklidir.

Merkez ilçede oluşturulacak mesleki ve meslek içi eğitim kurumları yoluyla yöre halkına teknik ve organize bilgiyi aktarmaya özel bir önem vermelidir. Geleneksel yapının kırılması ve bunun yerine akılcılığa dayalı davranış ve düşüncelerin yerleşmesi bu yörenden gelişmesinde özel bir yere sahip olmalıdır. Gelişmenin ilk kademelerinde okur-yazarlık ile ekonomide verimliliğin artmasında etkili bir unsur olmaktadır. Bu nedenle yöre halkına okur-yazarlık, beceri kazandırma, teknik bilgi, teknik aletleri kullanma ve organize bilgi aktarımı için gerekli kurumlaşma önem kazanmaktadır.

Bu yöndeki gayretler yalnızca Milli Eğitim ve Devletten değil konuyla ilgili kuruluşlardan da gelmelidir. Ancak bunlar bir bütünlük içinde ve sistematize olarak sunulmalıdır. Şanlıurfa yağılma merkezinin oluşmasında halka bilgi ve beceri aktarma en temel amaçlardan biri olarak ele alınmalıdır.

Yörede yatırım sürecinin hızlandırılmasında kamusal ve özel birimlere önemli görevler düşmektedir. Altyapı yatırımlarının önemli bir kesimi Devletten, şehir içi altyapı donatımı ise belediye tarafından sağlanmalıdır. Belediyeler yağılma merkezi oluşumunu teşvik edecek bir yatırım öncelikleri belirlemelidir. Yağılma merkezinde şirketleşme, özellikle anonim şirketler teşvik edilmelidir. Bölgede özel yatırımların hızlandırılmasında dışarıdan gelecek sermaye akımları kadar, yöre halkının küçük tasarruflarını değerlendirici şirketleşmelere yönelmek gereklidir.

Yörede, halkın eline geçen kamulaştırma ve diğer gelirlerin bölgede kalması sağlanmalıdır. Ayrıca sulu tarıma geçişle elde edilecek gelir artışları yine aynı yolla yatırımlara dönüştürülmelidir. Bunları sağlayacak örgütlenme konusunda Ticaret ve Sanayi Odamız yol gösterici ve teşvik edici olacaktır.

Kırsal kesimde yine tarımsal kredilerden yararlanırken, oluşan gelir artışlarının yeni yatırımlara dönüştürülmesi yolları araştırılmalıdır. Bu arada küçük yerleşim birimlerinde özellikle satış kooperatifleri oluşturma imkanları üzerinde durulmalıdır.

4. İLİMİZİN BELLİ BAŞLI SORUNLARI VE KALKINMA VE İSTİHDAMDA ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER VE ÖNERİLER

Şanlıurfa ilimiz gelişmişlik açısından ülke ortalamasının bir hayli altında bir konuma sahiptir. 1978 yılı için yapılan hesaplamalarda Türkiye'de kişi başına gayri safi yurt içi hasıla sıralamasında 27. sırada yer alırken; Türkiye ortalaması yüz olarak alındığında Şanlıurfa ancak bunun % 63.3'ü kadar bir kişi başına gelire sahip bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da gelirin yaklaşık % 70'i tarımdan elde edilmektedir. Şanlıurfa ve ovaları, sulama sorununun çözümlenmesinden sonra sulu tarım için oldukça uygun doğal ve topoğrafik koşullara sahip bir bölge olarak karşımıza çıkacaktır.

Şanlıurfa toprakları GAP'ın aşağı fırat projesi ile 1992 yılında sulu tarıma açılmış olacaktır.

Kırmızı ve verimli topraklarla kaplı Şanlıurfa Ovalarında organik madde oldukça fazladır. Bu topraklar geçirgen olmayıp, eğimli ve drenajı iyi bir yapıya sahiptir.

Günümüze kadar kuraklık nedeniyle yeterli ürün alınamayan bu ovalardan GAP'ın uygulama safhasına geçmesiyle yılda 2, hatta 3 ürün almak mümkün olacaktır.

Sulama neticesinde bazı tarımsal ürünlerin Yıllık üretiminde sağlanacak artışların Ülkemizin bugünkü üretim durumu ile karşılaştırılması.

<u>Ürün Çeşidi</u>	<u>Türkiye Üret.</u> <u>(1000 ton)</u>	<u>GAP. Üretimi</u> <u>(1000 ton)</u>	<u>GAP üretimi</u> <u>Türkiye ür.%</u>
Pamuk	475	556	117
Pirinç	130	400	210
Hububat	11750	2400	10,5
Yonca	631	1254	199
Yağlı Tohumlar	1274	1107	87
Sebze bostanı	9265	3033	33
Şeker Pancarı	8837	4289	49
Meyve	1253	390	33
Bağ	3496	406	12

Yukarıdaki değerlerden GAP'ın uygulama safhasına geçmesiyle birlikte bölgenin bitkisel üretiminde büyük patlamalar olacağı gözlenmektedir.

Elde edilen üretim artışları neticesinde, Bölge Orta Doğum tahıl ambarı haline geleceği gibi, kırsal kesimdeki gizli işsizlik oranı da kapatılmış olacaktır.

Ancak, şimdiden tüm bu gelişmelere ayak uydurabilecek nitelikte bitkisel üretime dayalı, istihdam imkanları oluşturacak sanayi tesislerinin kurulmasına gidilmesi önem kazanmaktadır.

Proje alanının sulu koşullara kavuşturulması ile, endüstri ürünlerinden en fazla pamuk, sonra yağ bitkileri üretiminde önemli artışlar olacağı dikkati çekmektedir.

Sulamanın girmesi sonucu, Türkiye'de 500 bin ton olan pamuk lif üretimi, 680 bin ton artarak 1.265.400 ton'a ulaşacaktır. Böylece, Türkiye'de % 118 düzeyinde lif pamuk üretimi artışı sağlanacaktır. Yine yağ bitkileri üretiminde 1.327.820 ton ile % 73 düzeyinde bir artış olabileceği dikkati çekmektedir.

Aynı zamanda, bölgede 500-600 bin ton zirai mücadele ilacına, 6-7 milyon ton gübreye ihtiyaç olacaktır. Bunun yanı sıra, bölgede ambalaj sanayi ve artık değerlendirme sanayi gibi yatırımlarda ortaya çıkacaktır.

Ancak, gelişmeler neticesinde tahmin edilen üretim artışlarının iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira, bu, projenin başarıya ulaşmasının en önemli koşullarından biridir. Bu nedenle gelişmelerin GAP'in öngördüğü çerçevede gerçekleştirilebilmesi için kalkınma sorununun entegre bir şekilde ele almak lazımdır.

Bu entegrasyon çerçevesinde ilimizin belli başlı sorunları ve alınması gerekli tedbirleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Özellikle tarıma dayalı sanayilerin şimdiden ön hazırlık ve kuruluş yeri hazırlıkları yapılmalıdır. Sulu tarıma geçişle birlikte, pamuk, tütün, pancar, yağlı tohumlar, pirinç ve sebze meydanı gelecek artışlar için, dokuma, şeker, yağ, konserve, yem, ambalaj-paketleme sanayilerindeki sanayi dallarının kuruluş yerlerinin şimdiden hazırlanması teşvik edilmesi gereklidir.

Bu sanayi dalları için sanayi bölgesinin etkin olarak teşvik edilmesi zorunludur. Şanlıurfa Merkez ilçenin tarımsal alanların arasında merkezi konuma sahip olması, söz konusu sanayilerin bu merkezde toplanma şansını kolaylaştırmaktadır.

Bu sanayi dallarını yöreye yaymak yerine, merkez ilçe çevresinde, ana ulaşım kanalları üzerinde bir organize sanayi bölgesi içinde toplamak en rasyonel seçenek olacaktır.

- Bitkisel üretime dayalı bu sanayilerle birlikte, besi hayvancılığının bölgeye yaygınlaştırılmış olarak teşvik gereklidir. Bununla bölgenin et, süt, peynir gibi temel gıda maddeleri üretimi teşvik edilerek desteklenmelidir.

- İlimizin Orta Doğu pazarlarına yakın bulunması, özellikle tarımsal mallarla tarıma dayalı sanayi mallarının ihracatında, ihracat için önemli potansiyeller oluşacaktır. Buna bağlı olarak, depolama, paketlenme, ulaştırma ve pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi gereklidir.

- Şanlıurfa yağılma merkezi, aynı zamanda ihracata yönelik bir üretim stratejisi uygun olarak planlanmalıdır. Yörede halkın eline geçmesi için kamulaştırma ve diğer gelirlerin bölgede kalması sağlanmalıdır.

- Sulu tarım şartlarında, çiftçinin bilinçlendirilerek eğitilmesi ve kalifiye eleman yetiştirilmesi için gerekli olan eğitim birimleri hazırlanmalıdır. Zira; tarım bilgi ve disiplin isteyen bir iştir. Bu bakımdan çiftçi eğitim merkezi gibi kuruluşların bölge sathına yaygınlaştırılması ayrı bir önem arz etmektedir.

- GAP ile gelişecek olan yöremizde şu anda bile kâfi gelmeyen sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, hastahane, dispanser ve sağlık ocağı gibi kurumların ihtiyaca cevap verecek şekilde arttırılması gereklidir. Bu arada, karakoyun deresinin ıslahı yoluna gidilmelidir.

- GAP ile 4-5 milyon nüfusa erişeceği saptanan ilimizde, artacak nüfusun konut ihtiyacını karşılamak üzere gerekli önlemler şimdiden alınmalı ve şehrin yeni imar planının hazırlanması gereklidir. Bu arada, şehrin kuzey kesiminde, ilin gelişmesini engelleyen 20. mekanize Tugay Komutanlığının yeri değiştirilmelidir.

- E-24 Karayolunun ve transit geçişlerin şehir merkezinden çıkarılması gereklidir.

- Çağımız şartlarında hava ulaşımının zaman ve rahatlık bakımından tercihi nazarı dikkate alınarak, hava ulaşımının sağlanması ve kargoya yönelik hava alanının bir an önce hizmete açılması gereklidir.

- Gelecekte artacak olan tarım makinaları ve ekipman ihtiyacını karşılamak üzere Şanlıurfa Tarım Alet ve Makinaları Fabrikasının tam kapasite ile çalıştırılması.

- Bankacılıkta kambiyo işlemlerinin yürütülmesi ve Merkez Bankasının şube açması.

- Dünya'nın ilk üniversitesi olarak bilinen "HARRAN ÜNİVERSİTESİ" ilk çağlarda olduğu gibi canlandırılmalı ve Şanlıurfa ilimiz bir kültür merkezi haline getirilmelidir.

- Kalkınmada 2'nci derecede yöre kapsamında olan ilimizin, kalkınmada 1'nci derecede öncelikli yöre kapsamına alınması, birçok sanayi yatırımlarını buraya çekecektir.

Bu yaklaşım içerisinde Şanlıurfa'mızın kalkınma sorunu çözümlenebilir. Böylesi bir yaklaşım, işsizlik açığını kapatıp büyük istihdam olanakları getireceği gibi Şanlıurfa'mızın kalkınmasını tamamlayıp güçlendirecektir.

S O N U Ç

Şanlıurfa'mızın gelişme olayı çeşitli açılardan analiz konusu olmuştur. İlk analizler ildeki gelişmeyi büyüme modellerinin basit yapısı içinde ele almıştır. Ancak, gelişmenin GAP'ın öngördüğü kalkınma modelinin çok boyutlu içeriğini kapsamaktan uzak olan bu modeller bir süre sonra kutuplaşmış gelişme teorilerine yerlerini bırakmıştır.

Oysa gelişme olgusunun karmaşık içeriğini kapsayabilmek için sorunun entegre bir yaklaşım içinde ele alınması gereklidir. Bu bakımdan Şanlıurfa'nın büyüme merkezinin uygun araç ve önlemlerle teşviki ve desteklenmesi önem kazanmaktadır.

Tek başına alt yapının getirilmesi, özel yatırımların kendi aklına bırakılması başarılı sonuç almak için yetersiz kalmaktadır.

Şanlıurfa'nın büyümeye dayalı kalkınması için, genel teşvik te birleri istekli endüstrinin cezbedilmesi için yeterli değildir. Bununla birlikte, tarım ürünlerinin işlenmesi, ambalajlanması ve pazarlanmasına yönelik kilit endüstrilerinin teşviki ve desteklenmesi konusunda önlemlerin yoğunlaştırılması gereklidir. Zira; bu yolla, girdi sağlayan endüstrilerin gelişmesi uyarılırken, üretim faktörlerine olan talebin yoğunlaşması, istihdam imkanlarının artması sağlanacaktır.

Gelişmenin başlangıç dönemlerinde özel yatırımlar yetersiz kalabilir. Bu durumda piyasaya yönelik mal ve hizmet üreten kamusal işletmelerle işe başlanması zorunlu olabilir. Alt ve üst yapı yatırımlarının gerçekleşmesinde işletmelere yönelik alt yapı yanında ev halkı yönelik alt yapı donatılarının gerçekleştirilmesi de ayrı bir önem kazanmaktadır. Bunun yanında personel ve kurumsal altyapının yeterli düzeyde gelişmesini sağlayarak yeterli işgücü potansiyellerinin oluşturulması gereklidir. GAP bölgesinin odak noktasını oluşturan Şanlıurfa'da yığılma merkezine bağlı olarak ihracata dayalı büyüme stratejisi de izlenmelidir. Bu durumda ihracata yönelik endüstrinin özel olarak teşviki gerekmektedir. Bu yaklaşım içerisinde GAP'ın ve Şanlıurfa'nın ekonomik yapısının etkilenmesi temel amaçtır. Burada; sanayileşme yönünde Türkiye sıralamasının en alt sıralarında yer alan Şanlıurfa ve GAP Bölgesinin diğer illerle mukayeseli ve eşitliğe dayalı politikalara başvurulmalıdır. Zira; bölgesel istikrar politikasında, bir yandan bölgenin ekonomik yapısının; krizlere karşı dayanıklılığı sağlayacak yapısal politikaların, diğer yandan da daha sıhhatli yaşama ve çalışma koşullarını sağlayacak yapıların oluşturulması ve geliştirilmesi esastır.

Büyümeye ve istikrara dayalı politikalarda özel ve kamusal, üst ve altyapı yatırımlarına öncelik verilmelidir. Bu yatırımların planlanmasında ilin ekonomik kaynaklarının sınırları dikkate alınmalıdır.

İşsizlikle mücadelede alt yapı yatırımlarının doğrudan olumlu katkıları vardır. Ayrıca, bu yatırımların uyardığı özel yatırımlarda ilde ve bölgede işsizliği önlemede etkili olacaktır.

Kamusal altyapının gerçekleştirilmesinde, yatırımların mekan planlanması yanında, zaman içindeki dağılımı da dikkate alınmalıdır. Bu uyum içerisinde; GAP ve Projenin odak noktasını oluşturan Şanlıurfa'nın kalkınmasına yönelik bilim adamlarınca gösterilen politika önerileri şunlardır.

- Altyapı politikası,
- Şehirleşme ve yerleşim yeri politikası,
- Kuruluş yeri politikaları

Bunların ilki; son iki politikayı da belirleyici özelliktedir. Oluşturulacak altyapı politikası, bir yandan işletmelere yönelik, diğer yandan ev halkına yönelik olarak uygun çevresel koşul ve atmosfer uyumu sağlayan nitelikler üstlenecektir. Bu nedenle üretime ve tüketime yönelik altyapı yatırımlarının bilinçli olarak planlanıp gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır.

Bu alandaki önlemlerin seçiminde şu noktalara dikkat edilmelidir.

1. Altyapı donatımı ne ölçüde iyileştirilmeli ve genişletilmeli?
2. Altyapı yatırımlarının bir yandan üretici ve tüketiciye yönelik olarak, diğer yandan üretim, piyasa ve yaşam koşullarına etkileri dikkate alınarak nasıl dağıtılmalıdır?
3. Uygulanacak politika ekonomik gelişmeyi yönlendirici, sürükleyici mi olmak, yoksa kendi akışına bırakılmış gelişmeyi mi izlemelidir? Yani kapasite meydana getirebilecek veya darboğazları giderici politikalardan hangisi izlenmelidir?

Bölge koşullarına ve belirlenen amaçlara göre bunların karara bağlanması gereklidir.

GAP, ülkemizin iddialı projelerinden biridir. Bu proje ile büyük ümitler ve beklentiler olmuştur. Bu beklentilerin karşılanması, ancak bölgenin kalkınma sorununa yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda entegre bir yaklaşım içinde çözüm bulunabilir.

Burada bölge bütününden çok Şanlıurfa ve yöresi için temel kalkınma stratejisi ve bu stratejinin içeriği gösterilmeye çalışılmıştır. Yöre, geleneksel tarıma dayalı toplum yapısından modern toplum yapısına bir dönüşümü yaşamak zorundadır. Bunun gerçekleşebilmesi yöre için yeterli nüfus yoğunlaşması ile maddi, personel ve kurumsal altyapı ile özel birimlerin üst yapısal faaliyetlerinin sistemli bir şekilde oluşturulmasına bağlıdır.

Bunlarla oluşturulacak şehirleşme, sanayileşme, bütünleşme ve yığılma ekonomileri, yörede dinamik gelişme sürecinin harekete geçebileceği bir "eşik" sınırına ulaşacaktır.

Bu yaklaşım içinde Şanlıurfa ve yöresinin kalkınma sorunu çözülebilir. Ancak kalkınmanın projelerle birlikte uyumlu bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yöredeki tüm kamu kurum ve kuruluşlarının birlik ve dayanışma içerisinde olması önem kazanmaktadır. Böylesi bir yaklaşım Şanlıurfamızın kalkınmasını tamamlayıp güçlendirecektir.

EĞİTİM VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

EĞİTİM VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

1- EĞİTİMDE GENEL DURUM :

Şanlıurfa'da nüfusun okuma yazma oranı 1985 genel sayımları nüfusuna göre % 43 iken bu oranın 1988 yılı sonuna kadar % 72'ye yükseltilmesi düşünülmektedir.

Türkiye genelinde okuma yazma oranı ortalaması % 85 olduğuna göre, ilimizdeki okur yazar nüfus oranı Türkiye ortalamasının bir hayli gerisindedir.

1987-88 öğretim yılında il genelinde 1104 ilkököl, 52 ortaokul, 1 Yüksek Öğretim Kurumlarından ise; Dicle Üniversitesine bağlı Ziraat Fakültesi, Meslek Yüksek Okulu, İnşaat Fakültesi ve Gazi Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi bulunmaktadır.

1987-88 ders yılında il genelindeki ilkökullarda 2525, ortaokullarda 806 öğretmen, Yüksek Okullarda ise 5 Profesör, 1 Doçent, 8 Yard. Doçent, 18 Öğretim görevlisi, 14 okutman, 33 araştırma görevlisi ve 1 uzman görev yapmıştır.

Yine aynı öğretim yılında ilkökullarımızda 95.809, ortaokullarda 23.107, Yüksek öğretim kurumlarında ise 949 öğrenci öğrenim görmüştür.

İlde ayrıca Halk Eğitim Merkezince Birinci ve İkinci Kademe Okuma yazma kursları verilmektedir.

Şanlıurfa'daki Öğretim Kurumları ve Okuma yazma durumuna ilişkin veriler ülke geneli ile mukayeseli olarak aşağıya çıkarılmıştır.

1988 Yılı eğitim ve kültür konuları ile ilgili bilgi ve istatistikler Devlet İstatistik Enstitüsünce henüz derleme safhasında olduğundan aşağıda verilen okul, öğretmen ve öğrenci mevcudu ile ilgili veriler 1986-87 ders yılına ait istatistiklerden alınmıştır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	42	67	1.302
Türkiye	3.368	6.312	104.567

İLKOKULLAR

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	1.007	2.487	113.525
Türkiye	49.718	216.889	6.703.895

ORTAOKULLAR

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	31	214	14.209
Türkiye	4753	41.979	1.761.794

MESLEKİ VE TEKNİK ORTAOKULLAR

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	8	---	2.117
Türkiye	687	165	200.530

LİSELER

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	13	334	4.411
Türkiye	1.345	53.635	672.670

MESLEKİ VE TEKNİK LİSELER

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	11	240	2.367
Türkiye	1.311	427.709	437.709

YAYGIN EĞİTİM

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Şanlıurfa	5	9	441
Türkiye	1272	5347	947.787

OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ

	<u>Kurs Sayısı</u>	<u>Kursiyer Sayısı</u>
Şanlıurfa	410	11.019
Türkiye	8.136	152.963

YÜKSEK ÖĞRENİM

	<u>Öğrenci Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>
Türkiye	481.600	24.382
Ş.Urfa	1.059	37

2- MİLLÎ EĞİTİM HİZMETLERİ :

1987-1988 Ders yılında ilimizdeki temel eğitim ve I. ve II.kademe okul, öğretmen ve öğrenci mevcudunun ilçelere göre dağılımı şöyledir.

O K U L S A Y I S I

<u>Temel Eğitim 1.Kad.</u> <u>(İlkokul)</u>	<u>Şehir</u>	<u>Kasaba</u> <u>Köy</u>	<u>Toplam</u>	<u>Öğretmen</u> <u>Sayısı</u>	<u>Öğrenci</u> <u>Sayısı</u>
Merkez İlçe	22	222	244	947	45.586
Akçakale	3	141	144	166	5.074
Birecik	7	58	65	220	5.445
Bozova	2	100	102	169	4.508
Ceylanpınar	6	28	34	166	4.357
Halfeti	3	50	53	117	3.557
Hilvan	3	66	69	92	2.623
Siverek	13	157	170	324	11.066
Suruç	6	94	100	216	7.642
Viranşehir	7	116	123	158	5.951
T o p l a m :	72	1.032	1.104	2.525	95.809

Temel Eğitim 2.Kad.
(Orta Öğretim)

Merkez İlçe	13	3	16	393	10.323
Akçakale	1	1	2	16	823
Birecik	4	1	5	70	1.520
Bozova	2	1	3	42	1.003
Ceylanpınar	2	-	2	30	1.335
Halfeti	1	3	4	32	901
Hilvan	4	-	4	15	712
Siverek	7	1	8	108	2.755
Suruç	4	1	5	70	2.266
Viranşehir	3	-	3	30	1.469
T o p l a m :	41	11	52	906	23.107

İLKÖĞRETİMDEKİ GELİŞMELER

a) Öğrenci Sayısındaki Gelişmeler :

İlimizde 1988-89 ders yılında ilköğretimdeki öğrenci ve okul mevcudunun ilçelere göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

<u>İlçe Adı</u>	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Merkez İlçe	246	45.367
Akçakale	141	6.477
Birecik	64	9.607
Bozova	97	7.299
Ceylanpınar	38	6.944
Halfeti	53	6.130
Hilvan	66	4.668
Siverek	170	12.074
Suruç	100	11.339
Viranşehir	124	8.164
T o p l a m :	1.023	118.569

Görüldüğü gibi Şanlıurfa'da 1987-88 ders yılında ilköğretimdeki öğrenci sayısı 95.809 iken bu rakam 1988-89 ders yılında 118.569'a yükselerek % 23.75 oranında bir artış göstermiştir.

Bir önceki öğretim yılına göre öğrenci sayısında meydana gelen bu artışın ilçelere göre dağılımı şöyledir.

<u>İlçenin Adı</u>	<u>Bir Önceki Ders Yılına Göre 1988-89 Döneminde artan Öğrenci sayısı</u>	<u>İl Gen.Ar.oranı %</u>	<u>İlçe artışı %</u>
Merkez İlçe	- 219	- 0.22	0.48
Akçakale	1403	1.46	27.65
Birecik	4162	4.35	76.43
Bozova	2791	2.91	61.91
Ceylanpınar	2587	2.70	59.37
Halfeti	2573	2.69	72.33
Hilvan	2045	2.13	77.96
Siverek	1008	1.05	9.10
Suruç	4197	4.38	54.92
Viranşehir	2213	2.30	37.18
T o p l a m :	22760	23.75	23.75

Görüldüğü gibi, ilköğretimdeki öğrenci sayısında ilçelerimiz arasında, bir önceki ders yılına oranla % 27 ile % 77 arasında değişen bir artış olurken, merkez ilçede % 0.48 azalma olmuştur.

b) Öğretmen Sayısındaki Gelişmeler :

Şanlıurfa'da 1988-89 ders yılında ilk öğretimdeki öğretmen ve okul mevcudu ilçeler itibariyle aşağıya çıkarılmıştır.

<u>İlçe Adı</u>	<u>Öğretmen Mevcudu</u>	<u>Şehir</u>	<u>OKUL MEVCUDU</u>		<u>Toplam</u>
			<u>Köy</u>		
Merkez İlçe	990	24	222		246
Akçakale	164	3	138		141
Birecik	236	7	57		64
Bozova	185	3	94		97
Ceylanpınar	124	6	32		38
Halfeti	119	3	50		53
Hilvan	106	4	62		66
Siverek	258	13	157		170
Suruç	221	6	94		100
Viranşehir	165	7	117		124
T o p l a m :	2568	76	1023		1099

İlimizde 1987-88 ders yılında ilköğretimde görevli öğretmen sayısı 2525 iken bu sayı 1988-89 ders yılında 2568'e yükselerek 1.70 gibi önemli olmayan bir artış sağlamıştır.

Bir önceki ders yılına göre ilköğretimdeki öğretmen sayısında meydana gelen artışın ilçelerimize göre dağılımı şöyledir.

<u>İlçenin Adı</u>	<u>Bir önceki ders yılına göre 1988-89 döneminde</u>	
	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Artış oranı %</u>
Merkez İlçe	43	4.54
Akçakale	-2	- 1.20
Birecik	16	7.27
Bozova	16	7.27
Ceylanpınar	8	6.89
Halfeti	2	1.20
Hilvan	14	15.21
Siverek	-66	-20.37
Suruç	5	2.31
Viranşehir	7	4.43
T o p l a m :	43	1.70 il genel artış ora

Görüldüğü gibi 1988-89 ders yılında ilköğretimdeki öğretmen sayısı merkez ilçe dışında ilçelerimizde önemli bir artış olmamıştır. Siverek ilçemizde % 66 oranında bir azalma olmuş ve il genelinde ise % 1.70 nisbetinde bir artış olmuştur.

c) Okul Sayısındaki Gelişmeler :

Şanlıurfa'da 1988-89 ders yılında ilköğretimdeki okul mevcudu ilçeler itibariyle şöyledir.

<u>İlçe Adı</u> :	<u>OKUL SAYISI</u>		
	<u>Şehir</u>	<u>Köy</u>	<u>Toplam</u>
Merkez ilçe	24	222	246
Akçakale	3	138	141
Birecik	7	57	64
Bozova	3	94	97
Ceylanpınar	6	32	38
Halfeti	3	50	53
Hilvan	4	62	66
Siverek	13	157	170
Suruç	6	94	100
Viranşehir	7	117	124
T o p l a m :	76	1023	1099

Görüldüğü gibi Şanlıurfa il genelinde 1987-88 ders yılında ilköğretimde açık okul sayısı 1104 iken bu sayı 1988-89 ders yılında 1099'a düşmüştür. Okul sayısındaki azalma öğretmen yetersizliğinden kaynaklanmakta olup, bölgemizdeki öğretmen eksikliğinin giderilmesi zorunlu hale gelmiştir.

d) 1988-89 ders yılında beher ilkokul öğretmenine düşen öğrenci sayısı.

Şanlıurfa'daki ilçe merkezleri ile, bunların kasaba ve köylerinde 1988-89 ders yılı içerisinde beher ilkokul öğretmenine düşen öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir.

<u>İlçenin Adı</u>	<u>İl ve İlçe Merkezleri</u>	<u>Kasaba-Köy</u>	<u>Genel</u>
Merkez ilçe	45.63	46.47	45.05
Akçakale	28.61	45.24	36.92
Birecik	37.84	43.98	40.91
Bozova	29.40	44.34	36.87
Ceylanpınar	51.73	77.04	64.38
Halfeti	30.60	53.43	42.01
Hilvan	44.34	45.44	44.89
Siverek	45.65	50.00	47.82
Suruç	52.50	54.79	53.64
Viranşehir	57.41	40.82	49.11

e) Son iki ders yılında şehir merkezlerinde beher ilkokul öğretmenine düşen öğrenci sayısı mukayeseli

<u>İlçenin Adı</u>	<u>1986-87</u> <u>ders yılı</u>	<u>1987-88</u> <u>ders yılı</u>
Merkez İlçe	43.25	45.15
Akçakale	32.85	28.15
Birecik	39.55	35.60
Bozova	30.57	32.27
Ceylanpınar	64.90	54.65
Halfeti	26.36	30.50
Hilvan	48.21	40.86
Siverek	44.28	43.16
Suruç	62.00	52.17
Viranşehir	62.76	56.36

ORTAÖĞRETİMDEKİ GELİŞMELER

a) Öğrenci Sayısındaki Gelişmeler :

İlimizde 1988-89 ders yılında ilköğretimdeki öğrenci ve okul mevcudunun ilçelere göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

<u>İlçe Adı</u> :	<u>Okul Sayısı</u> :	<u>Öğrenci Sayısı</u> :
Merkez İlçe	16	12.818
Akçakale	2	863
Birecik	5	1.998
Bozova	3	1.102
Ceylanpınar	2	1.559
Halfeti	4	951
Hilvan	4	474
Siverek	8	3.627
Suruç	5	2.626
Viranşehir	3	1.671
T o p l a m :	52	27.689

Görüldüğü gibi Şanlıurfa'da 1987-88 ders yılında ortaöğretimde öğrenci sayısı 23.107 iken bu rakam 1988-89 ders yılında 27.689'a yükselerek % 19.83 oranında bir artış göstermiştir.

Ortaöğretimde bir önceki ders yılına göre 1988-89 ders yılında öğrenci sayısında meydana gelen artışın ilçelere göre dağılımı ise şöyledir.

Bir önceki ders yılına göre 1988-89 döneminde artan		
<u>İlçenin Adı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>	<u>İlçe Artış Oranı %</u>
Merkez İlçe	2.495	24.17
Akçakale	40	4.86
Birecik	478	31.44
Bozova	99	9.87
Ceylanpınar	224	16.77
Halfeti	50	5.55
Hilvan	- 238	- 33.42
Siverek	872	31.65
Suruç	360	15.88
Viranşehir	202	13.75
T o p l a m :	4.582	19.83 İl Genel Artış Oranı

İl genelinde ortaöğretimdeki öğrenci sayısında 1988-89 döneminde % 19.83 oranında artış görülmektedir. İlçelerimiz arasında Halfeti'de % 33.42'lik bir azalma olurken, diğer ilçelerde % 10 ila % 33 arasında bir öğrenci artışı meydana gelmiştir.

b) Öğretmen Sayısındaki Gelişmeler :

Şanlıurfa'da 1988-89 ders yılında ortaöğretimdeki öğretmen ve okul mevcudu ilçeler itibariyle aşağıya çıkarılmıştır.

<u>İlçe Adı</u>	<u>Öğretmen Mevcudu</u>	<u>OKUL MEVCUDU</u>		<u>Toplam</u>
		<u>Şehir</u>	<u>Köy</u>	
Merkez İlçe	412	13	3	16
Akçakale	23	1	1	2
Birecik	74	4	1	5
Bozova	48	2	1	3
Ceylanpınar	31	2	-	2
Halfeti	34	1	3	4
Hilvan	17	4	-	4
Siverek	106	7	1	8
Suruç	52	4	1	5
Viranşehir	27	3	-	3
T o p l a m :	824	41	11	52

İlimizde 1987-88 ders yılında ortaöğretimde görevli öğretmen mevcudu 806 iken, 1988-89 ders yılında bu sayı 824'e yükselmiştir.

Ortaöğretimdeki öğrenci sayısı gözönüne alındığında, öğretmen sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca bazı ilçelerimizde 1988-89 ders yılında öğretmen sayısında önemli ölçüde azalma olduğu müşahade edilmektedir.

1988-89 ders yılında ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen mevcudunda meydana gelen artış ve azalmanın ilçelerimize göre durumu şöyle

1988-89 ders yılında öğretmen mevcudunda meydana gelen		
<u>İlçenin Adı</u>	<u>Artış</u>	<u>Azalma</u>
Merkez İlçe	19	-
Akçakale	7	-
Birecik	4	-
Bozova	6	-
Ceylanpınar	1	-
Halfeti	2	-
Hilvan	2	-
Siverek	-	2
Suruç	-	18
Viranşehir	-	3
T o p l a m :	41	23

İl genelinde 1988-89 döneminde ortaöğretimde meydana gelen öğretmen artışı 18'dir.

c) Son iki ders yılında orta öğretim kurumlarında beher öğrenci düşen öğrenci sayısının ilçelere göre dağılımı.

<u>İlçenin Adı :</u>	<u>1987-88</u>	<u>1988-89</u>
	<u>Ders Yılı :</u>	<u>Ders Yılı :</u>
Merkez İlçe	26.26	31.11
Akçakale	51.43	37.52
Birecik	21.71	27.00
Bozova	23.88	22.95
Ceylanpınar	44.50	50.29
Halfeti	28.15	27.97
Hilvan	47.46	27.88
Siverek	25.50	34.21
Suruç	32.37	50.50
Viranşehir	48.96	61.88
İl ortalaması	28.66	33.60

ORTA ÖĞRETİM KURULUŞLARI

(1988-89 Ders Yılı)

İlimizde 1988-89 ders yılında öğrenime açık bulunan orta öğretim kurumlarının adı ve bu okullardaki öğretmen ve öğrenci mevcudu aşağıya çıkarılmıştır.

<u>İlçe Adı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>	<u>Lise</u>	<u>Orta Okul</u>	<u>Toplam</u>
Merkez İlçe					
Şanlıurfa Lisesi	42	1860	-	-	1860
Teknik Lise ve End.Mes.Lis.	44	699	-	-	699
Kız Meslek Lisesi	37	177	262	-	439
Ticaret Lisesi	26	549	365	-	914
İmam Hatip Lisesi	45	273	1133	-	1406
Anadolu Lisesi	20	-	378	-	378
Gazi Lisesi	35	234	1105	-	1339
Kız Lisesi	14	110	183	-	293
Atatürk Ortaokulu	36	-	1593	-	1593
Cumhuriyet Ortaokulu	16	-	535	-	535
Merkez Ortaokulu	55	-	2256	-	2256
Ahmet Ersevan İlköğretim ok.	20	-	667	-	667
Merk.Yatılı İlkög.Böl.Okulu	10	-	223	-	223
Mrk.Akziyaret Köy.Orta okulu	4	-	87	-	87
Mrk.Çamlıdere " " "	3	-	46	-	46
Mrk.Kırsak Köyü " " "	6	-	83	-	83
Merkez İlçe Toplamı :	412	3902	8916		12818
Akçakale					
Akçakale	23	197	666	-	863
Birecik	74	658	1340	-	1998
Bozova	48	163	936	-	1099
Ceylanpınar	31	395	1164	-	1559
Halfeti	34	233	718	-	951
Hilvan	17	212	262	-	474
Siverek	106	1027	2600	-	3627
Suruç	52	555	2071	-	2626
Viranşehir	27	459	1212	-	1671
T o p l a m :	412	3899	10969		14868
İl Genel Toplamı :	824	7801	19885		27686

İldeki yüksek okul sayısı : 4

İldeki okuma yazma oranı : % 72

1988 yılında öğretime açılan ilk okul sayısı 79

1988 yılında öğretime açılan orta dereceli okul sayısı : yok.

İldeki özel dersane sayısı : 3

3- YÜKSEK ÖĞRETİM :

İlimizde yüksek öğrenim görülen 4 okul bulunmaktadır. Bunlar ; Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi, Gaziantep Üniversitesi Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi, Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi Meslek Yüksek Okulu ve Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Mühendislik Fakültesi'dir.

Yukarıda adı geçen Yüksek Öğretim Kurumlarının 1988-89 öğretim yılındaki eğitim ve öğretim görevlileri ile öğrenci sayıları aşağıdaki çizelgede görülmektedir.

Yüksek Okulun Adı	Öğrenci Sayısı	Prof. Say.	Doçent Sayısı	Yrd.Doç. Sayısı	Öğretim Görev.	Okutman Sayısı	Uzman Say.	Arş. Görev.
Şanlıurfa Ziraat Fak.	269	3	1	5	-	4	2	32
Şanlıurfa Mes.Yük.O.	512	-	-	-	16	6	-	-
Şanlıurfa İlah.Fak.	20	1	-	-	-	4	-	-
Şanlıurfa İnş.Fak.	148	1	-	3	2	-	1	6
TOPLAM :	949	5	1	8	18	14	3	38

Şanlıurfa Meslek Yüksek Okulu yeni bir uygulama ile Dünya Banka Pilot Bölge kapsamına girmiş olup, bunun neticesinde daha çok üretime dönük kaliteli teknik elemanlar yetiştirilecektir.

YÜKSEK ÖĞRETİMİLE İLGİLİ YURT FAALİYETLERİ :

Şanlıurfa'da yüksek öğrenim gören öğrencilere hizmet eden Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı 510 kapasiteli bir öğrenci yurdu bulunmaktadır. Kapasitesinin 112'si kız, 398'i erkek öğrencilere tahsisli olan yurdun 1988-89 ders yılındaki öğrenci sayısı 468 idi.

Yurtta kalan öğrencilerin öğrenim süresince sabah kahvaltıları Devlet katkısı ile verilmekte, akşam yemeklerinin ise 350.-TL'lik bütçe mü Devletçe karşılanmaktadır. Yurtta sosyal faaliyet olarak masa tenisi el becerilere ve sergi çalışmaları yapılmaktadır.

Bu yurdun dışında yine Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı Şanlıurfa Ziraat Fakültesi Kampüsünde 400 kapasiteli bir öğrenci yurdu mevcuttur. Bu yurt henüz faaliyette olmayıp, önümüzdeki senelerde faaliyete geçmesi yetkililerce ifade edilmektedir.

EGİTİM VE ÖĞRETİMİLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÖNERİLERİMİZ

İlimizde öğretmen sayısı eskiden beri çok yetersizdir. İlk ve orta dereceli okullarımızda öğretmen eksikliği yüzünden bir çok dersler boş geçmektedir.

1988-89 ders yılında ilk ve orta dereceli okullarımızda 146.248 öğrenci için 3.392 öğretmen görev yapmakta idi. Yapılan hesaplamada bir öğretmen için 43 öğrenci düştüğü görülmektedir. Bu sayı Türkiye ortalamasının (Türkiye ortalaması her öğretmene 30 öğrenci) bir hayli altındadır.

Öğrenci sayısındaki artış öğretmen sayısındaki artıştan hızlı olduğundan zaman içinde ilde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı daha da artmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi neticesinde bölgemizde vuku bulan nüfus hareketi ve bu alanda ileride meydana gelecek sürprizlere rağmen, çağdaş, dengeli ve kaliteli bir hizmetine olan ihtiyacımız kaçınılmazdır. Bu bakımdan mevcut öğretmen açığının kapatılmasının yanı sıra, ileride belirmesi muhtemel okul ve eğitim ihtiyacı için gerekli önlemlerin şimdiden alınması zorunludur.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak Ülkemiz Endüstrisinin eğitilmiş insan gücüne olan ihtiyacı giderek önem arz etmektedir. Bu itibarla ekonomik ve sosyal alanlarda hızlı bir kalkınma sürecine giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu için başvuruda bulunan ülkemizde ekonomik hayatın hizmet ve endüstriyel alanlarında faaliyet gösteren işletmelerimizin Dünya standartlarında rekabet etme imkanlarına kavuşturulması zorunlu hale gelmiştir.

Bu tanıma göre, endüstrimizin ihtiyaç duyduğu vasıflı insan gücünün, dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimin önemi bir kat daha artmaktadır. Şanlıurfa'mızın mesleki ve teknik eğitimde öngörülen hedeflere ulaşmakta güçlük çektiği müşahade edilmektedir. Mesleki ve teknik okullarımızdaki fiziki imkanların yanı sıra donatım, atölye ve meslek dersi sayısının yetersiz oluşu bu okullarımızdaki öğrencilerimizin başarı oranını olumsuz yönde etkilemektedir. Şu halde mesleki ve teknik eğitimde GAP'ın öngördüğü kalkınma plan ve programlardaki hedeflere ulaşabilmemiz için öğrenci artışları da dikkate alınarak bu okullarımızdaki atölye meslek dersi ve öğretmen sayısının ihtiyaca göre arttırılması gerekmektedir.

150 öğrencili inşaat fakültemizde öğretim görevlisi yetersizliği nedeniyle bazı derslerin boş geçtiği görülmüştür. 3 yardımcı doçent, 2 öğretim görevlisi ve 1 uzmanın görev yaptığı inşaat fakültesinde 150 öğrenci öğrenimini sürdürmeye çalışmaktadır. Öğrencilerimizin uyulamalı

ders yapabilecekleri araç ve gereçten yoksun olan fakültenin en kısa zamanda öğretim görevlisi ve araç gereç eksikliğinin giderilmesi lazımdır.

Meslek Yüksek Okulumuzun iki adet jeodozi, birer adet elektrik ve inşaat mühendisi, birer adet Türk dili ve plastik sanatlar okutmanı olmak üzere altı öğretim elemanı açığı bulunmaktadır. Bu açıklık ancak kamu kurumlarından ücretli eleman temini ile karşılanmaktadır. Bu elemanların temininde meydana gelen güçlükler nedeniyle zaman zaman eğitim ve öğretimde aksamalar olmaktadır.

Bu sorunların fakültelerimizin ayrı ayrı merkezlerden idare edilmesinden kaynaklandığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Üniversite rektörlüklerimizin Diyarbakır ve Gaziantep'te olması hizmette bir takım zorluklar meydana getirmektedir.

GAP Bölgesinin odak noktasını oluşturan şehrimizde ileride meydana gelecek gelişmeler eğitim tesis ve hizmetlerinin bir plân dahilinde yürütülmesini zorunlu hale getirmiştir. Bölgemiz halkının uzun yıllardan beri hasretini duyduğu bolluk ve bereketin gelmesi gerek ake- demik, gerekse çiftçinin bilinçlenmesini esas alan " Eğitim Sisteminde Koordinasyon'un" sağlanması ile mümkün olacaktır.

Bu cümleden olarak şehrimizde bir üniversite açılması zorunlu hale gelmiştir. Dünya'nın ilk üniversitesi olarak bilinen Harran Üniversitesi'nin yeniden canlandırılması eski dönemlerde olduğu gibi Şanlıurfa ve çevresini kültür merkezi haline getirecek ve eğitimde senkronizasyonu sağlayacaktır. Zira; ilimizde mevcut dekanlıkların ayrı ayrı merkezlerden idare edilmesi "Eğitimde Koordinasyon'u" güçleştirdiği gibi, geçim standardını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bölgenin hayat standardının yükselmesini hedefleyen GAP'ta Master plan çerçevesinde kalkınma olayının eğitim temelleri üzerine oturtulduğu müşahade edilmektedir.

Şu halde, projenin tamamlanması tüm sektörlerde ileriye dönük değişim yapacağına göre, bu sektörleri yakından ilgilendiren eğitim kurumlarının da bir çatı altında toplanması zorunluluğu doğmaktadır. Bu tanıma göre Şanlıurfa'mızda Harran Üniversitesi'nin kurulması söz konusu koordinasyonu sağlayacağı gibi burada diğer alanlarda ihtiyaç duyulan fakültelerinde kurulma şansını kolaylaştıracaktır.

Kurulacak eğitim kurumları arasında, pamuk eksperliği Yüksek Meslek Okulu, Makine Mühendisliği ve Veteriner Fakültesi gibi okullar sayılabilir.

Bilindiği gibi şehrimiz GAP'la birlikte bölgenin tarımsal ve endüstriyel açıdan önemli bir ticaret merkezi durumuna gelecektir. Sula- manın girmesi sonucu endüstri bitkilerinde meydana gelen artışlar burada çırçır, prese ve iplik fabrikalarının sayısını da arttıracaktır. İleriki yıllarda Şanlıurfa ovalarında bir milyonu aşan miktarda kütük pamuk üretileceği tahmin edilmektedir. Bu yaklaşık Çukurova'da elde edilen pamuk üretiminin iki katı demektir. Sayıları giderek artmakta olan

pamuk çırçır ve prese fabrikalarımızın ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ilimizde pamuk eksperliği yüksek okulunun açılması büyük faydalar sağlayacaktır. Böyle bir girişim neticesinde Türkiye'de ilk defa kurulacak "Pamuk Eksperliği Yüksek Okulu'nun" yetiştireceği teknik elemanlar (Pamuk eksperleri) bölgenin ve ülke genelinde tüm pamuk, çırçır ve prese tesisleri ile tekstil fabrikalarımızın vasıflı eleman gereksinimini karşılayacaktır. Aynı şekilde tekstil sanayimizin ve standart pamuk ihracatımızın geliştirilmesi sağlanacaktır.

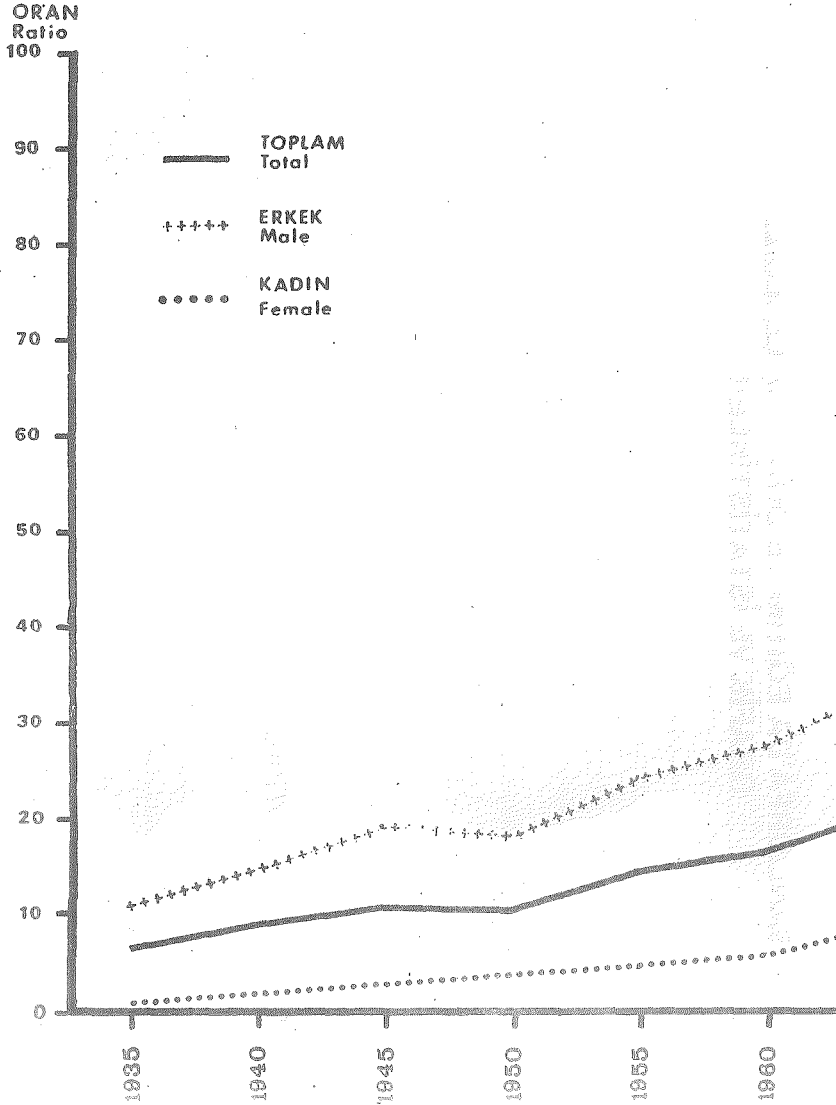
Böyle bir yaklaşım ekonomik teknik ve sosyal alanlarda hızlı bir kalkınma sürecine giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu için başvuran ülkemizde ekonomik hayatın hizmet ve endüstriyel alanlarda faaliyet gösteren işletmelerimizin dünya şartlarında rekabet etme imkanlarına kavuşturulması sağlanacaktır.

Devletimizin eğitime verdiği önem inkâr edilemez. Mesleki ve Teknik alanlarında reform niteliğinde yenilikler getiren 3308 sayılı Çırçılık ve Meslek Eğitim Kanununun getirdiği faydalar gözönündedir.

Bölgemizin diğer bölgeler ile olan gelişmişlik farkı da gözönüne alındığında ilimizde eğitime verilmesi gereken önem bir kat daha artmaktadır. Zira diğer bölgelerde yıllar içinde oluşmuş olan altyapı birikiminin sağladığı avantajlar ilimizde mevcut değildir. Bu bakımdan kurulmasını zorunlu olarak gördüğümüz Harran Üniversitesi ile anlatılan eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarımızın bir an önce çözüme kavuşturulmasını sayın yetkililerden arz ediyoruz.

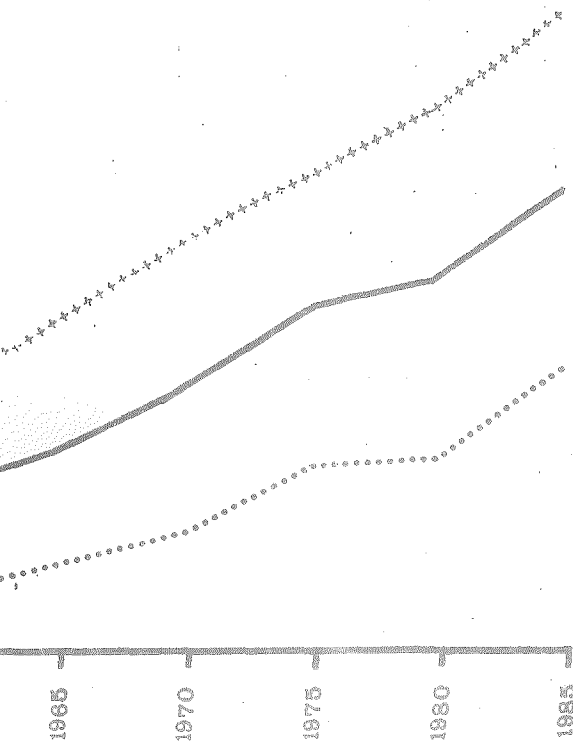
ŞANLIURFA'DA EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLE İLGİLİ GRAFİK VE İSTATİSTİKLER

_NÜFUSUN OKURYAZARLIK VE CİNSİYETE GÖRE ORANI
Percentage of population by literacy and sex

Ş. URFA

- 128 -

ŞANLIURFA'DA NÜFUSUN OKURYAZARLIK VE CİNSİYETE GÖRE ORANI

(6 ve daha yukarı yaşıdaki nüfus)

T- Toplam
E- Erkek
K- Kadın

Sayım Yılı	Toplam			Okuma-Yazma Bilmeyen			Okuma-Yazma Bilen			Top. İçindeki Cinsiyet Ora. %	
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	E	K
1935	176 596	86 010	90 586	165 692	76 519	89 173	10 904	9 491	1 413	48.70	51.30
1940(1)	196 173	100 626	95 547	179 505	86 003	93 502	16 668	14 623	2 045	51.29	48.71
1945(2)	202 855	99 959	102 896	180 946	81 065	99 881	21 909	18 894	3 015	49.28	50.72
1950(3)	246 769	123 602	123 167	219 137	101 354	117 783	25 537	21 205	4 332	50.09	49.91
1955	266 996	134 963	132 033	226 234	101 531	124 703	39 000	32 580	6 420	50.55	49.45
1960	317 074	160 787	156 287	265 110	117 108	148 002	51 845	43 561	8 284	50.71	49.29
1965	351 587	178 807	172 780	275 714	116 938	158 776	75 466	61 534	13 932	50.86	49.14
1970	422 314	214 318	207 996	306 647	124 612	182 035	115 667	89 706	25 961	50.75	49.25
1975	473 101	247 491	225 610	303 885	122 863	181 022	166 423	122 917	43 506	52.31	47.69
1980	470 751	242 966	227 785	291 709	109 140	182 569	178 799	133 668	45 131	51.61	48.39
1985	627 269	323 819	303 450	326 321	111 978	214 343	300 197	211 463	88 734	51.62	48.38

(1) 1940 Yılı verileri 1935 ve 1945 yılı verilerinden tahmin edilmiştir.

(2) ve daha yukarı yaşıdaki nüfus

(3) 5 ve daha yukarı yaşıdaki nüfus

Kaynak Devlet İstatistik Enstitüsü istatistikleri.

OKUR-YAZAR NÜFUSUN BİTİRİLEN SON ÖĞRENİM KURUMU VE CİNSİYETE GÖRE ORANI
(6 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

Sayım Yılı	Toplam			Bir Öğrenim Kurumundan mezun olmayan		Okul bitiren								Ok-Yaz.Nüf.Top.İç.Or.%			
						İlkokul		ortakul ve dengi		Lise ve dengi		Y.Okul ve Fakülte		Bir öğrenim kurumundan mezun olmay.		İlkokul	
	T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
1970	115667	89706	25961	42309	12968	37488	10269	5750	1322	3449	944	710	458	47.17	49.95	41.79	39.56
1975	166423	122917	43506	44819	19235	59984	19668	9904	2694	7304	1779	906	130	36.46	44.21	48.80	45.21
1980	178799	133668	45131	43205	19470	64855	19692	12603	2958	9533	2406	3472	605	32.32	43.14	48.52	43.63
1985	300197	211463	88734	65029	39052	102698	40068	18009	4577	14672	4103	5055	934	30.75	44.01	51.40	45.16

T- Toplam

K- Kadın

E- Erkek

4- HALK EĞİTİM HİZMETLERİ VE KURS FAALİYETLERİ

İlimizin 1987-88 öğretim yılındaki yaygın eğitim ve kurs faaliyetleri dört başlıkta toplanmaktadır. Bunlar ;

- A) Halk Eğitim Merkezi Faaliyetleri,
- B) Çıraklık Eğitim Merkez Faaliyetleri,
- C) Beceri Kazandırma Kursları,
- D) Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi'dir.

A) Halk Eğitim Merkezi Faaliyetleri :

Halk Eğitim Merkezince yürütülen Yaygın Eğitim Faaliyetleri; 1 ve 2'nci kademe okuma yazma kursları ile beceri kurslarını ihtiva etmektedir.

a) 1'nci Kademe Okuma-Yazma kursları.

İlimizde 1987-88 öğretim yılında 1262 adet 1'nci kademe okuma-yazma kursu açılmıştır. Bu kurslara 14-45 yaş arasında 957'si kadın, 27.764'ü erkek olmak üzere toplam 28.721 kursiyer katılmıştır. Bu kurslardan 792 kadın 27.697 erkek olmak üzere toplam 28.489 kursiyer mezun olup belge almışlardır. Bunun yanı sıra bilen bilmeyene öğretsin yöntemiyle 918 kadın, 70 erkek toplam 988 kursiyer okuma yazma belgesi almıştır. Ayrıca yıl içinde 168 kadın 83 erkek kursiyer kendi kendine okuma yazma öğrenmiştir.

b) 2'nci Kademe Okuma-Yazma Kursları.

1987-88 öğretim yılında Şanlıurfa'da ilkokul denkliğinde 2'nci kademe 534 adet kurs açılmıştır. Bu kurslara 730 kadın 9.384 erkek toplam 10.114 kursiyer katılmıştır. Kursiyerlerden 717'si kadın 9.377'si erkek olmak üzere toplam 10.094 kişi ilkokul diploması almaya hak kazanmıştır. Okuma yazma oranı il genelinde % 72 olmuştur.

c) Yaygın Eğitim Faaliyetleri.

Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezince açılan çeşitli el becerileri, muhasebe, İngilizce dil, çocuk bakımı ve ev ekonomisi konularındaki kursların isimleri, kurs sayıları ve kursiyer sayıları aşağıya çıkarılmıştır.

1988-89 ÖĞRETİM YILINDA HALK EĞİTİM MERKEZİNCE AÇILAN KURSLAR

KURSUN ADI	KURS SAYISI	KATILAN KURSIYER		TOPLAM
		Kadın	Erkek	
Bıçkı-Dikiş Kursu	83	1756	-	1756
Halıcılık Kursu	32	543	-	543
Makina Nakış Kursu	16	317	-	317
Trikotaj Kursu	4	51	-	51
El Nakış Kursu	4	87	-	87
Daktiloğrafi Kursu	10	116	114	230
Muhasebe Kursu	2	7	25	32
Yorgancılık Kursu	3	45	-	45
Çiçekçilik Kursu	1	25	-	25
Saz Kursu	1	-	14	14
İngilizce Dil Kursu	-	-	-	-
Çocuk Bakımı	12	215	15	230
Kalorifercilik Kursu	-	-	-	-
Ev Ekonomisi ve Çoc.Bak.	32	933	-	933
T O P L A M :	200	4095	168	4263

Kadrolu Usta Öğrenci Sayısı : 16
Kadrolu Rehber Öğretmen Sayısı : 2
Kadrolu Kurs Öğretmeni sayısı : 13
Geçici Usta Öğrenci sayısı : 111

B) Çıraklık Eğitim Merkez Faaliyetleri :

İlimizde Çıraklık Eğitim Merkezince, Çıraklık eğitim faaliyetleri devam etmektedir.

Yıl içinde bu kurslara iştirak eden 90 kişiye kalfalık belgesi, 1597 kişiye ustalık belgesi, 285 kişiyede usta öğrencilik belgesi verilmiştir. Ayrıca 31 aday çırak ve 666 çırak öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin öğrenim yemekleri öğrenim süresince çıraklık eğitim merkezince karşılanmıştır.

Şanlıurfa Çıraklık Eğitim Merkezinde halen 19 meslek dalında faaliyet sürdürülmektedir. Bu meslek dalları şunlardır ; Tornacılık, Frezecilik, Kaynakçılık, Sac işleri, Bobinajcılık, Bakım onarım elektrikçiliği, Radyo Tv tamirciliği, Mobilyacılık, Sıhhi tesisatçılık, Oto elektrikçiliği, Oto Boyacılığı, Kaporta tamirciliği, Oto motor tamirciliği, tesviyecilik, Elektrik tesisatçılığı, Erkek terziliği, Oto döşemeciliği, Soğuk demircilik ve doğramacılık'tır.

C) Beceri Kazandırma Kursları :

İlimizde 1986 yılından bu yana Devlet Bakanlığına bağlı olarak Vilayet koordinatörlüğünde beceri kazandırma kursları verilmektedir.

1986 Yılından bu yana açılan beceri kazandırma kurslarının ; kurs konusu, açılan kurs sayısı ve bu kurslara katılan kursiyer sayısı aşağıya çıkarılmıştır.

Açılan Kursun Adı	Açılan ve biten kurs	Belge alan kursiyer Sayısı		
		Kadın	Erkek	Toplam
Halıcılık	98	1514	-	1514
Elektrik Teknis..	3	-	40	40
Makina-Mot.Teks.	1	-	14	14
İnşaat Kalıpcılığı	1	-	23	23
Bilgisayar	3	13	35	48
Kaloriferçilik	2	-	34	34
Elektrik Tesisatçıl.	1	-	40	40
" "	1	-	20	20
T O P L A M :	110	1527	206	1733

D) Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi :

Bu eğitim 3308 Sayılı Çıracılık Kanununa göre meslek okullarımızdaki öğrencilerimizin işletmelerde pratik ve teorik bilgilerle uygulamalı ders gördükleri eğitim sistemidir.

Okul ve işletmelerde Meslek Eğitiminin getirdiği faydaları kısaca şöyle özetleyebiliriz.

Meslek ve teknik eğitim sisteminin ülkemiz şartlarına uygun olarak geliştirilmesi amacıyla çıkarılan 3308 sayılı "Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu" mesleki ve teknik eğitime reform niteliğinde yenilikler getirmiştir.

Bu Kanun ile öğrencilerimizin meslek eğitimlerini okul ve endüstrinin işbirliği içinde gerçekleştireceği bir sistem kurulmuştur.

İşletmelerde meslek eğitimi uygulamasında IX. sınıfta öğrenimini başarı ile tamamlayan öğrenciler X. sınıftan itibaren teorik eğitimlerini haftada 2 gün okulda, uygulamalı derslerin eğitimlerini ise haftada 3 gün işletmelerde görmektedirler.

İşletmelerde meslek eğitimi, öğretim programlarına göre yapılmaktadır. Bu eğitimde iş pedagojisi görmüş eğitim personeli işletmelerce, koordinatörlük yapacak öğretmen ve yöneticiler de okul müdürlüklerince görevlendirilmektedir.

Uygulamalı dersler, gerçek bir laboratuvar kabul edilen işyerlerinde, eğitim öğretim tekniklerine uygun olarak yapılmaktadır. 1988-89 öğretim yılında ilimizde Endüstri Meslek Lisesinden 138, Ticaret Lisesinden 131 öğrenci işletmelerde meslek eğitimi görmüştür.

İşletmelerde Meslek Eğitiminin Öğrencilere Sağladığı Faydalar :

1- İşletmelerde meslek eğitimi süresince yaşlarına uygun asgari ücretin % 30'undan az olmamak üzere ücret alırlar.

2- İşletmenin sağladığı sosyal imkanlardan faydalanırlar.

3- Öğrenciler, hastalık, iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigorta ettirilirler. Sigorta primleri Bakanlıkça ödenir.

4- Eğitimleri süresince muayene ve tedavi masrafları Sosyal Sigortalar Kurumunca karşılanır.

5- Okul atelyelerinde bulunmayan makina ve teçhizatı işletmelerde görüp kullanma imkanına sahip olurlar.

6- Mesleki becerilerini işyerlerinde gerçek iş şartlarında geliştirirler. Öğrencilerin kendine olan güveni artar.

7- Öğrenciler; endüstrinin ihtiyaç duyduğu yeni iş alanlarına uygun programlarda, daha çok pratik yaparak eğitilirler.

8- İşletmelerde meslek eğitimi programları fen, matematik ve meslek dersleri ağırlıklı olduğundan; öğrencilerin alanlarında yüksek öğrenime devam etme şansları artar.

ŞANLIURFA İLİ 1988-89 ÖĞRETİM YILI
İŞLETMELERDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU

Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes.Lis.		Ticaret Lisesi		İşletme Person.Say		TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI	X	XI			X	XI
1	Türkiye Elektrik Kurumu İl İşletme Mh.	7	5	-	-	300		7	5
2	Et ve Balık Kurumu Müdürlüğü	4	8	-	-	139		4	8
3	Belediye Bşk.Otobüs İşletmesi Müdürlü.	8	7	-	-	93		8	7
4	PTT Bakım Müdürlüğü	5	2	-	-	70		5	2
5	Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü	16	10	-	-	656		16	10
6	Belediye Bşk. Fen İşleri Müdürlüğü	11	9	-	-	429		11	9
7	DPİS/Ş İplik Fabrikası Müdürlüğü	5	4	-	-	408		5	4
8	DSİ 15'nci Bölge Müdürlüğü	2	1	-	-	185		2	1
9	DSİ 15'nci Bölge Bakım Müdürlüğü	11	-	-	-	109		11	-
10	Zirai Aletler Fabrikası Müdürlüğü	17	14	-	-	64		17	14
11	Cimento Sanayi Anonim Şirketi	9	13	-	-	254		9	13
12	Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü	1	4	-	-	112		1	4
13	Ata İnşaat Ticaret Limited Şirketi	9	11	-	-	6661		9	11
14	GESTAŞ Anonim Şirketi	6	1	-	-	15		6	1
15	Güney Krank Taşlama	2	1	-	-	20		123	93
16	Teknik Motor (Yenileme)	-	1	-	-	15		-	1
17	Ford Minibüs Servisi	-	2	-	-	4		-	2
	T O P L A M	113	93	-	-	9534			

**ŞANLIURFA İLİ 1988-89 ÖĞRETİM YILI
İŞLETMELERDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU**

Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes. Lis.			Ticaret Lisesi		İşletme Person. Say	TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI		X	XI		X	XI
	NAKL EDİLEN	113	93		-	-	9534	113	93
18	Cemil Beyaz İşletmesi	-	2		-	-	4	-	2
19	Mehmet Ateş İşletmesi	-	1		-	-	4	-	1
20	Mehmet Kızıltanır İşletmesi	-	2		-	-	3	-	2
21	Hayırlı Traktör Servisi	-	1		-	-	2	-	1
22	Her iş oto tamir atölyesi	-	1		-	-	1	-	1
23	Şenocak 50 NC Fiat Servisi	-	1		-	-	3	-	1
24	Atçı Oto tamir atölyesi	-	1		-	-	2	-	1
25	Beyazgül Mimarlık Atölyesi	1	-		-	-	2	1	-
26	Beşleyici Mühendislik Atl.	2	-		-	-	1	2	-
27	Kahyaolu Mimarlık	1	-		-	-	2	1	-
28	Aba Mimarlık Atl.	-	2		-	-	1	-	2
29	Atabay Mühendislik	-	1		-	-	2	-	1
30	Elmaksan Sanayi	3	5		-	-	10	3	5
31	Sabat Bobinaj Sanayi	3	1		-	-	4	3	1
32	Barış Elektronik atl.	3	-		-	-	2	3	-
33	J.V.S. Servis atl.	2	1		-	-	6	2	1
	T O P L A M	128	112		-	-	9583	128	112

ŞANLIURFA İLİ 1988-89 ÖĞRETİM YILI İŞLETMELERDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU									
Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes. Lis.			Ticaret Lisesi		İşletme Person. Say	TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI		X	XI		X	XI
	NAKL EDİLEN	128	112		-	-	9583	128	112
34	Uğur Elektronik Atl.	1	-		-	-	10	1	-
35	Şaban Elektronik Atl.	1	-		-	-	2	1	-
36	Akyüz Elektronik Atl.	2	2		-	-	6	2	2
37	Philips Atölyesi	1	-		-	-	2	1	-
38	Pehlivan Elektronik Tam atl.	1	-		-	-	2	1	-
39	Çağ Elektronik Tam atl.	1	-		-	-	5	1	-
40	Çakıcı " " "	-	1				2	-	1
41	Eker " " "	-	2		-	-	1	-	2
42	Özenir " " "	-	1		-	-	2	-	1
43	Taşcıoğlu " "	-	1		-	-	2	-	1
44	Uzay " "	-	1		-	-	3	-	1
45	Telsat Telsiz Atölyesi	-	1		-	-	5	-	1
46	Grundig Servisi tam.atl.	-	3		-	-	2	-	3
47	Harun Elektrik Tam.Atl.	1	2		-	-	1	1	2
48	Güney elektronik tam.atl.	1	-		-	-	1	1	-
49	Selahattin Açıkyıldız Atl.	1	-		-	-	10	1	-
	T O P L A M	138	126		-	-	9639	138	126

ŞANLIURFA İLİ 1988-89 ÖĞRETİM YILI									
İŞLETMELERDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU									
Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes. Lis.		Ticaret Lisesi		İşletme Person. Say		TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI	X	XI			X	XI
	NAKL EDİLEN	138	126	-	-	9639		138	126
	SİVEREK (Endüstri Meslek Lisesi)								
50	Yakışır Torna Atölyesi	-	1	-	-	5		-	1
	Siverek Ticaret Lisesi								
51	T.C. Ziraat Bankası	-	-	3	-	33		3	-
52	İş Bankası	-	-	1	-	10		1	-
53	Emlak Bankası	-	-	2	-	10		2	-
54	Belediye Başkanlığı	-	-	13	-	175		13	-
55	Halk Bankası	-	-	2	-	13		2	-
56	Şöförler Cemiyeti	-	-	1	-	2		1	-
	ŞANLIURFA (Ticaret Lisesi)								
57	T.C. Ziraat Bankası	-	-	9	3	85		9	3
58	Emlak Bankası	-	-	2	1	19		2	1
59	Vakıflar Bankası	-	-	2	2	11		2	2
60	Halk Bankası	-	-	5	3	28		5	3
61	Garanti Bankası	-	-	1	-	9		1	-
62	Pamukbank	-	-	2	-	10		2	-
	T O P L A M	138	127	43	9	10049		181	136

ŞANLIURFA İLİ 1980-89 ÖĞRETİM YILI									
İŞLETMELEİNDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU									
Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes. Lis.			Ticaret Lisesi		İşletme Person. Say	TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI		X	XI		X	XI
	NAKL EDİLEN	133	127		43	9	20049	131	136
63	Akbank	-	-		-	1	10	-	1
64	Etibank	-	-		-	2	11	-	2
65	Yapı Kredi Bankası	-	-		-	1	13	-	1
66	Tübank	-	-		-	2	11	-	2
67	PTT Bölge Müdürlüğü	-	-		14	10	130	14	10
68	Şanlıurfa Belediyesi	-	-		12	10	1051	12	13
69	Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü	-	-		5	3	972	5	3
70	Tek İl Müdürlüğü	-	-		7	4	175	7	4
71	Et ve Balık Kurumu	-	-		3	3	139	3	3
72	DSİ 15'nci Bölge Müdürlüğü	-	-		2	5	195	2	5
73	Çimento Fabrikası Anonim Şirketi	-	-		5	-	254	5	-
74	Bağ Kur İl Müdürlüğü	-	-		16	1	16	16	1
75	Toprakbu Araştırma Müdürlüğü	-	-		1	1	-	1	1
76	Değirmeni Hastahanesi	-	-		1	1	-	1	1
77	Şarap Fabrikası	-	-		3	1	-	3	1
78	Zirai Aletler Fabrikası	-	-		3	-	-	-	-
	T O P L A M	130	127		115	62	13140	253	139

ŞANLIURFA İLİ 1988-89 ÖĞRETİM YILI İŞLETMELEERDE MESLEK EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İSTATİSTİK BİLGİ FORMU									
Sıra No.	ÖĞRENCİ GÖNDERİLEN İŞLETMENİN ADI	Endüstri Mes.Lis.		Ticaret Lisesi		İşletme Person.Say		TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
		X	XI	X	XI			X	XI
	NAKL EDİLEN	138	127	115	62	13140		253	189
79	Devlet Hastahanesi	-	-	1	-	-		1	-
80	SSK İl Müdürlüğü	-	-	5	2	-		5	2
81	Balaban İnşaat	-	-	2	2	187		2	2
82	Upisaz İplik Fabrikası	-	-	3	3	408		3	3
83	Sıtma Eridikasyon Başkanlığı	-	-	-	6	-		-	6
84	Defterdarlık	-	-	5	1	83		5	1
85	Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı	-	-	1	-	8		1	-
86	Turban Oteli	-	-	-	1	-		-	1
87	Şanlıurfa İkinci Noterliği	-	-	-	1	6		-	1
88	Şanlıurfa Dershanesi	-	-	-	2	5		-	2
89	Çeşitli Muhasebe Büroları	-	-	-	24	3		-	24
	TOPLAM	138	127	132	104	13840		270	231

**ŞANLIURFA HALK EĞİTİM MERKEZİ MÜDÜRLÜKLERİNİN
1987-88 ÖĞRETİM YILI PERSONEL DURUMU ÇİZELGESİ**

İLÇE ADI	Müdür	Müdür Yrd.	Memur	Teknisyen	Şöför	Mustahtem	Reh. Öğr.	USTA ÖĞRETİCİ						KURS ÖĞRETMENİ						GEÇİCİ USTA ÖĞRETİCİ
								Giyim	Bic. Di.	Tiriko	Yorganc	Halı c.	Nak. Nak.	Ev. Ek.	Dakti.	Bic. Di.	Elekt.	Nakış	Giyim	
ŞANLIURFA	1	3	2	-	1	8	2	2	4	1	-	2	1	2	1	1	1	-	-	21
AKÇAKALE	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	6
BİRECİK	1	1	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	23
BOZOVA	1	1	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
CEYLANPINAR	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
HALFETİ	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
HİLVAN	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
SİVEREK	1	1	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	7
SURUÇ	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	9
VİRANŞEHİR	1	1	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	10
TOPLAM	10	11	11	-	1	17	2	9	1	1	-	3	2	3	3	4	1	2	1	111

HALK EĞİTİM MERKEZLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÖNERİLER

Halk Eğitim Merkezlerimizin tamamında faaliyetler mevzuata göre imkan ve çevre şartları zorlanarak yapılmaktadır.

Merkez ve Viranşehir dışında kalan Halk Eğitim Merkezlerinin kendilerine tahsisli ve faaliyet alanlarına yeterli binalara ihtiyaç vardır.

Mesleki kursların köylerde açılmasının mümkün kılınması ve hizmetlerin yeterli düzeye çıkarılabilmesi için vasıta (oto) önemli bir ihtiyaç olarak müşahade edilmektedir.

Rehber Öğretmen, kurs Öğretmeni, kadrolu usta öğretici ve hizmetli ihtiyaç had safhadadır. Bütün merkezlerde araç, gereç temrinlik malzeme ve ödeneye ihtiyaç vardır.

5- KÜTÜPHANECİLİK FAALİYETLERİ

Şanlıurfa'da, Merkez ilçe, Birecik, Hilvan, Halfeti, Siverek ve Suruç ilçelerinde olmak üzere 6 halk kütüphanesi bulunmaktadır. Ayrıca, Merkez ilçede Eyyübiye mahallesinde Belirli Gün Kütüphanesi, Belediye Başkanlığına bağlı Şair Nabi Kütüphanesi ve gezici kütüphane vardır.

1989 yılında Bozova ilçe halk kütüphanesi ile Viranşehir Kültür Merkezi bünyesinde ilçe halk kütüphanesi açılması programlanmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

Yukarıda isimleri zikredilen kütüphanelerimizde 62.865 kitap mevcut olup, 1988 yılında bu kitaplardan 235.359 okuyucu faydalanmıştır.

Kitap ve okuyucu sayısının kütüphanelere göre dağılımı şöyledir.

Kütüphanenin Adı	Kitap Sayısı	Okuyucu Sa.	Üye Say.	Tlf.
Ş.Urfa Kütüphanesi	25.002	99.816	2.371	31165
Birecik "	8.578	25.466	215	1388
Hilvan "	5.844	6.987	282	1334
Halfeti "	5.008	4.209	405	1052
Siverek "	10.792	42.012	3.503	1708
Suruç 100.Yıl Kütüp.	2.351	20.870	201	1829
Belirli gün kütüp.	520	2.760	45	-
Gezici Kütüphane	2.070	7.379	945	-
Şairnabi Kütüphanesi	2.700	25.860	-	31634
T O P L A M :	62.865	235.359	7.967	

SAĞLIK HİZMETLERİ

GENEL DURUM

1985 Sayımında yıllık %0 76.77 oranında bir artış hızı ile 795. kişinin yaşadığı tesbit edilen Şanlıurfa'da, nüfusun, bugün aynı artış hızı ile bir milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir.

İl'de, 1988 sonu itibariyle 0-12 aylık yaş grubunda 30.752, 1-5 yaş grubunda 147.624, doğurgan kadın yaş grubunda ise 223.152 hassas nüfus bulunmaktadır.

2631 yerleşim ünitesi ile büyük bir gelişme potansiyeline sahip bulunan ilimizde, 879 yerleşim ünitesinde sağlıklı içme suyu bulunmaktadır.

7 Devlet Hastahanesi, 1 SSK Hastahanesi, 3 Verem Savaş Dispanseri, 49 Sağlık Ocağı ve bu Ocaklara bağlı 112 Sağlık Evi bulunan ilde, ayrıca, ana ve çocuk sağlığı başkanlığı, gıda kontrol ve çevre sağlığı başkanlığı, satma başkanlığı, frengi-lepra savaş başkanlığı, trahom savaş başkanlığı, halk sağlığı laboratuvarı, bulaşıcı hastalıklar şubesi, eğitim şubesi ve istatistik şubesi bulunmaktadır.

İl genelindeki sağlık kuruluşlarının tümünde 60 uzman hekim, 111 pratisyen hekim, 203 hemşire ve hemşire yardımcısı, 109 sağlık memuru ve 288 ebe görev yapmaktadır.

Ayrıca il'de, 12 uzman, 24 pratisyen doktor serbest çalışmaktadır. 1988 yılı içinde 49 sağlık ocağında 77 doktor ve 337 yardımcı sağlık personeli hizmet vermiştir.(Bu sağlık ocaklarımızın isimleri Ek-1'de gösterilmiştir.)

Sağlık ocaklarının 4'ü il merkezinde, 10'u ilçe merkezinde, 2'si kasabalarda, 19'u bucaklarda ve 14'ü ise köylerde yer almaktadır.

Köy mevcudu 724 olan ilimizde, 112 köyde sağlık evi bulunmaktadır. Sağlık evi bulunan köylerin 61'inde ebe yoktur. İl'de Sağlık personeli yetiştiren 172 kız öğrencili bir Sağlık Meslek Lisesi ve 100 eczane hane faaliyet göstermektedir.

1) Hastahane Yatak Kapasitesi ve Doktor sayıları

İlimizde faaliyet gösteren 7 Devlet Hastahanesi ve 1 SSK Hastahanesinin Şubat 1989 tarihi itibariyle yatak kapasiteleri, doktor ve yardımcı sağlık personeli sayıları şöyledir.

<u>Hastahane Adı</u>	<u>Yatak Kapasitesi</u>		<u>Dr.Sayısı</u>	<u>Yrd.Sağlık Per.</u>
	<u>Kadro Yatağı</u>	<u>Mev.Yatağı</u>		<u>Sayısı</u>
Ş.Urfa Devlet Hast.	200	200	32	86
Ş.Urfa Doğum Evi	125	70	4	31
Ş.Urfa SSK Hast.	110	110	22	29
A.Kale Devlet Hast.	25	15	1	3
Birecik " "	100	80	10	31
Suruç " "	25	25	3	8
Siverek " "	50	45	8	27
V.Şehir " "	25	25	4	14
T O P L A M :	660	570	84	229

<u>Dispanserler</u>	<u>Doktor Sayısı</u>	<u>Yrd.Sağ.Pers.Say.</u>
Ş.Urfa Verem Savaş Disp.	2	8
Birecik " " "	1	2
Siverek " " "	1	4

2) Tedavi ve Sağlık Hizmetleri

a) Yataklı Tedavi Hizmetleri :

İl genelinde faaliyet gösteren 3 hastahane 1988 yılında 450.475 poliklinik görülmüş olup, 16.873 hasta servise yatırılmıştır. Yatılan toplam gün sayısı 71.651'dir. Servise yatırılanların 5289'u ücretsiz, 11.266'sı ücretli tedavi edilmiştir. Tedavi edilen hastaların 1284'ü büyük, 1956'sı orta ve 594'ü küçük ameliyat edilmiştir.(hasta hareketleri Ek-2)

Hastahanelerin yıllık yatak işgal oranı ortalaması % 34.4 olmuştur.

b) Koruyucu Sağlık Hizmetleri :

İl'de; 49 Sağlık Ocağı, bu ocaklara bağlı 112 Sağlık Evi, ayrıca 7 Sağlık Savaş Üniteleri ve 3 Verem Savaş Dispanseri, koruyucu sağlık hizmetleri veren kuruluşlardır. Bu kuruluşların 1988 yılı faaliyetleri, Kamu kuruluşlarının faaliyetleri bölümünde, Ş.Urfa Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü faaliyetleri başlığı altında anlatılmıştır.

3) Sağlık Kuruluşlarında Çalışan Personel

İlimizdeki Sağlık kuruluşlarının 1988 sonu itibariyle personel durumu şöyledir (SSK Hastahanesi dahil)

Uzman hekim	: 60
Pratisyen hekim	: 112
Diş Hekimi	: 16
Eczacı	: 1
Biyolog	: 6
Sağ.İd.Yük.Ok.	: 4
Tıbbi Teknoloğ	: 1
Sağlık Lisesi Öğret.	: 16
Sağlık İst.Tek.	: 2
Laboratuvar Tek.	: 14
Narkoz Tek.	: 15
Diş Protez Teknis.	: 4
Röntgen Teknisyeni	: 6
Çevre Sağlığı Tek.	: 21
Sağlık Memuru	: 49
Hemşire ve Hemşire yr.	: 203
Ebe-Hemşire-Ebe	: 288
Genel İdare Hizmetli	: 111
Onarım Bakım Teknis.	: 7
Hastabakıcı Hiz.	: 335
Şöför	: 51

Yukarıda gösterilen sağlık personeli sayısının sağlık kuruluşlarına göre dağılımı Ek-3'te gösterilmiştir.

4) Sağlık Personeli Başına düşen nüfus

<u>Ünvanı</u>	<u>1 Personele Düşen Nüfus</u>
Uzman Hekim	16.191
Pratisyen Hekim	8.673
Diş Hekimi	60.716
Sağlık Memuru	8.751
Hemşire	4.785
Ebe	3.373

5) Eczaneler

İl Genelinde 100 eczahane faaliyet göstermektedir. Bu eczahaneler ilçelere göre dağılımı şöyledir : Merkez ilçe 52, Akçakale 2, Birecik Bozova 3, Ceylanpınar 3, Halfeti 2, Hilvan 2, Siverek 11, Suruç 8, Vanranşehir'de ise 10 eczahane bulunmaktadır.

ŞANLIURFA'DA HAYATİ İSTATİSTİK ORANLARI

Ö L Ç Ü T	1985	1986	1987	1988
Kaba Doğum Hızı : $\frac{\text{Bir yıl içindeki canlı doğum sayısı}}{\text{Yıl ortası Nüfus}} \times \text{Bin}$	24	16,2	15,6	12,8
Doğurganlık Hızı : $\frac{\text{Bir yıl içindeki Canlı doğum sayısı}}{15-49 \text{ Yaş Grubu Kadın Nüfusu}} \times \text{Bin}$	117	43	33	50,8
Kaba Ölüm Hızı : $\frac{\text{Bir yıl içinde görülen Toplam ölüm sayısı}}{\text{Yıl ortası Nüfus}} \times \text{Bin}$	6	3,6	3,7	2
Bebek Ölüm hızı : $\frac{\text{Yıl içinde ölen : -12 Aylık Bebek Sayısı}}{\text{Bir yılda canlı doğum sayısı}} \times \text{Bin}$	114	60	66	42,4
0-4 Yaş Ölüm ora. : $\frac{0-4 \text{ Yaş Ölüm sayısı}}{\text{Tüm Ölümler}} \times \text{Yüz}$	-	-	-	31,5
45 Yaş üzeri Ölüm : $\frac{45 \text{ Yaş üzeri Ölüm Sayısı}}{\text{Tüm Ölümler}} \times \text{Yüz}$	-	-	-	57
Ana Ölüm hızı : $\frac{\text{Bir yıl içinde ölen ana sayısı}}{\text{Bir yılda canlı doğum sayısı}} \times \text{Bin}$	-	-	-	1,5
Doğal Nüfus Artış Hızı : $\frac{\text{Yıllık Doğum Sayısı} - \text{Yıllık Ölüm Sayısı}}{\text{Yıl ortası Nüfus}} \times \text{Bin}$	-	-	-	9,5
Ölü Doğum Oranı : $\frac{\text{Ölü Doğum}}{\text{Canlı Doğum}} \times \text{Bin}$	36	20,9	17,5	44,3

EK-1

ŞANLIURFA İLİ SAĞLIK OCAKLARI

SAĞLIK EVLERİ

M E R K E Z	Eğitim	Masuk
	Harrankapa	-
	Talfıdar	Kızılburç
	Yenişehir	Dağeteci
	Akziyaret	Gülpınar - Hamurkesen
	Çamlıdere	Kısaş - Mağarcık - Tepedibi
	Dağyana	-
	Kabahaydar	-
	Payamlı	-
	Uğurlu	Cumhuriyet
	Tülmen	Esemkulu
AKÇAKALE	Yardımcı	Küçük Düzlük - Karahisar - Keçikaran - Hoca
	AKÇAKALE	Belatlar - Güneren - Kardeşler - Uzunyol - Zenginer
	Altınbaşak	Avlak - Bellitaş - Kırmıtlı - Meydankapı-B Minare
	Nusratiye	Çakırlan
BİRECİK	By.Pekmezli	Özkent - Yeğürtlü - Damlasu - By.Taş
	BİRECİK MER.	Alnaşar- Mezra
	Gültepe	Altıneva
	Ayran	Bağlarbaşı
	Babahat	Mağaralı - Esme
	Böğürtlen	Kural - Şekerköy
BOZOVA	BOZOVA	Geçitbaşı - Arıkösk - Taşan
	Büyükhan	Denizbacı
	Kanıavşar	Gerdek
	Yaylak	Kehisar - Killik - Sığincık - Soğukuyu - Yaslıca

Ek-1'in devamı

S A Ğ L I K E V L E R i

HALFETİ	C.P.	CEYLANPINAR	Yk.Hümevra
		Muratlı	Yalçinkaya
HALFETİ		HALFETİ	Savaşan, Karaetluk, Arçıl, Saylakkaya, yeşilüzem Fistiközü, günece, Özmüş
		Yk.Göklü	Aşağıgöklü, Dergili, Gülaçan
HILVAN		HILVAN	Bergaç, Nasrettin, Uluyazı, Yuvacık
		Bölükbaşı	Aşağı Çatak
		Gölcük	Kuskunlu, Karapınar
		Ovacık	Ambar, Kavalık, Kocabey, Yedikuyu
SİVEREK		SİVEREK	Karakoyun, Kayseri
		Bucak	Divan, Narlıkaya
		Çaylarbaşı	Azıklı
		Dağbaşı	Büyüktepe, Keçiyiğit
		Karabahçe	Söylemez
		Karacadağ	Cinhisar, Güvercin
		Karakeçi	Turna, Aşağıalınca
		Şekerli	Narince, Bakmacı
		Taşlı	By. Kazanlı
SURUÇ		SURUÇ	Bilgeler, Karaköy, Sallıkuyu, Onbırnisan, Ziyaret, Yatırtepe
		Mürşitpınar	Çaykara, Karaca, Küçükova, uzgören
		Yenaleba	Aşağı karançal, harmanalan
		Yk. Oylum	Akören Köşeler
VİRANŞEHİR		VİRANŞEHİR	Eyyüpnebi, Sargın, Yaban, Oğlakçı, Usluca, Elbegendi, Nergisli, Kale
		Alakonak	Ayaklı, By. Kamberli
		Demirci	Karınca

EK- 2

ŞANLIURFA İLİ 1988 YILI HASTA HAREKETLERİ

Sıra No:	SERVİSLER	Yatak Sayısı		Poliklinik sayısı	Servise yatan hasta sayısı	Servisten çıkan (taburcu olan veya ölen) hasta sayısı ile bunların yatıldığı gün sayısı									Yapılan ameliyatlarda			Yapılan doğumlar		Hes. or. kal. gün say.	Yatak işgal oranı %
		Kadrolu yatağı	Mevcut yatağı			ÖCRETSİZ			ÖCRETLİ			TOPLAM			Büyük	Orta	Küçük	Normal	Müdahaleli		
						Taburcu olan	Ölen	Yatılan gün sayısı	Taburcu olan	Ölen	Yatılan gün sayısı	Taburcu olan	Ölen	Yatılan gün sayısı							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Ş.URFA DEV.HST	200	200	161033	4332	480	21	3835	3598	40	25338	4078	61	29173	686	1090	251	-	-	7	40
2	Ş.URFA DOĞ.EVL	125	70	11760	5281	2	-	8	5247	2	8709	5249	2	8717	321	5	10	2766	732	2	34
3	Ş.URFA SSK HST	110	110	154242	3052	2906	43	16471	63	1	324	2969	44	16795	155	442	81	430	17	5	43
4	AKCAKALE D.HST	25	15	6828	41	40	1	203	-	-	-	40	1	203	1	12	3	-	-	5	13
5	BİRECİK D.HST	100	80	39990	2013	375	-	984	1602	22	7995	1977	22	8979	82	136	98	248	-	4	29
6	SİVEREK D.HST	50	45	50095	1285	542	20	1583	689	2	2614	1231	22	4197	22	85	3	250	55	3	26
7	SURUÇ DEV.HST	25	25	11230	185	181	-	741	-	-	-	181	-	741	-	26	63	-	-	4	8
8	VİRANŞEHİR D.H.	25	25	15297	684	652	26	2846	-	-	-	652	26	2846	17	160	85	-	-	4	31
9																					
10																					
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
	TOPLAM	660	570	450475	16873	5178	111	26671	11199	67	44980	16377	178	71651	1284	1956	594	3694	804	4.2	34.4

Ş.Ü.R.F.A İ.L.T 1988 YILI
SAĞLIK KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN PERSONEL

SAĞLIK KURULUŞLARI	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Biyoloğ	Sağlık İd.Yük.Ok	Tabbi Teknoloğ	Sağlık Lis.ögr.	Sağlık İst.Tek.	Laboratuvar Tek.	Narkeş Teknisye.	Diş Proteş Tek.	Röntgen Teknis.	Çevre Sağlığı te.	Sağlık Memuru	Hemşire ve Hem.Y	Ebe-Hemşire-Ebe	Genel İdare Hiz.	Onarım Bakım Tek.	Hastabakıcı Hiz.	Şöför			
Sağlık Müdürlüğü	-	4	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	8	2	-	-	22	3	31	22			
Devlet Hastaneleri	60	26	16	1	-	4	-	-	-	12	15	4	6	-	9	143	51	61	3	206	10			
Dispanserler	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	16	-	3	-	18	1			
Halk Sağlığı Labor.	-	-	-	-	6	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-			
Sağlık Ocakları	-	77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	37	41	237	20	-	56	21			
Sağlık Meslek Lis.	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	3	-	4	1	21	1			
T O P L A M	60	112	16	1	6	4	1	16	2	14	15	4	6	21	49	203	288	111	7	335	55			

Not: SSK Hastahanesi dahil edilmiştir.

SAĞLIK SORUNLARI VE ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLERİMİZ

Şanlıurfamızın, sağlık hizmetleri açısından, Türkiye ortalamasının çok gerisinde olduğu söylenebilir. Türkiye sağlık ocağı sayısının % 1.7'si, sağlık evlerinin % 1.8'i, yataklı hastahane sayısının % 1.0'u, yatak sayısının % 0.5'i, doktor sayısının ise % 0.7'si ilimizde bulunmaktadır. Bu sağlık kuruluşları maalesef küçük bir il'e dahi kâfi gelmeyecek durumdadır.

İl genelindeki hastahanelerimizin toplam yatak mevcudu 600'dür. 1934 yılında yapılan Şanlıurfa Devlet Hastahanesi, 200 yatak kapasitelidir. Hızla artan il nüfusu göz önüne alındığında, yatak kapasitesinin çok düşük olduğu ve 10 bin kişiye 7.6 yatak düştüğü görülmektedir. Yatak işgal oranı % 45.6 olan hastahanelerimiz, büyük hastahanelerin altında kalmaktadır.

Bütün bu imkansızlıklara rağmen, sağlık kuruluşlarımızdaki yetkililerin üstün gayret ve çalışmaları takdirle karşılanmaktadır.

" Şanlıurfa Devlet Hastahanelerimizde 1988 yılında 450.475 hasta muayene edilmiş, bunlardan 16.873 hasta servise yatırılarak tedavi altına alınmış ve 3834 kişiye ameliyat yapılmıştır. Ayrıca, 49 sağlık ocağı, 112 sağlık evi ve bunlara bağlı koruyucu sağlık hizmetleri veren üniteler faaliyetlerini sürdürmüşlerdir."

İl'de bebek ölüm oranı Türkiye ortalamasından fazladır. Sık görülen ve özellikle çocukları etkileyen bulaşıcı hastalıkların başında, boğmaca, kızamık, zatürre, yaz ishalleri ve sarılık gelmektedir. Ayrıca sıtma, tüberküloz, trahom ve şark çibani il'de sağlık sorunu boyutlarına ulaşan hastalıklar arasındadır. GAP'ın uygulama aşamasına girmesiyle birlikte, zaman içinde vuku bulacak nüfus hareketi ve göçler neticesinde, bulaşıcı hastalıkların daha büyük boyutlarda karşımıza çıkacağından endişe edilmektedir.

Şu halde, GAP'la birlikte, Türkiye'nin en hızlı nüfus artışını yaşayan ve büyük bir gelişme sürecine girmiş bulunan ilimizde, aşağıda kısaca özetlenen sağlık sorunlarının çözümü yoluna gidilmelidir.

- Şanlıurfamızda yıllardır gündemde bulunan 500 yataklı hastahane'nin kurulması yolunda ciddi ve gözle görülür çalışmalar başlamıştır. 145 dönüm arazi üzerinde kurulacak hastahane'nin yer tespiti yapılarak Sağlık Müdürlüğü'ne devri gerçekleştirilmiştir. Modern alet ve cihazlarla donanımlı hastahane'nin inşaatına başlanarak hizmete sunulması yolunda çalışmalar hızlandırılmalıdır.

- İlimizde sağlık sektörü için genel bütçeden ayrılan pay ihtiyaçların gerisinde kalmaktadır. Kaldığı sağlık hizmetleri harcamalarının büyük bölümünü cari giderler oluşturmaktadır. Transfer ve yatırım harcamalarına çok daha az miktarda pay ayrılmaktadır. Bu bakımdan, Bölgede sağlık sektörünün istenilen seviyeye gelebilmesi ve GAP'ın ihtiyaçlarından doğacak taleplerin karşılanması için sağlık hizmetlerine genel bütçeden ayrılan pay ihtiyaçlar nispetinde arttırılmalıdır.

- Şanlıurfa'da sağlık konusunda diğer önemli bir sorun da personel sıkıntısıdır. Gerçekten de ilimiz sağlık hizmetleri bakımından eğitilmiş personel sıkıntısı çekmektedir. Eğitilmiş personel sıkıntısı daha çok tıbbi cihaz ve alet kullanımında söz konusu olmaktadır. Nitekim bu sorun nedeniyle, hastahanelerimizde yardımcı sağlık personelinin yapması gerektiği görevler bile, doktorlar tarafından yerine getirilmektedir. Bu bakımdan, il'de yardımcı sağlık personelinin arttırılması hastahane hizmetlerinin rahatlamasını sağlayacaktır.

- Şanlıurfa'da özel sektörün sağlık yatırımlarına gitmediği görülmektedir. Bu durum ise, bölge için öngörülen yatırım teşviklerinin yetersiz oluşundan kaynaklanmaktadır. Kalkınmada ikinci derecede öncelikli yöre kapsamında olan ilimizin, kalkınmada birinci derecede öncelikli yöreler kapsamına alınması ve bölge için öngörülen yatırım teşvik tedbirlerinin iyileştirilmesi, burada diğer sektörlerin yanı sıra, sağlık sektöründeki özel teşebbüs yatırımlarının gelişmesine neden olacaktır.

- Teknolojik gelişmelere uygun olarak tıp alanındaki araç ve gereçlerde de büyük gelişmeler olmaktadır. Bilindiği gibi, tıpta kullanılan araç ve gereçler çok pahalıdır. Bu araç ve gereçler ancak büyük merkezlerde bulunmaktadır. İlimizdeki hekimlerin bunlardan istifade ettiği söylenemez. GAP'la birlikte Türkiye'nin büyük merkezleri arasına girecek olan Şanlıurfa'da, sağlık birimleri modern araç ve gereçlerle donatılmalıdır. Bu arada, tıbbi araç ve gereçlerde maliyet yükselmesine neden olan gümrük vergisi ve fonların kaldırılması gereklidir.

İnsan sağlığını yakından ilgilendiren tıbbi araç ve gereçlerden alınan fonlar, direkt olarak tüketiciye yansımakta, bu durum ise, hem maliyetlerin yükselmesine neden olmakta, hem de kullanıcıları zor durumda bırakmaktadır. Şu halde, % 20'ye kadar varan gümrük vergilerinin düşürülmesi, bu şartlar karşısında zorunlu olmaktadır. Fonların ise tamamen kaldırılması en rasyonel seçenek olacaktır.

SOSYAL GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

1 - SSK ÇALIŞMALARI :

1988 yılı sonu itibariyle, Şanlıurfa SSK Müdürlüğüne kayıtlı ve Kanun kapsamına alınmış olan işyeri sayısı 6.288 olup, faal olanların sayısı ise 4.698'dir.

Faal işyerlerinin 295'ini Resmi, 4.403'ünü de özel işyerleri oluşturmaktadır.

Şanlıurfa Sosyal Sigortalar Kurumu'na 1988 yılı içinde kaydını yaptıran işyeri sayısı 703 dür. 1988 yılı içinde alınan bildirimlere göre il genelinde 151'i kadın, 32.961'i erkek olmak üzere toplam 33112 Sigortalı bulunmaktadır.

1988 yılında il genelinde Sigortalılara tahakkuk ettirilen sigorta primi 25.028.036.333.-TL olup, aynı dönemde sigortalılara yapılan sağlık yardımı tutarı ise 1.807.676.924.-TL olmuştur.

2- BAĞ-KUR ÇALIŞMALARI :

İlimizde, 31.12.1988 tarihi itibariyle Bağ-Kur'a tescilli sigortalı sayısı 13.200'dür. Bunun 500'ü isteğe bağlı sigortalı olup, 1988 yılı içinde kaydını yaptıranların sayısı ise 340'dir.

İl'de halen 1500 Bağ-Kur sigortalısı maaş almakta olup, bunlardan 110 sigortalı malülliük maaşı almaktadır.

İlimiz 1.1.1987 tarihinde Bağ-Kur Sağlık Sigortası Kapsamına alınmış olup, bu tarihten beri sigortalılar sağlık ve tedavi hizmetlerinden faydalanmaktadır.

İl'de, 1988 yılı içinde sigortalılara toplam 920.000.000.-TL ila ve tedavi hizmeti yapılmıştır.

SOSYAL HİZMETLER

İlimizde 2828 Sayılı Kanuna uygun olarak 5.1.1989 tarihinde Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü kurulmuştur.

İlde korunmaya muhtaç çocukları, muhtaç sakat, muhtaç yaşlı, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz bakımevleri, huzur merkezleri bu kuruma bağlı olarak hizmet vermektedirler.

Şanlıurfamızda kurulmuş bulunan bu İl Müdürlüğü, çevrede muhtaç ve düşkün vatandaşlara hizmetin yanında, çocuklarımızın Türk örf adet, inanç, millî ahlakına sahip, kendisine güvenen ve sevgi dolu gençler olarak yetişmesini imkanlar ölçüsünde destekleyen bir kuruluştur.

1- YURTLAR

a) Şanlıurfa Yetiştirme Yurdu :

Bu yurt Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğüne bağlı olup, 13-18 yaş grubu kimsesiz ve yardıma muhtaç çocukları barındırmaktadır. 85 kapasitesi olan yurt'ta kapasite dahilinde yardıma muhtaç çocukların her türlü ihtiyaçları Devletçe karşılanmaktadır. Bunun yanında hayırsever vatandaşlarda yardımda bulunmaktadır.

Şanlıurfa Yetiştirme Yurdu 1988 yılında tam kapasite ile çalışmıştır.

b) Sabancı Kız Yetiştirme Yurdu :

İlimizde 1989 yılı sonuna doğru hizmete girecek olan Sabancı Kız Yetiştirme Yurdu 100 kapasiteli olup, modern bir hizmet yapısına sahiptir. 1989 yılı sonuna doğru il bazında hizmet vermenin yanında, bölgeye hitap edebilecek nitelikte olan bu yurt, ilimizin sosyal yapısına uygun gelişmeleri takip eden, Devlet güvencesi altında bulunan, korunmaya muhtaç kız çocuklarımıza hizmet vermek amacıyla kurulmuştur.

c) Vakıflar Orta Öğrenim Öğrenci Yurdu :

Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı olan bu yurtda, öğrenim süresince bakıma muhtaç çocukların yatma ve yemek ihtiyaçları karşılanmaktadır. 12-18 yaş grubu 300 erkek kapasiteli olan yurt 1988 yılında tam kapasite ile çalışmıştır.

Ayrıca, ilimizde Atatürk Barajı ve Kız Meslek lisesi bünyesindeki kuruma bağlı kreşler çocuklara, Belediye bünyesinde kurulmuş bulunan düşkünlere yurdu da korunmaya muhtaç düşkün vatandaşlara hizmet vermektedirler.

BÖLÜM – V

EKONOMİK GELİŞMELER

T A R I M

Kılıç ve Saban ; Bu ilk
Fatih'ten birincisi, ilk
cisine daima mağlup ol

K. ATATÜK

GENEL BİLGİLER :

İlimizin Ülke ekonomisi içindeki yerini büyük ölçüde geliştirecek olan Güneydoğu Anadolu Projesi ile, sürükleyici sektör durumunda olan tarım sektörü gelişme senaryomuzun temel ögesini oluşturmaktadır.

Zira ; ekonomik yönden günümüze kadar büyük bir oranda tarım sektörünün etkisi altında kalan Şanlıurfamız'da kırsal kesimde yaşayan nüfusun tamamı ile il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun çoğunluğu başka bir deyimle il faal nüfusumuzun % 73.3'ü geçimlerini tarımdan sağlamaktadırlar.

İl'de, 1.197.206 Hektar tarım arazisi bulunmaktadır. Bunun ; 1.044.687 hektarında kuru tarım uygulanmaktadır. İl'in birinci sınıf olan 421.927 hektar arazisinde topoğrafik şartlar sulama yapmaya ve bu raların sulu tarım arazisi olarak kullanılmasını elverişli kılmaktadır.

Halen kullanılan sulu tarım arazisi 33.694 hektardır. Bu oran, tarım arazilerimizin % 3'ünü oluşturmaktadır. Şanlıurfa'da 25.587 hektar bağ ve bahçe arazisi bulunmaktadır. Bağların büyük bölümünde üzüm ve fıstık yetiştirilmekte ve 8.239.086 adet fıstık ağacı bulunmaktadır.

Tarım kesiminin il ekonomisindeki bu ağırlıklı yerine karşın büyük ölçüde doğal koşullara bağlı geri bir tarımsal yapı görülmektedir. İl'de Fırat gibi zengin bir su kaynağı olmasına rağmen, kurak iklim koşulları ve sulama tesislerinin yetersizliği verim ve üretim miktarlarının düşük düzeyde kalmasına yol açmakta ve ürün türlerinde çeşitlenmeyi sınırlamaktadır.

Bitkisel üretimin en önemli kolu olan tarla tarımında, sürekli olarak tahıl tarımı egemen olmaktadır. Tahıl üretiminde ise hemen hemen tümüyle nadaslı kuru tarım uygulanmaktadır. İl'de tahıllardan en çok buğday ekilir. Buğday her yöremizde ekilmekle birlikte, ekim alanları daha geniş olan Viranşehir, Akçakale ve Siverek'te yoğunlaşmaktadır.

Buğdaydan sonra en çok ekilen tahıl türü ise arpadır. İl'de yetiştirilen en önemli sanayi bitkisi ise pamuktur. Pamuk üretimi, sulama imkanlarının artması ile son yıllarda gelişme kaydetmektedir.

1987 yılında 41.090 hektar araziye ekilen pamuk, 1988 yılında 52.130 hektar ekilmiş ve 156.988 ton ürün elde edilmiştir.

Siverek ve Viranşehir ilçelerimizde herhangi bir toprak işleminin mümkün olamayacağı kadar taşlı alanlarda hiç bir tarımsal işlem yapılmadan çeltik ekilmektedir. Bu yörelerimizde yılda yaklaşık 443 hektar araziye çeltik ekilerek 747 ton çeltik üretilmektedir.

Şanlıurfa'da bitkisel üretimden sonra gelen hayvancılığın da il ekonomisinde belli bir önemi vardır. Tarımsal işletmelerin büyük bölümü bitkisel üretim yanında hayvancılıkla da uğraşmakta ve sadece hayvancılık yaparak geçimini sağlayan işletmeler de önemli yer tutmaktadır.

Hayvan yetiştiriciliği tüm ilde yaygın olmakla birlikte daha çok geleneksel şekilde mer'a ve anız hayvancılığı biçiminde olmaktadır. Ekolojik koşullar nedeniyle daha çok büyük baş hayvanlarda güney kırmızısı, koyunda ise ivesi gibi ırklar daha fazla yetiştirilmektedir.

İl'de Dünya'nın en büyük deneme çiftliklerinden olan Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği yer almaktadır. Modern tesislere haiz olan çiftlikte çeşitli tarım ürünleri yetiştirilmekte ve üreticilerin tohumluk, fidan ve damızlık gereksinimleri karşılanmaktadır.

Ayrıca, il'de Türkiye Zirai Donatım Kurumu'na bağlı, muhtelif tarım alet ve makineleri üreten Şanlıurfa Tarım Alet ve Makinaları Fabrikası ve Türkiye Yem Sanayi Genel Müdürlüğüne bağlı karma yem üretimi yapan Hilvan Yem Fabrikası bulunmaktadır.

GAP illeri arasında önemli bir yere sahip olan ilimize, 1989 yılı için, tarım sektörüne 115.569 milyon TL ödenek ayrılmıştır.

1- ARAZİ DURUMU :

İl'de bitkisel üretim yapabilecek nitelikte 1.197.226 hektar tarım arazisi bulunmaktadır. İl'in toplam alanı ise 1.902.057 hektardır.

Şanlıurfa bitkisel üretim yapmaya müsait bu geniş arazileri ile Konya'dan sonra tarıma elverişli en yüksek toprak potansiyeline sahiptir. İl'in 1-4'ncü sınıf arazi varlığı 1.173.700 hektar olup, bu araziler ekime elverişli alanlardır.

Arazi kullanma şekli aşağıda görülmektedir.

Arazi Kullanma Şekli :

Kuru Tarım Alanı	:	1.044.687	Hektar
- Nadaslı Alan	:	186.838	"
- Nadasız Alan	:	857.849	"
Sulu Tarım Alanı	:	58.047	"
Bah-Bahçe Alanı	:	85.587	"
Sebze Alanı	:	8.504	"
Kültür Arazisi Toplamı	:	1.196.825	" (% 63)
Çayır ve Mer'a Alanı	:	272.698	" (%14.4)
Orman ve Fundalık	:	10.850	" (% 0.5)
Diğerleri	:	421.981	" (%22.1)
- Tarıma Elverişsiz Alan	:	348.844	"
- Kullanılmayan Alan	:	72.437	"
İl'in Toplam Alanı	:	1.902.057	"

Görüldüğü gibi halen mevcut tarım arazisinin % 87'sinde kuru tarım yapılmakta ve % 4.8 oranında bir alan sulanabilmektedir.

2- TOPRAK YAPISI :

Toprak Su Genel Müdürlüğünce yapılan etüdlere göre Şanlıurfa'da altı büyük toprak grubu saptanmıştır.

İl toprakları, kalkerli, killi, kırmızı ve verimli topraklarda oluşmaktadır. Topraklarda organik madde zengindir. Toprak kalınlıkları 1-2 metre arasında değişmektedir. Ovalar kırmızı verimli topraklarla kaplıdır. Bu topraklar geçirgen olmayıp, eğimli ve drenajı iyi bir yapıya sahiptir.

Aşağı Fırat havzasında kırmızı, kahverengi topraklar geniş alanlar kaplamaktadır. Yapılan etüdlere neticesinde Şanlıurfa'da tesbit edilen altı büyük toprak grubu şunlardır.

<u>Büyük Toprak Grubu</u>	<u>Kapladığı Alan (Ha)</u>
1. Allüviyal Topraklar	3.846
2. Kollüviyal Topraklar	20.365
3. Kahverengi Orman Toprağı	11.835
4. Kahverengi Topraklar	167.325
5. Kırmızı Kahverengi Topraklar	1.236.366
6. Bazalit Topraklar	431.213

1. Allüviyal Topraklar : 3.848 hektar arazi büyük toprak grubuna girmektedir. Yüzey sularının tabanlarından veya tesir sahalarında, akarsular tarafından taşınarak yığılmış bulunan genç sedimentler üzerinde yer alan düz, düze yakın meyile sahip (A) C Profilli azonal genç topraklardır. Değişik zamanlarda gelen sedimentasyon şiddetine göre allüviyalların toprak profilinde tabakalar görülür. Üst toprağın alt toprağa geçişi belirsizdir.

Çok eskiden teşekkül etmiş olanlarda hafif kireç yakınması görülebilir. Akarsuların tesiri ile meydana gelen geniş Allüviyal sel ovalarında ırmak yatağından uzaklaştıkça toprakların bünyelerinde, topografyalarında belirli farklılıklar görülür.

2. Kollüviyal Topraklar : 20.365 hektar alanı kapsarlar. Sathi akımla veya yan derelerin kısa mesafelerinden taşıyarak meylin azalmış olduğu yerlerde depo ettikleri materyallerin getirdiği genç, (C) profilli topraklardır. Toprak karakterleri daha ziyade civardaki yüksek arazi topraklarının karakterlerine benzemektedir. Yağışın şiddetine ve meyilin derecesine göre muhtelif parça büyüklüklerini içeren katlar ihtiva eder. Bu katlar, allüviyal topraklar gibi bir birine paralel değildir. Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunanlar daha ziyade az topraklı kabataş ve molozları ihtiva eder. Yüzey akımının hızının azaldığı oranda parçalarında çapları küçülmekte ve hatta allüviyal toprak parça büyüklüğüne eşit olmaktadır. Böylece tabii meylin çok azaldığı yerlerde kollüviyal ve allüviyal topraklar bir birine geçişli olarak karışırlar. Kollüviyal topraklar % 2'den fazla mutlak bir meyile sahiptirler. Bu toprakların rengi tamamen oluştuğu ana materyale bağlıdır. Reaksiyonda kopup geldiği ana materyalin benzeridir.

3. Kahverengi Orman Toprakları : İnterzonal toprakların kalsiyum morfik grubuna dahil olması sebebiyle karakteristik özelliği yüksek derecede kireç muhtevasına sahip ana madde üzerinde gelişmesidir. Bulunduğu bölgelerin zonal topraklarına nazaran çok zayıf gelişmiş horizonlara sahiptir. A (B) C horizonları mevcut olup bunlar birbirine tedrici olarak geçiş yapar. Bu toprakların Şanlıurfa ilinde kapladığı alan 11.835 hektardır. A horizonu iyi teşekkül etmiş olduğundan açıkça görülür. B horizonu granüler veya yuvarlak köşeli blok yapıda ve kahverengidir. (B) horizonunun aşağı kısımlarında $CaCO_3$ bulunur. Derinlik 50-90 cm arasındadır.

4. Kahverengi Topraklar : Şanlıurfa'da 167.325 hektar arazi büyük toprak grubundandır. ABC profilli zonal topraklardır. Erozyona uğrayan kısımlarda yalnız A ve C horizonu görülür. Bu nedenle profilde çok miktarda kalsiyum bulunmakla ve baz saturasyonu yüksek olmaktadır. Profil baştan aşağı kalkerli olup, B horizonunun altında çoğunlukla sertleşmiş kireç aktümüstasyon katı ve bunun altında da jipe aktümüstasyon katı bulunur. Profildeki silikat killeri genellikle illit ve montmorillonit'dir.

5. Kırmızı Kahverengi Topraklar : Solumun rengi hariç hemen diğer bütün özellikleri kahverengi toprakların aynı veya benzeridir.

Şanlıurfa'da 1.236.366 hektar kırmızı kahverengi büyük toprak grubu vardır. Bölgenin en fazla sıcak oluşu topraktaki demir oksidasyonunu arttırdığından renk daha kırmızı olur. Aynı zamanda fazla parçalanmaya neden olduğundan A horizonunda düşük organik madde oluşturur.

6. Bazaltik Topraklar : Şanlıurfa topraklarının 431.218 hektarı bu büyük toprak grubundandır. Özellikle aynı iklim şartları altında kireç taşı üzerinde oluşmuş olan kahverengi ve kırmızı kahverengi topraklara oldukça benzer. Genellikle orta derin profile sahip olan bazaltik topraklar killi olup iyi bir profil teşekkülü göstermezler.

A horizonunun yapısı granülerden blok yapıya kadar değişir. B horizonu genellikle A horizonundan daha ince bünyeli ve blok yapılıdır. Bu topraklar kirecsizdir. Reaksiyon nötr ve kalemli arasındadır. Organik madde miktarı oldukça azdır.

ÇAYIR VE MER'A ARAZİSİ :

Tarımsal mekanizasyonun gelişmesiyle düz alanlardaki mer'a ları çoğu tarla haline getirilmiştir. Mer'a lar arızalı araziden genellikle karacadağ-Siverek ilçesinin kuzeydoğu kesimlerinde bulunmaktadır. Bu Mer'a lar flora yönünden oldukça zengindir. Bu bölgelerde geniş çapta hayvancılık yapılmaktadır.

Bu bölgeler Eylül ve Ekim aylarından itibaren kışları sert ve uzun geçen Doğu illerinden gelen göçerlerin akınına uğrar. Bu göçerler bütün kış çadırlarda, mer'a larda yerleşmek suretiyle Şanlıurfa'da geçirirler. Bu süre içerisinde de hayvanlarını mer'a da beslerler. Göçerler, mart-nisan aylarında kuzulama sonrası bölgeyi terk ederler. İl'in diğer yerlerinde yaz sıcaklarının çok yüksek olması, yağışların yetersizliği nedeniyle yem bitkilerinin ömrü kısa olmaktadır. Şanlıurfa il'inin toprak çayır mer'a arazisi 272.698 Hektardır.

3- ARAZİ KULLANIMI :

Şanlıurfadaki tarımsal işletmelerin üretim yapıları incelendiğinde, yaklaşık % 87'sinde hem bitkisel üretim, hem de hayvancılık yapıldığı, % 12.5 oranındaki işletmenin ise yalnızca bitkisel üretim faaliyetinde bulunduğu görülmektedir.

BİTKİSEL ÜRETİM :

Şanlıurfa'da bitkisel üretim kuru tarıma dayalıdır. Yörenin ekolojik koşulları ve sulama yetersizliği kuru tarımı zorunlu kılmaktadır. Bu durum verim ve üretim miktarlarının düşük olmasına neden olduğu gibi, ürün türlerinde çeşitlenmeyi de sınırlamaktadır.

GAP'ı oluşturan 12 önemli projeden biri olan Aşağı Fırat Projesinin ünitelerinden biri de Atatürk Barajı'dır. Bu Barajda depolanacak suyu Şanlıurfa Ovalarına iletecek olan Urfa Tüneli'nin yapımı tamamlandığında ilde sulu tarım alanlarının önemli ölçüde artması beklenmektedir. Bu gelişme ; bitkisel üretimde verim artışlarını sağlayacağı gibi nadasız tarıma son verilecek ve ürün türlerinde çeşitlenmeyi sağlayacaktır.

Şanlıurfa'da bitkisel ürünler ekiliş alanlarının ağırlığına göre ; buğday % 30, arpa % 19, mercimek % 13, susam % 3 şeklinde sıralanır.

Bilindiği gibi, bir çok sektörleri sürükleyici özellikte olan ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin çehresini değiştirmeyi hedefleyen GAP'ın uygulama alanına Şanlıurfa il'i de dahil olup, proje sahasının merkezini teşkil etmektedir. Bu Proje çerçevesinde Şanlıurfa'da tarım topraklarının yaklaşık 898.000 hektarı sulanabilecektir.

Şanlıurfa'da halen sulu tarım arazilerinin % 48'inde pamuk ekilmektedir. Toprak yapısı uygun işgücü bol olmasına rağmen, kuraklık, sulama yetersizliği ve toprak mülkiyetinin uygun olmayan dağılımı tarımsal gelişmeyi engelleyerek verimliliğin düşük olmasına neden olmaktadır.

Şanlıurfa'daki bitkisel üretim dalları şunlardır.

a) Tarla Bitkileri Üretimi :

Şanlıurfa'da tarla bitkilerinden buğday, arpa, kırmızı mercimek, susam ve pamuk ağırlık oluşturmaktadır. Bu ürünleri ekim alanlarına göre sırası ile nohut, çeltik, burçak ve fiğ izlenmektedir.

Hububat :

İl'de tarla bitkilerinden buğday ve arpa ekim alanlarının % 49'unu oluşturmaktadır.

Buğday ekim alanı 1984 yılında 375.202 iken, 1987 yılında 345.640 hektara, 1988 yılında da 329.098 hektara düşmüştür. Arpa'nın ekim alanlarında ise buğdaya oranla artış kaydedildiği izlenilmektedir.

İl'de 1985 yılında 227.785 hektarlık alana ekilen arpa, 1987 yılında 223.382 hektar olmuş, 1988 yılında ise 242.217 hektara yükselmiştir. 1988 yılında yağış ihtiyacı duyulan dönemlerde kuraklık tehlikesinin yaşanması buğday ve arpada verimin düşmesine neden olmuştur.

İl'de sulu sahalarda buğday verimi ortalama 400 kilodramdır. Uygun çeşit kullanıldığı takdirde verimde de artışlar olacaktır. Şanlıurfa için tasvip edilen çeşitler; buğdayda Dicle-74, Diyarbakır-81, Bezostaya-1, Arpada ise Tokak 157/37 ve kaya çeşitleridir.

Baklagiller :

İlimizde tarla bitkilerinde hububattan sonra en büyük ekim alanını kırmızı mercimek kapsamaktadır. Kırmızı mercimeğin ekim alanı piyasa fiyatlarına bağlı olarak dalgalanmalar göstermektedir. 1984 yılında 152.309 hektar olan kırmızı mercimek ekim alanı, 1987 yılında 222.784 hektar, 1988 yılında ise 225.357 hektar olmuştur.

Üretim 1987 yılında 144.037 ton, 1988 yılında ise 290.169 ton olmuştur. Diyarbakır Ziraî Araştırma Enstitüsü tarafından tescil ettirilen Fırat-87 adlı mercimek çeşidi ilimiz için tavsiye edilmektedir.

Endüstri Bitkileri :

Şanlıurfa'da endüstri bitkilerinden pamuk ve susam önem kazanmaktadır. Tekstil sanayimizin hammaddesini ve bitkisel yağ ihracatımızın önemli bir kısmını sağlayan pamuk ülkemiz ekonomisi açısından dış satımımızda oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Şanlıurfa'da özellikle Harran Ovasında şu anda kuyu suları ile sulu tarım yapılan sahalarda tamamına yakın bölümünde pamuk tarımı yapılmaktadır. GAP'ın bir bölümünü oluşturan Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tüneli'nin inşasıyla Harran Ovasında sulu tarıma açık yaklaşık 140 bin hektar arazinin büyük bir kısmında yine pamuk tarımı yapılması beklenmektedir.

Ülkemizde yıllara göre pamuk ekim alanları incelendiğinde, ilerleyen yıllarda Çukurova'da pamuk ekim alanlarının azaldığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, özellikle Şanlıurfa ilimizde ise pamuk ekim alanlarının hızla arttığı görülmektedir. Şu anda Şanlıurfa ovalarında yeraltı kuyularından sulanan sahalarda tamamen pamuk tarımı yapılmaktadır.

Şanlıurfa'da pamuk 1987 yılında 41.090 hektar araziye ekilerek 104.798 ton ürün elde edilmiştir. 1988 yılında ise 52.130 hektar alana ekilerek 156.988 ton ürün elde edilmiştir. İlimizde endüstri bitkilerinde pamuk ekiminden sonra susam önemli bir yer tutmaktadır.

Susam ekim alanı 1983 yılında 12.173 hektar iken, 1984 yılında 39.557 hektara kadar yükselmiştir. 1988 yılında ise susam ekim alanı 49.980 hektar, üretim ise 18.654 ton olmuştur.

Susam genellikle ara ürün olarak sulamadan yetiştirilmektedir. Bu nedenle verimde düşüktür. Sulanan bazı sahalarda ikinci ürün olarak ta ekimi yapılmaktadır.

GAP'ın uygulama aşamasına geçmesiyle birlikte Harran Ovasında susamın ikinci ürün olarak büyük önem kazanacağı tahmin edilmektedir.

Şanlıurfa'da 1988 Yılında Ekilen Tarla Bitkilerinin Cinsi, Ekiliş alanları ve üretim Miktarları Şöyledir :

<u>Ürün Cinsi :</u>	<u>1988 Yılı Ekiliş Alanı(Ha) :</u>	<u>1988 Yılı Üretimi (Ton) :</u>
Arpa	242.217	631.800
Buğday	329.098	685.836
Çeltik	424	1.093
Nohut	10.363	10.948
Kır.Mercimek	225.357	290.169
Burçak	240	288
Pamuk	52.130	156.988
K.Biber	30	24
Susam	49.980	18.654
Soğan	495	4.175
Sarımsak	85	585

BAĞ VE BAHÇE ÜRÜNLERİ :

Şanlıurfa'da kurak iklim koşulları ve sulu tarım alanlarının çok az oluşu sebze ve meyveciliğin gelişmesini engellemektedir. İl'in sebze ekim alanı 6000-7000 hektar dolayındadır.

a) Meyveler ve Sebzeler :

İl'de başta Şanlıurfa Fıstığı olmak üzere, nar, elma, armut, seftali, kiraz, vişne, incir, ceviz, badem, turuncgiller ve zeytin gibi meyveler ile, biber, domates, patlıcan, soğan, sarımsak, lahanas, marul, turp, nane, hardal ve maydanoz gibi sebze türleri yetiştirilir. Meyvelerden turuncgiller ve zeytin Halfeti ve Birecik ilçelerimizde, diğerleri il'in tümünde yetiştirilmektedir.

Şanlıurfa fıstığı yörede giderek önem kazanan bir ürün türü olarak etkinliğini korumaktadır. İl'in toprak yapısı ve iklim özelliği fıstık plantasyonuna çok elverişlidir. Şanlıurfa'da bağlarda yetiştirilen fıstık ağaçlarından başka, Viranşehir ve Harran Ovaları arasındaki Tektek Dağlarında çok sayıda yabani fıstık (menengiç) ağaçları vardır. Uzun yıllar köylülerce kesilerek yakacak olarak kullanılan bu ağaçlar, daha sonra Devlet Kuruluşlarınca aşılannmaya başlanmıştır. Bu kuruluşlardan Toprak-Su aşılama konusunda büyük çaba harcanmıştır.

İl'de yabani fıstık ağaçlarının aşılannması ile başlatılan üretim, daha sonra çöğürler vasıtasıyla bahçe tesis etmek şekline dönmüştür.

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinin meyvecilik bölümünde Şanlıurfa Fıstığı yetiştiriciliği önemli yer tutmaktadır. Çiftlik fıstık yetiştiriciliğine öncelik vererek 1962 yılından bu yana üreticilere önemli miktarlarda fıstık fidanı dağıtmıştır. Böylece 1980 yılına kadar il'de meyve veren fıstık ağacı sayısında büyük artışlar sağlanmıştır. İl'de 1970 yılında 2 milyon 465 bin olan meyve veren fıstık ağacı sayısı izleyen yıllarda artış kaydederek 1988 yılında 5.560.400'e yükselmiştir. İl'de meyve vermeyen çağdaki fıstık ağacı sayısı ise 3 milyon 800 bindir.

Ülkemizin önemli ihraç kalemlerinden biri olan fıstığın Şanlıurfa'da yetiştirilenlerinde yağ, aroma ve dolgu oranları diğer yörelerinkinden daha kalitelidir.

İlimizde fıstık çeşidinin çoğaltılması amacıyla Toprak-Su Kuruluşunca çalışmalar yapılmaktadır. Siirt'ten aşırı kalemeleri getirilmek suretiyle Siirt çeşidi fıstıklarda yaygınlaştırılmaktadır.

Şanlıurfa'da yetiştirilen diğer önemli bir ürün türü de zeytindir. Zeytin yetiştiriciliği özellikle Halfeti ve Birecik ilçelerinde toplanmıştır.

Şanlıurfa'da zeytincilik yıllardan beri yapılmakla birlikte giderek etkinliğini kaybettiği görülmektedir. 1970'li yılların başında il'de meyve veren çağda 287.500 zeytin ağacı varken, günümüzde 1 sayı 43.940'a düşmüştür. Zeytin ağacı sayısındaki büyük azalma, düşük gelir getiren fıstıkçılığın zeytinciliğin yerini almasında önemli payı vardır.

Genellikle Halfeti ve Birecik ilçelerimizde yaygın olan zeytincilik 610 hektarlık alanı kapsamaktadır. İl'de 43.940 meyve veren ağaçta, 26.000 ise meyve vermeyen çağda olmak üzere toplam 69.940 adet zeytin ağacı bulunmaktadır. Üretim miktarı 1987 yılında 373 ton iken 1988 yılında 542 tona ulaşmıştır.

b) Bağcılık :

Şanlıurfa, bağcılığın yaygın olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde en geniş bağ alanlarına sahiptir. Ancak bağ alanlarının genişliğine oranla üretim miktarları düşüktür. Bağlardaki verim oranı Türkiye ortalamasının altında olmakta, ilaçlama, budama, gübreleme, yeterince özenli ve yoğun bir biçimde yapılmamaktadır.

Şanlıurfa'da bağ alanları daha çok merkez ilçe, Hilvan ve Birecik ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Buralarda bağcılık fıstık ve zeytin bahçelerinde ara tarımı şeklinde de yapılmaktadır.

Üzümleri ile meşhur olan Şanlıurfa'da genel olarak çekirdekli tatlı üzüm türleri yetiştirilir. Beyaz, kara, sarı ve pembe renkleri olan bu üzümlerin çok çeşitli türleri vardır. Bunların başlıcaları; tahannabi, azazi, kabarcık, hatunparmağı, telgören ve görgülü'dür. Üretilen üzümler özelliklerine göre, sıralık, kurutmalık, sofralık, şaraplık olarak değerlendirilir. Pekmez, sucuk, pestil gibi yöresel yiyecekler yapılır. Şaraplık üzümlerin önemli bölümünü 1976 yılına kadar tüccarlar satın almaktayken, 1976 yılında Şanlıurfa'da Şarap Fabrikasının işletmeye açılmasıyla yetiştiriciler şaraplık üzümleri fabrikada değerlendirmeye başlamıştır. İl'de halen mevcut bağ sahası olarak 14.490 hektar meyve veren yaşta 8.135 hektar meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 22.625 hektarlık alan kullanılmaktadır. Bu bağlardan 1983 yılında 73.920 ton çekirdekli yaş üzüm üretilmiştir.

Şanlıurfa'daki Çeşitli Meyve Ağaçlarının Sayısı ve 1983 Yılında Bu Ağaçlardan Elde Edilen Ürün Miktarları :

<u>Cinsi :</u>	<u>Ağaç Sayısı :</u>	<u>1983 Yılında Elde edilen ürün (Ton):</u>
Armut	1.840	34
Elma	8.645	36
Erik	58.690	705
Kayısı	38.890	469
Kiraz	335	52
Şeftali	21.912	101
Vişne	290	37
Zerdali	11.700	130
Dut	23.435	239
İncir	26.585	390
Nar	74.750	1.149
Badem	10.150	54
Ceviz	22.920	347
Üzüm	14.490 hektar	73.920
Ş.urfa Fıstığı	5.560.400	12.997
Zeytin	43.940	542

**Şanlıurfa'da 1988 Yılı Sebze Ekim Alanları ve
Üretim Miktarları :**

<u>Cinsi</u> :	<u>Ekim Alanı (Ha)</u> :	<u>Elde Edilen Ürün(Ton)</u> :
Bakla	15	128
Biber(Dolmalık)	1.150	11.282
Domates	1.782	63.740
Salatalık	641	9.309
Kabak (Sakız)	347	4.505
Patlıcan	1.442	34.790
Taze Fasulye	70	378
Taze Soğan	425	8.030
Marul	156	3.040
Ispanak	10	100

4- GİRDİ KULLANIMI :

Şanlıurfa'nın sertifikalı tohumluk ihtiyacının büyük kısmı Ceylanpınar Tarım İşletmesinden karşılanmaktadır. Son yıllarda dağıtılan tohumluk çeşitleri buğdayda; orso, dicole-74, penjamb-62, arpada ise kaya'dır.

Gübre :

Gübreleme sulama ile birlikte tarımda en önemli faktörlerden biridir. En iyi gübre ise şüphesiz hayvansal gübredir. Ancak bu gübre kırsal kesimde yakacak olarak kullanıldığından toprağa çok az verilmektedir.

Tarım alanlarında toprağın hayli kalın olmasına karşın, yüksek oranda su erzyonu sorunu vardır. Su erozyonu besin maddelerini taşıyıp götürmekte, uzun yıllar boyunca yapılan bitkisel üretimde toprağı zayıflattığı için, il'de yapay gübre kullanımı zorunlu olmaktadır.

Şanlıurfa'da yapay gübre kullanımı 1970 li yıllarda başlamış ve ilk yıllarda 500 tonun biraz üzerinde olan yıllık gübre tüketimi, izleyen yıllarda artış kaydederek 1988 yılında 236.357 ton'a ulaşmıştır.

İl ekim alanları genişliği gözönüne alındığında, gübre kullanımının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu durum, toprakların doğal verimliliğinin azalmasına neden olmaktadır.

Şanlıurfa'nın 1988 Yılı Suni Gübre Tüketimi :

Fosforlu Gübre	:	107.746 Ton
Azotlu Gübre	:	128.610 "
Toplam	:	236.356 "

<u>A.Sülfat</u> <u>(% 21)</u>	<u>A. Nitrat</u> <u>(% 26)</u>	<u>Üre</u> <u>(% 46)</u>	<u>DAP</u> <u>(% 18-46)</u>	<u>TSP</u> <u>(42-44)</u>	<u>Kompoze</u> <u>20-20-0</u>	<u>Toplam</u>
2.200	90.860	35.550	49.350	24.646	33.750	236.356

5- ŞANLIURFA'DA TARIMIN TEKNOLOJİK DURUMU :

Şanlıurfa'da kullanılan tarım iş makinelerinin sayıları azdır. Selektif mekanizasyon uygulamalarına henüz geçilmemiştir. Bu alanda karşılaşılan sorunların çoğu işletmelerin bünyelerindeki üretim planlarının ve makinalı tarım alanındaki eğitim yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

İl'de tarım araçlarında 1950'lerde başlayan gelişme, 1970'li yıllarda bir ölçüde hızlanmıştır. Ancak geniş ekim alanları gözönüne alındığında tarımsal makineleşmenin oldukça geri bir düzeyde kaldığı söylenebilir. Bunun yanında modern tarım araçlarının dağılımında da önemli dengesizlikler vardır. 1988 sonu itibarıyla il'in traktör mevcudu 5.812'dir. Şanlıurfa'nın tarım alanları, düz ve geniş ovalardan oluşmaktadır. Bu ise, il'de traktör kullanımını hayli kolaylaştırmaktadır. Ancak, verimin düşük, gelir dağılımının dengesiz ve alım gücünün düşük olması tarımda makineleşmeyi kısıtlamaktadır.

Şanlıurfa'da traktör dışındaki modern tarım araçlarındaki gelişme de arzulanan düzeyde değildir. İl'in 1988 yılındaki biçerdöver sayısı 161, harman makinesi sayısı ise 1440 dir. Bu miktar Şanlıurfa'nın geniş tarım alanlarına nisbeten çok yetersiz kalmaktadır.

31.12.1988 Tarihi itibarıyla Şanlıurfa'nın tarım alet ve Makinaları sayısı :

Traktör	5.812
Pulluk	753
Traktör Pulluğu	6.805
Hayvan Pulluğu	1.454
Kültivatör	6.319

Tırmık	1.047
Çapa Makinası	430
Ekim Makinası(Mibzer)	4.705
Pelurizatör	-
Sırt Pelurizatörü	886
Motorlu "	79
Digerleri	552
Motopomp	3.678
Derin Kuyu Pompası	2.251
Santrüfuj "	319
Treyler(Tarımda)	-
Çiftlik Gübre Dağ.	8
Kimyevi Gübre "	1.577
Harman Makinası	1.440
Biçerdöver	161
Karasaban	10.221
Döven	5.013
Selektör	50

TARIMDA MEKANİZASYONUN GELİŞTİRİLMESİ

Şanlıurfa GAP'la birlikte tarım sektöründe denge kurmaya ve bu alanda geri kalmışlığını düzeltmeye çalışmaktadır. Bu nedenle il'de tarımsal arazilerin iyi değerlendirilmesi ve bu konuda ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların içerisinde "Tarımsal Mekanizasyonun Geliştirilmesi" önem arz etmektedir.

GAP'ın tamamlanmasıyla Proje bölgesinde; 150 milyon nüfusu besleyebilecek tarım ürünü yetiştirebilecektir. Bu üretim artışlarının gerçekleşmesi ise Bölgeye tarımsal mekanizasyonu getirmekle mümkün olacaktır. Şu halde, sulama başlamadan evvel çiftçimizin ihtiyaç duyduğu tarım alet ve makinalarını bölge sathına yaymak ve bu konuda yaygın ve araştırma faaliyetlerine hız vermek gerekmektedir.

Şanlıurfa'mızın tarım alet ve makina sayısı kuru ziraate yönelik olup, önemli bir sayı ifade etmemektedir. İl'de 5812 adet, traktör, 161 adet biçerdöver, 1440 adet harman makinası, 6319 adet kültüvator, 10221 adet karasaban bulunmaktadır. İl'in tarımsal alanları gözönüne alındığında mevcut tarım alet ve makinaların çok yetersiz olduğu görülmektedir.

Atatürk Barajı ve Urfa Tünelleri'nin devreye girmesiyle birlikte, sulu ziraat ekim alanlarında pamuk, mısır, soya mibzeri, sapkeser, silay makinaları, çapa makinası, tırmık, merdana, gübre dağıtma ve serpmek makinaları, hasat harman makinalarına büyük ölçüde ihtiyaç hasıl olacaktır. Buna paralel olarak tatraklar, toprak burgusu, tesviye küregi, taş sökme ve taş toplama makinası yardımcı ekipman olarak

çiftçimizin vazgeçilmez demirbaşı sayılacaktır. Halen diğer bölgelerde kullanılmaya başlanan biçerdöver monteli mısır, soya ve mercimek biçme ekipmanları, bölgeye süratle yayılacak, sulamanın temel aletleri olan kanal açma pulluğu, border disk, karık açma aleti, boğaz doldurma aleti, moto pomp ve yağmurlama sistemlerine de hemen ihtiyaç doğacaktır.

Yörede bu mekanizasyon aletleri kullanıldığı halde üretim artışları sağlanacaktır. Zira; mekanizasyon tarımın gelişmesini sağlayan önemli faktörlerden biridir.

Ancak, Şanlıurfa bugün tarımda mekanizasyonun neresinde, uygulanan tarım politikası mekanizasyonu teşvik edecek gücü, çiftçimiz ne ölçüde mekanize ? ne yazık ki bunlara olumlu cevap verilemiyor.

Yaşanan yüksek enflasyon tarım makineleri fiyatlarını da beraberinde çekmiş, çiftçinin alım gücünün üstüne çıkarmıştır. 1988 yılında faizlerin serbest bırakılması, çiftçiye uygulanan faiz oranlarını da arttırmıştır. Netice itibarıyla, çiftçinin tarım makinelerine olan talebi önemli ölçüde azalmıştır. Talep daralması traktör dahil bütün tarım makinelerinde görülmektedir.

İmalatçılar yaşanan darboğazı azaltmak için çeşitli tedbirlere başvurmuşlardır. Üretimlerini düşürmüşlerdir. Şanlıurfa Tarım Alet ve Makinaları Fabrikası halen kapasitesinin çok altında üretim yapmaktadır. Tarım alet ve makineleri üretimindeki bu durgunluk ve gerileme GAP'ın uygulama aşamasına geldiği ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna girme çabalarının hızlandırıldığı bir zamanda bağıştarmesi iyi bir netice değildir.

Atatürk Barajı 1992 yılından itibaren uygulama safhasına geçecek ve her yıl 150 bin hektar araziye sulu koşullara kavuşturacaktır. Şu halde, bölgede üretim yapan Şanlıurfa Tarım Alet ve Makinaları Fabrikası tam kapasite ile çalıştırılmalıdır. Aksi halde GAP'ın ihtiyaçlarından doğacak taleplerin karşılanmasında büyük güçlükler çekilecektir.

Tarımın gelişmesi, buna bağlı mekanizasyon ve sanayinin birbirine uyumlu bir şekilde gelişmesine bağlıdır. Şu halde bölgede GAP'la birlikte gelişecek sanayinin yanında, tarım sektörünün de istenilen düzeye gelebilmesi için bu sektörde ileride ihtiyaç duyulan mekanizasyonun geliştirilmesi ve teşvik edilmesi zorunludur. Tarım makineleri imalat sektörünün hayatiyetini koruması, gerekli atılımları yapması ve 2000'li yıllara kendini istikrar içinde hazırlaması ülkeninde yararlıdır. Bu bakımdan bu sektörün acze düşürülmemesi için uygulamada belirli iyileştirmelerin yapılarak özel sektörün teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Aslında tarım sektöründe çalışanlar ile mekanizasyon sorunlarını özdeşleşmiş görmek doğru olacaktır. Zira; Tarım sektöründe çalışanlara tanınacak bazı imkanlar çiftçiye geliştirip refaha ulaştırırken, bu sektörü de ayakta tutacaktır. Bunun için halen uygulanmakta olan donatım kredilerinin kullandırılmasında yapılması gereken iyileştirmeleri kısa başlıklar altında özetlemekte fayda vardır.

1- Zirai Kredi Plasmanları :

Ziraat Bankası'nın gerek kendi birimleri aracılığı ile, gerekse tarımsal amaçlı kooperatifler aracılığı ile çiftçilere kullandığı donatım kredileri için ayırdığı finansmanlar yetersizdir. Ayrıca, kooperatiflere ayrılan bu plasmanlardan, banka şubeleri yıl sonu faizlerini mahsup ederek plasmanları daha yetersiz hale getirmektedir.

Plasmanlar enflasyon oranında arttırılmalı, verilen krediler önce gübre, yem, ilaç, tohumluk gibi girdilere verilmekte, artarsa ekipman satışlarına kullanılmaktadır. Halbuki, bütün bu girdiler makine ile tekniğe uygun kullanıldığı takdirde beklenen verim artışı sağlanabilmektedir.

2- Zirai Kredi Limitleri :

Gerek kamu, gerekse özel sektör kuruluşları ürettikleri mal ve hizmetlere sık sık aralıklarla zam yapmaktadırlar. İmalatta kullanılan ithal malzemelerde de döviz kurları arttıkça zamlar gelmektedir. Sanayici kullandığı her türlü hammadde ve malzemeyi piyasadan sağladığı için bu fiyat artışlarını mamüle yansıtmak zorunda kalmaktadır. Böylece başgösteren talep darlığı yüzünden, imalatçı, fiyat artışlarını asgari ölçüde fiyatlarına yansıttığı halde, fiyatları tutmak mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan çiftçiye kullandırılan ve halen çok yetersiz olan donatım kredilerinin limitleri arttırılmalıdır.

3- Özkaynak Oranları :

Katma değer vergisi uygulamasının başladığı 1985 yılından bu yana çiftçiden istenilen özkaynak oranı % 10 oranında artmış bulunmaktadır. Bu durumda, Tarım Kredi Kooperatiflerinden tarım alet ve makinası almak isteyen çiftçinin % 20 katkı payı, % 10'da KDV olmak üzere % 30 peşinat ödemesi gerekiyor. Öte yandan fiyat artışları, peşin vergi, kredi faizlerinin yüksekliği ve bunun gibi birçok olumsuz etkenler çiftiyi zor durumda bırakmaktadır.

Emisyon hacminin asgaride tutulmasına özen gösteren bir ekonomi politikasının uygulandığı bir ortamda, anlatılan bu olumsuz etkenler çiftçimizin makineleşmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim bu yüzden biçerdöver satışı tamamen durmuş, traktörde ve diğer ekipmanlarda da önemli talep darlığı yaşanmaktadır. Çiftçi eski makinasını yenileyemediği için biçerdöverlerde önemli ürün kayıpları, traktör ve diğer ekipmanlarda da işe bağlı verim kayıpları olmaktadır. Bu nedenle, çiftçimizin ekonomik ömrünü doldurmuş makinasını yenileyebilmesi ve ihtiyaç duyduğu ekipmanları da alabilmesi için peşinat avanslarının düşürülmesi ülke ekonomisi için çok yararlı olacaktır.

TARIMDA VERİMLİLİĞİN ARTTIRILMASI

Şanlıurfa toprakları, GAP'la birlikte sulu imkanlara kavuşması ile tarım için oldukça elverişli sahalar olarak karşımıza çıkacaktır.

Organik madde bakımından zengin olan bu topraklardan kuraklık nedeniyle yıllardır yeterli ürün alınamamaktadır. Ancak, ürün rekoltesinin arzu edilen düzeyde olmayışını yalnızca kuraklığa bağlamakta yeterli bir sebep değildir.

Günümüz tarımında kârlı tarım yüksek verim demektir. Ancak ilimiz, gösterilen tüm gayretlere rağmen gerek kuraklık, gerekse tarımda uygulanan politikanın olumsuz etkenlerinden dolayı istenilen verim rakamlarına ulaşamamıştır. Temel ziraat denek buğday üretiminde verim halen Dünya ortalamasının altındadır. Diğer ürünlerde hakeza. Başta söylenildiği gibi verim düşüklüğünün kuraklık dışında birçok sebepleri vardır. İl'de yeterince girdi kullanılmamaktadır, Tarım tekniklerinde hatalı uygulamalar vardır. Tarım İl Müdürlüğü'nün çalışmalarını takdirle karşılıyoruz. Çiftçimizin bilinçlendirilmesi yolundaki çalışmalarını inkâr edilemez, ancak bu çalışmalar tarım sektöründeki teknik hataları azaltmıştır, ortadan kaldıramamıştır.

Tarımda yüksek verim alabilen ülkelerde devlet desteğinin yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde milli gelirimizin ancak % 2'si dolayında tarıma teşvik verilmektedir. Mesala ABD'de bu destek aynı orandadır. Ancak, o ülkelerin milli gelirleri çok yüksek olduğu içindir ki tarıma kaydırabildikleri destek çok yüksek olabilmektedir. Şu halde, GAP'la birlikte büyük bir gelişme sürecine girmiş bulunan Doğu ve Güneydoğu illerimize tarım sektörü için milli hasıladan ayrılan paylar arttırılmalıdır. Aynı şekilde tarıma bağlı yan sanayiler ve hayvancılık için verilen destekleme kredileri uygun şartlar altında cazipleştirilmeli ve girdi kullanımı yükseltilmelidir.

Bu yaklaşımla verim oranı arzu edilen rakamlara ulaşacağı gibi, bu sektörde çalışan çiftçimizin refah düzeyi yükseltilecek ve bölgenin diğer bölgelerle olan gelişmişlik farkı giderilmiş olacaktır. Zira diğer bölgelerde yıllar içinde oluşmuş olan sektörel bazdaki birikimlerin sağladığı avantajlar ve altyapı alanındaki üstünlükler bölgemizde mevcut değildir. O Halde GAP'ın tarım sektöründe başarıya ulaşabilmesi ve iyi neticeler elde edilebilmesi için öncelikle bölgemizin sahip olduğu dezavantajlı durumunu iyileştirici cazip uygulamalar getirilmelidir.

Şanlıurfa'da verim düşüklüğünün yanı sıra diğer önemli bir etken de nadastır. Nadas Şanlıurfa'da tarımın diğer bir dezavantajıdır. İl'in 1.044.678 hektarlık tarım alanının her yıl yaklaşık % 15'i nadaslıdır. Bu durum kanımızca üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Kaba bir hesaplama tarım arazimizin 1/5'i atıldır. Bu da yılda yaklaşık 250.000 ton buğdayı az yetiştirmek demektir. Şanlıurfa'da

nadas problemi Atatürk Barajı'nın devreye girmesi ile ortadan kalkacağı umulmaktadır. Bölgede su sorununun çözülmesi ile toprak eğitimi faktörü daha önem kazanacaktır. Zira; eğitim, her konuda olduğu gibi, tarımda da verimin artmasını sağlayan önemli bir faktördür. Tarla tarımı bilgi ve disiplin isteyen bir iştir. GAP'la birlikte karşımıza çıkacak imkanları iyi değerlendirme ve verimin arzu edilen rakamlara ulaşmasını sağlamak bakımından çiftçimizin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Buna göre, çiftçimizin eğitilerek bilinçlendirilmesine yönelik "Çiftçi Eğitim Merkezleri" gibi kuruluşların bölge sathına yaygınlaştırılması zorunlu olmaktadır.

TARIM SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÖNERİLERİMİZ

Gelişmekte olan bir çok illerimiz için geçerli olduğu gibi, Şanlıurfa'mız da sanayileşmesini tamamlamada ve ileri bir düzeye çıkabilmede kendi özkaynaklarından azami istifadeyi sağlamak durumundadır.

Bu akımlardan tarım uzun yıllardan beri Şanlıurfa ekonomisine kaynak sağlamış ve halen buna devam eden bir sektör durumundadır. Zira; ilde kırsal kesimde yaşayan nüfusun tamamı ile il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun büyük bölümü günümüze kadar geçimlerini tarımdan sağlamaktadırlar.

Tarım kesiminin il ekonomisindeki bu ağırlıklı yerine karşın, gerek uygulanan tarımsal politikanın olumsuz etkenleri, gerekse kuraklık, sulama yetersizliği ve toprak mülkiyetinin uygun olmayan dağılımı il'de tarımsal gelişmeyi engelleyerek verimin arzu edilen rakamlara ulaşmakta güçlük çekmesine neden olmaktadır.

Bu nedenle, il'de gerileme eğilimi gösteren tarımsal faaliyetlerin GAP'taki gelişmelerle uyarılması için gerekli düzenlemelerin yapılması zorunludur.

GAP'ın odak noktasını oluşturan Şanlıurfa'mızda tarım sektörünün hayatiyetini koruma ve 2000'li yıllara istikrar içinde girmesini sağlamak amacıyla cazip uygulamalar getirilerek yapılması gereken iyileştirmeler Odamız görüşü olarak aşağıda özetlenmiştir.

- Tarımsal faaliyetlerin başlamasından son aşamasına kadar geçen süre içinde tüm gelişmeler üreticilerimizin aleyhine olmaktadır. Ekim aşamasında gerekli olan girdi kullanımı temininde aşırı fiyat artışları, birçok olumsuzlukları beraberinde getirirken, taban fiyatlarının belirlenmesinde maliyet hesaplarının gözönüne alınmaması ve alımlar sırasında yanlış uygulamalar yapılması çiftçimizi mağdur etmektedir.

Şu halde, taban fiyatlarının tesbitinde maliyetler ve tarımsal girdi ve ekipman fiyatları da gözönünde tutulmalıdır.

- Kredi faizlerinin çok yüksek olması kredi kullanımını asgari düzeyde tutmaktadır. Bu durum, üreticilerimizin ihtiyaç duydukları finansman ihtiyacı için Resmi kaynaklar yerine tefecilere yönelmelerine neden olmaktadır.

Ekim aşamasında karşılaşılan bu zorluk, diğer aşamalarda daha değişik olumsuzlukların doğmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan zirai kredi dağıtımında işlemler basitleştirilmeli ve kredi faizleri azami % 30'dan aşağı çekilmelidir.

- Şanlıurfa'da mevsim koşulları son derece önemli boyutlarda belirleyici özelliğe sahiptir. Uzun bir süredir devam eden ve geçtiğimiz yıllarda mevsim koşullarının olumsuz gelişmeleriyle iyice belirginleşen tarımsal gerileme, giderek artacağı izlenimini vermiştir. Binaenaleyh 1983-89 sezonlarında ekim aşamasında aşırı yağışların ekimi geciktirmesi ve yağış ihtiyacı duyulan dönemlerde ise kuraklık tehlikesinin yaşanması, verim kaybı yanı sıra çiftçimizin ek harcamalar yapmasına neden olmuştur. Çiftçimiz bankaya, tüccara esnafa borçlanmıştır. Çiftçi aldığı kıt mahsül nedeniyle borcunu ödeyemez duruma gelmiştir.

Şu halde, bölgede gerileme eğilimi gösteren tarım sektörünün hayatiyetinin korunması için bu sektörde çalışanların zirai kredi borçlarının bir bölümünün faizsiz ertelenmesi, gübre ilaç, damızlık gibi destekleme ödemelerinin arttırılması ve kredi limitlerinin ihtiyacı karşılayacak düzeye getirilmesi zorunludur.

- Tarım sektörünün kalkınmasını önleyen yapı bozukluklarını gidermek amacıyla 1974 yılından beri uygulanan "Toprak ve Tarım Reformu Kanunu" bu alanda bazı iyileştirmeler getirmişse de, çiftçimizin toprağını tasarruf etmesine engel olmaktadır. Bu bakımdan, arazi satış engeli ortadan kaldırılmalıdır.

İktisaden faal nüfusunun % 73.3'ü tarım sektöründe çalışan ilimizde, gerileme izlenimi gösteren tarım sektörü ve bu sektörde çalışanların haklarının korunması zorunludur. Devletin kalkınma planında da belirtildiği gibi (Tarımsal fiyat ve gelirlerde istikrarı korumak ve verimliliği arttırmak Esas) ise bunun gereği yerine getirilmelidir. Bu cümleden olarak yukarıda anlatılan sorunlar muvacehesinde, uygulanan tarımsal politikanın gözden geçirilmesi ve ilk aşamada Anayasal mülkiyet hakkı üzerindeki kısıtlamalara neden olan " ARAZİ SATIŞ ENGELİ'nin" ortadan kaldırılması hususunda gereğini sayın yetkililere arz ederiz.

6- HAYVANCILIK

Genel Bilgiler :

Şanlıurfa, hayvancılık sayısı yönünden oldukça zengindir. İl'de tarım işletmelerinin % 87'si bitkisel üretim yanında hayvancılıklarda uğraşmakta ve sadece hayvancılık yaparak geçimini sağlayan işletmelerde önemli yer tutmaktadır.

Hayvan yetiştiriciliği tüm ilde yaygın olmakla birlikte, kırsal kesimde yoğunlaşmıştır. Hayvan besleme daha çok geleneksel şekilde mer'a ve anız hayvancılığı biçiminde yapılmakta, çoğunlukla, dalgıç, karaman, ve ivesi ırkı koyunlar yetiştirilmektedir. İvesi koyunları sıcak, susuzluk gibi koşulları dayanıklı olmaları nedeniyle çevreye dahi iyi uyum sağlayan ırklardır. Bu nedenle Şanlıurfa'da bu türler yaygınlık kazanmıştır.

İl'de tiftik keçisi yoktur. Koyun sürülerine karışık olarak kıl keçisi beslenmektedir. Şanlıurfa'da büyük baş hayvanlardan en fazla olanı sığırdır. Sığırdan güney kırmızısı ve öbür yerli türler çoğunlukta. Yapılan araştırmalar neticesinde güney kırmızısıyla siyah alacalı ırkların çevre koşullarına en iyi uyum sağlayan ırklar olduğu anlaşılmış ve devlet öncülüğünde yörede bu türler yaygınlaştırılmıştır.

İlimizde arıcılık gelişmemiştir. Modern kovan sayısı yok denecek kadar azdır. Kovan sayısı giderek azalan il'in 1988 yılı kovan sayısı 11.320'dir.

Şanlıurfa'da 272.698 hektar çayır ve mer'a arazisi bulunmaktadır. Bu alan il yüzölçümünün % 14.4'üne eşdeğerdir. Buna rağmen il'de hayvan başına verim oldukça düşüktür.

HAYVANSAL ÜRETİM :

İlimizdeki sürüler yerli ırklardan teşekkül ettiğinden hayvansal ürün verimliliği genellikle düşüktür. Küçükbaş hayvan varlığı ağırlıklı olup, Türkiye hayvan varlığı içinde % 2.5 gibi bir payla yer almaktadır. Sayısal olarak il'in hayvancılığının, ülke genelindeki yeri toplam % 3.3 olmasına rağmen, hayvansal üretim payı (et ve süt miktarı olarak) % 2.9'dur. Kültür ırkı hayvancılık gelişmemiştir. Toplam sürü varlığı içinde kültür ırkı hayvan sayısı son derece azdır. Kümes hayvancılığı'nda fazla gelişmemiştir.

a) Atçılık :

Yurdumuzun at yetiştiriciliğinde birinci ve en önemli sırayı safkan arap atı yetiştiriciliği alır. Arap atının en güzel örneklerini Yurdumuzda bulmak mümkündür. Safkan arap atlarının halk yetiştiriciliğinde ilimiz diğer illerin başında gelir. Geçmiş yıllarda

Şanlıurfa için büyük değer taşıyan arap atı zamanla değişiklik gösteren sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle eski önemini kaybeder gibi olmuş ancak, son yıllarda arap atına olan ilgi yine artmıştır.

Halen ilde 200'ün civarında arap atı kısrığı mevcuttur.

b) Sığircılık :

İlimizde büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin en önemli dalı sığircılıktır. Sığır yetiştiriciliği tamamen mer'a ya dayanmaktadır. İlimizin sığır varlığını bölge şartlarına çok iyi intibak eden güney Anadolu kırmızısı, Doğu Anadolu kırmızısı, yerli kara ve bunların karışık melezleri oluşturur. Bunların dışında diğer kültür ırkı sığır sayısı azdır. Son yıllarda, Holştayn (siyah beyaz alaca) ırkı sığırlar bölgemizde artış göstermektedir. Bunda tarım il müdürlüğünün, merkez, Siverek ve Suruç ilçelerindeki sun'i tohumlama çalışmalarının büyük katkısı olmuştur. 1987 yılında 1400 adet inek holştayn ırkı sun'i tohumlamaya tabi tutulmuştur.

Karışık ırkların yıllık süt verimleri ortalama 700-1000 kg. arasındadır. Güney Anadolu sığırları ise karışık ırklara göre hem daha iridir, hemde süt verimleri fazladır. Bu ırkların süt verimleri 1200-1800 kg. arasındadır. İlimizin 1988 sonu itibarıyla sığır varlığı 140.021 dir.

c) Koyunculuk :

İl'in tarımsal gelirinde koyunun önemli bir yeri vardır. Özellikle kurak geçen yıllarda çiftçi için bir geçim kaynağı olur. Bölgede genellikle Akkaraman ırkı ile mahalli adıyla arap koyunu denilen ivesi koyunu ve bunların melezleri yetiştirilir. Yılın büyük bir kısmını mer'a da geçirirler. İvesilerin süt verimleri ortalama 140-150 kg'dır. Yapağı verimleri de 1,5 - 2 kilodur. Akkaraman ve melezlerin süt ve yapağı verimleri bunlara göre daha düşük olup, 35-40 kg süt, 1,5 kg kadar yapağı verirler.

İlimizin yıllar itibarıyla sığır ve koyun varlığı aşağıdaki şekildedir.

<u>Yılı</u>	<u>Sığır</u>	<u>Koyun</u>
1984	100.831	1.023.734
1985	130.289	1.327.201
1986	130.303	1.379.600
1987	131.482	1.410.930
1988	140.021	1.577.002

d) Arıcılık :

Şanlıurfa'da arıcılık ilkel şartlarda yapılmaktadır. Fenni kovan kullanımı yaygınlaşmamıştır. İl'de 1988 yılında elde edilen bal, bal mumu miktarı ve kovan adetleri aşağıda gösterilmiştir.

<u>Kovan Varlığı</u>	<u>Bal (Kg)</u>	<u>Balmumu (Ton)</u>	<u>Verimlilik Bal (Kg/Kovan)</u>
11.320	45.280	10	4

e) Tavukçuluk :

İlimizde kümes hayvanları içinde tavuk ve hindi yetiştiriciliği ön sırayı almaktadır. Bunlar genellikle küçük aile yetiştiriciliği şeklinde olmaktadır. Yetiştirme ilkel usullerle yapılmaktadır. Ancak, 1987 yılında Özel İdare Müdürlüğünce 3.500 kapasiteli modern kafes sistemli bir tavuk çiftliği kurulmuştur. Bu çiftlik yetiştiricilere örnek olmuş onları modern tavukçuluk çalışmalarına yöneltmiştir.

İlimizin son üç yıllık tavuk, hindi varlığı ve yıllık tavuk yumurtası üretimi aşağıda gösterilmiştir.

<u>Yıllar</u>	<u>Tavuk</u>	<u>Hindi</u>	<u>Tavuk Yumurtası</u>
1986	564.085	91.933	26.678.318
1987	628.000	102.610	40.290.000
1988	668.476	108.720	48.320.000

31.12.1988 tarihi itibarıyla ilimizin hayvan varlığının cinslerine göre dağılımı şöyledir.

<u>Cinsi</u> :	<u>Adet</u> :
Büyükbaş	
- Sığır	140.021
- Manda	7.173
- At	25.045
- Eşek	15.370
- Katır	93
- Deve	308
Küçükbaş	
- Koyun	1.577.002
- Kıl keçisi	299.492
Kanatlı Hayvanlar	
- Tavuk	668.476
- Hindi	108.720

HAYVAN VARLIĞINDA BÜYÜK ÖNEM ARZEDEN SIĞIR, KOYUN VE
KIL KEÇİNİN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI

<u>İlçe Adı</u>	<u>Siğir</u>	<u>Koyun</u>	<u>Kıl Keçi</u>
Merkez Ş.Urfa	13.707	438.000	68.000
Akçakale	1.424	110.150	40.325
Birecik	3.576	65.645	18.132
Bozova	10.330	97.206	19.497
Ceylanpınar	4.288	122.769	9.207
Halfeti	7.175	26.121	9.221
Hilvan	9.128	75.116	11.594
Siverek	67.213	333.818	60.848
Suruç	3.180	48.177	12.668
Viranşehir	20.000	210.000	50.000
Toplam :	140.021	1.577.002	299.492

Şanlıurfa'nın 1988 yılı hayvansal üretimi :

<u>Hayvansal Madde</u>	<u>1988 Yılı Üretimi (Ton)</u>
Süt	400.000
Yoğurt	200.000
Beyaz peynir	80.000
Yağ	3.333
Et	38.000
Yapağı-Yün	3.254
Keçi Kılı	599
Yumurta (Adet)	48.320.000
Bal	45

HAYVANCILIKTA KURAKLIK VE BESLENME SORUNLARI

Şanlıurfa'da hayvancılığın ekonomik yaşamda belli bir önemi vardır. İl'de büyük bir canlı hayvan potansiyeli olmasına rağmen ilkbahar yağmurlarıyla yeşeren, şiddetli yaz sıcaklığıyla kuruyan zayıf otlaklarla örtülü bozkırlar yetersiz kalmakta ve ciddi beslenme sorunları ortaya çıkmaktadır.

İl'de Yem Sanayi Türk Anonim Şirketine ait yem fabrikası bulunmasına rağmen, önemli miktarda kuru ot ve yem açığı bulunmaktadır.

Zaman zaman yaşanan kuraklık, kış mevsiminde bile görülmekte, bu durum canlı hayvan sektöründe olumsuzluklara neden olmaktadır.

İşletmeler, kuraklıklar nedeniyle çayır ve mer'a sıkıntısına düşmekte, bu durum işletmelerin uzun sürede bitkisel yem kullanma zorunluluğunu gündeme getirmektedir. Özellikle 1938-39 yıllarında yaşanan kuraklık, il'de hayvancılığı önemli ölçüde etkilemiştir. Üretim düşüşleri başta buğday olmak üzere tarla bitkileri fiyatlarının aşırı derecede yükselmesine neden olmuş, bu durum zincirleme olarak bir çok kesimleri etkilemiştir. Bu kesimlerin başında hayvancılık gelmektedir. Buğday rekoltesinde meydana gelen azalma, haliyle saman sıkıntısını gündeme getirmiştir. Samanda oluşan sıkıntı, hayvancılık sektöründe maliyetleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bakımdan il'de hayvancılığın korunması için Devlet desteğine daha fazla ihtiyaç vardır. Devlet desteği ile hayvancılıkta sağlıklı gelişmeler sağlanacak, aynı şekilde il'de hayvancılık cazip ve verimli bir tarım uğraşı olacaktır.

ŞANLIURFA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜNÜN 1988 YILI ÇALIŞMALARI

1- Tarım İl Müdürlüğü, Hayvan Sağlığı Şube Müdürlüğünce hayvancılığı geliştirme projesi gereğince, 1988 yılında 1000 adet sığırdan sun'i tohumlama programlanmış olup, sonuç itibarıyla 1261 adet sığırdan sun'i tohumlama gerçekleştirilerek program hedeflerinin üzerine çıkılmıştır.

2- Yine Hayvan Sağlığı Şubesi'nce 1988 yılında hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele projesi gereğince ; 119.190 büyük baş, 1.367.377 küçük baş hayvanda veba aşılması gerçekleştirilmiştir. Yine aynı proje gereğince 300 baş sığırdan Theilorisosis aşısı planlanmış olup, gerçekleşme % 100'dür. Devamla 100 bin küçük baş hayvanda çiçek aşısı programlanmış, gerçekleşme % 100 olmuştur. Aynı proje gereğince 100 bin kanatlı da Newcoste aşılması yapılarak hedefe ulaşılmıştır. Ayrıca 37.000 büyük baş ve 204.000 küçük baş hayvanda şap aşılması gerçekleştirilmiştir.

3- (TYUAP) Tarımsal Yayın ve Uygulamalı Araştırma Projesi gereğince 1988 yılında 60.000 dekar alanda arpa üretimi, 60.000 dekar alanda buğday üretimi 200 dekar alanda yonca üretimi 500 dekar alanda fiğ üretme gerçekleştirilmiştir. 10 dekar alanda meyva bahçesi, tesis edilip 500 dekar meyveliginde bakımı gerçekleştirilmiştir. 35 dekar alanda bağ tesisi edilmiş olup, bakımı halen devam etmektedir. Yine aynı proje gereğince, Çiftçi düzeyinde seracılık, alçak tüneller ve açıkta üretim gerçekleştirilmiş olup, seracılığın Ş.urfa koşullarında ekonomik bir şekilde devreye girmesi için çalışmalar devam etmektedir. Sebzeçilik çalışmaları ile ilgili 15 adet sıcak yastık K.G.Z. Tekniyenliğinde yapılmıştır. 2 adet sıvat yapımı gerçekleştirilmiştir. 6100 ton

tohumun temizleme ve ilaçlaması yapılmıştır. Muhtelif onarımlar ihtiyacı gösteren çeşitli yerlerde yapılmıştır. 1000 baş sığırın tabii tohumlaması hayvancılığı destekleme fonundan 140 adet işletme kurulması ve kontrollü projesi gereğince Ocak 1988'den itibaren 41 adet proje hazırlanmış ve kontrolleri yapılmaktadır.

(NAD) Nadas alanlarının daraltılması projesi gereğince :

2.200.000 dekar alanda mercimek, 115.000 dekar alanda nohut ekimi gerçekleştirilmiştir. II. ürün projesi gereğince 500 dekar mısır, 140 bin dekar alanda susam, 300 bin dekar alanda diğer ürün ekimi gerçekleştirilmiştir.

4- Dış kaynaklı hayvancılık projesi :

Damızlık Nüve işletmelerinin kurulması ve kontrollü projesi gereğince 50 adet damızlık istenmiş olup, çalışmalar çiftçi bazında devam etmektedir.

5- Bitki Hastalık ve Zararlılarıyla Mücadele Projesi Gereği :

700 bin dekar sahada süne mücadelesi gerçekleştirildi. 11 dekar sahada yer aletleriyle mücadele gerçekleştirildi. 460 bin dekar sahada uçakla hortumlu böcek mücadelesi gerçekleştirildi. 1.180.000 dekar alanda Devlet Yardımı, 320 bin dekar alanda yönetimli çiftçi mücadelesi şeklinde tarla faresi mücadelesi gerçekleştirilmiştir. 900 ağaçta demonstrasyon gerçekleştirilmiştir. İl'de herhangi bir çekirge zararı görülmemesine rağmen, Şanlıurfa merkez kabul edilerek muhtelif bir çekirge saldırısına karşı 117 ton deltamotin UL V ilacı ihtiyatta bekletilmiştir.

6- Tarım İl Müdürlüğü, Çiftçi Eğitim ve Yayın Şubesinde :

Çiftçimize 81.ü mevsim olarak nitelenen kış aylarında traktör bakım ve kullanım kursları düzenlenmiş, bu kurslar Ceylanpınar ilçesinde düzenlenen iki kursta 67 çiftçi iştirak etmiş, Hilvan'da düzenlenen kursa 30 kişi iştirak etmiş olup, bunlardan 90 kişiye sertifika verilmiştir. Aynı kurs halen 30 kişinin katılımı ile Birecik ilçesinde devam etmektedir.

7- Proje ve İstatistik Şubesinde ilçeler ve merkez köylerde çiftçi istekleriyle ilgili anket çalışmaları yapılmış ve bu çalışmalar devam etmektedir. İlimizde üretimi çok olan buğday, mercimek, nohut ile ilgili maliyet anketleri yapılmıştır. K.K.D.F. yapılan süt ve besi projelerinin kontrolleri yapılmıştır.

8- Orman Köyleri ve Kooperatif Etüd Projesi Gereğince :

Hilvan'da hububat deposu, Akçakale'de 24 makinalı pamuk çirçir pres fabrikası, kooperatif etüdları yapılmıştır.

9 - Kontrol Şube Müdürlüğünce 1988 yılı içinde kontrolleri yapılan 11 adet un, 6 adet tohumluk, 103 adet yem deposu kontrol edilmiştir. Yem satışı için 5 adet ruhsat verilmiştir.

35 adet gazoz, 8 adet tuz, 2 adet mercimek, 41 adet bulgur 3 adet ekmek fabrikasından numune alımları ve kontrolleri yapılmıştır. Ayrıca yeme uygulanan sübvansiyon nedeniyle satılan yemlerin çok üreticiye gidip gitmediği, üretici başında yapılan kontrollerle tesbit edilmiş ve halen bu çalışmalar devam etmektedir.

**ŞANLIURFA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜNÜN PERSONEL DURUMU
(1988)**

<u>Mühendis</u>	<u>Veteriner</u>	<u>Ziraat Tek.</u>	<u>Tekniker</u>	<u>Hay.Sağ.Mem.</u>	<u>Memur</u>	<u>Sö.</u>
85	26	136	5	36	22	30

<u>Ev Eko.Tek.</u>	<u>Tek.Yrd.</u>	<u>Bekçi</u>	<u>Hizmetli</u>	<u>Da.İş.</u>	<u>Toplam</u>
21	17	2	9	44	442

ŞANLIURFA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ARAÇ DURUMU

<u>Taksi</u>	<u>Pikap</u>	<u>Jeep</u>	<u>Kamyon</u>	<u>Minübüs</u>	<u>Traktör</u>	<u>Selektör</u>	<u>Toplam</u>
27	14	6	1	1	1	5	55

TOPRAK MAHSÜLLERİ OFİSİ

Şanlıurfa Toprak Mahsülleri Ofisi, Bölgemizde istihsal edilen makarnalık, ekmeklik buğday, arpa ve mercimek alımları yapmaktadır.

Ofisin 38.000 ton dökme tahıl depolama kapasitesi yanı sıra, 36.000 ton kapalı depolama kapasitesi vardır.

Ayrıca, ilimizin Suruç, Akçakale, Ceylanpınar, Viranşehir, Bozova, Hilvan ve Siverek ilçelerinde de Toprak Mahsulleri Ofisi vardır.

Şanlıurfa Toprak Mahsülleri Ofisi'nin son iki yıllık alımları aşağıya çıkarılmıştır.

<u>Cinsi</u> :	<u>1987 (Ton)</u>	<u>1988 (Ton)</u>
Makarnalık Buğday	6.219	6.314
Ekmeklik Buğday	948	1.492
Arpa	967	12.521
Mercimek	590	168

Bunlar dışında diğer hububat alımları yapılmamıştır.

Şanlıurfa'nın 1988 yılı tahıl ekiliş alanı ve üretim miktarı

<u>Ürünün Cinsi</u> :	<u>Ekiliş Alanı (ha)</u>	<u>Üretim (Ton)</u>
Arpa	242.217	631.800
Buğday	329.098	685.336
K.Mercimek	225.357	290.169

Şanlıurfa'nın tahıl üretim miktarları gözönüne alındığında, ilde TMO alımlarının düşük bir düzeyde kaldığı görülmektedir.

Üreticilerin büyük bir bölümü ürünlerini ofis yerine buğday pazarına götürmekte ve ofis fiyatının altında tüccara satmak zorunda kalmaktadırlar. Buna neden olarak ürün taban fiyatlarının geç tesbit edilmesi ve tüccarın peşin alımları gösterilebilir.

TMO'nun peşin alımlara geçmesi ve ürün taban fiyatlarının hasad idrakinden önce tesbit edilmesi ofise götürülen ürün miktarını da arttıracaktır.

Geçtiğimiz buğday sezonlarında ekim aşamasında aşırı yağışların ekimi geciktirmesi, yağış ihtiyacı olan dönemlerde ise kuraklık tehlikesinin yaşanması, çiftçinin ek harcama yapmasına neden olmuştur. Şu halde ürün taban fiyatlarının belirlenmesinde maliyetleri olumsuz ve belirgin şekilde etkileyen bu faktörler gözönüne alınmalıdır. Zira, taban fiyatlarının tesbitinde ürün alımlarındaki yanlış uygulamalar üreticiler üzerinde olumsuzluklara neden olmakta ve tarımsal gelişmeyi engellemektedir.

1988 Yılı Destekleme Alım Fiyatları ve artış oranları

<u>Tahıl Cinsi</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>Artış Oranı %</u>
Anadolu Durum	186	340	82.2
Durum Buğdayı	179	325	81.5
Beyaz Sert	177	315	77.9
Anadolu Kır-Sert	174	312	79.3
Kırmızı Sert	167	312	86.8
Beyaz Yarı Sert	164	300	82.8
Kırmızı Yarı Sert	162	300	85.2
Beyaz Yumuşak	159	300	88.6
Arpa	139	252	81.3
Çavdar	134	250	86.3
Yulaf	139	250	79.8

ET ÜRETİMİ

=====

İlimizde, Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı, Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı, günde 80 baş büyük, 1000 baş küçük hayva kapasiteli bir Et Kombinası bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da bu müessese dışında kesim yapılan mezbaha yoktur

Şanlıurfa Et Kombinasında 1988 yılında kesimi yapılan hayvan sayısı ve bunlardan elde edilen et miktarları şöyledir.

	<u>Kesilen (Adet)</u>	<u>Elde edilen et miktarı (kg)</u>
Büyükbaş		
- Sığır	8.797	1.191.274
- Manda	3	526
- Deve	52	9.386

Küçükbaz		
- Koyun	48.959	871.388
- Kuzu	14.472	204.625
Genel Toplam	72.283	2.277.199

ORMANCILIK =====

Şanlıurfa ilimiz orman yönünden ülkemizin en fakir yöresidir. Burada tabii ormanlar yüzyıllar öncesi tahrip edilerek yok olduğundan bugünkü duruma gelmiş, şimdiye kadar ciddi bir şekilde ağaçlandırma çalışmaları yapılmamıştır.

İl sınırları içinde verimli koru ormanı bulunmayıp, Siverek ilçemizde az miktarda baltalık meşe ormanı mevcuttur. Bu nedenle, ilde kurulan Şanlıurfa Orman İşletme Şefliği çalışmalarını ağırlıklı olarak ağaçlandırmaya yönelik yoğunlaştırmıştır.

1964-1975 yılları arasında; hazırlanan bir ağaçlandırma raporuna dayanılarak 270 hektarlık bir saha başarılı bir şekilde ağaçlandırılmıştır. Yine 1972 yılında hazırlanan Gölpınar orman dışı ağaçlandırma projesi ile 337 hektar alan 1983 ve 1985 yılları arasında ağaçlandırılmıştır. Ayrıca DSİ ve Şanlıurfa Orman İşletme Şefliği ile Atatürk Barajı sol sahil ile sulama kanalı çıkış ağzında 700 hektar olarak hedeflenen ağaçlandırma projesinin 439 hektarı Atatürk Barajı sol sahilinde tamamlanmıştır. Kanal çıkış ağzındaki 261 hektarlık alan ise DSİ çalışmaları ile sürdürülmektedir. Böylece Şanlıurfa ilinde ağaçlandırılmış saha olarak 1049 hektar bulunmaktadır. 1156 hektar alanın ise yeni proje ile ağaçlandırılacağı yetkililerce ifade edilmektedir.

Şanlıurfa ilinde 2000 li yıllarda 3 milyon insanın yaşayacağı gözönüne alındığında büyük oranda ağaçlandırmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Burada Tarım Reformu çerçevesinde sulu sahadan % 5, su-suz sahadan IV-V ve VI. sınıf arazilerden olmak üzere %30 oranında bir sahanın orman tefriki ile yılda bir milyon metre küp yakacak(yahı kereste) 700 bin ster de yakacak odun ile lif-yonga odunu elde etmek mümkün olacaktır. Bu da yörede bugünkü değeri ile 250 milyar TL karşılığı bir katma değer demektir.

Böyle bir çalışmanın yanında DSİ'nin ana kanalları, tahliye ve yedek kanalları boyunca koruyucu orman şeritleri, Karayolları ve köy yolları boyunca da rüzgar perdesi kurularak, gerek tabii dengenin teessüsü, gerekse tarım alanlarının verimi yükseltilecek, çevre kirliliği ve rüzgar erezyonunun önlenmesi sağlanacaktır. Böylece gelecek yıllarda Şanlıurfamızın gelişmiş,mutlu insanların yaşayacağı bir belde haline dönüştürülmesi gerçekleştirilmiş olacaktır.

ŞANLIURFA İLİNDE NEDEN ORMAN TESİS EDİLMELİDİR

- 2030 yıllarında 3 milyon insanın yaşayacağı tahmin edilen Şanlıurfa ilinde endüstriyel odun hammaddesinin üretilmesi ile ucuza temini,

- Aşırı kentleşme neticesi oluşacak hava kirliliği ile etkin mücadelelenin ormanlaştırılarak verilmesiyle, kentlerin yaşanılır hale getirilmesi,

- Ağaçlandırma ve tesis edilen ormanlık alanlarda genellikle emek-yoğun işgücü çalışması yapıldığından geniş bir iş-işçi istihdamı oluşacağı,

- Kendini daima yenileyebilen enerji kaynaklarından olan dünyanın pili olarak tarif edilen ormanlardan sürekli yakacak ihtiyacı karşılanması,

- Kurulan Ormanların yöre halkına iyi bir yaşama ortamı hazırlayarak yöre halkının estetik, bedii ve turistik isteklerine hizmet vermesi,

- Tabii dengenin yörede teessüs ettirilerek tarım, sanayi ve sosyal faaliyetlerin uyum içinde olmasını sağlayarak, yöre halkının mutluluğu ve geleceklerinin garantisi için yeterli ormanlık alan tesisi zorunlu görülmektedir.

ŞANLIURFA'DA NEREDE NE KADAR ORMAN KURULMALIDIR ?

GAP ile tesis edilecek barajlar ve bunların sulama alanları içinde en büyük payı Şanlıurfa ilimiz almaktadır. Şanlıurfa'da :

- Şanlıurfa-Harran sulaması	142.000 Ha.
- Siverek-Hilvan Ovası sulaması	192.100 Ha.
- Bozova Ovası sulaması	55.300 Ha.
- Suruç-Baziki ovası sulaması	146.500 Ha.
- Ceylanpınar ovası sulaması	158.000 Ha.

olmak üzere toplam.....693.900 Ha. saha sulu tarıma açılacaktır.

693.900 hektar sulanabilir arazinin dağıtım ve tevzii işleminde en az % 5 olmak üzere orman kurulmak için tefrik edilmelidir. % 5 hesabıyla sulu alanda 34.700 ha. sahanın en küçük parçası 500 ha. dan az olmamak üzere orman kurulması için tesbit ve ayırınlar yapılmalıdır. Şanlıurfa ilinin genel sahası olan 2.168.176 Ha.dan sulana-

bilecek sahalara düştüğünde; 1.474.276 ha. saha sulanamayan ve halihazırda otlak ve tarım yapılan yerlerdir. Bu yerlerin de en az % 30'u orman kurmak üzere tefrik edilmelidir. Bu da 445.000 ha. olup, en küçük parçası 5000 hektardan az olmamalıdır. Bu takdirde il olarak Şanlıurfa'da orman varlığı ileri ülkeler seviyesine ulaşacaktır.

Sulu arazide 34.700 hektar sahanın orman tesis etmek üzere tahsis ile tarım ürünlerinde ve otlak alanlarının daralmasında herhangi bir azalmanın olmayacağı, hatta kavak gibi hızlı gelişen orman ağaçları ile orman kurulduğunda idare müddetinin yarı yaşına kadar fidan aralarında tarım yapıldığı da bilinmektedir. Ayrıca entansif bir şekilde sulanarak orman kurulacağından ağaç aralarındaki otlardan da yöre halkının istifade etmesi mümkün olacaktır.

Mevcut 22 bucak ve 724 köyün uygun olanlarında ve sulu şartlarda köy hükmi şahsiyetine orman kurulmak üzere arazi tahsis yapıp bu sahalarda köy adına devlet tarafından hızlı gelişen türlerden orman kurulmalıdır. Kurulacak bu ormanın köy adına işletilmesi ve gelirinin de köyün kültürel ve sosyal faaliyetlerinde kullanılması sağlanmalıdır. Böylece; buradan elde edilecek orman emvalinin ülke ihtiyacının bir kısmını karşılaması yanında köylülerin gelir ve kültür seviyesi de yükselmiş ve müreffeh bir toplumun oluşmasına katkıda bulunulmuş olacaktır.

Sulanamayan arazilerde ise ormana tahsis edilecek yerler için Şanlıurfa ilinin kuzey kesimindeki dağlık ve arızalı yerlerden IV-V ve VI.sınıf arazilerden tahsis yapılarak orman kurulması sağlanmalıdır. Susuz şartlarda 445.000 hektar arazi elbette küçük bir saha değildir. Ancak, şartlar gereği budur. Arazi tahsis devlete bir külfet getirmeyecektir. Zira bu alanların büyük bir kısmı hazine arazisidir. Tarım Reformu Kanunu gereğince hazineye ait arazilerle vatandaşlara ait araziler ve mer'alar ile çayırliklar yeniden düzenlenmektedir. Bu durum karşısında, hayvancılığın ahir hayvancılığına dönüştürülmesi sulu alanlarda yem bitkilerinin üretimi ile problemlerin büyük bir kısmı zaman içinde hallolacaktır. Orman kurulmasından sonra kuraklık yıllarında ormanlar yem deposu durumunda olup, ormanlarda otlama bu gibi hallerde kanunen yapılmaktadır. Yine ormanlarda bir kısım av hayvanları üretilecek, bunlardan elde edilen ürün yine insanların istifadesine sunulacaktır.

Susuz alanlarda ormana tahsis edilmesi gereken 445.000 ha. sahadan bir kısmı kamu kesimi dışındaki kesimlere özel orman kurmak üzere tahsis edilmesi de mümkündür. Devlet-millet işbirliği ile ileriki yıllarda bu konunun çözümleneceği inancındayız. Bu çalışmalar neticesinde ve 2030 yıllarında kerestelik olarak sanayiye odun hammadresi verilmesi imkan dahiline girecektir. Aksi halde, yine bu arazilerde başıboş hayvancılık, ıslah edilemeyen bir mer'a ve serbest otlatma hükmü sürecek, odun hammadresi açığı da günden güne büyüyecektir.

**ŞANLIURFA'DA BUGÜNE KADAR GERÇEKLEŞTİRİLEN AĞAÇLANDIRMA
FAALİYETLERİ**

Çalışmaların başlan ve bitiş tarihleri.	Faaliyetin		Ekilen ve dikilen türler	Başarı Durumu		
	Türü	Alanı Ha.		Tutma Oranı %	Saha Kapalılığı %	Ortalama Boy. (cm)
1964-1975	Ağaçlandırma raporu ile ağaçlandırılan	270	Kızılçam Fıstıkçamı Halepçamı P.Elderica Y.Akasya	70	40-70	60-700
1982-1985	Gölpınar Orman dışı ağaçlandır.	337	Kızılçam Sedir Muhtelif Yapraklılar	80	Henüz Kapalılık teşekkül etmemiş	40-100
1981-1985	Kanal çıkış ağzı (DSİ ile müşterek)	439	Kızılçam Servi Muhtelif Yapraklılar	60	"	50-120
1982	Ağaçlandırma Bayramında yapılan	3	Kızılçam	50	"	50-100
Yeni Proje 1988.....	Yeşilkuşak Ağaçlandırma Projesi	1156	Kızılçam Fıstıkçamı Halepçamı Muhtelif Yapraklılar	-	-	-
TOPLAM	-	2205	-	-	-	-

İMALAT SANAYİ

GENEL BİLGİLER

Şanlıurfa, sanayi kesimi yönünden Ülkemizin en az gelişmiş illeri arasında yer almaktadır.

287.417 olan il faal nüfusunda sanayi kesiminde çalışanların payı 19.436'dır. Bu rakam il faal nüfusunun % 6.8'ini oluşturmaktadır.

Şanlıurfa'da küçük sanayi işyerleri ve el sanatları öteden beri yaygındır. Ticaret kesimi sanayi kesiminden daha önemli yer tutmaktadır. Buradaki sanayi kuruluşları daha ziyade tarımsal girdileri değerlendiren imalethaneler yada küçük ve orta ölçekli fabrikalar olmuştur. İlde bu işletmeler dışında büyük sanayi olarak Devlete ait birer adet çimento, yem ve tarım alet ve makinaları fabrikası, özel sektör kuruluşu olarak da bir adet pamuk ipliği fabrikası bulunmaktadır.

Birecik ilçemizde öteden beri yapılan zeytincilik, burada sabun imalathanelerinin kurulmasına yol açmıştır. Ayrıca Birecik'te ilkel yöntemlerle çalışan zeytinyağı imalathaneleri, yarfıstığından gliserin, yağ ve sabun elde eden işletmelerde bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da sanayinin gelişmemesinde en büyük etken yöre halkının büyük işletmelere ve şirketleşmeye teşebbüs gücünün zayıf olmasıdır. Ancak, ilkel yöntemlerle üretim yapılan tarım kesimi, ilde hızla artan nüfusun geçim imkanlarını kısıtladığından, halkın son yıllarda sanayi yatırımlarına temayül ettiği görülmektedir.

Yöre halkının sanayi yatırımlarına olan temayülünde Odamızın ve İl Özel İdaresinin payı büyüktür. Şanlıurfa İl Özel İdaresi son yıllarda, un imalatı, yumurta ve et tavukçuluğu, mambaa suyu şişeleme pazarlama, teneke kutu imalatı, boru kanalet yapı elemanları konusunda ilde halka açık yatırımlara giderek sanayinin gelişmesi için Devlet öncülüğünde bulunmuştur.

A) ŞANLIURFA'DA ÇALIŞIR DURUMDA OLAN SANAYİ KURULUŞLARI

1- Şanlıurfa Çimento Fabrikası

- Kuruluş Yeri	: Bozova Yolu üzeri 16. km. Ş.urfa
- Üretime Başlama tarihi	: 1986
- Üretim Konusu	: Klinker ve çimento
- Üretim Kapasitesi ;	
a) Klinker	: 550.000 Ton/Yıl
b) Çimento	: 650.000 Ton/Yıl

- 1988 yılı üretimi;
 - a) Klinker : 400.000 Ton/Yıl
 - b) Çimento : 300.000 Ton/Yıl
- İstihdam Durumu ;
 - 657 Sayılı Kanuna tabi : 6
 - Sözleşmeli Personel : 36
 - Geçici işçi : 5
 - Kadrolu işçi : 254
 - Toplam : 301
- 1988 Yılı satış toplamı ;
 - a) Klinker satışı : 131.613 ton = 6.070.469.105.-TL
 - b) Çimento satışı : 298.020 ton = 16.856.468.784.-TL
- Hukuki Durumu : Kamu İktisadi teşekkülü

2- TZİK Şanlıurfa Tarım Alet ve Makinaları Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Mardin Yolu üzeri 8. Km.Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1978
- Üretim Konusu : Çeşitli Zirai Aletler
- Üretim Kapasitesi : 2000 adet/yıl
- 1988 Yılı üretimi ;

	İmal	Parça
2,5 tonluk su tankı	150 ad.	-
3 tonluk su tankı	100 ad.	100 Ad.lık
4 ton çift dingilli tank	-	100 " "
5'li traktör pulluğu	100 "	-
düz merdane	50 "	-
3 Ton damperli trayler	200 "	200 " "
Askılı kasa	300 "	-
9'lu Nizip tipi kültüvator	100 "	100 " "
20'li goble disk	100 "	-
500 Kgr. vinç	200 "	-

- İstihdam durumu : 84 işçi, 23 memur
- 1988 Yılı ciro su : 977.000.000.-TL
- Hukuki Durumu : Kamu İktisadi Teşekkülü

3- Yapağı Yıkama ve Yün İpliği Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Mardin Yolu üzeri 8.km.Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1980
- Üretim Konusu : Yıkama, iplik, boyama ve yün ip.
- Teorik kapasitesi : 264.000 kgr. staygarn
- 1988 yılı üretimi :
 - a) 2,5 numara staygarn : 29.333 kgr.
 - b) 5,5 " " : 38.285 "
 - c) 6 " " : 125.129 "
- İstihdam durumu : 26 memur 47 işçi
- Hukuki Durumu : Kamu İktisadi teşekkülü

4- Şanlıurfa Şarap Fabrikası

- Kuruluş yeri : sinekli mahallesi Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1971
- Üretim konusu : Suma
- Üretim kapasitesi : 4 milyon lt/yıl
- 1988 yılı üretimi : 3 milyon litre
- İstihdam durumu : 4 memur, 105 işçi
- Hukuki durumu : Kamu İktisadi Teşekkülü

5- Hilvan Yem Fabrikası

- Kuruluş yeri : Hilvan ilçesi Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1979
- Üretim konusu : karma yem üretimi
- Üretim kapasitesi : 8 h/ton
- Fiili kapasite : 3 h/ton
- 1988 yılı ciro su : 1.496.538.481.-TL
- İstihdam durumu : 11 memur, 31 işçi
- Hukuki durumu : Kamu İktisadi Teşekkülü

6- Şanlıurfa Et Kombinası

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 24.8.1968
- Üretim konusu : Et ve et mamülleri
- Günlük kesim kapasitesi : 80 baş sığır 800 baş koyun
- 1988 yılı fiili kapasitesi : günde 18 baş sığır
- 1988 yılı ciro su : 2.823.736.530.-TL
- İstihdam durumu : 37 memur, 130 işçi
- Hukuki durumu : Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı
Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı

7- Ön-Kar İnşaat Malzemeleri Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi

- Kuruluş yeri : Bozova yolu üzeri 14. km.Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1987
- Üretim konusu : Tuğla imalatı
- Üretim kapasitesi : 10.500.000 adet/yıl
- 1988 yılı üretimi : 1.005.000 adet
- 1988 yılı ciro su : 83.000.000.-TL
- İstihdam durumu : 32 kişi
- Hukuki statüsü : Ltd.Şti.

8- Yetkin Un Fabrikası

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1979
- Üretim konusu : Un imalatı
- Üretim kapasitesi : 17.640 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 5.932 ton
- İstihdam durumu : 26 kişi
- Hukuki statüsü : Kollektif şirket

9- Öz-Harran Un Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1983
- Üretim konusu : un üretimi
- Üretim kapasitesi : 17640 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 3.104 ton
- İstihdam durumu : 14 kişi
- Hukuki durumu : Kollektif şirket

10- Odabaşı Un Fabrikası

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1986
- Üretim konusu : un imalatı
- Üretim kapasitesi : 56.000 ton/yıl
- 1988 yılı fiili üretimi : 7.500 ton
- 1988 yılı cirosu : 1.871.010.033.-TL
- İstihdam durumu : 20 kişi
- Hukuki statüsü : A.Ş.

11- Birlik Un Fabrikası

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1963
- Üretim konusu : Un imalatı
- Üretim kapasitesi : 25.900 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 6.525 ton
- 1988 yılı cirosu : 1.218.936.000.-TL
- İstihdam durumu : 12 kişi
- Hukuki statüsü : Kollektif şirketi

12- Kasap Un Fabrikası

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1968
- Üretim konusu : un imalatı
- Üretim kapasitesi : 16.500 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 4.412 ton
- 1988 yılı cirosu : 1.157.775.350.-TL
- İstihdam durumu : 22 kişi
- Hukuki Statüsü : Kollektif şirket

13- URTÜDAS Urfa Tarım Ürünlerini Değerlendirme
Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi

- Kuruluş yeri : Akçakale yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1987
- Üretim konusu : un imalatı
- Üretim kapasitesi : 100 ton/gün
- 1988 yılı üretimi : 4.000 ton
- 1988 yılı cirosu : 1.200.078.274.-TL
- İstihdam durumu : 32 kişi (işçi ve pers.)
- Hukuki Statüsü : Şanlıurfa il özel idaresi ile Şanlıurfa beş ilçe belediyesinin iştiraki ile kurulmuş A.Ş.

14- UPİSAS Urfa Pamuk İpliği Sanayi A.Ş.

- Kuruluş Yeri : Mardin yolu üzeri 5. km.Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1975
- Üretim konusu : Pamuk ipliği
- Üretim kapasitesi : 3.895 ton/yıl
- 1988 yılı fiili üretimi : 3.557 ton/yıl
- İstihdam durumu : 403 kişi
- Hukuki Statüsü : çok ortaklı A.Ş.

15- Harran Tarım Ticaret ve Sanayi İşletmeleri A.Ş.

- Kuruluş yeri : Gaziantep yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1986
- Üretim konusu : presli pamuk
- Üretim kapasitesi : 10.000 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 2.000 ton/yıl
- İstihdam durumu : 9
- Hukuki statüsü : A.Ş.

16- Mercan Çırgır Prese Ticaret ve Sanayi Koll.Şti.

- Kuruluş yeri : Mardin yolu üzeri 4.km.Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1985
- Üretim konusu : presli pamuk
- Üretim kapasitesi : 3.000 ton/yıl
- İstihdam durumu : 21

İşletme sermaye yetersizliğinden yeterli üretim yapamamaktadır.

17- Harran Çırgır Prese Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.

- Kuruluş yeri : Akçakale
- Üretime başlama tarihi : 1988
- Üretim konusu : presli pamuk
- Üretim kapasitesi : 12.000 ton/yıl
- 1988 yılı üretimi : 6.000 ton
- İstihdam durumu : 25 kişi
- Hukuki Statüsü : ltd.şti.

18- Ağbulut Çırçır ve Prese Fab.

- Kuruluş yeri : Mardin yolu üzeri 6.km Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1980
- Üretim konusu : presli pamuk
- üretim kapasitesi : 150 ton/ay
- İstihdam durumu : Yok
- Hukuki statüsü : Koll.Şti.

İşletme 1981 yılından beri faaliyetini durdurmuştur.

19- Yeni Güneygaz LPG Dolum Tevzii Ticaret ve Sanayi A.Ş.

- Kuruluş yeri : Gaziantep Yolu üzeri Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 10.10.1988
- Üretim konusu : LPG dolum ve tevzii
- Teorik kapasitesi : 35.100 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 10.000 ton/yıl
- 1988 yılı cirosu : 553.179.913.-TL
- İstihdam durumu : 35 kişi
- Hukuki Statüsü : Anonim şirket

20- Sivtensan Siverek Teneke Sanayi

- Kuruluş yeri : Siverek ilçesi Ş.urfa
- Üretime başlama tarihi : 1988
- Üretim konusu : çeşitli ebatlı teneke kutu
- üretim kapasitesi : 600 bin adet/yıl muhtelif
- 1988 yılı üretimi : 16.570 adet muhtelif
- 1988 yılı cirosu : 373.662.246.-TL
- İstihdam durumu : 16 kişi
- Hukuki statüsü : % 65 Ş.urfa İl Özel İdaresi, % 4 Siverek Belediyesi, % 31 sivil ortaklıkla kurulmuş A.Ş.

Şirket 1988 yılı sonuna doğru işletmeye açılmış olup, gösterilen 1988 yılı üretimi deneme üretimidir. 1989 yılında günde 2.000 adet kapasite ile üretime geçmiştir.

21- Karacadağ Memba Suları Şişeleme Pazarlama İth.İhr.A.Ş.

- Kuruluş yeri : Karacadağ Güllüce köyü-Siverek
- Üretime başlama tarihi : 1989
- Üretim konusu : Kaynak suyu dağıtımı
- Üretim kapasitesi : 20.000 ton/gün
- Fiili kapasitesi : şirket 1989 yılı haziran ayına kadar deneme üretiminde bulunmaktaydı, poşetleme makinelerinin faaliyete geçmesiyle tam üretime başlayacağı yetkililerin ce ifade edilmektedir.
- 1988 yılı cirosu : 348.059.495.-TL
- İstihdam durumu : 4 kişi
- Hukuki statüsü : A.Ş. Şirket Şanlıurfa İl Özel İdare Müdürlüğü, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, Şanlıurfa Belediyesi ve sivil vatandaşların iştiraki ile kurulmuştur.

B) ŞANLIURFA'DA YATIRIM ALANLARININ DESTEKLENMESİ

Çok yönlü ve entegre bir proje olan GAP'ın devreye girmesiyle, ilimizde zirai üretimi kısıtlayıcı en önemli faktör olan suyun bilgisi ve zirai teknolojiye uygun olarak kullanılmasıyla; mevcut ürün değeri değişecek, yeni ürünler devreye girecektir. Bölgede meydana gelmesi muhtemel üretim artışıların değerlendirilmesinde, tarıma dayalı sanayi tesislerinin kurulması büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında, mevcut sanayi tesislerinin ölçeklerinin genişletilmesi de gözönünde bulundurulması gereken diğer bir önemli konudur. Dolayısıyla Şanlıurfamız tarıma dayalı sanayi yatırımları açısından istikbal vaat etmektedir. Bu halde, özellikle tarıma dayalı sanayilerin şimdiden ön hazırlık ve kuruluş yeri çalışmaları yapılmalıdır. Sulu tarıma geçişle birlikte, pamuk, tütün, pancar, yağlı tohumlar, pirinç, sebze ve meyvede ortaya çıkacak artışlar için, dokuma, şeker, yağ, konserve, yem, ambalaj, paketleme alanlarındaki sanayi dallarının şimdiden hazırlanması ve özel sektörün teşvik edilmesi gereklidir. Bu arada teşvik tedbirlerinin gözden geçirilmesi ve bölge için cazip ve iyileştirici uygulamalar getirilmesi zorunlu olmaktadır. Bölgede yapılacak cazip uygulamalar ekonomik gelişmemizin yeni bir dönüm noktası olacaktır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın ve kültürel değişimin sağlanmasında, ülkenin her çeşit kaynak ve imkanlarının harekete geçirilmesi ve en iyi bir şekilde kullanılması esastır. Ülkemizde bölgeler itibarıyla dengeli gelişme, bilhassa özel sektörü yönlendirme ve geliştirmede devlet desteği önemli rol oynamaktadır. Ancak bu durum bölgemiz için tatminkar bir gelişme gösterdiği söylenemez.

Bu bakımdan bölgenin ekonomik yapısı ele alınarak, hedefler doğrultusunda GAP'ın ihtiyaçlarından doğacak yatırımların tesbit edilmesi, özel teşebbüs yatırımlarının bölgeye çekilmesi ve bunun için gerekli imkan ve teşvik unsurlarının gözden geçirilmesi lazımdır. Devlet yönlendirici ve denetleyici fonksiyonlarını istikrarlı bir biçimde devreye sokarak bu konuda yeteri önemi göstermeli ve ağırlığını hissettirmelidir.

C) ÖNCELİKLİ YATIRIM ALANLARI

Şanlıurfa'mızın sahip olduğu hammadde durumu, işgücü ve sermaye talebi yanında, ürünlerin komşu islam ülkelerine ihracat potansiyeli de gözönüne alındığında, aşağıda belirtilen sektörlerle yapılacak yatırımların ilk aşamalarda verimli ve kârlı yatırımlar olacağı tahmin edilmektedir.

a) Tarıma Dayalı Sanayi

1) Buğdayla ilgili sanayi

- Un
- Makarna
- Bisküvi

- 2) Pamukla İlgili Sanayi
 - Çirçir
 - Pamuk İpliği
 - Pamuklu dokuma
 - Ham Petrol
 - Giyim
- 3) Yağlı Tohumlarla İlgili Sanayi
 - Rafine Yağ
 - Margarin
- 4) Baklagiller İşleme Sanayi
- 5) Meyve ve Sebzelerle ilgili Sanayi
 - Konserve
 - Meyve Suyu
 - Antepfıstığı İşleme
- 6) Hayvan Ürünleri ile İlgili Sanayi
 - Entegre Et ve Mamülleri
 - Entegre Süt ve Mamülleri
 - Modern Tavuk Kombinasi
- b) Tarıma Dayalı Diğer Sanayiler (Uzun Vadede GAP ve Türkiye Geneli)
 - Suni Tatlandırıcılar (İzoglukoz ve Laevo Şekerleri)
 - Etilalkol Üretimi
 - Kağıt ve Tekstil Sanayiinde kullanılacak nişasta üretimi
 - İlaç (Karbon Kaynağı, ilaç Dolgu Maddesi, Antibiyotikler, Hormonlar, Vitaminler, Tıbbi Alkol v.b)
- c) Zirai Girdilerle İlgili Sanayi
 - Yem
 - Gübre
 - Tarım Alet ve Makinaları (Öncelikle Sulama Alet-Ekipmanı v.d)
 - Seracılıkla ilgili Malzeme imalatı
 - Zirai Mücadele İlacı
- d) İnşaat Sektörü
 - Tuğla ve Kiremit
 - Mermer İşletmeciliği
 - Urfa Taşı Yapı Elemanları
 - Beton Direk, Kanal Kanalet v.b.
- e) Paketleme ve Ambalaj Sanayi
- f) Yatırım Yapılabilecek Diğer Alanlar
 - Halıcılık, Muhafaza ve Depolama, Soğuk Hava Depoları, Tarla artıklarının Değerlendirilmesi, Dikenli Tel Üretimi.

ŞANLIURFA'DA KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İMALATHANELER

1985 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımında, Şanlıurfa'da 1579 adet küçük ve orta ölçekli imalathane tesbit edilmiştir. Bu imalathaneler ilde sermaye birikimi düşük olduğundan daha çok mahalli ihtiyaçları karşılayan, 2-3 işçi çalıştırın perakendeci işletmelerden oluşmaktadır. Bunun yanında, ilde bulgur üretimi yapan orta ölçekli imalathanelerde bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da faaliyet gösteren orta ölçekli bulgur imalathanelerinin teorik ve fiili kapasiteleri aşağıda gösterilmiştir.

1- Önder Bulgur Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Akçakale Yolu üzeri Şanlıurfa
- Üretime başlama tar. : 1960
- Teorik kapasitesi : 750 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 500 ton/yıl

2- Işık Bulgur Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Akçakale Yolu üzeri Şanlıurfa
- Üretime başlama tar. : 1965
- Teorik Kapasitesi : 500 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 500 ton/yıl

3- Gülle Bulgur Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Akçakale Yolu üzeri Şanlıurfa
- Üretime Başlama tar. : 1979
- Teorik Kapasitesi : 750 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 500 ton/yıl

4- Binici Bulgur Fabrikası

- Kuruluş Yeri : Akçakale Yolu Üzeri Şanlıurfa
- Üretime başlama tar. : 1968
- Teorik Kapasitesi : 400 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 200 ton/yıl

5- Mevlüt Köse Bulgur Fab.

- Kuruluş Yeri : Akçakale Yolu Üzeri Şanlıurfa
- Üretime Başlama Tar. : 1986
- Teorik Kapasitesi : 100 Ton/yıl
- Fiili Kapasitesi : 100 ton/yıl

6- Işık Mercimek Fab.

- Kuruluş Yeri : Buğday Pazarı Arkası Ş. urfa
- Teorik kapasitesi : 4550 ton/yıl
- Fiili kapasitesi : 1000 ton/yıl

ŞANLIURFA'DA KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN SORUNLARI VE BU SORUNLARIN ÇÖZÜM İLE İSTİHDAMA YAPACAĞI ETKİLER

a) Şanlıurfa'da küçük sanayi işletmelerinin en önemli sorunlarından biri, plansız ve programsız temin edilen makine ve ekipman varlığından meydana gelen ATIL KAPASİTE'dir.

Küçük sanayi işletmeleri, genellikle iş hayatına küçük yaşta çıarak olarak başlayıp, daha sonra kalfa olan ve usta olduğu zaman da çalıştığı işyerinden ayrılıp kendi atölyesini açan küçük sanayicilerin oluşturduğu işletmelerden meydana gelmektedir.

Dolayısıyla her yeni açılan işyerinde, iş sahibi, yetiştirdiği meslek dalında bulunan tezgah, makine ve ekipmanı, ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın ve sağlıklı bir şekilde araştırma yapmadan işletmeye almakta, sonuçta ise atıl bir kapasitenin doğmasına sebep olmaktadır. Bu durum başlangıçta pek büyük bir sorun değilmiş gibi gözükmektedir. Halbuki, makine ve ekipmanların kapasite kullanım oranları % 30'un çok altında bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde makineler için günlük çalışma saati ortalama 20 saat civarında iken, Bölgemizdeki küçük ünitelerde en iyimser tahminle tatminkar kabul edilen iş seviyesinde dahi 7-8 saat civarındadır. Pek tabiidir ki düşük kapasite ile çalışma, maliyetlerin ve satış fiyatının yüksek olmasına sebep olmakta, bu durum ise, küçük sanayicinin istikrarlı bir şekilde verimli çalışmasına engel teşkil etmektedir.

Bu sorunun çözümü, küçük sanayicilerin bölgede yokluğu hissedilen ve ihtiyaç duyulan makine ve ekipmanları, işletmelerine dahil edilerek tam kapasite ile çalışmasının ve seri üretime geçmelerini temin etmekle giderilir. Dolayısıyla verimli çalışan küçük işletmeleri istihdama katkısının olumlu olacağı aşikârdır.

b) Küçük işletmelerin çoğu tamirat ve yenileme işleri ile uğraştıklarından iş hayatının gerektirdiği şekilde eleman istihdam edememektedirler. Genellikle çıarak-kalfa ve usta, hiyerarşik şekilde işyerlerinde eleman çalıştırmaktadırlar. Ustalık vasfını kazanan eleman da yetiştirdiği işletmede uzun süreli çalışmayı düşünmeyip yeni bir işyeri açmak imkanlarını araştırmaktadır. Bu durum ise, hem eski ve hem de yeni atölyede bilgi ve beceri birikimi olmasını ve düzenli organizasyonu engelleyerek diğer birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Küçük işletmelerin müesseseleşmesini temin edici teşvik ve desteklerle bu soruna çözüm getirilmelidir.

c) Küçük işletmelerin en büyük eksikliklerinde biri de yeterli pazarlama bilgisine ve imkanına sahip olmamaları ve işyerlerinde düzenli bir pazarlama organizasyonu kuramamaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Küçük işletmelerin büyük bir bölümü siparişe dayalı çalışır. Bunun için işletmelerin sürekli bir üretim ve satış programları bulmamaktadır. Ancak yine de atölyelerinin tanıtımı ve reklamların yapı-

masına yönelik faaliyetler, kısmende olsa iş hacimlerinin ve dolayısıyla istihdam imkanlarının artmasına olumlu yönde etki edebilir.

Seri üretim programı olan işletmelerde de pazarlama eksikliği belirgin bir şekilde kendini hissettirmektedir. Bilindiği gibi en iyi tanıtım reklâm ve satış ağını ihtiva eden pazarlama organizasyonu, bilgi ve yeterli bir mali potansiyel gerektirir. Zaten yeterli mali imkana sahip olmayan küçük sanayicilerin bu harcamaların gerekliliğine inandırılabilmesi ve yapması zorluklar arz etmektedir.

Küçük sanayicilerin pazarlamadan doğan sorunları, sürekli eğitim ve danışmanlık yapılmasının yanı sıra, kendi aralarında kuracakları kooperatifler veya Devlet tarafından desteklenen pazarlama birimlerinden önemli ölçüde istifade ettirilmeleri sureti ile çözümlenebilir.

d) Küçük sanayi işletmelerinin bir diğer sorunu da, günün şartlarına uygun, kısmende olsa modern işletmecilik koşullarının uygulandığı yönetim uygulamasının olmayışdır. Küçük ünitelerde işyeri sahibi, işletmenin beyni durumundadır. Piyasa araştırması ve malzeme temininden, iş planlanması ve organizasyonuna kadar, hatta satış işlemlerinin yürütülmesine kadar faaliyetlerin bir çoğu atölye sahibi tarafından yürütülür. Atölye sahibi zor sayılabilecek işleri, gerektiğinde bizzat tezgahın başına geçerek kendisi yapar. İlk bakışta bu özellikler bir avantaj gibi görünse de, her biri birer uzmanlık konusu olan bu işlerin bir kişi tarafından yeterli şekilde yapılması mümkün değildir. İş sahibinin mutlaka işin her aşamasında olması gerekmez. Yetki ve sorumlulukların dağıtılıp paylaştırıldığı yönetim organizasyon planlarının, küçük işletmelerde tedricen devreye sokulması ile sağlıklı bir çözüm getirilerek kurumsal bir yapıya da kavuşmaları sağlanmış olur.

e) Finansman Sorunu : Küçük işletmelerle ilgili yukarıda izah edilmeye çalışılan teknik sorunlardan başka, ikinci plânda küçük işletmelerin finansman darboğazı içinde oldukları gözlenmektedir. Ancak bu işletmelerin uygun makina ekipman seçimi, istihdam yönetim ve üretim politikaları, pazarlama sorunları çözümlenmedikçe, bugünkü cari faiz hadlerine bağlı olarak kendilerine temin edilecek parasal kaynakları da verimli ve uygun şekilde kullanabileceklerini söyleyebilmek pek mümkün görülmemektedir. Ancak özellikle işletme sermayesi yetersizliği birçok küçük işletmeyi zor durumda bırakmaktadır. Her işletmenin bünyesine uygun yeterli hammadde, işletme malzemesi ve mamul madde stoku belirli bir parasal kaynağı gerektirmektedir.

Teknolojik yenilikler ve istihdam açısından küçük sanayi işletmelerinin girişimleri nelerdir. Neler olmalıdır ?

Bilindiği üzere teknolojik yenilikler bütün dünyada da büyük kuruluşların bünyesinde veya müstakilen çalışan araştırma ve geliştirme merkezlerince yürütülmektedir. Dolayısıyla küçük işletmelerin teknolojik araştırmalarına parasal kaynak ve zaman ayırmaları ne rantabldır

ve ne de mümkündür. Ancak geçerliliği kabûl görmüş ve uygulanmakta olan yeni teknolojilerin küçük işletmelerce de benimsenip uygulamaya konmasının elbetteki büyük faydaları olacaktır.

Bu işletmelerin yukarıda izaha çalışılan sorunları giderilmekçe, yeni küçük fakat modern işletmeler hüviyetine kavuşmadıkça teknolojik yenilikleri bünyelerine adapte etmeleri kolay değildir. Çünkü teknolojik yeniliği uygulamaya koyacak olan, yeterli teknik bilgi ve tecrübeye sahip yetişmiş teknik elemanlardır. fakat yine de kısıtlı imkanlarda olsa bir çok küçük sanayicinin işyerinde bir yenilik getirme veya üretimini daha kaliteli hale sokarak maliyetlerini düşürme gayret ve çabası içinde oldukları gözlenmektedir. Bu ise sevindirici bir olaydır.

Diğer taraftan istihdam arttırılması açısından, özellikle gelişmekte olan ülkelere bakıldığında, emek yoğun teknolojilerinin teşvik edilmekte olduğu görülmektedir. Kanaatimizce bu teşvik, uygun bir istihdam politikası değildir. Kısa dönemde yararlı imiş gibi gözüktüyorsa da uzun dönemde başarısız kalmaya mahkumdur. Çünkü sürekli ve tam istihdam, sermaye yoğun yeni teknolojilerin hakim olduğu işletmelerin günün koşullarına uygun olarak büyümesi ile kabildir. Emek yoğun yatırım ve üretimler emeğin değerli olduğu ve özellikle tercih edildiği küçük iş kollarında teşvik edilmelidir. (el sanatları ve turistik eşya yapımıcılığı gibi.)

İstihdam Oluşturulmasında Küçük Sanayi Sektörünün Rolü Ne Olmalıdır ?

Küçük sanayi işletmeleri istihdam şekli yönüyle üretken kuruluşlar olup, yeni işyerlerinin açılışında en büyük kaynağı oluşturmak-tadırlar. Bu, haliyle istihdam oluşturulmasında direkt olarak önemli faydalar sağlamaktadır. Küçük sanayi ünitelerinin istihdama bir de indirekt katkısı bulunmaktadır. Büyük sanayi kuruluşlarının devamlılığı ancak küçük sanayi işletmelerinden oluşan yan sanayinin mevcudiyetiyle kabildir. Küçük sanayi işletmelerinin yoğun olduğu ve çeşitlilik gösterdiği bölgeler, müteşebbisleri yeni bir işyeri açmaya ve yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Çünkü üretmeyi veya yapmayı düşündüğü belli bir malın veya işin bir kısmını, ara parça veya operasyonlarına diğer firmalarda fason olarak yaptırmayı müteşebbisler için itici güç olmaktadır. Dolayısıyla küçük sanayi ünitelerinin yoğun ve gelişmiş olduğu bölgeler istihdam açısından önemli rol oynamaktadır.

Mahalli İstihdam İmkanlarının Arttırılması Hususunda Mevcut Kaynaklarımız neleridir?

İstihdam imkanlarının arttırılmasında önemli olan husus mevcut kaynak ve imkanları en iyi şekilde kullanabilmeye bağlıdır. Bunun içi de yukarıda(a)şıkında önemli sorun olarak izaha çalıştığımız küçük sanayi ünitelerindeki atıl kapasitenin en optimal şekilde değerlendirilmesi gerekir.

Bilindiği üzere, istihdamın arttırılmasında önemli hususlardan biri de, gerek büyük ve gerekse küçük ölçekli rantabl yatırımların plânlanıp teşvik edilerek gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Ayrıca, son yıllarda ülkemizde yaygın olarak yürütülmekte olan beceri kazandırma kurslarının, kursa katılıp başarı ile bitiren kişilerin gerek kendi işyerlerini kurma, gerekse de iş bulabilme yönünden istihdama olumlu katkıları olduğu inancındayız.

Bölgemiz için GAP'ın yeni işyerlerinin açılarak istihdama yapacağı çok büyük olumlu etkileri ile itici güç olacağı aşîkârdır.

Küçük Sanayi İşletmelerinin İstihdam Girişimleri ve Bu Konudaki Sorunları :

Küçük sanayi işletmelerinin çözülecek her sorunu istihdama katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla, özellikle istihdam arttırılması için küçük işletmelerin girişimleri söz konusu değildir. Verimli ve rantabl çalışmanın ürünü olarak istihdam arttırılması kendiliğinden gelir. Diğer taraftan küçük sanayi ünitelerinin vasıfsız işgücü eğiterek iş sahibi olmaları yönünden yararlı fonksiyonları bulunmaktadır.

Bu konuda karşılaşılan başlıca sorunlar ise, bazı hallerde aranan vasıflı yetişmiş işgücünü bulmakta çekilen zorluklardır. Küçük sanayi işletmeleri geliştikçe, daha kalifiye ve uzmanlaşmış işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

İ N Ş A A T

=====

Ekonomide son iki yıl içinde yaşanan durgunluk , tüm ülkede olduğu gibi ilimizde de inşaat sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir.

Sözkonusu durgunluğun nedenleri arasında başta talep azalması olmak üzere, maliyet girdilerinin oldukça yükselmesi konusu ve diğer sosyal nedenler gösterilebilir.

Genel olarak arz talep dengesine dayalı bir iş kolu olan inşaat sektöründe alım gücü oldukça düşmüş, dolayısıyla bu durum alıcıya yansıdığından konut edinme olayında bir tıkanma başgöstermiştir. Bugünkü şartlarda herkesin konut edinebilmesi oldukça zorlaşmıştır.

Kamu ve özel sektör fabrikalarının birbiri ardına yaptığı zam- lar, ilimizde inşaat yatırımlarının yavaşlamasına yol açmıştır. Mevdu- at faizlerindeki tırmanışlara paralel olarak % 130 lara kadar çıkan kredi faizleri piyasadaki durgunluğu daha da pekiştirmiştir. Bu durum bir çok müteahhitlerimizin taahhütlerini yerine getirmede zorluk çeke- rek küçülme yoluna gitmelerine neden olmuştur.

1988 Yılında piyasayı olumsuz yönde etkileyen nakit sıkıntısı doğal olarak inşaat sektörünü de etkilemiştir. İşler durma noktasına gelmiş, müteahhitlerimiz yeni projelere girmekten çekinerek, başlat- tıkları inşaatları bitirmeye yönelmişlerdir.

Sözkonusu durgunluğu ortadan kaldırabilmek ve sektörün canlan- dırılabilmesini sağlamak için;

- Alıcıların bankalar kanalıyla ve devletçe desteklenmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca devletin konut maliyetlerindeki artışları aşı- ğıya çekerek önleme yoluna gitmesi gerekir.

- Konut kredileri yeterli ve düzenli duruma getirilmeli, sektö- rdeki alım gücünün en aza indirgenmesi için, gerekli önlemler alınmalı ve bu alanda teşvikler uygulanmalıdır.

- İnşaatçı firmalara destek sağlanması için devlet tarafından alt yapısı hazırlanmış arsalar sağlanarak arsa konusunda rahatlatıcı ortamlar oluşturulmalıdır.

- Birim fiyatlarında denge sağlanmalıdır. Her yılın belirli zamanlarında belirlenen birim fiyatlarının da inşaat sektörü üzerin- de olumsuz etkileri olmaktadır. Yılbaşlarında belirlenen birim fiyat- ları yıl ortalarında ve sonlarında tamamen yetersiz kalmakta, ortaya çıkan fiyat farkları, demir, çimento ve akaryakıt gibi kalemlere ödenmektedir. Ancak peşin fiyatlar ve piyasa fiyatları arasında olu- şan farklar, inşaat firmaları bünyesinden karşılanması zorunluluğunu doğurmaktadır. Ayrıca kereste gibi önemli girdi kalemlerinin farkı

Ekonoik kapsamı içerisine alınmaması, inşaatı firmalarımızı işletme verimliliği açısından olumsuz olarak etkilemektedir. Bu bakımdan, piyasamızın sağlıklı çalışma koşullarına kavuşturulabilmesi için, öncelikle fiyat istikrarı ve denetimi sağlanmalıdır. Değişik tarihlerde geçitli oranlarda zam yapılmasının yerine, fiyatların belirli zamanlarda arttırılması, inşaat sektörünü bulunduğu zor durumdan kurtarma yönünde önemli gelişmeler sağlayacaktır.

Anlatılan tüm bu sorunların önlenebilmesi ve taleplerin hareketlendirilerek inşaat sektörünün bulunduğu zor durumdan kurtarılabilmesi için maliyet fiyatlarının mutlaka dūřürölmesi ve birim fiyatlarındaki dengenin sağlanması zorunludur.

GAP'la oluşacak nüfus patlamasına paralel olarak, gelişen Şanlıurfa'nın uydu kentlere ihtiyaı olacaktır. Bu açıdan büyük projelerin uygulama aşamasına geldiği kanısındayız. Belediye ve büyük inşaat şirketlerinin ortak komisyonu ile alt yapısı hazırlanacak yeni arsalar üretilmesi ve bu yolla maliyetlerin aşağıya çekilerek büyük mahalle ve uydu kentlerin kurulması yoluna gidilmesi gerekmektedir. Ayrıca Enlak Bankası ve Belediyenin işbirliği büyük yararlar sağlayacaktır.

ELEKTRİK ENERJİSİ

1- Köy Elektrifikasyonu :

31.12.1988 tarihi itibarıyla ilimizin 744 kövünden 734'ü elektrige kavuşmuştur.

2- Elektrik Tüketimi :

a) Abone Sayısı : 31.12.1988 tarihi itibarıyla TEK Şanlıurfa İl İşletme Müdürlüğü bünyesinde 92.658 abone bulunmaktadır. Bu abonelerin konularına göre dağılımı şöyledir.

1. Mesken	:	74.010
2. Ticari	:	10.635
3. Sanayi	:	2.577
4. Şantiye	:	372
5. Resmi Daire	:	939
6. Hayır Kurumları	:	165
7. Köy Enerji	:	3.960
T o p l a m	:	92.658

Tek il işletme Müdürlüğü abone mevcudunun % 79.8'i mesken, % 11.4'ü ticarethane, % 2.7'si sanayi, % 4.2'si köy enerji, geriye kalan % 1.6'sı ise şantiye, resmi daire, hayır kurumları ve diğer abonelerdir.

b) Abone Mevcudunun Yerlerine ve Konularına Göre Dağılımı :

<u>İlçe Adı</u>	<u>Mesken</u>	<u>Ticari</u>	<u>Sanayi</u>	<u>Şant.</u>	<u>Resmi Daire</u>	<u>Hayır Kur.</u>	<u>Köy. Ener.</u>	<u>Toplam</u>
Merkez	38.807	5.163	1.393	243	460	72	641	46.779
Akçakale	1.719	220	58	12	39	4	750	2.802
Birecik	6.177	933	454	20	40	15	888	8.527
Bozova	1.290	219	46	15	23	5	40	1.638
Hilvan	1.712	118	55	7	32	3	53	1.980
Halfeti	618	40	7	8	33	7	701	1.414
C.Panar	4.063	412	39	5	78	4	71	4.672
V.Şehir	5.300	1.200	17	12	65	7	200	6.801
Suruş	5.430	1.049	227	22	61	33	100	6.922
Siverek	8.384	1.273	272	25	101	12	516	10.583
Ayran	510	8	9	3	7	3	-	540
Toplam	74.010	10.635	2.577	372	939	165	3.960	92.658

c) 1988 Yılında Tüketilen Enerji :

Şanlıurfa'da 1988 yılında tüm abonelerde 339.984.185 Kwh elektrik enerjisi tüketilmiştir. Tüketilen enerjinin yerlerine ve konularına göre dağılımı şöyledir.

Sınıfı	Şanlıurfa	Akçakale	Birecik	Bozova	C.Pınar	Halfeti	Hilvan	Siverek	Suruç	V.Şehir	Toplam
Mesken	46778713	1148214	4329310	692621	1986503	1121190	318290	4149260	3064260	2352980	66441341
Ticaretha.	5696364	67461	495712	64657	126631	49050	83125	509680	430550	311120	7834350
Resmi Dair.	2836409	518167	311840	243513	123335	54980	178497	639370	720050	266700	6398366
Kit'ler	50011114	-	-	-	-	-	-	79120	-	-	50090234
Belediyeler	3051830	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3051830
Hay.Kurum.	51784	3330	44000	9000	-	-	-	-	-	-	108114
K.Sanayi	15808180	112623	1048833	42948	229650	333980	272280	332450	661960	266500	19159404
B.Sanayi	-	-	-	-	-	-	230360	-	-	-	230360
Köyler	30090680	539045	-	-	-	-	-	-	-	-	30629725
Tar.Sulama	72798226	81631	-	-	112310	-	91150	-	104400	-	73187717
Şan.İnşaat	82398403	11240	2260	6770	2446	430	4780	-	45150	-	82471479
Kampanyalar	-	393	-	-	-	-	-	-	-	1110	1503
Personel	281673	6039	1960	3830	26220	6620	4290	20320	23000	5310	379762
TOPLAM :	309803376	2438143	6733915	1068344	2607595	1566250	1682772	5730700	5049370	3203720	339984185

Tüketilen enerjinin % 24.25'i şantiye ve inşaat, % 21.52'si tarımsal sulamada, % 19.54'ü meskenlerde, % 14.73'ü Kamu İktisadi Kuruluşlarında, % 9'u köylerde, % 5.70'i sanayide, % 2.39'u ticarethanelerde, % 1.88'i Resmi Dairelerde % 0.89'u ise Belediyelerce tüketilmiştir.

BÖLÜM – VI
SERBEST MESLEK VE HİZMETLER SEKTÖRÜ

SERBEST MESLEK VE HİZMETLER

GENEL BİLGİLER :

Bu bölümde Şanlıurfa'nın ekonomik yapısı içinde önemli bir yeri olan "Serbest Meslek ve Hizmetler Sektörü" hakkında bilgiler verilecektir.

Şanlıurfa'da serbest meslek ve hizmetler kesimi, ilde ekonomik faaliyetler içinde, elde edilen katma değer yönünden Tarım, İnşaat ve Ulaştırma Sektöründen sonra 4'ncü sırada gelmektedir.

1985 genel sayımlarında Şanlıurfamızda bu sektörde 57.163 kişinin çalıştığı belirlenmiştir. Bu sayı 287.417 olan il faal nüfusunun % 19.9'unu teşkil etmektedir. Ancak bu kesimde çalışan nüfusun büyük bölümünü Kamu hizmetlerinde çalışanlar oluşturduğundan, ilde içticarette çalışanların sayısı azdır.

İÇ TİCARET :

Şanlıurfa'da, sermaye birikimi düşük olduğundan iç ticarete çalışan kuruluşların büyük bir bölümü daha çok yerel gereksinimleri karşılayan perakendeci küçük işletmelerdir.

İlde belediye teşkilatı olan yerleşim merkezlerinde 971'i toptan, 13.354'ü ise perakendeci olmak üzere toplam 14.325 ticari işyeri bulunmaktadır. İlde Ticaret Borsası, Sebze Hali, Buğday Pazarı, Şıra Pazarı, Ayrıca yöre ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli giyim eşyası satılan Sipahi Pazarı vardır.

Şanlıurfa'da ticarete konu olan başlıca mallar, tarım ürünleri ve geleneksel el sanatları ürünleridir. İl dışına, buğday, arpa, yulaf, mercimek, nohut, Şanlıurfa fıstığı, zeytin, canlı hayvan, tereyağı, yapağı, hamderi ve Şanlıurfa peyniri satılır. Doğu Anadolu'dan gelen toptancı tüccarlar, kürk, keçe, yağ şirketlerinin temsilcileri ise özellikle Siverek ilçemizde üretilen çiçek kolkulu Şanlıurfa yağı toplarlar.

İlçelerden Suruç ve Birecik daha çok Gaziantep'le, Viranşehir ve Siverek ise Mardin illeri ile ticari ilişki içindedirler.

Sanayi yönünden geri kalmış Şanlıurfa'nın dayanıklı tüketim malları ihtiyacı tamamen diğer illerden karşılanmaktadır.

İlde yıllardan beri eksikliği hissedilen Ticaret Borsası 1988 yılında kurulmuştur.

1- İşyeri Sayısı :

Şanlıurfa'da Belediye teşkilatı olan yerleşim merkezlerinde toplam 14.325 ticari işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin 971'i toptan, 13.354'ü ise perakende ticaretle uğraşmaktadırlar. Merkez ilçede bulunan 8.595 işyerinin 745'i toptan, 7.850'si ise perakendeci kuruluşlardır.

Toptan ve Perakende Ticaretle İstihgal Eden İşyerlerinin İlçelerimizde Göre Dağılımı :

<u>İlçe Adı :</u>	<u>Toptancı :</u>	<u>Perakendeci :</u>	<u>Toplam :</u>
Ş.Urfa İl Merk.	745	7.350	8.595
Akçakale	14	70	84
Birecik	41	375	416
Bozova	12	240	252
Ceylanpınar	18	500	518
Halfeti	6	55	61
Hilvan	5	124	129
Siverek	50	1.470	1.520
Suruç	55	1.460	1.515
Viranşehir	25	1.210	1.235
T o p l a m :	971	13.354	14.325

2- Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı Ticari Firmalar :

31.12.1988 tarihi itibarıyla Ticaret ve Sanayi Odamıza kayıtlı firmaların istihgal konularına göre sayıları şöyledir.

<u>İş Konusu :</u>	<u>Üye Adedi :</u>
- Manifaturacılar.....	100
- Tuhafiye, attariye, kavafiye, kitap, kırtasiye, eczane....	236
- Akaryakıt, madeni yağ, oto lastik, oto parçaları, oto kamyon, traktör ve benzerleri.	281
- Zahir ve mevsim malları, canlı hayvan, sadeyag, et, yapagi, ihracat ve benzerleri.....	924
- Nakliye, odun, kömür, furun, tatlıcı, pastahane, şekerleme, sinema, lokanta ve benzerleri.....	133
- Kuyumcu, fabrikalar, bankalar, sigorta acenteleri, gazete ve matbaalar ve kooperatifler.....	86
- İnşaat müteahhitleri, inşaat malzemesi, sıhhi tesisat demir çimento, elektrik malzemesi, biriket ve imalatçılığı.....	707

- Kuru bakkalıye, yağ meyve ve sebze komisyoncuları, toptancı-
ları, şeker toptan ve perakendecileri..... 218
- Tüccar terzi, Halı, kilim, mobilya ve benzerleri..... 61
- T O P L A M :2.801

3- Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıtlı Firmaların Hukuki
Statüleri Göre Dağılımı :

	Adet	%
- Hakiki Şahıs Firmalar	2.503	89.54
- Banka Şubeleri	20	0.72
- Kollektif Şirket	41	1.46
- Limited Şirket	64	2.29
- Anonim Şirket	22	0.78
- Kooperatifler	134	4.79
- Kamu Kuruluşları	12	0.42
T o p l a m :	2.801	100.00

4- Ticaret Hacmi :

a) Ticaret Borsası : Şanlıurfa'da yıllardan beri eksikliği hissedilen Ticaret Borsası 11.7.1988 tarihinde kurulmuştur.

Borsada Temmuz 1988 ayından Nisan 1989 ayına kadar Ceylan-
pınar Tarım İşletmeleri ve diğer kuruluşlara ait toplam 3 milyar 11.1
çeşitli tarım ürünleri ihalesi yapılmıştır.

İlimiz ekonomisi genel olarak tarıma dayalı olduğundan, Tic
ret Borsası'nın kotasına tabi tutulan maddeler bitkisel ve hayvansal
ürünlere dayalı maddeler üzerinde olmuştur.

b) Toptancı Hal'i : Şanlıurfa'da toptancı hali'nde işlem
gören malların muamele hacmi, ilimiz iç ticaretinde önemli yer tut-
maktadır.

Şanlıurfa toptancı hali'nde taze sebze ve meyve satışları
200 satış yerinde hal komisyoncuları tarafından yapılmaktadır. Satılan
ürünler şehir içi tüketime yöneliktir. Ayrıca bazı ilçelere de bura-
dan taze sebze ve meyve sevk edilmektedir. Hale uğramadan şehir için-
de satılan meyve ve sebze miktarı da büyük boyutlara ulaşmaktadır.

Yaş sebze ve meyve pazarlamasında bir çok sorunun olması,
toptancı halinde tam anlamıyla hizmet verilememesine neden olmakta-
dır. Ürünlerin sağlıklı ambalajlarda taşınmaması, parça parça mal
sevkiyatı, aracı kesiminin fazlalığı nedeniyle fiyatların istikrar

termemesi, hal'de soğuk deponun bulunmaması, pazarlama bilgisinin noksanlığı hal'in başlıca sorunlarıdır.

Şanlıurfa toptancı hal'i nin 1988 yılı muamele hacmi 15 milyar 749 milyon 976 bin TL olmuştur. Bu ticaret hacminden elde edilen belediye geliri ise 465.603.453.-TL olmuştur.

Şanlıurfa Hal pazarında 1988 yılı içinde işlem gören mal miktarı ise 4.872.000 kg'ı sebze, 3.350.000 Kg'ı çeşitli taze meyve olmak üzere toplam 8.222.000 kg'dır.

Şanlıurfa Toptancı Hal'inde 1988 Yılı İçerisinde Yapılan Satışların Aylara Göre Dağılımı Aşağıdaki Şekilde olmuştur.

- Ocak	419.753.666.-TL
- Şubat	571.197.333.-TL
- Mart	765.499.166.-TL
- Nisan	1.174.752.833.-TL
- Mayıs	1.620.195.833.-TL
- Haziran	2.152.634.833.-TL
- Temmuz	1.207.485.000.-TL
- Ağustos	1.863.437.833.-TL
- Eylül	2.097.966.000.-TL
- Ekim	1.633.884.666.-TL
- Kasım	1.100.069.333.-TL
- Aralık	1.143.099.833.-TL
T o p l a.	15.749.976.329.-TL

Not: Bu satışlara şira pazarında satışı yapılan mevsim malları da dahil edilmiştir.

Şanlıurfa Toptancı Hali'nde 1988 Yılında Satışı Yapılan Taze Sebze Miktarı :

- Bakkala	100.000 Kg
- Bamya	22.000 kg
- Biber (Sivri)	130.000 kg
- Biber(Dolma)	300.000 kg
- Domates	500.000 Kg
- Fazulye	35.000 kg
- Havuç	50.000 kg
- Ispanak	60.000 kg
- Kabak	80.000 kg
- Lahana	200.000 kg
- Marul(adet)	200.000
- Patlıcan	750.000 kg
- Patates	450.000 kg

- Pirasa	50.000 kğ
- Salatalık	400.000 kğ
- Sarımsak	50.000 kğ
- Soğan(kuru)	700.000 kğ
- Soğan(taze)	300.000 kğ
- Turp	400.000 kğ
- Yaprak	25.000 kğ
- Pancar	70.000 kğ

T o p l a m.4.872.000 kğ

**Şanlıurfa Toptancı Hali'nde 1988 Yılında Satışı Yapılan
Taze Meyve Miktarı :**

- Armut	40.000 kğ
- Ayva	20.000 kğ
- Badem (çağla)	50.000 kğ
- Cennet meyvası	75.000 kğ
- Çilek	25.000 kğ
- Elma	500.000 kğ
- Erik	180.000 kğ
- İncir	50.000 kğ
- Karpuz	500.000 kğ
- Kavun	300.000 kğ
- Kaysı	200.000 kğ
- Kestane	15.000 kğ
- Kiraz	80.000 kğ
- Mısır	50.000 kğ
- Nar	100.000 kğ
- Şeftali	450.000 kğ
- Üzüm	500.000 kğ
- Vişne	40.000 kğ
- Yenidünya	40.000 kğ
- Limon	75.000 kğ
- Portakal	200.000 kğ
- Greyfurt	10.000 kğ
- Mandalina	100.000 kğ
- Muz	50.000 kğ
- Yeşil Zeytin	200.000 kğ

T o p l a m : 3.850.000 kğ

c) Buğday Pazarı :

Şanlıurfa buğday pazarında 80 satış yeri bulunmaktadır. Tüccar sayısı ise 200'ün üzerindedir. Buğday pazarı 3.000 M2 lik bir alana hizmet vermekte ve burada buğday, arpa, mercimek, nohut gibi ürünlerin satışı yanı sıra, tartı çuvallama, taşıma, vb. bazı hizmetlerde sunulmaktadır. Satış işlemleri açık arttırma şeklinde olmaktadır. Üreticilerin yaptıkları masraflar, Belediye rüsumu, hammaliye, tartı ve nakliye ücretleridir.

Buğday pazarının çalışma süresi daha çok haziran ve eylül aylarında olmaktadır. İlimizde üretilen tahıl ürünlerinin % 30'u buğday pazarında işlem görmektedir. Mevcut buğday pazarında tüccarlara yetecek sayıda satış yeri bulunmamaktadır. Ürünler açık havada en sağlıklı koşullarda alınıp satılmaktadır. Trafik düzeni yoktur. Bu nedenle daha modern bir pazar yerinin kurulmasına acilen ihtiyaç vardır.

Şanlıurfa buğday pazarının 1988 yılı ticaret hacmi 2.542.624.000 TL olmuştur. Bu ticaret hacminden 50.849.249.-TL Belediye geliri elde edilmiştir.

d) Hayvan Pazarı :

Şanlıurfa'da, çevre köylerden getirilen büyük ve küçük baş hayvanların satıldığı Belediyeye ait bir hayvan pazarı bulunmaktadır.

Pazardaki satışlar üreticiler tarafından yapılmakta ve satışlar aylara göre değişiklik arz etmektedir. Mesela mart, nisan, mayıs aylarında pazara getirilen hayvan miktarı diğer aylara nazaran artmaktadır. Hayvan pazarında alıcı ve satıcıların masrafları çok düşük olduğundan bu nedenle üreticiler mallarını Et ve Balık Kurumuna satmayıp pazara getirmeyi tercih etmektedirler.

Hayvan pazarının kapasitesi 6000 koyun ve 500 sığır alabilecek kadardır. İlde ise büyük bir canlı hayvan potansiyeli mevcuttur. Bu potansiyel GAP'la birlikte daha büyük boyutlara ulaşacağı izlenimini vermektedir. Mevcut pazar yeri bugünkü potansiyele bile cevap verecek düzeyde değildir. Veteriner sağlık kontrolü, tartı, kantar ve yükleme rampalarından yoksun olan hayvan pazarı iptidai bir görünüm arz etmektedir. Bu bakımdan Şanlıurfamızın yukarıda özellikleri sayılan modern bir pazar yerine acilen ihtiyacı vardır.

Şehir dışında daha geniş ve hayvan cinslerine göre bölümlere ayrılmış modern bir pazar yerinin şimdiden düzenlenmesi gelecekteki hayvan pazarlamasını kolaylaştıracaktır.

Şanlıurfa hayvan pazarının 1988 yılı ticaret hacmi 1 milyar 467 milyon TL, bu ticaretten elde edilen Belediye gelir ise 44 milyon TL olmuştur.

e) Sipahi Pazarı :

İlimizde, halı, kilim, keçe ve bazı geleneksel el işlemlerinin alım satımı yapılan bir sipahi pazarı bulunmaktadır.

Burada alım satımı yapılan mallar belediye nezaretinde yapılmakta ve alıcılardan rüsum alınmaktadır.

Bu pazarda 1988 yılında 339.559.666.-TL değerinde mal işlem görmüş, bu ticaretten belediye 10.186.790.-TL gelir sağlamıştır.

5- Ticari Gelişmelerle İlgili Diğer Göstergeler :

a) Son İki Yılda Tescil Edilen Firmalar.

1987-88 yıllarında Ticaret ve Sanayi Odamıza 346 firma kaydolmuştur.

Bu firmaların hukuki niteliklerine göre sayıları ve toplam sermayeleri şöyledir.

Nev'i :	Kaydolan		Sermaye	
	1987	1988	1987	1988
Kollektif Şti.	1	2	6.000.000.-	45.000.000.-
Limited Şti.	14	13	446.500.000.-	98.610.000.-
Anonim Şirket	3	2	230.000.000.-	410.000.000.-
Kooperatif	22	17	2.450.000.-	9.030.000.-
Hakiki Şahıslar	138	126	2.112.000.000.-	1.957.000.000.-
T o p l a m :	178	165	2.796.950.000.-	2.519.640.000.-

Görüldüğü gibi, kaydolan firmaların büyük çoğunluğunu şahıs firmaları oluşturmaktadır. Kollektif ve Anonim Şirketlerde durgunluk görülmürken, kooperatif firmalarda ise artış kaydedildiği müşahade edilmiştir. Kaydolan kooperatiflerin tamamına yakın bölümü konut yapı kooperatifleridir.

b) Protesto Edilen Senetler :

Şanlıurfa'da 1988 yılında protesto edilen senetlerin aylar itibariyle adet ve meblağları aşağıda gösterilmiştir.

AYLAR :	ADET :	TUTARI :	AYLAR :	ADET :	TUTARI :
Ocak	1003	441.934.844	Temmuz	659	615.393.093
Şubat	1041	494.543.396	Ağustos	1148	1.324.373.103
Mart	810	494.312.375	Eylül	386	384.261.106
Nisan	966	485.782.400	Ekim	941	1.060.540.075
Mayıs	1218	711.956.701	Kasım	1132	1.211.751.895
Haziran	832	614.466.461	Aralık	511	698.529.555
T o p l a m	10647				8.537.865.004

T U R İ Z M

GENEL BİLGİLER :

Denizden yoksun olan Şanlıurfa turizm sektörü yönünden şanlı bir il sayılmaz. Ama tarihi ve coğrafi özellikleri nedeniyle ilde turizm potansiyeli yüksektir. Bir çok medeniyetlere beşiklik etmiş olan ilimizde bu medeniyetlerden, Sümerler, Samiler, Asurlar, Medler, Babil-ler, Makedonyalılar, Persler, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar'a ait bir çok eserler, harabeler ve tarihi kalıntılar bulunmaktadır.

Yapılan arkeolojik araştırmalardan ilimizin Paleolitik (MÖ.8000) dönemine kadar uzanan eski bir yerleşim alanı olduğu ortaya çıkmıştır. Hatta ünlü tarih bilgini Ebul Faraç'ın iddiasına göre Şanlıurfa ilimiz Nuh tufanından sonra, Nuh Peygamberin kurmuş olduğu 16 şehirden biridir.

Zengin bir tarihi geçmişini olan ilimiz pek çok höyük ve eski is-kân yerine sahip bulunmaktadır. İl merkezinin 44 km. güneydoğusunda, adını verdiği ovada yer alan Akçakale ilçesine bağlı, kendine özgü sivil mimarisi ile büyük ilgi toplayan "HARRAN" bunların en önemlilerindendir. Dünyanın ilk üniversitesinin Harranda kurulmuş olması ilimiz için ayrı bir özellik taşır. Kalıntılarının halen ayakta olduğu üniversite'de bir çok ilim adamının yetişmiş olması, Harran'ın ilk kültür merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Açık hava müzesi görünümünde olan Harran, Soğmatar, Şuayp şehri harabeleri, il turizminde önemli rol oynar.

Kutsal diye bilinen çok sayıda yerin bulunması nedeniyle hacı adaylarının ilimizi ziyaret etmeleri turizme büyük canlılık katar. Ayrıca, Birecik ilçemizde bulunan ve nesli tükenmekte olan "KELAYNAK" kuşları da ilimizi ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin büyük ilgisini çekmektedir.

Turizm yönünden bu zengin ve değerli kültürel varlıkların bulunduğu ilimizde, alt yapı tesislerinin yetersiz olması mevcut potansiyelden yararlanma olanaklarını kısıtlamaktadır.

1- MÜZE ÇALIŞMALARI :

1983 yılından bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına Harran'da sürdürülen kazı ve restorasyon çalışmaları, Harran'ın MÖ. III binden MS. XIII yy. kadar kesintisiz bir iskâna sahip olduğunu göstermiştir.

Bölgede Atatürk Barajı göl alanı içinde kalan yerlerde aşağı fırat projesi kurtarma kazıları çerçevesinde 1978 yılından beri yerli ve yabancı bilim adamlarınca kurtarma kazıları yapılmaktadır. Yabancı bilim kurumlarınca Lidar Höyük, Hassak Höyük'te Şanlıurfa Müzesi tara-

fından da Havalla Çori, Çavi tarlasında arkeolojik kazılar büyütülmektedir. Bölgedeki kazılardan elde edilen eserlerin Şanlıurfa Müzesine teslim edilmesi sonucu müzenin depo ve teşhir salonları yetersiz hale gelmiştir. Tarihi eserlerimizin sağlıklı bir şekilde muhafazalarını mümkün kılmak amacıyla, giriş ve üst katında üç arkeolojik, bir etnoğrafik eser salonu, idari bölümler ve sergi gibi faaliyetlerin yapıldığı çok amaçlı salon, kütüphane, bodrum katında ise depolar, laboratuvar, fotoğrafane gibi çağdaş anlamda teşhir-tanzim çalışmalarını gerçekleştiren yeni müze binası 1987 yılında hizmete girmiştir.

Şanlıurfa müzesinde; Harrandaki çalışmalardan elde edilen eserlerin yanı sıra, yöredeki diğer höyüklerde ve eski iskân yerlerinde çalışmalar sonucu ortaya çıkarılan kültür varlıkları, kronolojik sıralama ile ve ayrı vitrinler halinde teşhir edilmektedir. Giriş katındaki ilk salon Asur, Babil ve Hitit çağlarına ait taş eserlere ayrılmıştır. Arkeolojik seksiyona ait ikinci ve üçüncü salon da; MÖ. 8000-5000 yılları neolitik devre ait çakmak taşından kesici aletler, deliciler, taştan idoller ve kaplar, MÖ. 5000-3000 yılları kalkolitik devre ait pişmiş topraktan yapılmış boyalı ve boyasız geometrik desenli seramikler, mühürler, ölü gömme küpleri (pithos), fayanstan yapılmış kolye taneleri; MÖ. 3000-2000 yılları eski tunç çağına tarihlenen pişmiş topraktan mühür baskılı küp parçaları, silindir ve damga mühürler, firigünlü kap parçaları, hayvan figürleri, madeni eşyalar, takılar, idoller gibi çok ve çeşitli eserler teşhir edilmektedir.

Müzedede halen; 14.185 adet arkeolojik eser, 1781 adet etnoğrafik eser, 33.387 adet sikke, 3 adet tablet, 321 adet mühür ve mühür baskısı, 1 adet arşiv vesikası, 1 adet el yazması olmak üzere toplam 50.179 eser bulunmaktadır.

2- ŞANLIURFA'NIN TURİZM YÖNÜNDEN ÖNEM TAŞIYAN TARİHİ YERLERİ VE TABİİ GÜZELLİKLERİ :

ULU CAMİİ : Şanlıurfa merkezindeki camilerin en eskilerinden olan ulu camii, MS. 457 yıllarında inşa edilen ve kırmızı renkteki mermer sütunlarının çok sayıda olması medeniyle KIZIL KİLİSE diye adlandırılan bir hristiyan kilisesinin yerine inşa edilmiştir. Çan kulesi (bugünkü minare) ile cami avlusundaki sütun parçaları, sütun başlıkları ve avlu duvarları Kızıl Kilise'den kalmadır.

Camideki mevcut kitabeler onarım devirlerine aittir. Bunlardan en eskisi olan batı avlu kapısı üzerindeki kitabede H.1096 (M.1684) tarihinde caminin Ali Paşa tarafından tamir ettirildiği yazılıdır. Son cemaat yerinin doğu tarafındaki cami mekânına giriş kapısı üzerindeki arapça yazılı diğer bir kitabede ise caminin H.1194 (M.1780) tarihinde Firuz Bey tarafından tamir ettirildiği anlaşılmaktadır.

Şanlıurfa Ulu Camisinin 1170-1175 yılları arasında Nurettin Zengi tarafından yaptırıldığı ileri sürülen görüşler arasındadır. Emevviye camisi etkisindeki Halep Ulu Camisini tamir ettirerek bugünkü şeklini veren Nurettin Zengi aynı plana dayanarak Şanlıurfa Ulu Camisini yaptırmış olmalıdır. Yalnız, Halep Ulu Camisinde orta bölümde bulunan kubbe burada mihrap önündedir.

Anadoludaki çok ayaklı camiler grubuna giren Şanlıurfa Ulu Camisi, payeler üzerine kible duvarına paralel üç sıra çarpaz tonozlarla örtülü yatık dikdörtgen bir plan gösterir. Orta eksenden biraz doğuya kaymış olan mihrap önü bölümü sivri kemerler üzerine oturan tromplu bir kubbe ile örtülmüştür.

Öndört sivri kemerle avluya açılan ve payeler üzerine oturan çarpaz tonozlarla örtülü son cemaat yeri, Anadolu'da ilk kez Şanlıurfa Ulu Camisinde ortaya çıkması bakımından sanat tarihi açısından önem taşır.

Cami avlusunun kuzey-batı kesimindeki mezarlıkta Mevlâna Halid Bağdadi'nin oğlu Şeyh Şehabeddin Ahmet'in vefatından çok sonraları 145'de inşa edilen türbesi bulunmaktadır.

YUSUF PAŞA CAMİSİ : Şanlıurfa Divan Şairi Nabi, Divanındaki Yusuf Paşa camisi ile ilgili mahzumesinde caminin Yusuf Paşa tarafından yaptırıldığından bahsetmektedir. Bu manzumenin son mısrasında ebced hesabı ile düğürülen H.1121 (M.1709) tarihi, Camii mimberi üzerinde rastlanılan aynı tarihin inşa tarihi olduğu fikrini doğrulamaktadır.

Yatık dikdörtgen planlı cami, kible duvarına paralel iki sıra halinde ve her sırada üçer olmak üzere pendentifli 6 kubbe ile örtülüdür. Taş mihrabın yanları sütünceli ve çevresi içe geçmiş sekizgenlerden oluşan geometrik taş süslemelidir. Bu süsleme Şanlıurfa'daki Ak Cami ve Hizanoğlu camileri mihraplarında da az bir değişikliklerle görülmektedir.

Üç gözlü son cemaat yerinin üzeri, ön tarafta iki payeye oturan üç kubbe ile örtülüdür.

HASAN PADİŞAH CAMİİ : Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Sultan Hasan Camisi" olarak geçen Hasan Padişah Camisindeki mevcut kitabelerden en eskisi 1574 tarihli tamir kitabesidir. Ancak caminin 15.Yüzyılda Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından yaptırıldığı bilinmektedir.

Cami kible duvarı boyunca sıralanmış üç büyük kubbe ile örtülü yatık dikdörtgen bir plana sahiptir. Kubbeler orta bölümde dört bağımsız payeye, yanlarda ikişer duvar payesine kuzey ve güneyde ise duvarlara oturur.

HALİL-ÜR RAHMAN CAMİSİ :

Halil-ür Rahman Gölünün güney-batı kenarında yer alan cami; Hz.İbrahim'in düştüğü makam, medrese, hazine ve türbelerden meydana gelmiş bir külliye halindedir.

Caminin güneydoğu köşesindeki minarenin kitabesinden 1211'de Selahattin Eyyubi'nin yeğeni Melik Eşref Muzaferüddin Musa'nın yaptırdığı anlaşılmaktadır. Ana mekân, kareye yakın dikdörtgen plânlı mihraba paralel üç neflidir. Mihrap ölü nefi ve kuzey nef üçer çarpaz tonozlu, orta nef, merkezde kubbe, yanlarda birer çarpaz tonozludur. Kasnaksız kubbeye geçiş, küresel üçgenlerle sağlanmıştır. Ziyaret bölümü de cami kubbesine yakın büyüklükte bir kubbe ile örtülmüştür. Mihrap iç içe geçmiş iki sıvri kemerli nişten oluşmaktadır. Kesme taştan minber iki tam, iki yarı mayaya oturan basık piramidal bir çatı ile örtülüdür. Gövdesindeki iki yatak kabartma frizle üçe bölünmüş kare planlı minare özgün yapısıyla günümüze gelmiştir. Üst bölümde minarenin yüzlerinde kemerli ikişer büyük pencere açılmıştır. Pencere kemerleri ortada yuvarlak, yanlarda yarım yuvarlak, ayaklara oturmıştır. Minarenin kapısı caminin iç mekanına açılır. Halil-ür Rahman Camisinin batısındaki medrese odalarını 1871-1872'de Urfa Evkaf Müdürü Mustafa Efendi yaptırmıştır. Doğuda ise hazine ve türbeler yer almaktadır. Tek kubbeli Şeyh Ali Dede Türbesi buradaki en eski türbedir.

RIZVANIYE CAMİİ (Zulumiye Camisi) :

Şanlıurfa'nın sembolü olarak tanınan bu zarif mimari eser, Halil-ür Rahman gölünün kuzey kenarında yer almış olup, göl ve çevresindeki eserlerle birlikte seyrine doyulmaz bir manzara meydana getirmiştir.

Cami iç mekanına giriş kapısı üzerindeki H. 1129 (M.1716) tarihli manzum kitabe Şanlıurfalı Divan Şairi NABİ'ye ithaf olunmuş, ancak şiiri yazanın ismi belirtilmemiştir. Şiirin son mısraında camiyi yaptıran Ahmet Paşa'nın (Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa) adı da geçmektedir.

Avluyu çevreleyen medrese odalarının kuzey cephede ve ortada bulunan en büyüğü üzerindeki H.1129 (M.1716) tarihli kitabede de Ahmet Paşa adı geçmekte, bu kitabelerden cami ve medresenin aynı tarihlerde ve aynı şahıs tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Cami, mihrap duvarına paralel olarak sıralanan üç kubbe ile örtülü yatık dikdörtgen bir plana sahiptir. Balkon şeklindeki mimbere duvar içerisinden merdivenle çıkılır, üç gözlü son cemaat yerinin üzeri üç kubbe ile örtülü olup, doğu ve batıdaki kubbeler yanlara doğru yarım kubbelerle genişletilmiştir. Kubbeler yanlarda duvarlara, ön tarafından yuvarlak iki sütuna oturtulmuştur.

BALIKLI GÖL :

Şanlıurfa'nın sembolü haline gelen göl, merkez ilçede bulunur. Balıklıgöl aslında 2 gölden oluşmaktadır. Bunlar Aynı Zeliha ve Halil-ür Rahman Gölleridir. Aynı Zeliha (Anzilha) gölü, içkalenin eteğinde bulunur. Göl, kare şeklinde olup, kapladığı alan 1500 m2 dir. Etrafında asırlık çınar ağaçları bulunur.

Halil-ür Rahman Gölü, Aynı Zeliha Gölünün yanındadır. Göl, dik-dörtgen şeklinde olup kapladığı alan 4.500 m2 dir. Kenarında Rızvaniye camii yer alır.

Göllerin en büyük özelliği içerisinde kutsal bilinen balıkların bulunmasıdır.

MAĞARALAR :

İlimizde coğrafi yapı nedeniyle bir çok mağara bulunur. Turizm açısından ilgi gören mağaralar; Hz. İbrahim'in büyüdüğü mağara, Hz. İbrahim'in ateşe düştüğü yerdeki mağara ve Hz. Eyyüp Peygamberin yaşamış olduğu mağaradır.

ÖREN YERLERİ :

Tarihi Paleolitik Çağa kadar uzanan Şanlıurfa ve çevresinde, bir çok medeniyetlerin yerleşme merkezi olan Ören yerlerine sıkça rastlanır. Aynı yol güzergahında bulunan ve bir günlük turla gezilmesi mümkün olan Soğmatar, Şuayp Şehri, Han-el Ba'rür ve Harran Ören yerleri bunların en önemlilerindendir.

SOĞMATAR : Şanlıurfa-Mardin yolunun 33. km. sinden güneye sapan şose yol, 40 km. sonra tarihi Soğmatar Şehrine ulaşır. (Şanlıurfa'dan 73. km.) kent bugün Merkez Yardımcı (Sumatar) Nahiyesine bağlı Yağmurlu Köyü adıyla anılmaktadır. Sumatar ile Soğmatar kelimelerinin birbirlerine karıştırılmaması gerekir. Sumatar, Şanlıurfa-Harran arasındaki Nahiye'nin adı, Soğmatar ise buraya bağlı tarihi bir yerleşme yeridir.

MS. I. ve II. yy.da Süryaniler tarafından iskân edilen Soğmatar' da bir höyük ve bunun üzerinde MS. II. yy'a ait kalenin duvar ve burç kalıntıları ile köy içerisinde dini yapı kalıntıları bulunmaktadır. Köktü Harran Sin kültürüne dayanan Sabiizmin ve Baştantı Marilaha'nın kült merkezi olduğu bilinen Soğmatar Ören yerinin, Baştanriya ve mukaddes gezegenlere (güneş, ay, satürn, jüpiter, mars, venus, merkür) ibadet edilen ve kurban kesilen açık hava mabedi en önemli kalıntısını teşkil etmektedir. Bu mabedin duvarlarında Süryanice yazılar ve gezegenleri tasvir eden insan rölyefleri işlenmiştir. Ayrıca kalenin batısında bu-

lunan tepe üzerindeki kayalara da tanrıları tasvir eden röliyeffer ve Suryanice yazılar işlenmiştir.

Soğmatar'da Roma devrine ait çok sayıda kaya mezarı bulunmakta, bunlardan en önemlileri ve anıt mezar özelliği taşıyan üç tanesi köyün kuzey-batı kesimindeki tepeler üzerinde yer almaktadır.

ŞUAYB ŞEHİRİ : Soğmatar'dan güneye doğru devam eden şose yol 15 km. sonra (Şanlıurfa'dan 88 km.) bugün Harran İlçesine bağlı Özkent Köyü adıyla anılan tarihi şuyap şehri harabelerine varmaktadır.

Ören yerindeki mevcut kalıntılar Roma devrine aittir. Kent merkezindeki çok sayıda kayadan oyma mezarlar üzerine kesme taşlardan yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların bazı duvar ve temel kalıntıları günümüze kadar gelebilmiştir. Oldukça geniş bir alana yayılan bu tarihi kentin etrafı yer yer izlerini gördüğümüz surlarla çevrilidir.

HAN-EL BA'RUR KERVANSARAYI : Şuayb Şehrinden güneye doğru devam eden şosenin 10. km. sinden batıya saparak 15 km. sonra Han-el Ba'rur Kervansarayına ulaşılır. (Şanlıurfa'dan 113 km.)

Harran İlçesine bağlı olan Han-el Ba'rur Kervansarayının bulunduğu yer bugün Göktaş Köyü adıyla anılmaktadır.

Tümü ile 65 x 66.10 m2'lik bir alana inşa edilmiş olan Kervansarayın kuzey tepesindeki kitabede, burasının H.626 (M.1228-1229) yıllarında El Hac Hüsameddin Ali Bey İmad bin İsa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Klasik Selçuklu Kervansarayları planındaki bu tarihi yapı geniş bir kare avlusu, girişin sağında mescidi, ahırları, kışlık ve yazlık odaları ve hamamı vardır. Yapı bugün harap bir durumdadır.

HARRAN : Han-El Ba'rur Kervansarayından batıya devamla 20 km. sonra tarihi Harran kentine varılır. Ancak Harran'a özel olarak yapılacak gezilerde Şanlıurfa-Akçakale asfalt yolunu izlemek gerekir. Bu yolun 35. km.sinden doğuya sapan yol 10 km. sonra Harran Ören yerine ulaşmaktadır.

Kendi adıyla anılan büyük bir ovanın merkezinde kurulmuş olan bu antik kent, en eski adı Harran olarak bilinir. Bazı kaynaklar Harran adının "kesişen yollar" anlamına geldiğini kaydederler. Gerçekten de bu antik kent, güney Mezopotamya'dan gelen iki önemli ticaret yolunun kesiştiği bir noktada bulunmaktadır.

Günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelen bu isim MÖ. II. bin yıl başlarındaki Mari ve Kültepe çivi yazılı vesikalarında "Harra-na" "Ha-ra-na" şeklinde geçmektedir. Bu vesikalar, önemli bir antlaşmanın hristiyanlığa kadar önemini kaybetmeyen Ay Tanrısı "SIN" mabedinde imzalandığını kaydedmektedir. II. bin yılın ikinci yarısına ait Hitit çivi yazılı vesikaları ile I. bin yıl Hitit Hiyeğrolaf kitabeleri ve Asur kaynakları Harran'da Sin mabedi ve kültür nedeniyle bahsetmektedir.

Harran, Selevkoslar devrinde "Carrhae" adını almışsa da yerli halk bu adı tutmamış ve eski adı yaşatmıştır.

Çevresi bugün de gözlenebilen surlarla çevrili kentin ortasında Harran'ın prehistorik çağlardaki tarihini aydınlığa kavuşturacak höyük bulunmaktadır. Hz. İbrahim (A.S)'ın evinin höyüğün kuzey eteklerindeki kalıntılar arasında bulunduğu bilim çevrelerince iddia edilmektedir.

Asurların Ay Tanrısı "SİN" e ait büyük bir tapınağın Harran'da bulunması kentin önemini daha da arttırmıştır.

M.S. 630 yılında Arap egemenliğine geçen Harran 744-750 yılları arasında Emevi halifelerinden II. Mervan tarafından başkent yapılmış, bu imparatorluğun Asya bölümü 750 yılında burada sona ermiştir. Fatimi, Selçuklu, Eyyubi ve Osmanlılar gibi islam devletlerinin yerleşmelerine sahne olan Harran, 1260 yılında Moğal istilalarıyla tahrip olunmuş, ve bu önemli tarihi kent Moğal tahribinden sonra bir daha doğrulamamıştır.

Harran asıl ününü okullarında yetiştirmiş olduğu bilginlerinden alır. Devrinin en ünlü matematikçilerinden Miladi 821 doğumlu Sabit bin Kurra, Astronomi bilgini M. 925 doğumlu Battani, Harrani lakabı ile ün salmış Ahmet bin Yunus ve Ömer bin Yunus kardeşler ve Cabir bin Hayyam Harran Üniversitesinin yetiştirdiği büyük alimlerdir.

SURLAR (DIŞ KALE) :

Kentin dört tarafını çevreleyen surların Halep, Rakka, Aslanlı, Bağdat ve Anadolu kapıları olmak üzere beş kapısı bulunmaktadır. Bugün bu kapılardan sadece halep kapısı ayaktaadır. Surların çevresi yaklaşık 3,5 km uzunluğundadır..

İÇ KALE : Üç katlı bu anıtsal yapı bugün ayakta olup, kentin güneydoğu kesiminde yer alır ve bu kesimde yer alması gereken surların ödevini görür. Kale içerisinde elli koridor, yüzelli odanın bulunduğu araştırmacılar tarafından ileri sürülmekte, ancak yer yer çökmeler olduğundan, bu oda ve koridorlar bugün gözlenememektedir.

1951 yılında Türk İngiliz ortak kazıları neticesinde ortaya çıkarılan doğu cephedeki iki yanı aslan kabartmalı kapı üzerindeki Arapça kitabeden burasının H. 451 (M. 1059 yılında) fatimiler tarafından yenilendiği anlaşılmaktadır.

HARRAN ULU CAMİİ :

Harran Höyüğünün kuzey-doğu eteğinde yer alan Ulu Camii, 744-750 yıllarında Emevi hükümdarı II. Mervan tarafından yaptırılmıştır. Ünlü medresesi (Üniversitesi), Hamamı, Hastahanesi ile bir külliye halinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu külliye den ancak caminin kalıntıları günümüze kadar gelebilmiştir.

Harran Ulu Cami, Anadolu'nun en eski ve en önemli camisi olması bakımından önem arzedeekte, camii Selçuklu döneminin onarımlarından kalma mimarı parçaları taş süsleme sanatının son derece güzel örneklerini sergilemektedir.

3- KONAKLAMA TESİSLERİ

a) Turistik Belgeli Olanlar :

Şanlıurfa'da üç adet turistik belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin ünvanı, sınıfı ve kapasitesi aşağıya çıkarılmıştır.

Ünvanı	Adresi	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Harran Oteli	Atatürk Bulv.Ş.urfa	3 Yıldız	54	120
Turban Oteli	Köprübaşı Cd. "	1 "	55	105
Köran Oteli	İpekyol Cd. "	3 "	54	108

Toplam Belgeli Kapasite163.....333

b) Belediye Denetimli Konaklama Tesisleri :

Şehrimizde turistik oteller dışında, belediye denetiminde 14 otel bulunmaktadır. Bunların biri lüks, 3'ü birinci sınıf, on adedi ise 2'nci sınıf otellerdir. Bu otellerin toplam oda adedi 356, yatak sayıları ise 7 4'dir.

Belediye denetimli konaklama tesislerinin ünvan, adres, sınıf ve yatak kapasiteleri şöyledir.

Otelin Adı	Adresi	Tlf	Sınıfı	Oda S.	Yatak
Kapaklı Oteli	Sarayönü Caddesi Ş.urfa	12016	Lüks	45	90
İpek Palas "	Köprübaşı Caddesi Ş.urfa	11546	1.	56	110
Güven Oteli	Köprübaşı Caddesi Ş.urfa	11384	1.	40	80
Altay Oteli	Divanyolu Caddesi Ş.urfa	11917	1.	30	54
Doğu Oteli	Sarayönü Caddesi Ş.urfa	11228	2.	37	87
11 Nisan Ot.	Sarayönü Caddesi Ş.urfa	11089	2.	20	40
Şafak Oteli	Gölbaşı Cd. No. 4 Ş.urfa	11157	2.	14	40
Uğur Palas	Köprübaşı Cd. Ş.urfa	-	2.	25	60
Cumhuriyet	Köprübaşı Cd. Ş.urfa	14828	2.	15	38
Uğur Palas	Köprübaşı Cd. Ş.urfa	31292	2.	14	35
Sümer Oteli	Köprübaşı Cd. Ş.urfa	32532	2.	13	40
Lalel Oteli	Köprübaşı Cd. Ş.urfa	31642	2.	16	50
Park Oteli	Gölbaşı Cd. Ş.urfa	11095	2.	23	40
İnci Oteli	Zincirli Kapı Ş.urfa	-	2.	8	20

ŞANLIURFA İLÇELERİNDEKİ BELEDİYE DENETİMLİ
KONAKLAMA TESİSLERİ

Otelin Adı	Adresi	Tlf	Sınıfı	Yatak S.	Oda S.
Turistik Otel	İstasyon Cd. Akçakale	1173	1.	52	26
Akan Tesisle.	Karşıyaka-Birecik	1338	2.	30	16
Mirkelem "	Karşıyaka-Birecik	1272	2.	60	25
Bozkan "	Karşıyaka-Birecik	1113	A	28	14
Özsu Oteli	İskele Çar. "	1114	2.	31	17
Doğan Oteli	İskele Çar. "	1132	2.	29	14
Şaban Palas	Hükümet Cd. C.Pınar	1094	2.	25	12
Belediye Ote.	Suruç	1672	4.	25	10
Pamuk Palas	Cumhuriyet Cd.Siverek	1019	1.	84	51
Feran Oteli	Hürriyet Cd. Siverek	1145	2.	52	25
Fırat Oteli	Hürriyet Cd. Siverek	1065	2.	27	19
Mercan Oteli	Hürriyet Cd. Siverek	1236	2.	27	19
Hüsrar Oteli	Cumhuriyet Cd.Siverek	1338	2.	33	10
Yıldız Oteli	Cumhuriyet Meydanı V.Şe	1410	2.	25	13
Cihan Palas	C.Pınar Cd. Viranşehir	1263	3.	20	11
Genç Oteli	4. Yol mevki V.Şehir	2008	1.	46	21
Haşimi Oteli	4. Yol Mevki V.Şehir	1774	3.	30	10
Yıldırım "	C.Pınar Cd. Viranşehir	1244	3.	22	12
Toplam Kapas.				646	325

İL GENELİNDEKİ LOKANTALAR

Adı	Adresi	Tlf
Harran Restorant	Atatürk Bulvarı Harran Oteli Ş.urf	34743
Turban Restorant	Turban Urfa Oteli Şanlıurfa	13520
Lale Lokantası	Köprübaşı Kışla Caddesi Şanlıurfa	31642
Kervan Lokantası	Köprübaşı Kışla Caddesi Şanlıurfa	31428
Çiftlik Lokantası	Atatürk Bulvarı Şanlıurfa	33825
Emirgan Lokantası	Atatürk Bulvarı Şanlıurfa	31877
Güney Lokantası	Köprübaşı Caddesi Şanlıurfa	32237
Kent Lokantası	Köprübaşı Caddesi Şanlıurfa	32626
Anzelha Lokantası	Balıkligöl-Anzılha parkı Ş.urf	11821
Sümer Lokantası	Köprübaşı Caddesi Şanlıurfa	31153
Aydoğdu Tesisleri	Urfa-Mardin yolu 7. km. Ş.urf	32655
İsmail Demir Lokantası	Urfa-Mardin Yolu 14. km.Ş.urf	-
Harran Lokantası	İstasyon caddesi Akçakale	1143
Girne Lokantası	" " "	1190
Turistik Otel Lok.	" " "	1173
Akan Turistik Tesis.	Ziyaret Mevkii Birecik	1376
Mirkeham Turis. "	" " "	1272
Bozkan Tesisleri	Karşıyaka-Birecik	1113
Shell Tesisleri	Birecik	1030
Mehmet Bircan Lokan.	Birecik	1582
Özgür Restorant	Birecik	1582
Saray Lokantası	Hükümet Konağı karşısı Bozova	1024
Kıbrıs Lokantası	Lise Karşısı Bozova	1089
Lale Lokantası	Sanayi Caddesi Bozova	1043
Baraj Lokantası	Bozova	-
Göktepe Lokantası	Hilvan	-
Çakmak Lokantası	Hilvan	-
B.Gökçek Lokantası	Halfeti	1151
Veysel Kara Lokantası	Halfeti	-
A.Gökçek Lokantası	Halfeti	-
Çardak Lokantası	Hürriyet Cad. 85- Siverek	1053
Halk Lokantası	Hürriyet Cad. 48- Siverek	2460
Merkez Lokantası	Cumhuriyet Cad. 86-Siverek	1409
Karacadağ Lokantası	Siverek	1341
Emek Lokantası	Siverek	1404
Özlezzet Lokantası	Uzunçarşı No. 17 Suruç	1138
Saray Lokantası	Cumhuriyet meydanı Suruç	1224
Coşkunlur Lokantası	Suruç	-
Nimet Lokantası	Suruç	-
İskender Lokantası	Viranşehir	1387
Şeyhanlioğlu Lokantası	İpekyolu üzeri Viranşehir	1205
Viranşehir Tesisleri	İpekyolu üzeri Viranşehir	1403
Yükseller Tesisleri	İpekyolu üzeri Viranşehir	1769

HABERLEŞME HİZMETLERİ

1- TELEFON HİZMETLERİ :

a) Abone Durumu.

1988 sonu itibariyle Şanlıurfa'da kullanılan telefon sayısı 21.859'dur. Bu rakam 1987 yılında 15.750 idi.

31.12.1988 tarihi itibariyle Şanlıurfa'da kullanılan telefon ve telex sayısının ilçelere göre dağılımı şöyledir.

<u>Merkezi</u>	<u>Tlf.Sayısı</u>	<u>Tlx Sayısı</u>
Şanlıurfa I.	1.465	37
Şanlıurfa II.	8.753	-
Akçakale	500	2
Birecik	2.000	1
Bozova	500	1
Ceylanpınar	1.000	1
Halfeti	250	1
Hilvan	500	2
Suruç	2.000	2
Siverek	2.891	2
Viranşehir	2.000	3
T o p l a m :	21.859	52

Şanlıurfa il ve ilçeler toplamında her yüz kişiye 6 telefon düşmektedir. Her 100 kişiye düşen telefon sayısının ilçelere göre durumu şöyledir.

Her 100 Kişiye Düşen Telefon Sayısı :

Merkez ilçede	5
Akçakale'de	3
Birecik'te	7
Bozova'da	5
Ceylanpınar'da	4
Halfeti'de	10
Hilvan'da	6
Siverek'te	6
Suruç'ta	7
Viranşehir'de	5

Şehrimizin telefon ihtiyacının karşılanması için PTT İdaresinin giriştiği ciddi gayret ve çalışmalar Odamızca takdirle karşılanmaktadır.

1988 Yılında; 20.000 hat kapasiteli II. santralin montaj çalışmaları tamamlanarak hizmete sunulmuş ve 8.753 aboneye telefonları tahsis edilmiştir. Bekleyen 11.415 aboneye de telefonları 1989 yılında verilecektir.

11'de 1988 sonu itibariyle; 1'nci santraldan 1465, 20.000 hat kapasiteli 2'nci santraldan ise 8.753 olmak üzere toplam 10.218 abone çalışmaktadır.

1989 yılında Şanlıurfa merkezinde 11.415 aboneye daha telefon verilecektir.

Önceden 250 aboneli olan Akçakale ilçesi santralına 1988 yılında 250 abone ilave edilerek 500 aboneye çıkarılmıştır. Akçakale merkezine 500 ek santral daha getirilmiş olup, 1989 yılında ilavesi yapılarak abone sayısı 1.000'e çıkarılmış olacaktır.

Siverek merkezinde 3000 abonelik santrala 1500 ilave yapılarak kapasitesi 4500'e yükseltilmiştir.

Birecik merkezinde 2000 kapasiteli santral kurulmuş olup, 2000 hatlık santralin tamamı çalıştırılmaktadır.

b) Telefon Konuşma Sayısı.

İlimiz merkezinde 1988 yılında yapılan telefon konuşmaları sayısı şöyledir.

	Adedi
a) Şehir içi konuşma.....	7.746.364
b) Şehirlerarası konuşma.....	250.156
c) Milletlerarası konuşma(çıkan).....	3.896

2- TELGRAF HİZMETLERİ :

Şanlıurfa PTT İdaresinin 1988 yılı telgraf kabülleri aşağıda görülmektedir.

	Adet
a) Yurt içi telgraf kabülü.....	9.546
b) Giren (şehrimize).....	9.876
c) Çıkan (şehrimizden).....	9.546

3- POSTA HABERLEŞME :

Şanlıurfa PTT İdaresi'nin son iki yıldaki posta kabülleri aşağıda görülmektedir.

	Yurtiçi Kabul		Yurtdışı Kabul	
	1987	1988	1987	1988
Mektup, Posta, Tebrik kartı	1.500.385	1.341.990	83.847	85.442
Değerli mektup ve kartlar	434	624	-	-
Şahhütlü Mektup	129.610	131.400	5.652	8.010
Gazete, Bas.Kağıt	26.735	27.590	2.733	2.699
Küçük paket, Ticari eşya örneği	2.080	1.472	1.222	508
Adi Koli	3.256	4.746	75	232
Değerli Koli	410	556	-	-
Ücretsiz Posta maktubu	4.905	28.748	1.651	2.110

4- İLİMİZDE PTT'NİN YATIRIMLARI :

a) Dış Şebeke ve Radyo-Link Sistemleri :

Dış Şebeke :

1988 Yılında Yapılanlar	1988 Sonu Mevcutu	1989 Yılı için Programlanan
86 Köy, 72.mez.	708 Köy,109 Mez.	16 Köy

Radyo-Link :

- 1- Bozova, Korçık (Bozova Köyleri Montajı) 8 + 1 Adet
- 2- Kâhta-Nemrut Köy R/L Montajı 15+1 adet
- 3- Şanlıurfa PTT-TRK Köy R/L Montajı 16 + 1 Adet

Dış Şebeke konusunda 1988 yılında tamamlanan işler ve 1989 yatırım programı konusunda yazılı bilgiler; Şanlıurfa il ve ilçelerinde mevcut müstakil köyler ile birlikte 109 adet mezra'ya telefon götürülerek 1988 yılı sonunda telefonlu mahal sayısı 817 olmuştur. Müteakiben müstakil köy statüsüne kavuşan mahallerden 1989 yılında 16'sı programa alınarak bunlardan 10'u 1.7.1989 ayı itibariyle telefona kavuşmuştur. Geriye kalan 6 adedi için de çalışmalar devam ediyor.

b) Kuranportör Sistemleri :

İli ve İlçesi	1988 Yılında Servise Verilen Sis.	1988 Yılı Sonu Mevcut Sistem Adedi	1989 Yılı Prog.alın.	1988 Yılı sonu mev. TG.Sistemi	1989 Yılı Tg siste. Programı
Ş.Urfa	4X12+2X2 TN	10X12 TN+3X3 TN	4X12+4X3 TN	70 C TG	46+1 TG
Suruç	1X12+1X3 TN	4X12 TN+2X3 TN	1X3.TN	1 X 6 TG	1X6 TG

<u>İli ve İlçesi</u>	<u>1988 Yılında Servise Verilen Sis.</u>	<u>1988 Yılı Sonu Mevcut Sistem Adedi</u>	<u>1989 Yılı Proğ.Alın.</u>	<u>1988 Yılı Sonu Mev. TG Sistem.</u>	<u>1989 Yılı TG Sistemi Programı</u>
Birecik	3X12+2X3 TN	6X12 TN+3X3 TN	2X12+1X3 TN	1X6 TG	1X6 TG
A.Kale	2X12+1X3 TN	2X12 TN+2X3 TN	2X3 TN	1X2 TG	-
Bozova	3X12+1X3 TN	3X12 TN+2X3 TN	-	1X2 TG	-
C.Pınar	-	1X12 TN	-	1X2 TG	1X6 TG
V.Şehir	1X12+1X3 TN	1X12 TN+2X3 TN	1X3 TN	1X6 TG	1X6 TG
Hilvan	2X12 TN	3X12 TN	3X12+2X3TN	1X2 TG	-
Halfeti	-	2X12+2X3 TN	-	1X2 TG	1X6 TG
Siverek	1X3 TN	1X3 TN	1X12 TN	1X6 TG	-
Harra	2X12 TN	3X12 TN	-	-	1X12 TG

AÇIKLAMA : TN = Telefon
TG = Telgraf
3 TN = 3 TN Sistemi
RL = Radyo-Link Sistemleri

c) İç Şebeke :

- 1988 Yılı Sonu itibariyle Prensibal-Lokal Hat Kapasiteli Şebeke Mevcudu :

<u>İli ve İlçesi</u>	<u>1988 Sonu Mevcudu Prensibal</u>	<u>Lokal</u>
Şanlıurfa - I	2800	3500
Şanlıurfa -II	19800	22700
Kısa	600	600
Akziyaret	300	300
Akçakale	750	750
Harra	300	300
Bozova	500	500
Birecik	5600	7900
Ayran	600	600
Bağlarbaşı	200	200
Durak	100	100
Yukarı Göklü	400	400
Ovacık (Hilvan)	100	100
Hilvan	600	600
Halfeti	300	300
Siverek	3900	5200
Suruç	2700	3500
Saylakaya (Halfeti)	250	250
Viranşehir	2400	3300
Ceylanpınar	1400	1400
Arğıl (Halfeti)	300	300
T o p l a m	43900	52300

- 1989 Yılı Yatırım Programına Alınan Prensibal-Lokal Hat Kapasiteli Şebekeler :

<u>İli ve İlçesi</u>	<u>Prensibal</u>	<u>Lokal</u>	(milyon) <u>Yat.Tutarı</u>	<u>Açıklama</u>
Şanlıurfa - I	7200	9600	1299	3000 prensibal 6300 lokal devre 30.6.1989 tarih itibariyle iş-letmeye verilmiştir.
Şanlıurfa -II	5400	11500	968	İş tamamlanmıştır.
Kabahaydar	300	300	275	1.9 - 30.10.1989 ta-rihlerinde idare ele-manlarınca ikmal edilecektir.
Akçakale	500	500	80	idarece ikmal edilecek
Bolatlar	150	150	24	idare elemanlarınca ik-mal edilmiş olup, işlet-meye verilmiştir.
Yaylak (Bozova)	300	300	50	" " "
Birecik	700	1200	153	6300 Prensibal, 9100 lo-kal devre işletmeye ve-rilmiştir.
A.M.Kampı (C.Pınar)	300	300	31	idare elemanlarınca ik-mal edilmiş olup, işlet-meye verilmiştir.
Bozova (Büyükhan)	300	300	26.5	1.10.-30.11.1989 tarih-leri arasında idare ele-manlarınca ikmal edile-cektir.
Siverek	5400	9600	718	Müteahhit taahhütname altında ikmal edilmek-tedir.
Karakeçi	300	300	31	1.10.1989 tarihinde idare elemanlarınca ikmal edilecektir.
Karakoyun	200	200	13	15.10-15.11.1989 tarih-leri arasında idare ele-manlarınca ikmal edile-cektir.

U L A Ş I M :

GENEL BİLGİLER :

Anadolu ile Arabistan arasındaki geçiş bölgesinde yer alan Şanlıurfa Bölgeler ve İlçeler arası ulaşımında her dönemde önemli rol oynamıştır.

Şanlıurfa'nın ulaşımındaki önemi 1956 yılında Fırat Nehri üzerinde Birecik Köprüsünün yapılmasıyla artmıştır.

İlin en önemli karayolu şehrin doğu-batı doğrultusunda uzanan, Gaziantep-Şanlıurfa-Nusaybin-Cizre-Habur Devlet yoludur. Bu yola ipek yolu da denilmektedir.

Şanlıurfa il merkezinin tüm ilçeleri ile olan bağlantıları karayolu ile yapılmaktadır. Bu yolların tümü asfalttır.

İlde demiryolu ağı 1914'de yapılmıştır. Güney, Orta ve Doğu Anadolu'dan gelerek Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi yakınında birleşip, Gaziantep üzerinden Güneydoğu'ya uzanan demiryolu Şanlıurfa'nın batısında il sınırı yakınında Borak istasyonunda birleşir. Bundan sonra tek hat olarak sınır boyunca Nusaybin'e, oradanda Suriye'ye geçer. Bu demiryolunun Şanlıurfa il sınırları içindeki payı 221 km. dir.

Şanlıurfa il sınırları içinde bulunan demiryolu istasyonları ; Gökse, Mutluca, Gültepe, Akçakale, Mürşitpınar, Bekçiler, Gökçeçayır, Zenginova, Gocar, Sayarlı ve Ceylanpınar istasyonlarıdır. Bu hatta günde karşılıklı 3 yük treni ve bir yolcu treni sefer yapmaktadır.

Şanlıurfa'ya en yakın deniz limanı 342 km. uzaklıktaki İskenderun'la 419 km. uzaklıktaki Mersin Limanlarıdır. Öte yandan, Ortadoğu ile Sovyetler Birliği ve Balkan Ülkeleri arasındaki ticarete bir transit merkez olduğu için, Şanlıurfa'nın 373 km. uzaklıktaki Trabzon ve 946 km. uzaklıktaki Samsun Limanlarıyla da bağlantısı vardır.

Kara ve Demiryolu ulaşım imkanlarından faydalanan ilimizde hava alanı 1983 yılında açılmıştır. Stol tipi olan Şanlıurfa havaalanında Türk Hava Taşımacılığı 52 kişilik uçaklarıyla haftada üç kez İstanbul-Ankara-Şanlıurfa geliş gidiş seferleri yapmaktadır.

Şanlıurfa ayrıca, Gaziantep ve 185 km. uzaklıktaki Diyarbakır Havaalanlarındanda faydalanmaktadır.

GAP alanında önemli bir konuma sahip olan Şanlıurfa'da projenin bitimiyle büyük bir ekonomik faaliyet beklenmektedir. Nitekim tarım ürünlerinde meydana gelecek üretim artışları bir çok yatırımları buraya çekecektir. Üretim artışlarının değerlendirilmesinde kargo taşımacılığının önemi tartışılmazdır. Şu halde elde edilecek üretim artışlarının en iyi bir şekilde değerlendirilmesi için Şanlıurfa'da kargoya yönelik bir hava alanı açılması zorunludur.

1- İlimizdeki Önemli Karayollarımız :

a) Gaziantep-Şanlıurfa-Nusaybin-Cizre-Habur Devlet Yolu :

Bu yol Şanlıurfa'nın en önemli karayoludur. Şanlıurfa topraklarının doğu-batı doğrultusunda geçen bu yol, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinden gelen yolla Gaziantep'te birleşir. Dolayısıyla G.Antep-Ş.urfa yolu, ilimizi ülkenin batı kesimlerine de bağlayan ana eksen niteliğini taşımaktadır.

Batıda Birecik Köprüsü yakınında Şanlıurfa sınırlarına giren bu yolun Şanlıurfa sınırları içindeki 93. km. lik kesiminin tümü asfalttır. Birecik'te il topraklarımıza giren yol 100 km. sonra Şanlıurfa'ya varmaktadır. Daha sonra Viranşehir'den geçerek Viranşehir'in 23. km. doğusunda Mardin il sınırına girmektedir. İlimizin iç ulaşım ağının omurgasını oluşturan bu yol, üç kola ayrılmaktadır. Birinci kol il batısında Birecik'in 42 km. doğusundan ayrılarak Suruç üzerinden Mürşitpınar sınır kapısına, ikinci kol Şanlıurfa'dan güneye doğru 52 km. ayrılarak Akçakale sınır kapısına, üçüncü kol ise Viranşehir'den 52 km. ayrılarak Ceylanpınar sınır kapısına ulaşır.

b) Şanlıurfa-Diyarbakır Devlet Yolu :

Bu yol ilimizin ikinci karayoludur. Adıyaman ve Diyarbakır üzerinden gelerek Hilvan'ın 16. km. kuzeyinde birleşir, Şanlıurfa'ya bağlanır. Bu yol ilimizin ulaşımında önemli bir konuma sahip olup, Gaziantep-Şanlıurfa-Nusaybin yoluna Şanlıurfa'da bağlanır. Şanlıurfa'dan sonra güneye doğru Akçakale sınır kapısına dek uzandığından bu yolun ticaret ve transit taşımacılık açısından önemi büyüktür.

İlimizin Kuzeybatısında yer alan Bozova ilçe merkezinin Şanlıurfa'ya bağlantısı da bu yolla sağlanmaktadır. Bozova 29 km.lik asfalt bir il yoluyla Şanlıurfa'nın 9. km.kuzeyinde bu yola bağlanır. Şanlıurfa'nın tarımsal üretim yönünden en önemli ilçesi olan Siverek'te Şanlıurfa-Diyarbakır devlet yolu üzerindedir.

2- Şanlıurfa Bağlantılı Devlet Karayollarında Ortalama Günlük Trafik :

Karayolları Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre belli noktalarda ve 4 mevsim yapılmakta olan sayımlar sonunda belirli güzergahlarda tesbit edilen 1983 yılı yıllık ortalama günlük trafik yoğunluğu aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yapılan bu sayımlar çift yönlü trafik toplamı olarak alınmakta olup, trafiğin yoğun olduğu yaz aylarında sayılar yükselmekte, kış aylarında ise düşmektedir.

Bu nedenle dört mevsim yapılan bu sayımlar kış faktörleri de dâhil edilerek ortalama değer üzerinden hesaplanmaktadır.

	<u>Otomobil</u>	<u>Otobüs</u>	<u>Kamyon</u>	<u>Treyler</u>	<u>Toplam</u>
Ş.urfa Gaziantep Güzergahı	1 104	216	4 538	875	6 733
Ş.urfa Diyarbakır "	488	146	681	16	1 331
Ş.urfa Mardin "	514	90	4 024	862	5 490
Ş.urfa Akçakale "	738	15	266	6	1 025
Ş.urfa Bozova "	408	26	439	12	885

3- Şanlıurfa İl Merkezinin Çevre illere ve Bazı Merkezlere Karayolu Uzaklığı :

Şanlıurfa-Gaziantep.....	144 km.
Şanlıurfa-Adıyaman	160 "
Şanlıurfa-Diyarbakır.....	181 "
Şanlıurfa-Mardin.....	183 "
Şanlıurfa-Elazığ.....	338 "
Şanlıurfa-Malatya.....	342 "
Şanlıurfa-Adana.....	345 "
Şanlıurfa-Mersin.....	414 "
Şanlıurfa-Kayseri.....	508 "
Şanlıurfa-Erzurum.....	511 "
Şanlıurfa-Ankara.....	824 "
Şanlıurfa-Trabzon.....	826 "
Şanlıurfa-Antalya.....	899 "
Şanlıurfa-Konya.....	700 "
Şanlıurfa-Zonguldak.....	1092 "
Şanlıurfa-Bursa.....	1178 "
Şanlıurfa-İzmir.....	1243 "
Şanlıurfa-İstanbul.....	1278 "

4- Şanlıurfa İl Merkezinin İlçe Merkezlerine Karayolu Uzaklığı :

Şanlıurfa - Akçakale		53 Km.
Şanlıurfa - Birecik		80 Km.
Şanlıurfa - Bozova		37 Km.
Şanlıurfa - Ceylanpınar		141 Km.
Şanlıurfa - Halfeti		112 Km.
Şanlıurfa - Hilvan		57 Km.
Şanlıurfa - Siverek		96 Km.
Şanlıurfa - Suruç		45 Km.
Şanlıurfa - Viranşehir		90 Km.
Şanlıurfa - Harran		47 Km.

5- 1988 Yılı Yatırım Programı Doğrultusunda Şanlıurfa'da Gerçekleştirilen Yol Yapım Çalışmaları :

DEVLET YOLLARI_____;

Diyarbakır-Siverek Yolu :

Uzunluğu 85 Km. olan bu yolumuzun Genel Müdürlük ihalesi yapılmış olup, yapım çalışmaları devam etmektedir.

1990 Yılında bitirilmesi planlanan yolun 1988 yılı sonu itibarıyla fiziki gerçekleşmesi % 40'tır.

Siverek-Şanlıurfa Yolunda;

Hacıhıdır ve Dalca Varyantı :

Uzunluğu 37 Km. olan bu yolun yapımına 1982 yılında başlanmış olup, 1989 yılında bitirilmesi planlanmıştır. 1988 yılı sonu itibarıyla yoldaki fiziki gerçekleşme % 97'dir.

Bozova-3'ncü Bölge Hududu Yolunda;

Karababa Köprüsü :

Uzunluğu 274 m. olan köprü'nün yapımına 1984 yılında başlanmıştır. 1988 sonunda bitirilmiştir.

İL YOLLARI :

(Birecik-Halfeti) Ayr. Bögürtlen Yolu :

Uzunluğu 12 km. olan yolun yapımına 1986 yılında başlanmış olup, 1988 sonu itibariyle fiziki gerçekleşmesi %85'tir. 1989 yılında bitirilmesi planlanmıştır.

Siverek - Karakeçi Yolu :

Uzunluğu 40 km. olan bu yolun 10+100 - 14+100 Km.leri arasına alt temel malzemesi çekilmiş ve serilmiştir. Ödenek temin edildiği takdirde 1989 yılında yolun geri kalan 20 km.lik kesimine alttemel malzemesi, yolun tamamına ise temel malzeme çekilip serileceği yetkililerce belirtilmiştir.

Siverek Bucak Yolu :

Karayolları Genel Müdürlüğü ihalesi olarak komple yapımı ihale edilecektir.

ASFALT ÇALIŞMALARI :

- 6 Km. uzunluğundaki Ayr. - Yaylak yolunda (K1) asfalt yapım çalışması yapılmıştır.
- Toplam 47 km.lik yolda asfalt onarım çalışmaları yapılmıştır.
- Karayolları 9'ncı Bölge Müdürlüğü Şube şeflikleri tarafından bozulan yollarda asfalt onarım çalışmaları yapılmıştır.
- Protokolü olarak Şanlıurfa Havaalanının 1988 yılı içinde alt temel ve temel çalışmaları tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Birecik - Habur (Tetek) Güzergahı :

BSK Kaplama olan 446 Km. uzunluğundaki Birecik-Habur (Tetek) güzergahının Şanlıurfa ilindeki uzunluğu 193 Km.dir. Yolun tümünde BSK çalışması bitmiş olup, 1988 yılında 25 km.de binder tabakası ve 33 km. de ise aşınma tabakası çalışması yapılmıştır.

1989 Yılında Şanlıurfa'da 77 km. (Ko), 68 Km. (K) asfalt onarım çalışması programlanmış olup, 620 milyon TL ödeneye ihtiyaç vardır.

6- KARAYOLLARIMIZIN DURUMU :

Şanlıurfa'nın karayolları ağı 863 km.dir. Bunun 540 km.si Devlet Yolu, 323 Km.si ise il yoludur.

540 Km.lik Devlet yolunun tümü asfalt kaplamadır. 323 Km. il yolunun ise 172 km.si asfalt, 105 km.si stabilize, 24 km'si toprak, 22 km. si ise geçit vermez yoldur.

Şanlıurfa, Bölgede Devlet yolu bakımından Diyarbakır'la birlikte sonuncu, il yolları uzunluğu bakımından da Mardin ve Gaziantep'le birlikte sonuncudur. Yine Şanlıurfa km. ye düşen yol uzunluğu bakımından Bölge ve Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Aynı şekilde 1000 nüfusa isabet eden yol uzunluğu bakımından da Şanlıurfa'nın Türkiye ortalamasının altında olduğunu görüyoruz.

S O N U C U :

Yukarıdaki değerlerden şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Bir yandan Güneydoğu Anadolu Projesinin bitmesiyle birlikte Bölgede büyük bir ekonomik faaliyet beklenmektedir. Nitekim tarım ürünlerinde meydana gelecek üretim artışları bir çok yatırımı buraya çekecektir. İl ve çevresinde kurulacak entegre tesisler sanayileşmeyi sağlayacak ve yeni istihdam alanları oluşturmaktadır. Uzmanlar projenin bitiminde Şanlıurfa'nın milyonluk bir şehir olacağını söylemektedirler.

Diğer yandan Bölgenin ulaşım sistemi bu gelişmelere ayak uyduracak seviyeden uzaktır. Şu halde bölgenin ulaşım sistemi hızla bu ekonomik gelişmelerin gereklerini yerine getirecek duruma getirilmelidir. Aksi halde, bölgede ekonomik gelişmeyi frenleyecek biçimde darboğazların ortaya çıkacağı söylenebilir.

Şu halde Şanlıurfa'nın ve Bölgenin kalkınmasında nasıl bir ulaşım politikası izlenmelidir? Öncelikle ele alınması gerekli konuları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Önce bir hususu belirtmekte yarar vardır. Ulaştırma yatırımları son derece pahalıdır. Özellikle Türkiye gibi engebeli araziye sahip ülkelerde yatırım maliyeti büyük rakamlara ulaşmaktadır. Ancak kaynaklarımız son derece kısıtlıdır. O halde yatırımdan önce ciddi etüdlere yapılması gerekiyor. Zira bu yatırımların rizikosu büyüktür. Şayet bir yanlışlık yapılırsa bunun telafisi son derece zordur. Hatta mümkün değildir.

2. Ülkemizde, gelecek 10 yılın ulaşım politikasını belirleyecek ve 1983 yılında yürürlüğü giren bir ulaşım ana planı vardır. Bu planda GAP yeterince dikkate alınmamıştır. Çünkü planın hazırlık safhasında GAP henüz güncel değildi. Şimdi bu planda bazı değişiklikler yapılmak üzere çalışmalar yapılmaktadır. O halde bu değişiklikler yapılırken Güneydoğu Anadolu Bölgemizdeki ekonomik gelişmelerin de dikkate alınmasında büyük faydalar olacaktır.

3. GAP Türkiye için büyük bir fırsattır. Bu proje çerçevesinde kurulan ve kurulacak olan baraj, tünel ve kanal şebekelerinden yararlanılarak yapılacak sulama sonucu, Güneydoğu Anadolu'da geniş ve bereketli tarım alanları oluşacağı gibi, ülkenin enerji üretimine de büyük katkılar sağlanacaktır. Şayet bu projeler yüksek standartlı ulaşım sistemi ile takviye edilirse, bu bölgemiz kısa sürede bir sanayi bölgesi durumuna gelecektir.

Bölgenin halen mevcut ulaşım sistemi ise, daha önce de değinildiği gibi bu gelişme potansiyelini harekete geçirmekten çok uzaktır. Bu nedenle buradaki potansiyeli değerlendirecek, bölgeyi diğer tüketim merkezlerine ve komşu ülkelere bağlayacak ilave demir ve karayolu inşasına hemen başlanmalıdır.

4. Türkiye gibi coğrafi ve demografik boyutları büyük olan ülkelerde kargo taşımacılığına yönelik hava yolunun çok önemli fonksiyonları vardır.

Şanlıurfa büyük üretim ve tüketim merkezlerine uzak mesafededir. Ayrıca ülkemizin topoğrafik yapısı nedeniyle gerek karayolu, gerekse demiryolunda hız yapılamamaktadır. (Demiryolunda ortalama ticari hız 30-40 Km./h, bazı hatlarda ise 5 km/h'dır) Bu hızla GAP neticesinde elde edilecek ekonomik potansiyeli harekete geçirmek mümkün değildir. Bu nedenle Şanlıurfa'da kargoya yönelik hava alanına derhal başlanılmalıdır.

Bu yaklaşım neticesinde bölge ile diğer merkezlerle hızlı bağlantıyı sağlayacak ve elde edilecek üretim artışları süratle tüketim merkezlerine ulaştırılmış olacaktır.

5. Projenin tamamlanmasıyla birlikte bölgede sınai ve tarımsal ürünlerin artacağı daha önce söylenmişti. Bu üretim artışı ise taşıma hizmet talebini arttıracaktır. Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerde taşıma hizmet talebi milli gelirden daha hızlı artmaktadır. Örneğin milli gelirde % 1'lik bir artış olursa, taşıma hizmet talebindeki artış % 1'den daha büyük olacaktır. Şu halde ileride taşımada bir darboğazla karşı karşıya kalınmak istenmiyorsa bölgede ulaşım sisteminin genişletilip iyileştirilmesine derhal başlanmalıdır. Ayrıca artık ürünlerin pazarlanması ve sürümü de ancak etkin bir ulaşım sistemi ile mümkündür.

6. Etkin ve yaygın bir ulaşım sisteminin bölge kalkınması için diğer bir önemi de şuradadır: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik bakımından batı bölgelerimize kıyasla geri kalışının nedenlerinden biri, bölgede dikey ve yatay ulaşım bağlantılarının yetersiz kalmış olmasıdır. Şu halde GAP iyi bir ulaşım sistemi ile desteklenirse bölgedeki üretim artışı daha geniş bir iç pazara dayanacaktır. Ayrıca dikey bağlantılar nüfusun batıya göç etmesini engelleyecektir. Demek oluyor ki ülke sathında dengeli bir kalkınma veya bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi, ekonomik faaliyetlerin kandanarı olan ulaşım ağının bütün Türkiye'yi kuşatması ile mümkündür.

ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ

Şanlıurfa'da, Ulaştırma kesimi tarım ve inşaat sektöründen sonra 3'ncü sektör durumundadır.

Şanlıurfa'da ulaştırma sektörünün 1986 yılı Türkiye toplam gayri safi yurt içi hasılasına katkısı 19 milyar 961 milyon TL olmuştur. Aynı dönem içinde Şanlıurfa'da tüm sektörlerin gayri safi yurt içi hasılasına katkısı ise 267 milyar 600 milyon idi. Buna göre; Şanlıurfa'da ulaştırma sektörünün, ilde elde edilen katma değer içinde % 7.45'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Şanlıurfa'da ulaştırma sektöründe 1988 yılında 1513 otomobil, 489 minübüs, 454 otobüs, 5137 kamyon ve 57 kamyonet olmak üzere toplam 7650 ticari araba hizmet vermiştir.

Kamyonların büyük bölümü Irak'tan İskenderun'a ham petrol taşımacılığı yapmaktadırlar. Ayrıca, uluslararası ve iç ticarete yük taşımacılığı da yapılmaktadır.

Şanlıurfa'da taşımacılığın bugün için yan hizmetleri ile birlikte gelişmiş bir kesim olduğu söylenemez. İl'de ulaştırma kesiminin sektörler arasında önemli bir yere sahip olmasında kamyonculuğun payı büyüktür.

Yukarıda görüldüğü gibi Şanlıurfa'da ulaştırma sektöründe hizmet eden ticari arabaların % 67'sini kamyonlar oluşturmaktadır.

1- Şanlıurfa'daki Motorlu Araç Sayısı :

Şanlıurfa Trafik ve Denetleme Şube Müdürlüğü'ne kayıtlı araçların 1988 sonu itibarıyla dağılımı şöyledir.

	A D E T			
	<u>Özel</u>	<u>Ticari</u>	<u>Resmi Belediye</u>	<u>Toplam</u>
Yolcu Araçları				
- Otomobil	6183	1513	247	7943
- Minübüs	234	489	350	1073
- Otobüs	2	454	103	564
Yük Araçları				
- Kamyon	-	5137	441	5578
- Kamyonet	76	57	248	381
- Motosiklet	2712	-	60	2772
Genel Toplam :	9207	7650	1454	18311

2- Odanıza Kayıtlı Ulaştırma Sektöründe Hizmet Eden Firmalar :

a) Uluslararası ve Yurt İçi Otobüs Seyahat Şirketleri :

- Urfa Cesur Turizm Ltd.Şti.
Atatürk Bulvarı Türkmen Apt. Altı 3/C - Şanlıurfa
- Şanlıurfa Ekspres Turizm Limited Şirketi
Sarayönü Caddesi No. 4 Şanlıurfa

b) Uluslararası ve Yurt İçi Kara Nakliyat Şirketleri :

- Harran Nakliyat Ticaret Anonim Şirketi
Sarayönü Caddesi No. 54 Şanlıurfa
- Başak Milletlerarası Kara ve Deniz Nakliyat Limited Şirketi
Abide Karşısı Şanlıurfa
- Gündoğanlar Uluslararası Nakliyat ve Ticaret Limited Şirketi
Akçakale Caddesi No. 123 Şanlıurfa
- Badıllıoğlu Uluslararası Nakliyat Ticaret Limited Şirketi
İpekyol 4. izgördü apt. altı Şanlıurfa
- Öz-Duy Uluslararası Taşımacılık ve Ticaret Limited Şirketi
Eski Tekel Caddesi No. 17 Suruç
- Nermaş Uluslararası Nakliyat ve Ticaret Limited Şirketi
İpekyol Şanlıurfa
- Cem-Tır Uluslararası Nakliyat ve Ticaret Limited Şirketi
Yeni Mahalle İstasyon Caddesi Akçakale
- Ağgöl Petrol Uluslararası Taşımacılık Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.
Atatürk Caddesi No. 41 Şanlıurfa

c) Taşıma Kooperatifleri :

- S.S. Şanlıurfa Kamyoncular ve Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi
Toprak Mahsülleri Ofisi Karşısı Şanlıurfa
- S.S. Urfa Merkez Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi
Buğday Pazarı Kat 2 Şanlıurfa
- S.S. Suruç Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi
Aligör Caddesi Emniyet Garajı Suruç
- S.S. 100'ncü Yıl Taşıyıcılar Kooperatifi
Sanayi Sitesi Şanlıurfa
- S.S. Şanlıurfa 8 Nolu Minübüsçüler ve Taşıyıcılar Kooperatifi
Şehit Nusret Caddesi Vilayet İşhanı Kat 1 No 1 Şanlıurfa
- S.S. 9 Nolu Şanlı Taksiciler Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi
Otogar Şanlıurfa

a) Nakliyecilikle İstigal Eden Firmalar :

- Mustafa Maraş - İpekyol Şanlıurfa
- İbrahim Nergiz - İpekyol Şanlıurfa
- Ömer Ulusoy - Yıldız Meydanı Şanlıurfa
- Mahmut Yıldız - İpekyol Şanlıurfa
- İ.Halil Demirkol - Asfalt Cadde Şanlıurfa
- Mehmet Tilker - Şair Nabi Mah. Tic.Lisesi Kar Ş.urfa

c) Otobüs İşletmeciliği ile İstigal Eden Şahıs Firmalar :

- İsmail Asoğlu - Sarayönü Caddesi Hazar Pasajı Ş.urfa
- Mehmet İpekçioğlu - Atatürk Bulvarı Urfa Cesur Ter.Ş.urfa
- Hacı Veli Eryavuz - Otogar Yavuz Terminali Ş.urfa
- Osman Asoğlu - Sarayönü Hazar Pasajı No. 20 Ş.urfa
- İsmail Göktepe - Atatürk Bulvarı Cesur Terminali Ş.urfa
- Müfit Cesur - " " " " "
- Ömer Koyuncu - Asfalt cadde Koç Terminali Ş.urfa
- İsmail Emektar - Otogar No. 26 Şanlıurfa
- Mehmet Sönmez - Otogar no. 23 Şanlıurfa
- Mehmet Davut İnce - İpekyol B.evler Beyazıt apt. No. 7 Ş.urfa
- Mustafa Çaycı - Köprübaşı Cd. Uğur oteli No. 3 Ş.urfa
- Hıdır Ayneli - Sipahi Pazarı No. 19 Şanlıurfa
- Mehmet Gökmen - 11 Nisan Caddesi Suruç
- Mehmet Küp - Koyun Pazarı Meşerkiye cd. No. 43/D Ş.urfa
- Abdurrahman Polatkalesi - Atatürk Cd. Cesur Terminali Ş.urfa

3- DEMİRYOLU TAŞIMACILIĞI :

TCDD işletmesi Akçakale Gar Şefliğinden edinilen bilgiye göre, ilimizden 1983 yılında demiryoluyla yapılan yük taşımacılığı aşağıdaki şekilde olmuştur.

Taşınan Yüklün Cinsi	Gelen Yük (Ton)	Giden Yük (Ton)
Biçer Döğeri	600	500
Arpa	-	7500
Buğday	-	1000
Pirinç	300	-

BÖLÜM – VII
PARA-KREDİ VE KAMU GELİRLERİ

PARA - KREDİ

=====

1 - Bankaların Mevduat ve Kredi Durumları :

Türkiye Bankalar Birliğinden alınan bilgilere göre, ilimizdeki Banka Şubelerinin 31.12.1988 tarihi itibarıyla toplam mevduatları ve yıl içindeki kredi durumları şöyledir.

Banka Şubelerinin toplam ;

- Tasarruf Mevduatı	: 29.325.000.000.-TL
- Mevduat Sertifikası	: 105.000.000.-TL
- Resmi Kuruluşlar Mevduatı	: 10.848.000.000.-TL
- Ticari " "	: 15.726.000.000.-TL
- Bankalar Arası Mevduat	: 77.000.000.-TL
- Döviz Mevduatı	: 5.182.000.000.-TL
- Sair Mevduat	: 1.709.000.000.-TL
T o p l a m	: 62.972.000.000.-TL
- Toplam Krediler	: 46.833.000.000.-TL

2- Esnaf Kefalet Kooperatifleri Kredileri :

İlimizdeki Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Kooperatiflerinin, 1988 yılı içinde ortaklarına Halk Bankası'ndan açtığı kredi miktarları aşağıda gösterilmiştir.

<u>Kooperatifin Adı</u>	<u>Ortak Sayısı</u>	<u>Ortaklarına Sağladığı Kredi Miktarı</u>
Ş.ürfa Esnaf ve San.Kef.Koop.	887	402.936.760.-TL
A.Kale " " " "	210	118.000.000.-TL
Suruç " " " "	398	190.722.500.-TL
Birecik " " " "	750	257.716.011.-TL
V.Şehir " " " "	386	150.170.000.-TL
Halfeti " " " "	47	24.000.000.-TL
C.Pınar " " " "	178	45.361.000.-TL
Siverek " " " "	591	84.000.000.-TL
TOPLAM	3447	1.272.906.271.-TL

Şanlıurfa Esnaf ve Sanaatkârlar Kefalet Kooperatifi'nin üyelerine kullandığı kredinin nevilerine göre dağılımı şöyledir.

- Kısa Vadeli İskonto Kredileri	12.100.000.-TL
- Orta Vadeli Krediler	372.635.000.-TL
- Teminat Mektupları	18.201.760.-TL
T o p l a m :	402.936.760.-TL

KAMU GELİRLERİ

A- Genel ~~Bütçe~~ Vergi Gelirleri :

Tahakkuk ve Tahsilat :

Şanlıurfa İl genelinde tahakkuk ettirilen genel bütçe vergi gelirleri toplamı Aralık 1988 sonu itibariyle 39.905.224.435.-TL olmuştur. Tahakkuk miktarı 1987 yılında 24.263.920.341.-TL idi. Tahakkuk ettirilen genel bütçe vergi miktarında bir önceki yıla oranla % 64 oranında artış meydana gelmiştir.

Tahakkuk eden vergilerden elde edilen tahsilat miktarı ise Aralık 1988 sonu itibariyle 32.533.960.189.-TL olmuştur.

ŞANLIURFA İLİ 1.1.1988 - 31.12.1988 TARİHLERİ ARASI GENEL BÜTÇE VERGİLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLAT MİKTARLARI :

<u>Gelirin Çeşidi</u>	<u>Tahakkuk(TL)</u>	<u>Tahsilat(TL)</u>
Gelir Vergisi.....	24.909.719.495	21.819.105.830
Kurumlar Vergisi.....	220.336.073	136.407.716
Motorlu Taşıtlar Vergisi.....	1.458.302.440	1.457.938.359
Veraset ve İntikal Vergisi.....	110.352.368	34.310.802
Dahilde alınan KDV.....	2.237.197.924	1.611.969.351
Taşıt Alım Vergisi.....	1.042.916.110	1.040.994.892
Banka ve Sigorta Muameleleri ver.....	432.538.490	430.984.059
Damga Vergisi.....	1.354.874.685	1.288.059.105
Tapu Harçları.....	643.858.354	627.286.943
Yargı Harçları.....	330.297.502	292.976.634
Noter Harçları.....	180.463.981	180.362.140
Pasaport ve Konsolosluk harçları.....	159.925.550	159.925.550
Trafik Harçları.....	181.431.709	181.481.709
Diğer Harçlar.....	280.838.500	279.803.164
Kaldırılan Vergi Artıkları.....	219.861.113	74.548.793
Vergi Gelirleri Toplamı.....	33.862.964.472	29.666.155.047

<u>Gelirin Çeşidi</u>	<u>Tahakkuk(TL)</u>	<u>Tahsilat(TL)</u>
Oyun Kağıdı Gelirleri.....	38.415	--
Taşınmaz Mallar Satış bedeli.....	1.057.000	978.000
Taşınmaz Mallar İdare Gelirleri.....	341.389.095	183.456.565
Taşınır Mallar Satış Gelirleri	27.467.550	27.287.550
Değerli Kağıtlar Satış Gelirleri.....	218.262.210	218.229.213
Döner Sermayelerden Gelirler.....	35.405.487	35.405.487
Faizler.....	453.383.193	382.223.720
Tavizlerden geri alınanlar.....	728.867.878	86.324.927
Para cezaları.....	612.692.860	141.672.052
Vergi ve Zam cezaları.....	3.146.988.877	1.419.425.714
Trafik Cezaları.....	311.554.857	257.944.496
Çeşitli Gelirler.....	165.152.541	164.907.418
Vergi Dışı Normal Gelirler		
Toplamı.....	6.042.259.963	2.917.805.142
GENEL TOPLAM :	39.905.224.435	32.583.960.189

B- Mahalli İdare Gelirleri :

1- İl Özel İdaresi Gelirleri :

Şanlıurfa Özel İdare Müdürlüğü'nün 1988 yılı gelir ve harcamaları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

1988 Yılı Geliri :

-Vergi Gelirleri	:	1.040.450.000.-TL
-Vergi dışı gelirler	:	759.550.000.-TL
- Ek Bütçe ile	:	600.000.000.-TL
T o p l a m	:	2.400.000.000.-TL

1988 Yılı Harcamaları :

	<u>Bütçe ile</u>	<u>Ek Bütçe ile</u>	<u>Toplam</u>
Cari Harcamalar	577.236.853.	137.500.000.-	714.736.853.-
Yatırım Harcamaları	477.500.053	110.000.000.-	587.500.053.-
Sermaye teşkili ve transfer harcamaları	745.263.094	325.500.000.-	1.097.763.094.-
T o p l a m :	1.800.000.000	600.000.000.-	2.400.000.000.-

2- Belediye Gelirleri :

İlimiz il ve ilçe belediyelerinin 1988 yılı bütçe tahminlerine göre gerçekleşen toplam gelirleri 16.450.911.663.-TL olmuştur.

Bu gelirlerin Belediyelere göre dağılımı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

<u>Belediyenin Adı</u>	<u>1988 Yılı Geliri</u>
Şanlıurfa Belediyesi	7.430.000.000.-TL
Akçakale Belediyesi	525.500.244.-TL
Birecik Belediyesi	1.340.237.262.-TL
Bozova Belediyesi	601.200.000.-TL
Ceylanpınar Belediyesi	694.901.379.-TL
Halfeti Belediyesi	339.208.874.-TL
Hilvan Belediyesi	392.110.006.-TL
Siverek Belediyesi	1.330.000.000.-TL
Suruç Belediyesi	1.024.551.000.-TL
Viranşehir Belediyesi	2.669.502.259.-TL
Ayran Belediyesi	103.650.639.-TL
T O P L A M :	16.450.911.663.-TL

Not: Belediye gelirlerine mahalli idareler payı ve işletme gelirleri de dahil edilmiştir.

3- Köy Gelirleri :

Şanlıurfamızın 724 köyü bulunmaktadır. Bu köylerin 1988 yılı bütçe tahminlerine göre gerçekleşen gelirleri, 91.983.895.-TL olmuştur.

Bu gelirler, bağış ve yardımlar, resmi harçlar, kum ve taş satımlarından elde edilmiştir.

- BELEDİYELERİN 1988 YILI YATIRIM HARCAMALARI VE İSTİHDAM DURUMLARI

- Şanlıurfa Belediyesi :

1988 Yılı Geliri	: 7.430.000.000.-TL
1988 Yılı Yatırımları;	
-11 Nisan Fuar alanı	: 5.194.346.-TL
-Buğday pazarı gideri	: 67.263.362.-TL
-Toplu Konut imar ve islahatı	: 17.203.443.-TL
-Yol ve kaldırım inşaatı	: 400.000.000.-TL
- Umumi Garaj inşaatı	: 525.000.-TL
-Lağın ve kanal inşaatı	: 195.750.452.-TL
-Mülk ve akar inşaatı	: 144.847.178.-TL
-Taşıt alım ve onarımı	: 227.470.939.-TL
Toplam yatırım tutarı	: 1.058.509.006.-TL

Belediyenin ortak olduğu Sanayi kuruluşları :

- a) URTÜDAŞ (Entegre Un Fabrikası) % 10 oranında,
- b) Karacadağ Memba Suları A.Ş. % 5 oranında,

Ş.urfa Belediyesi'nin istihdam durumu (31.12.1988) :

Memur 388, kadrolu işçi 435, geçici işçi 546

- Akçakale Belediyesi :

1988 Yılı Geliri	: 525.500.244.-TL
1988 Yılı yatırım harcam.:	36.519.434.-TL
Ortak olduğu sanayi kuruluşları :	URTÜDAŞ'a 20 Milyonla iştirak
İstihdam durumu	: Memur 70, geçici işçi 15

- Birecik Belediyesi :

1988 Yılı Geliri	: 1.340.287.262.-TL
1988 Yılı yatırım harcam.:	68.000.000.-TL
ortak olduğu sanayi kuruluşu :	URTÜDAŞ'a 10 milyonla iştirak
Belediyenin istihdam durumu	: Memur 77, kadrolu işçi 141

- Suruç Belediyesi :

1988 Yılı Geliri	: 10 24.551.000.-TL
1988 Yılı yatırım harc. :	31.632.077.-TL
Ortak olduğu san.kuruluşu:	URTÜDAŞ'a 20 milyon TL ile iştirak
Belediyenin istihdam durumu :	memur 36, kadrolu işçi 71, Geçici işçi 33.

- Bozova Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 601.200.000.-TL
1988 Yılı yatırım harcaması : 231.000.000.-TL
Belediye'nin istihdam durumu : Memur 22, kadrolu işçi 16,
Geçici işçi 79.

- Ceylanpınar Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 694.901.379.-TL
1988 Yılı Yatırım harcamaları : 1.143.000.-TL
Belediyenin istihdam durumu : Memur 37, kadrolu işçi 45,
Geçici işçi 62

- Halfeti Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 339.208.874.-TL
1988 Yılı yatırım harcaması : 27.961.000.-TL
Belediyenin istihdam durumu : Memur 17, kad. işçi 7, geç. işçi 3

- Hilvan Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 392.110.006.-TL
İstihdam durumu : Mem.19, Kad. işçi 21, Geç. işçi 50

- Siverek Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 1.330.000.000.-TL
1988 Yılı Yatırım Harcaması : 205.000.000.-TL
Belediyenin ortak ol. san. Kur. : a) Sivetsan Teneke Fabrikası A.Ş.
ne 18 Milyon TL ile iştirak
b) Karacadağ Memba suları A.Ş.'ne
15 milyon TL ile iştirak
Belediye'nin istihdam durumu : Memur 109, mevsimlik işçi 140,
kadrolu işçi 74

- Viranşehir Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 2.669.502.259.-TL
1988 Yılı yatırım harcaması : 205.844.075.-TL
Ortak olduğu San. Kuruluşları : URTUDAŞ Un Fabrikası'na 10 milyon
500 bin TL ile iştirak
Belediyenin istihdam durumu : Memur 126, Kad. işçi 114, Geç. iş. 18

- Ayran Belediyesi

1988 Yılı Geliri : 103.650.639.-TL
1988 Yılı yatırım harcaması : 6.031.000.-TL
İstihdam durumu : Memur 9, Kadrolu işçi 10.

BÖLÜM – VIII
ŞANLIURFA’NIN 1988 YILI YATIRIM PROĞRAMLARI
GERÇEKLEŞME DURUMU VE 1989 YILI YATIRIM DAĞITIMI

**ŞANLIURFA İLİ 1988 YILI 4.DÖNEM (31.12.1988) SONU İTİBARIYLA
YATIRIM PROGRAMI GERÇEKLEŞMESİ**

SEKTÖRÜ	PROJE BEDELİ	1988 ÖDENEĞİ	3.DÖNEM HAR.	Milyon
				NAKİ GERÇ.%
Tarım	85.344	14.352	12.768	89
İmalat	687	687	-	00
Enerji	3.832.214	273.373	219.134	80
Ulaştırma	17.867	17.867	12.112	68
Konut	726	726	652	90
Eğitim	10.814	5.791	4.901	85
Sağlık	171	197	181	92
Diğer Kam.Hiz.	28.310	5.405	3.203	59
Madencilik	-	-	-	-
Turizm	-	-	-	-
Toplam	3.976.134	318.400	252.955	80

GAP PROJESİ 1988 YILI 31.12.1988 DURUMU

SEKTÖRÜ	PROJE TUTARI	1987 SON KAD.HARC.	1988 ÖDENEĞİ	Milyon TL	NAKİ GERÇ.%
				1988 3. DÖN. SON.HARCAMA	
1- ENERJİ SEKTÖRÜ					
D.S.İ.16.B.MD.	3.117.000	1.018.568	189.779	189.779	100
ENERJİ SEK.TOP.	3.117.000	1.018.568	189.779	189.779	100
2- TARIM SEKTÖRÜ					
D.S.İ.16.B.MD.	698.600	166.245	70.000	47.565	67
D.S.İ.15.B.MD.	71.809	18.783	7.486	7.496	100
TARIM SEK.TOP.	770.409	186.028	77.486	55.061	71
GAP TOPLAMI	3.887.409	1.204.596	267.265	244.840	91

1988 Harcaması GAP için Genel Bütçeden 244.840

1988 Harcaması GAP için Kamu Ortak.Fonundan 167.956

1988 Harcaması GAP için Genel bütçe K.O.F.ndan 412.796

Kamu ortaklığı fonundan 208 milyar 1988 yılında ayrılması öngörülmüş olup, 167.956 milyar TL ayrılmış ve Genel Bütçeye ilaveten harcanmıştır. Genel Bütçe ile birlikte GAP Projesi için 1988 yılında (244.840+167.956) 412.796.milyar TL harcanmış bulunmaktadır.

ŞANLIURFA İLİ 1988 YILI YATIRIM PROGRAMI YATIRIM PROJELERİNİN
KURULUŞLARA GÖRE 31.12.1988 TARİHİ İTİBARIYLA GERÇEKLEŞME DURUMU

(1000.-TL)

SEKTÖRÜ	YATIRIMCI KURULUŞ	PROJE BEDELİ	1988 YILI ÖDENEĞİ	3.DÖNEM SO.KAD.HAR.	NAKİT GER.%
TARIM	D.S.İ.15.BÖL.MD.	78.965.185	9.825.870	9.748.585	99
"	Tarım İl Müd.	1.835.460	1.835.460	1.764.787	96
"	Orman Bölge Md.	159.934	159.934	119.714	75
"	Köy Hiz.İl Md.	1.596.486	1.596.486	1.135.912	71
"	Tar.R.Böl.M.	2.787.000	935.000	604.000	65
TARIM SEKTÖRÜ TOPLAMI		85.344.065	14.352.750	13.372.998	93
İMALAT	Çimento Fab.Md.	687.000	687.000	---	00
ENERJİ	D.S.İ. 16.B.Md.	3.815.600.000	259.779.000	215.521.000	83
"	Tek.Gen.md.	12.260.000	9.240.000	3.609.500	39
"	Karay.9.Böl.Md.	4.354.000	4.354.000	4.356.000	100
ENERJİ SEKTÖRÜ TOPLAMI		3.832.214.000	273.373.000	223.486.500	82
ULAŞTIRMA	TCDD.Y.6.İş.Böl.	177.500	177.500	126.131	71
"	PTT Bölge Md.	1.380.000	1.380.000	1.222.000	89
"	Karayol.9.Böl.	10.220.822	10.220.822	5.676.292	56
"	Köy Hiz.İl.Md.	6.088.917	6.088.917	5.088.506	84
ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ TOPLAMI		17.867.239	17.867.239	12.112.929	68
KONUT	Bay.İsk.Md.	726.676	726.676	652.324	90
EĞİTİM	Milli Eğitim Md.	2.500.000	2.500.000	2.376.969	95
"	Kültür Müdürlüğü	654.000	137.000	61.100	45
"	D.Ü. Rektörlüğü	3.050.000	1.180.000	1.085.600	92
"	Bay.İsk.Md.	4.610.000	1.974.000	1.377.756	70
EĞİTİM SEKTÖRÜ TOPLAMI		10.814.000	5.791.000	4.901.425	85
SAĞLIK	Sağlık Müdürlüğü	171.322	197.251	181.258	92
D.K.H.	İLLER Ban.10.B.Md.	8.265.870	1.514.284	985.143	65
"	" " 11.B.Md.	17.900.000	1.747.000	962.036	55
"	Bay.ve İskan Md.	528.296	528.296	475.795	90
"	Köy Hiz.İl.Md.	1.616.294	1.616.294	780.977	48
DİĞER KAMU HİZMETLERİ TOPLAMI		28.310.460	5.405.874	3.203.951	59
MADENCİLİK	---	---	---	---	---
TURİZM	---	---	---	---	---
TOPLAM :		3.976.134.762	318.400.790	257.911.385	81

ŞANLIURFA İLİ İLÇELERE GÖRE 1989 YILI
YATIRIM DAĞITIMI

Milyon TL

<u>PROJE YERİ</u>	<u>PROJE TOPLAMI</u>	<u>1988 S.K.H.R.</u>	<u>1989 ÖDENEĞİ</u>
MERKEZ	4.411.062	2.562.356	375.414
AKÇAKALE	2.934	660	1.251
BİRECİK	4.135	1.309	1.012
BOZOVA	--	--	--
CEYLANPINAR	11.061	1.435	4.308
HALFETİ	1.050	210	543
HİLVAN	260	85	175
SURUÇ	2.449	900	60
SİVEREK	30.948	10.260	3.865
VİRANŞEHİR	16.166	8.766	2.817
T O P L A M :	4.480.065	2.586.061	389.445

BÖLÜM - IX
DIŞ TİCARET

DIŞ TİCARET

İlimizde ithalat yok denecek kadar az olup, sembolik rakamlarla ifade edilmektedir. Onun için bu bölümde ithalat üzerinde durmayıp, ilimiz dış ticaretinde önem arz eden ve son yıllarda birçok ülkelere çeşitli kalemlerde gerçekleşen ihracatımızdan ve başlıca sorunlarından bahsetmeye çalışacağız.

İHRACAT :

1- Canlı Hayvan İhracatı.

Her yıl gerçekleşen ilimiz ihracatının büyük bölümünü canlı hayvan ihracatı oluşturmaktadır. Zira, ekonomisi tarım sektörüne bağlı olan Şanlıurfa'mızda büyük bir canlı hayvan potansiyeli mevcuttur. GAP'la birlikte bölgeye sulamanın girmesi sonucu ildeki hayvan potansiyelinin daha büyük boyutlara ulaşacağı gözlenilmektedir.

1987 yılında 18.5 milyon ₺ olarak gerçekleşen ilimiz ihracatının 16.8 milyon ₺ lık bölümü, 1988 yılında 26.7 milyon ₺ olarak gerçekleşen ihracatımızın 21 milyon ₺ lık bölümü yine canlı hayvan ihracatından sağlanmıştır.

Görüldüğü gibi ilimizde dış ticaretten elde edilen katma değer içinde canlı hayvan ihracatı büyük önem arz etmektedir.

Şanlıurfa'da ihraç edilen canlı hayvanlar; keçi, koyun, kıl keçisi, sığır, deve ve kanatlı hayvanlardan oluşmaktadır.

İlimizin canlı hayvan ihracatında koyun ilk sırayı almakla birlikte her dönemde etkinliğini korumaktadır. İlde her yıl gerçekleşen canlı hayvan ihracatının % 80 gibi büyük bir bölümünü canlı koyun oluşturmaktadır. İkinci sırada ise büyük baş hayvanlar ve kümes hayvanları gelmektedir.

Şanlıurfa'da canlı koyun ihracatında 1987 yılında 16.7 milyon, 1988 yılında ise 21 milyon ₺ döviz girdisi elde edilmiştir.

Genellikle Ortadoğu Ülkelerine yapılan canlı koyun ihracatı bu ülkelere Suudi Arabistan ve Kuveyt'e daha ziyade gerçekleşmektedir.

Şanlıurfa'da canlı koyun ihracatının son dört yıldaki seyri aşağıdaki şekilde olmuştur.

	<u>Kilogram</u>	<u>Değer Tutarı ₺</u>
1985	6.123.475.-	10.266.950.-
1986	17.334.293.-	27.420.375.-
1987	9.885.373.-	16.791.687.-
1988	13.268.617.-	21.079.006.-

2- Mercimek Samanı İhracatı.

İlimiz ihracatında mercimek samanı ihracatı önemli yer tutmaktadır. Ancak, Çernobil'de meydana gelen nükleer patlama nedeniyle, radyasyondan etkilenen mercimek samanı, son yıllarda önemini kaybetmiştir.

Genelde Körfez ülkelerinden Suudi Arabistan ve Kuveyt'e gönderilen Mercimek samanı, lisansa bağlı olarak peşin dövizle ihraç edilmektedir.

Mercimek Samanı İhracatımızın Son Dört Yıldaki Seyri Aşağıdaki Şekilde Olmuştur.

	<u>Kilogram</u>	<u>Değer Tutarı %</u>
1985	56.039.949.-	12.865.290.-
1986	9.256.750.-	1.351.300.-
1987	10.000.-	1.000.-
1988	12.254.330.-	1.225.431.-

Görüldüğü gibi öncelikli yıllarda önemli miktarlarda ihraç edilen mercimek samanı, radyasyona bağımlı olarak son yıllarda önemini kaybetmiştir.

3- Diğer Kalemlerde Yapılan İhracat.

İlimizde ihracat son yıllarda çeşitli kalemlerde yapılmaktadır. Ancak, canlı hayvan ve mercimek samanı dışında diğer kalemlerde yapılan ihracat rakamları önemli olmasa bile, ihracatımızı çeşitlendirmesi ve firmalarımızı pazar araştırmasına sevk etmesi bakımından sevindiricidir.

İlimizde diğer kalemlerde yapılan ihracat, Batı Almanya, Belçika, İtalya, Avusturya, Ortadoğu ve Körfez Ülkelerine yapılmakta olup, ihracata konu olan başlıca mallar; başta pamuk ipliği olmak üzere, kesilmiş koyun eti, hububat, tereyağı, baklagiller, kuru yemiş, sebze, mutfak eşyaları, mobilya, buğday unu, bulgur, kürk ve battaniyedir.

Bu kalemlerden elde edilen döviz girdisi 1987 yılında 1.4 Milyon %, 1988 yılında ise 4.4 milyon % olmuştur.

ŞANLIURFA'DAN 1987 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACATIN
MALLAR İTİBARIYLA DEĞERLERİ

<u>MALIN CİNSİ</u>	<u>KGR</u>	<u>DEĞER TUTARI ₺</u>
Canlı Kasaplık koyun	9.885.373	16.791.687
Pamuk ipliği	447.331	1.216.733
Mercimek samanı	310.000	81.000
Eritilmiş tereyağı	21.392	86.772
Mobilya		59.143
Perdelik		6.908
Giyim eşyası		7.100
Mutfak eşyaları		28.352
Sade koyun yağı	6.180	22.392
Zeytin yağı	3.130	3.970
Hindi, güvercin, tavuk kaz		48.515
Canlı kıl keçisi	14.550	18.062
Muhtelif Çocuk oyuncakı		745
Kırmızı mercimek	12.000	3.600
Yiyecek maddesi		36.000
Ç.Kürk (40 adet)		2.280
T O P L A M :		18.341.809.-

ŞANLIURFA'DAN 1987 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACATIN
ÜLKELER İTİBARIYLA DEĞERLERİ

<u>ÜLKENİN ADI</u>	<u>DEĞER TUTARI ₺</u>
Suudi Arabistan	5.228.144
Kuwait	11.649.157
Irak	17.332
Ürdün	30.500
Belçika	408.773
Avusturya	354.928
Lübnan	47.447
Batı Almanya	127.528
T O P L A M :	18.341.809.-

ŞANLIURFA'DAN 1988 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACATIN
MALLAR İTİBARIYLA DEĞERLERİ

<u>MALIN CİNSİ</u>	<u>KGR</u>	<u>DEĞER TUTARI ₺</u>
Canlı kasaplık koyun	13.268.617	21.079.006
Pamuk ipliği	1.780.973	3.729.105
Mercimek samanı	12.254.330	1.225.431
Giyim eşyası		357.927
Biçer Döver		198.000
Kumaş		33.755
Eritilmiş tereyağı		56.200
Tesbih		14.436
Süprüge (6700 adet)		14.192
Oyuncak eşya		11.878
Kırmızı iç mercimek		8.000
Keme		3.000
Döşemelik perde		6.217
Mahalli kürk		960
T O P L A M :		26.738.107

ŞANLIURFA'DAN 1988 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACATIN
ÜLKELER İTİBARIYLA DEĞERLERİ

<u>ÜLKENİN ADI</u>	<u>DEĞER TUTARI ₺</u>
Kuvait	14.994.560
Suudi Arabistan	7.782.687
Suriye	198.000
Lübnan	246.504
Avusturya	174.000
Batı Almanya	1.034.000
Belçika	290.297
Çekoslovakya	45.000
Fransa	16.026
Hollanda	31.535
İngiltere	5.077
İsviçre	1.318.798
İtalya	11.903
Irak	199.607
Macaristan	90.549
Polonya	299.564
T O P L A M :	26.738.107

ŞANLIURFA'DAN SON DÖRT YIL İÇİNDE YAPILAN İHRACATIN
ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

§

<u>ÜLKENİN ADI</u>	<u>1985 YILI</u>	<u>1986 YILI</u>	<u>1987 YILI</u>	<u>1988 YILI</u>
S.Arabistan	22.325.315	26.442.270	5.228.144	7.782.687
Kuwait	2.073.738	3.612.434	11.649.157	14.994.560
Irak	--	--	17.332	199.607
Suriye	--	--	--	198.000
Ürdün	7.883	--	8.500	--
Iran	426.000	--	--	--
İtalya	208.000	326.411	--	11.903
Polonya	--	150.598	--	299.564
Brüksel	--	43.891	--	--
Belçika	--	244.808	408.773	290.297
Katar	--	17.200	--	--
B.Arap Emirlikleri	--	17.000	--	--
Avusturya	--	--	854.928	174.000
Lübnan	--	--	47.447	246.504
Batı Almanya	--	--	127.528	1.034.000
Çekoslavya	--	--	--	45.000
Fransa	--	--	--	16.026
Hollanda	--	--	--	31.535
İngiltere	--	--	--	5.077
İsviçre	--	--	--	1.313.798
Macaristan	--	--	--	90.549
T O P L A M :	25.040.936	30.854.612	18.341.809	26.738.107

ŞANLIURFA'DAN 1987-1988 YILLARINDA YAPILAN İHRACATIN
ÜLKELERE VE EKONOMİK BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

	1987	1988
I. <u>OECD ÜLKELERİ :</u>	1.391.229	2.331.636
1. <u>AT ÜLKELERİ :</u>	536.301	1.300.838
- Batı Almanya	127.528	1.034.000
- Belçika	408.773	290.297
- Fransa	--	16.026
- Hollanda	--	31.535
- İtalya	--	11.903
- İngiltere	--	5.077
2. <u>AT DIŞI OECD ÜLKELERİ :</u>	854.928	1.492.798
- Avusturya	854.928	174.000
- İsviçre	--	1.318.798
II. <u>İSLAM ÜLKELERİ :</u>	17.022.530	23.421.358
1. <u>ARAP ÜLKELERİ :</u>	17.022.530	23.421.358
A. <u>ORTADOĞU ARAP ÜLK.</u>	5.373.423	8.426.798
- Irak	17.332	199.607
- Lübnan	47.447	246.504
- S.Arabistan	5.228.144	7.782.607
- Suriye	--	198.000
- Ürdün	80.500	--
B. <u>KÖRFEZ ÜLKELERİ ,</u>	11.649.157	14.994.560
- Kuvaıt	11.649.157	14.994.560
III. <u>DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ :</u>	--	435.113
- Çekoslovakya	--	45.000
- Macaristan	--	90.549
- Polonya	--	299.564
GENEL TOPLAM :	18.413.809	26.738.107

İHRACATIMIZIN SORUNLARI VE ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLERİMİZ

- İhracat rejiminde yapılan sık değişiklikler, ihracatımızın umulan düzeye gelmesine olumsuz etki yaptığı gibi, önemli ölçüde pazar kayıplarına da neden olmaktadır.

İhracatın uzun vadeli anlaşmaların taşıdığı önem tartışılmazdır. Bu bakımdan her geçen gün değiştirilen Dışticaret Rejimi istikrarsızlığından dolayı anlaşmalar alt üst olmaktadır. Onun içindirki ihracatçılarımız dışticaret rejimindeki istikrarsızlıktan dolayı bir kaç aya kadar ne olacağını bilemediğinden dış pazarlara girmekten çekinmektedirler. Bu durum dış pazarlara giren firmalarımızı zor durumda bırakmakta, hatta itibar ve güven kaybetmelerine de neden olmaktadır.

Şu halde ihracat rejimi günün şartlarına uygun, hertürlü ekonomik alternatifler gözönünde tutularak hazırlanmalı ve sık sık değiştirilmemelidir.

- Gelen teşvik tedbirleri, giden teşvik tedbirlerini karşılamaktan çok uzaktır. 1989 yılından itibaren vergi iadesi sistemine son verilmesi ve destekleme ve fiyat istikrar fonundan yapılacak ödemelerin FOB ihracat bedelinin % 10'unun aşamayacağına ilişkin olarak getirilen sınır ihracatımızdaki gelişmeyi olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır.

Finansman darboğazına çözüm getireceği beklenen ihracat kredileri ise ihtiyaca cevap vermekten çok uzaktır. Mevcut kaynaklar ihracatın çok küçük bir bölümünü finanse edebilir duruma gelmiştir. Üyelerimiz ihracat dış bağlantılarını yapmadan evvel hesaplarını kredini kullanacağını varsayarak yapmaktadır. Ancak, uygulama aşamasında bankaların kredi limitlerinin dolu olması nedeniyle ihracat kredisinden yararlanamamaktadır.

İhracat finansmanı sorunu acilen çözüme kavuşturulmalıdır. Destekleme ve fiyat istikrar fonundan yapılan ödemeler rekabet edebilir düzeye getirilmelidir. Teşvikler cazipleştirilmeli ve yeni pazarlara açılmaya özendirici olmalıdır.

- Şanlıurfa'mız GAP'la birlikte çok yönlü bir gelişme sürecine girmiş bulunmaktadır. Vuku bulacak gelişmelerde ihracatın önemi gözardı edilmemelidir. İhracat işlemlerine bağlı olarak ilimizde kambiyo müdürlüğünün kurulması zorunlu hale gelmiştir. İlimizde Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığında Kambiyo Müdürlüğü'nün kurulması yolunda çeşitli defalar Bakanlık ve Müsteşarlık nezdinde müracaatımız olmuştur. Ancak müracaatlarımız halen bekleme safhasında olup, gelişme göstermemiştir. Şanlıurfa da Kambiyo Müdürlüğü'nün kurulması halinde, bu konudaki ihracat işlemleri rahatlatılmış olacaktır. Bunun yanı sıra ildeki bankalar kambiyo servisleri aracılığı ile nakit, döviz, altın veya senet gibi birinci dereceden üçüncü dereceye kadar likit sayılan menkul değerler üzerinden yapılan işlemleri rahatlıkla yürütme imkanına sahip olabileceklerdir.

- Son yıllarda üretimde gerileme, iç tüketimin artması, üretim maliyetlerinin yükselmesi, canlı hayvan ihracatından alınan fonlar ve benzeri sebepler yüzünden ihracatçımız dış pazara malını yüksek fiyattan arz etmekte, rakip ülkeler ise çok daha ucuza satmaktadır. Bu durum dış pazarda (her ne kadar mallarımız tercih edilse de) rekabet gücümüzü azaltmaktadır.

Şu halde, öncelikle üretimi arttırıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Zira, hızla artan nüfusa paralel bir üretim artışı olmadığı takdirde, birağın ihrac etmeyi, iç tüketime dahi hayvan yetiştirilemeyecektir.

Uzun vadeli yapılacak bu çalışma yanında, kısa vadede ucuz ve kaliteli yem temini, fonun kaldırılması gibi tedbirlerle maliyeti düşürmek ve dış piyasada ihracatçımızın rekabet gücünü arttırmak zorundayız.

- Canlı hayvan ihracatımızın önemli sorunlarından biri de nakliye konusunda yaşanmaktadır.

Bilindiği üzere, canlı hayvan ihracatımız yoğun olarak Suudi Arabistan, Kuvaite, Katar ve Birleşik Arap Emirliklerine yapılmaktadır. Bu ülkelere gönderilen canlı hayvanlar, biri Irak, diğeri ise Suriye üzerinden olmak üzere iki karayolu ile yapılmaktadır. Suudi Arabistan, 1987 yılının Ocak ayından bu yana, Irak üzerinden canlı hayvanın ülkesine girişine izin vermemektedir. Bu durum da canlı hayvan ihracatımızın Kuveyt'e Irak üzerinden, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'a da Suriye üzerinden yapılmaktadır. Küçük bir ülke olan Kuveyt'in talebi az olduğundan, bu ülkeye yapılan ihracat da sınırlıdır. Canlı hayvan ihracatımızın büyük miktarı ise Suudi Arabistan'a yapılmaktadır. Bu ülkenin Irak yolunu kapaması ihracatımıza olumsuz yönde etkilemiştir. Artık bu ülkeye canlı hayvan ihracatı yalnız Suriye karayolu üzerinden yapılmaktadır. Ancak Suriye, öteden beri Suudi Arabistan piyasasında çok tercih edilen ivesi cinsi koyunlarımızın ülkesi üzerinden geçişine izin vermediği gibi, Türk plakalı araçlarla da diğer koyunlarımıza da geçiş izni vermemektedir.

Bu durumda TCDD ile Halep'e indirilen koyunlarımız Suriye TIR'ları ile diğer ülkelere sevk edilmektedir. Irak yolunun kapanışını da fırsat bilen Suriye, navlun ücretlerini zaman zaman fahiş fiyatlarla yükselterek ihracatçımıza zor ve sancılı günler yaşatmaktadır.

Bu bakımdan Suriye karayolunun Suudi Arabistan için tek ihracat karayolumuz oluşunun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için gereken çalışmalar yapılmalı, bu konuda öncelikle Irak karayolunun açılması sağlanmalıdır.

- Nakliye konusunda başka bir sorunda sevkiyat güzergahlarında canlı hayvanların dinlendirilip, yemlenip, sulanacağı tesislerin bulunmayışıdır. Bu husus özellikle sıcak yaz günlerinde uzun yolculuklarda

hayvanların hastalanmalarına ve ölmelerine neden olmaktadır.

Yol güzergahlarında belli yerlere hayvanların dinlendirileceği, sulanıp, yemlenebileceği tesislerin yapılmasının sağlanması yararlı olacaktır.

- Özellikle, ihracatın arttığı bayramlar arifesinde, alıcı ülke gümrükleri sudan bahanelerle canlı hayvan yüklü TIRlarımızı uzun süre bekletmekte ve zaman zaman geri çevirmektedirler.

Türk Veterinerleriace gerekli aşı ve sağlık kontrolünden geçen bu hayvanların bekletilmesi ve geri gönderilmesi, hemen hemen tamamının telef olmasına neden olmaktadır.

Bu bakımdan, ithalatçı ülke gümrüklerinde bekletme ve geri çevirmeleri önlemek amacıyla, ya ithalatçı ülke gümrüklerinde Türk Veterinerleri, yada bizim gümrüklerimizde ithalatçı ülke veterinerlerinin müşahit olarak bulundurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Güneydoğu Anadolu Projesi nazara alındığında, Şanlıurfa'da merkez bankası şubesinin olmayışı büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. İhracatçılarımız, Merkez Bankası ile ilgili işlemlerini Gaziantep'ten yürütmektedirler. Bu da zaman kaybına neden olmaktadır.

İlimizde Merkez Bankası şubesinin açılması ihracatçı üyelerimizi rahatlatacaktır.

- İlimizde canlı hayvan ihracatının normalin üzerinde olmasına rağmen besicilik bu potansiyele cevap verecek düzeyde değildir. Bu nedenle düşük faizli kredi ile besiciliğin teşvik edilmesi lazımdır.

Yem ve kredi girdilerindeki artışlar dolayısıyla, hayvan potansiyeli son yıllarda düşmüş bulunmaktadır. Yem sübvansiyonunun arttırılması, hayvancılık kredilerindeki faiz oranlarının düşürülmesi, hayvancılığın canlılık kazanmasına ve ihracatımızın artmasına yardımcı olacaktır.

Canlı hayvan ihracatçılarımızın, mallarını ortadoğu ülkelerine kısa yoldan iletebilmeleri için, ilimizdeki ulaşım imkanlarının arttırılması, bu amaçla bölgemizden Ortadoğu Ülkeleri ile bağlantılı Şanlıurfa demiryolu'nun bir an önce yapılması.

- Canlı hayvan ihracatında, ihracı yapılmakta olan hayvanlar için yem ve su tahdidinin kaldırılması gereklidir.

Irak bölgesinde mevcut şartlar gözönüne alındığında, sürücüler bu bölgelerde gereği kadar mallara mola verdirip, su ve yemleme işlerini yapamamaktadırlar. Dolayısıyla aç ve susuz kalan hayvanların ancak Suudi Arabistan'da yemleme ve sulama imkânı doğmaktadır. Bu nedenle yem tahdidinin mutlaka kaldırılması gereklidir.

- Arap Ülkelerinde perşembe günleri öğleden sonra ve cuma günleri, mesai yapılmamaktadır. Bununla beraber bir buçuk iki gün mesai bekleyen canlı hayvanların durumu göz önüne alındığında bir çok külfetler ve zararlara sebebiyet verdiği gözden kaçmamaktadır. Aynı zamanda bu bekleme sırasında malların indirilip dinlendirilmeleri için bir yer de mevcut olmadığından, kamyon kasası içerisinde aşırı bir sıcaklıkta malların bekletilmesi üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bu durumu önlemek amacıyla, nöbetçi memur sistemi ile perşembe ve cuma günleri de sevk işlemlerinin mutlak surette yapılması gereklidir.

- İhracat ve ulaşımında, çağımız şartlarında hava ulaşımının zaman ve rahatlık bakımından tercih edildiği malumdur. Bu nedenle, ilimizde kargoya yönelik hava alanının hizmete açılması sağlanmalıdır.

- Şanlıurfa'da canlı hayvan pazar ve park yeri iptidai olup, ihtiyaca cevap verecek düzeyde değildir. Pazar yerinde tartı kantarları, yükleme rampaları ve park yeri bulunmamaktadır. İlimizin şehir dışında Veteriner, Sağlık ve Gümrük kontrollerinin yapılabileceği, tartı, kantar ve yükleme rampalarını ihtiva eden, yükleme yapılabilecek bir pazar yerine acilen ihtiyacı vardır.

BÖLÜM - X
ŞANLIURFA'DAKİ KAMU KURULUŞLARININ
1988 YILI FAALİYETLERİ

ODAMIZIN 1988 YILI FAALİYETLERİ

Odamız, 1988 yılını yoğun bir faaliyet içinde geçirmiştir. Yıl içinde il ekonomisi yakından takip edilmiş, aksayan ve eksik görünüm arzeden yönleri konusunda çeşitli toplantılar, seminerler tertiplenmiş ve Bakanlıklar düzeyinde girişimlerimiz olmuştur.

Amacımız, her zaman olduğu gibi sayın üyelerimizin ihtiyaç duyduğu bilgi ve taleplerini en kısa zamanda süratle kendilerine ulaştırmak olmuştur.

1988 Yılı faaliyetlerimiz konu başlıkları altında aşağıda özetlenmiştir.

1- Yayın Faaliyetleri.

a) Ekonomik Rapor

GAP'ın odak noktası konumunda olan ilimizin yıl içindeki ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer gelişmeleri ile ilgili vuku bulan göstergeleri en güncel bilgi ve istatistiklerden faydalanarak derleyip rapor halinde ilgililerin istifadesine sunmak elbetteki ayrı bir önem arzettiğidir.

Yayınladığımız ekonomik rapor, 5590 Sayılı Kanunun Odamıza verdiği görevler arasındadır. Ancak; Odamız çıkarmış olduğu ekonomik raporunu il ekonomisine münhasır kılmayıp, GAP'taki gelişmeleri ve bu gelişmeler neticesinde vuku bulacak sürprizleri de dikkate alarak görüş ve önerileri ile birlikte hazırlamıştır.

Odamız, Bölge ekonomisini yakından ilgilendiren bu çalışmasını bundan böyle her yıl taze bilgi ve istatistiklerle devam ettirmeyi görev bilmıştır. Elinizdeki rapor, Odamızın çıkardığı 2'nci ekonomik rapor olup, geçen yıla göre daha kapsamlı şekilde hazırlanmıştır.

b) GAP Broşürü

1988 Yılında Odamızca Şanlıurfa ve GAP isimli bir broşür hazırlanmıştır. GAP'ın alt ünitelerini en son durumları ile tanıtan ve bu ünitelerin ilimiz ve bölge ile olan ilgileri hakkında pratik bilgiler veren broşür, üyelerimizin istifadesine sunulmuş ve düzenlediğimiz GAP gezisinde, geziye katılan üyelerimizin GAP hakkında ön bilgiye sahip olmaları sağlanmıştır.

2- Eğitim Faaliyetleri.

Güneydoğu Anadolu Projesi ile meydana gelecek gelişmeleri gözönüne aldığımızda, ilimizin eğitime olan ihtiyacı büyük önem arz etmektedir. Zira; üretici, sanayici ve ihracatçı ekonomi içinde ağırlığı olan en önemli faktörler durumundadır. Çiftçimiz GAP'la birlikte üretimi yönlendiren, üretimi organize eden, çok yönlü bir görev üstlenecektir. Sanayicimiz, atıl kapasiteye meydan vermeyecek yatırımlara girişecektir. İhracatçımız, ihracatını gerekli olan pazar araştırmasını yaptıktan sonra, bilinçli olarak gerçekleştirecektir. Bütün bu faktörler bilgi ve tecrübenin ekonomisi üzerinde ne ne denli etkili olduğunun açık göstergeleridir. Şu halde, GAP'la vuku bulacak gelişmelerin en iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için üreticimiz, sanayicimiz, ihracatçımız ve tüccarımızın bilgili ve tecrübeli olması zorunludur. Odamız, bu amaçtan hareketle, firmalarımızın umulan düzeyde bilgi ve tecrübeye sahip olmaları ve verimliliğin arttırılması için bazı seminerler tertiplemeyi planlamıştır. Seminerler büyük ilgi ve alaka görmüş ve üyelerimizin bilgi ve becerileri arttırılmıştır.

a) İhracat ve Sorunları semineri.

İhracatçı firmalarımızın büyük bir bölümü, ihracat ve dış ticaret mevzuatı, bankacılık, kambiyo, gümrükleme ve pazarlamacılık alanında yeterli bilgiye sahip olmadığı izlenimini verdiğinden, Odamız, konunun önemine binaen Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile irtibat kurarak "İhracat ve Sorunları" konulu bir seminer tertiplemiştir. Seminere ihracatçı firmalarımızın yanı sıra, bankacılar, muhasebeciler ve konuya ilgi duyan diğer firmalar katılmışlardır. Seminerde, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, T.C. Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığında tebliğci uzmanlar, ihracat mevzuatı, ihracatı teşvik tedbirleri, İGEME'nin fonksiyonları ve ihracattaki yeri, İhracatta bankacılık işlemleri, ihracatta KDV işlemleri, canlı hayvan ve hayvansal ürünler ihracatı ve gümrükleme işlemleri konusunda üyelerimizi aydınlatmışlardır.

b) Elektrik Motorlarının Bakım ve Onarımı Semineri.

Odamız, ilimizdeki Sanayici işadamlarımız ve konuyla ilgili teknik elamanlar için, Sınai Eğitim Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü ile irtibat kurarak " Elektrik Motorlarının Bakım ve Onarımı" konulu seminer düzenlemiştir.

Nazari ve teorik olarak yapılan seminere SEGEM'den tebliğci uzmanlar katılarak üyelerimizin teknolojinin yeniliklerine uyumlu olarak teorik ve pratik bilgilere sahip olmaları sağlanmıştır.

c) Un Teknolojisi Semineri.

Yine, SEGEM'le işbirliği yapılarak, ilimizde un sanayi ile işgal eden firmalarımız için " Un Teknolojisi" konulu seminer tertip-
lenmiştir.

Seminere, ilimizdeki un imalatçıları katılmış olup, un teknolojisindeki gelişmeler hakkında bilgi edinmeleri sağlanmıştır.

d) Dış Ticaret Eğitimi ve Beceri Kursu.

Ülkemizin önemli Transit nakliyat merkezi durumunda olan ilimizde, ihracatçı üyelerimizin dış ticaret mevzuatı, dış pazarlama pazarları konularındaki bilgi yetersizliklerinin, ihracatımızın istenilen düzeye gelmesini engellemekte olduğu müşahade edildiğinden, Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği yapılarak, " Dış Ticaret Eğitimi ve Beceri Kursu" tertiplenmiştir. Kurs, 15 gün devam etmiş olup, büyük ilgi ve alaka görmüştür. Kurs süresince, dış ticaret konusunda ihtiyaç duyulan alanlarda, henüz işe girmemiş yüksek okul ve ticaret lisesi mezununu gençlerimize, bankacılık, gümrükleme ve ihracat mevzuatı konularında tecrüke ve pratik bilgiler verilmiştir.

3- İl Ekonomisinin Aksayan ve Eksik Görünüm Arz Eden Yönlerindeki Çalışmalarımız.

a) Şanlıurfa'dan Sınır Ticareti Yapılması Hakkındaki Girişimler.

İlimize güneyden kara sınırı bulunan Suriye ile, sınır ticaretinin yapılması şüphesiz ki ilimiz ekonomisi için büyük faydalar sağlayacaktır. İlimizin Suriye ile mübadeleli sınır ticareti yapması konusunda Şanlıurfa Valiliği ve Suriye ile temaslarımız olmuştur. Bu konuda Suriye'nin Haseki Ticaret Odası yetkilileri Odamızı ziyaret etmiş, Oda Yönetim Kurulumuz da, Suriye'ye giderek Haseki Ticaret Odası ile görüşmeler yapmıştır. Şanlıurfa'dan sınır ticareti yapılması yolundaki çalışmalarımız devam etmektedir.

b) Kamulaştırma Bedellerinin İhracata Dönük Sanayi Yatırımlarına Kanalize Edilmesi.

GAP nedeniyle, ilimizde sular altında kalan bölgelerde, hak sahiplerine ödenen kamulaştırma bedellerinin, çok cırtaklı şirketlere ve kooperatiflere kanalize edilmesi düşünüldükçe, bu konuda yetkili merciler nezdinde girişimlerimiz olmuştur. Müracaatlarımızda, arazileri istimlak edilen hak sahiplerinin, ihracata dönük sanayi yatırımlarına teşvik edilmeleri ve yatırımlar konusunda aydınlatılmaları amacıyla, ilimizde konferanslar ve seminerler düzenlenmesi talep edilmiştir. 1989 yılı için programlanan seminerler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Gaziantep Bölge Müdürlüğü ve Odamızca müştereken yapılacaktır.

c) İlimizde canlı hayvan pazar ve park yerinin kurulması hk.

Bilindiği gibi ilimizde büyük bir canlı hayvan potansiyeli mevcut olup, bu potansiyel GAP'la birlikte daha da büyük boyutlara ulaşacağı izlenimini vermiştir.

Ancak; mevcut pazar yerimiz, bu potansiyele şimdiden bile cevap verecek düzeyde değildir. Pazar yerimiz, veteriner sağlık kontrolü, tartı, kantar ve yükleme rampalarından yoksun olup, iptidai bir görünüm arz etmektedir. Bu bakımdan ilimizin yukarıda özellikleri sayılan modern bir pazar yerine olan ihtiyacı kaçınılmazdır. Konunun önamine binaen Yönetim Kurulumuz durumu Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığı, Gaziantep Bölge Müdürlüğüne iletmış olup, müracaatımızı değerlendiren Bölge Müdürlüğü talebimizi Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığına, Müsteşarlık İhracat Genel Müdürlüğüne, Gümrükler Genel Müdürlüğüne, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı İçticaret Genel Müdürlüğüne ve İhracatı Geliştirme Etüd Merkezine intikal ettirmiştir. Canlı hayvan pazarı ve park yeri sorumuz Yönetim Kurulumuzca gündemde tutulmaktadır. Muhtemelen 1989 yılında çözüme kavuşturularak Şanlıurfamız modern bir pazar yerine sahip olacaktır.

d) İlimizde Ticaret Borsasının Kuruluşu.

İlimizde yıllardan beri eksikliği hissedilen Ticaret Borsası'nın kurulması yolunda Odamız büyük gayret göstermiştir. Yönetim Kurulumuz bu konuda Türkiye Odalar Birliği ve Bakanlıklar düzeyinde bir dizi girişimde bulunmuştur. Yapılan girişimler sonucu Şanlıurfa'mız özlemini duyduğu Ticaret Borsası'na kavuşmuştur. Ticaret Borsası 11.7.1988 tarihinde Devlet Bakanı Sayın Kamran İnan ve Türkiye Odalar Birliği Başkanı Ali Coşkun beyin de katıldığı görkemli bir törenle hizmete açılmıştır.

e) Devlet Planlama Teşkilatı GAP Yönetim Birimi Koordinatörlüğü ile yaptığımız toplantılar.

Devlet Planlama Teşkilatı GAP Yönetim Birimi Koordinatörlüğü ile müteaddit defalar toplantılar düzenlenmiştir. Toplantılarda Güneydoğu Anadolu Projesi ile birlikte hızlı bir kalkınma sürecinde bulunan ilimizde, proje hedefleri doğrultusunda bölgede ihtiyaç duyulan yatırım konularının tesbit edilmesi, kamu yatırımlarının yanı sıra özel sektör teşebbüs yatırımlarının da yönlendirilmesi ve bunun için gerekli teşvik unsurlarının belirlenmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.

f) TMO'nun peşin alımlara geçmesi hakkındaki girişimlerimiz.

TMO'nun peşin alım yapmaması nedeniyle üreticilerimizin büyük bir bölümünün ürünlerini Ofis yerine Buğday Pazarına götürdükleri ve Ofis fiyatının çok altında sattıkları müşahade edilmiştir. Bu durumun önlenmesi ve TMO'nun peşin alımlara geçmesi için Odamız bu konuda Başbakanlık ve TMO Genel Müdürlüğü nezdinde müracaatta bulunmuştur.

g) İlimizde İhracat Müdürlüğünün açılması.

Bilindiği gibi gıda maddeleri ihracatında kalite ve standardizasyon kontrolü ihracat müdürlüklerince yapılmaktadır. Ancak ilimizde ihracat müdürlüğü yoktur, ve il ekonomisinde büyük eksiklik olarak görülmektedir. İlimizden yapılan gıda maddelerinin ihracatı sırasında bu malların kalite ve standardizasyon kontrolü, ya malın ilgili ihracatçı tarafından Nusaybin İhracat Müdürlüğüne götürülerek yaptırılması, veya Nusaybin İhracat Müdürlüğünden harcırah ve yolluk ücreti ödenmek suretiyle bir elaman getirilerek burada yaptırılması gerekmektedir. Akçakoca, Köyceğiz, Fatsa, Görele, Ünye, Bulancak gibi birçok ilçelerde dahi bulunan İhracat Müdürlüğü'nün ilimizde olmayışını büyük bir eksiklik olarak gören Yönetim Kurulumuz bu konuda Başbakanlığa, Devlet Bakanlığına, Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığına, Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığı Dışticarette Standardizasyon Dairesi Başkanlığına ve Türkiye Odalar Birliği nezdinde müracaatta bulunmuştur. Ancak bu müracaatımızdan herhangisi bir gelişme sağlanmamıştır. GAP'ın odak noktasını oluşturan Şanlıurfa'nın gelecekte Ortadoğu'nun tahıl ambarı olacağı bilim adamlarınca ifade edilmektedir. Şu halde ilimizde ihracat Müdürlüğü'nün kurulması zorunlu hale gelmiştir. İlgililerin bu yaklaşımı göstereceğine ve ilimizde İhracat Müdürlüğü'nün kurulacağına inanıyoruz.

4- GAP Gezileri ve Odamızı Ziyaretler.

- Türkiye Odalar Birliğinin düzenlediği GAP gezisi, Devlet Bakanı Sayın Kamran İnan, Türkiye Odalar Birliği Başkanı Sayın Ali Coşkun, 200'ü aşkın işadami, 20'nin üzerinde yabancı diplomat ve 35 gazetecinin katılımı ile başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Odalar Birliği Başkanı Sayın Ali Coşkun gezi sırasında yaptığı bir konuşmada, Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tünellerindeki çalışmalara değinerek, Türkiye Şartları gözönüne alınırsa fevkalade bir hadise olduğunu ifade etmiştir. Burada sanayileşmenin ilk tohumlarının Türkiye Odalar Birliğince atılacağına da işaret eden Sayın Coşkun, GAP Holding'in kurulması için teşebbüse geçmiş olduklarını da söylemiştir.

- İstanbul Ticaret Odası'nın düzenlediği GAP gezisine ise, İstanbul Ticaret Odası yöneticileri ile büyük bir işadami topluluğu iştirak etmiştir. Geziye katılan İTO Başkanı Yalım Erez bir grup işadami ile birlikte Odamızı ziyaret etmiştir.

- Ankara Sanayi Odası Yönetim Kurulu düzenlemiş oldukları GAP gezileri sırasında Odamızı nezaket ziyaretinde bulunmuşlardır.

- Konya Ticaret ve Sanayi Odası düzenlemiş oldukları GAP gezilerinde Yönetim Kurulları ve beraberindeki işadamları ile birlikte Odamızı ziyaret etmişlerdir.

5- Panel

Şanlıurfa Barosunun 17.12.1988 tarihinde tertiplemiş olduğu "Toprak ve Tarım Reformu ve 3083 Sayılı Yasa" adlı panele tartışmacı olarak Genel Sekreterimiz Hasan F.Hayırlı katılmıştır. Panel,Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi Salonunda halka açık yapılmıştır.

6- İlimiz Vergi Rekortmenlerine törenle ödül verildi.

Odamızca, ilimizde 1987 yılında en fazla vergi veren ilk on kişiye ve vergi toplamadaki başarılı uygulamalarından dolayı Şanlıurfa Defterdarı ve Vergi Dairesi Müdürlerine törenle plaket verilmiştir.

Vergi ödemede teşvik unsuru olarak görülen bu faaliyetimiz, bundan böyle her yıl yapılacak olup, en fazla vergi veren üyelerimiz törenle ödüllendirilecektir.

DEVLET SU İŞLERİ XVI. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

(Atatürk Barajı ve HES 1988 Yılı Çalışmaları Özeti)

DE : Gövdede bütün zonlarda dolgu işlerine devam edilmiş, 23 086 765 m³ küp dolgu yapılarak baraj yaklaşık 435 kotundan 475 kotuna yükseltilmiştir. Aylık ortalama dolgu miktarı 1 923 377 m³ ve aylık yükseliş 3,33 m'dir.

DOLUSAVAK : Dolusavakta 45 554 m³ lük kazı yapılarak toplam kazı miktarı 10 895 456 m³'e ve 341 937 m³ beton dökülerek toplam beton miktarı 676 959 m³'e ulaşmıştır. Dolusavakta bütün bölümlerde yapı betonları, kanalında ise reglaj kazıları, karst araştırma ve ıslah ile tesviye betonları, drenaj galerileri ve yan duvar betonları sürdürülmüştür.

ALMA YAPISI : Su alma yapısında 169 885 m³ beton dökülerek betonda toplam betonun % 53'ü olan 281 201 m³ e ulaşılmış, kapak gaytılarının montajına başlanmıştır.

ERİ BORU GÜZERGAH TANZİMİ VE BETONLARI : Güzergahta reglaj ve mesnetlere ait temel kazıları, dolgu, yüzey düzleştirme betonları ile mesnet betonlarına devam edilmiş; % 90'a yakın bir bölümü ıkmal edilmiştir.

ENTRAL : Beton işleri ile bina çevresindeki perde enjeksiyonu işlerine devam edilmiştir. 69 329 m³ ü birinci faz betonu dökülerek 1'nci ünite- nin 7'nci üniteye kadar draft tube montajının yapılmasına imkan sağlanmış ve 10 044 m³ ikinci kademe betonu dökülerek 6 adet draft tube etrafı betonu tamamlanmış ve 1 no. lu üniteye salyangoz montajına başlanması sağlanmıştır.

Yapı olarak montaj ve bir no.lu üniteye çatı üstü seviyesine, no.lu üniteye ise çatı altı seviyesine gelinmiş, diğer ünitelerde ise eşitli seviyelere ulaşılmıştır. Ancak ünite no. 8 de draft tube montajına başlama çalışmaları hızla devam etmektedir.

Kontrol binası temelden bodrum üst kotu seviyesine kadar çıkarılmış, kuyruksuyu kanalında ise herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

GALERİLER VE DİPSAVAK :

Enjeksiyon Galerileri : Asıl ve ulaşım galerilerinin toplam uzunluğu 12000 metre olup, bunların kazı işleri önceki senelerde yapılmış idi, Enjeksiyonlar için kaplanması gerekli olan toplam 8720 metre uzunluğundaki galerilerden 1987 yılı sonuna kadar tamamlanabilen 1538 m. ye 1988 yılı içinde 5390 metre daha eklenerek 6928 metreye ulaşılmış ve 1792 m. çemer betonu kalmıştır.

Dipsavak Çalışmaları : T₁ derivasyon tüneli Temmuz/1988'de kapatılarak tünelin dipsavak haline dönüştürülmesi çalışmalarına başlanılmıştır. Vana odalarına ait kazılar 1988'den önce beton kaplamalar ise 1988 yılında yapılmıştır.

Memba ve tıkaç betonları, memba çelik kaplamaları ve etraf betonları ile 2.70 x 4.15 m. ebadındaki iki adet (kayar kapak) vana montajı tamamlanmıştır. Mansap çelik kaplamaları ve beton kaplamalarına henüz başlanamamıştır.

ENJEKSİYON ÇALIŞMALARI :

Baraj Perde Enjeksiyonu : Tüm galeriler içinde yapılmakta olan toplam 1 361 778 m. lik perde ve konsolidasyon enjeksiyon işlerinde 1988 yılı içinde en düşük kotlardan üst kotlara doğru olmak üzere 414 139 metre enjeksiyon yapılarak 564 641 metreye ulaşılmış ve % 41 oranında tamamlanmıştır. Toplam 38 520 129 kg. malzeme basılmış, ortalama alış 68 kg. olmuştur.

Diğer Enjeksiyon İşleri : Dolusavak, su alma yapısı gibi yapılarda temellerde konsolidasyon, santral çevresinde perde enjeksiyonlar baraj gövdesi altına isabet eden yamaçlarda karst ıslahı ve konsolidasyon enjeksiyonlar olarak toplam 20 768 metre delik delinmiş ve toplam 3414 ton malzeme basılmıştır.

Karst Problemleri : Sol sahilde 400 kotlarındaki I₄ galerisinin sonunda yaklaşık 340-230 kotları arasında 60 metre yükseklik ve 100 metre uzunluğa yayılmış tek bir boşluk değil de çok sayıda boşluklardan oluşan bir karst boşlukları serisine rastlanmıştır. 1988 yılı içinde 12 adet ve 1990 metre uzunlukta araştırma sondajı yapılarak şekil ve büyüklüğü tesbit edilmeye çalışılmış ve karstın nasıl doldurulacağı konusunda inceleme ve deneyler yapılmıştır. Islah çalışmaları 1989'da yapılacaktır. Aynı şekilde sağ sahilde R₄ galerisi sonunda aynı şekil ve büyüklükte bir karst oluşumuna daha rastlanmış olup, araştırma çalışmalarına devam edilmektedir.

1988'de Yapılan Ana İş Kalemleri :

Cinsi	Birimi	Toplam Miktar	1987 Sonu	1988'de Yapılan	1988 Sonu
Baraj Gövde Dol. (Batardolar Hariç)	m ³	75770000	29064014	23086765	52150779
Beton İşleri	m ³	2271000	613510	303067	1416577
Perde Enjeksiyonu	m	1361778	150502	414139	564641
Galeri beton uzunluğu	m	8720	1538	5390	6928

HİDROMEKANİK VE ELEKTROMEKANİK İŞLERİ :

Hidromekanik ekipmanlar olarak adlandırılan ve toplam ağırlığı 5 589 ton olan dolusavak kapakları, su alma ağız kapakları ve ızgaraları, santral emme tüpleri çıkış kapakları, dipsavak çelik kaplamaları ve giriş ızgaraları gibi ekipmanların imalat olarak 1987 yılında % 33'ü, 1988 yılı içerisinde % 60'ı yapılmıştır.

Aynı işlerde montaja 1987 yılında başlanılmamış, 1988 yılı içinde ise % 8'i yapılmış olup. tamamı 1989 ve 1990 yılları içerisinde yapılacaktır.

Toplam 26 600 ton olan sobri boruların 1987 sonuna kadar imalat olarak % 40'ı montaj olarak % 33'ünün yapılmış olmasına karşılık, 1988 yılı içerisinde imalat olarak % 44'ü ve montaj olarak % 40'ı yapılmıştır. Santralda trübinlerden 3 adedinin emme tüpü 1987 yılı, 4 adedinin ise 1988 yılı içerisinde montajları tamamlanmıştır. I. ünitenin salyangoz montajına ise 1988 yılı Eylül ayı içerisinde başlanılmıştır.

Yardımcı tesislerin montajına ilk 1988 yılı içinde başlanılmış ve yıl sonuna kadar 35 437 kg. çeşitli boru ve ankraj montajı yapılmıştır. Vinçlerden bir adet 400/20 ton ile, 1 adet 20 ton santral montaj, 1 adet 90/10 ton kelebek vana, 1 adet 30 ton dipsavak tavan vinçleri ile bir adet 30/5 ton derivasyon tünelleri mansap kapakları portal vinci 1988 yılı içinde işletmeye alınmıştır.

DSİ XV. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ 1988 YILI FAALİYETİ

I- GAP (Aşağı Fırat I. Merhale Projesi)

1-Şanlıurfa Ovası Sulaması I. Kısım İnşaatı :

Proje 43 000 hektar alanın sulanması için lüzumlu 3 700 metre uzunluğunda trapez kesitli beton kaplamalı ve 328 m³/sn. debili ana isale kanalı, 51 370 mt. uzunluğunda trapez kesitli beton kaplamalı ana sulama kanalı, 69 958 mt. uzunluğunda beton kaplamalı yedek sulama kanalları, 308 966 mt. uzunluğunda trapez kesitli kaplamasız tahliye kanalları, bahsi geçen kanallar üzerindeki sanat yapıları ve kanallar boyunca işletme bakım yolları, enerji ve tabii kaynaklar Bakanlığı'nın 6.2.1986 tarihli oluru ile muhtevaya alınmış Şanlıurfa HES Yükleme Havuzu, Cebri boruları, santral binası ve 3 136 mt. uzunluğunda beton kaplamalı kuyruksuyu kanalını ihtiva eder. 5 434 805 000.-TL keşif bedelli iş; 26.9.1980 tarihinde Balaban İnşaat ve Taahhüt İşleri Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne ihale edilmiştir. İşin bitim tarihi 8.8.1990'dır.

1988 yılı içerisinde işin muhtevasında olan kuyruksuyu kanalında 0+000-2+23.2 Km.ler arasında 650 000 m³ kanal kazısı ve 60 000 m³ kum-çakıl ihzaratı yapılmıştır.

2- Şanlıurfa Ovası Sulaması II. Kısım İnşaatı :

25 000 hektar alan sulanmak için 176 000 m. kanaletli yedek kanalları 522 000 m. kanaletli tersiyer kanalları, kanallar boyunca işletme bakım yolları ve üzerindeki sanat yapılarını ihtiva etmektedir.

26.8.1986 tarihinde Aydeniz İnşaat Şirketi'ne ihale edilmiştir. Keşif bedeli 10 300 000 000.-TL, işin en son bitim tarihi 12.7.1990'dır. Fırat Kum-Çakıl ocaklarından yaklaşık 375 000 m³ malzeme çıkarılmıştır. Şanlıurfa Koruklu mevkiinde kanalet fabrikası montajı devam etmektedir. Kanaletli sulama tatbikat projelerinin % 60'ı hazırlanıp tasdik edilmiştir.

1988 yılı içerisinde iş için 536 446 m³ kum-çakıl ihzaratı yapıldı.

3- Harran ovası Sulaması I. Kısım İnşaatı :

Harran Ovası sulaması ana kanalının km. 0+000 ile Km.76+000 arası, ana kanal üzerindeki sanat yapıları ve kanal güzergahı boyunca yapılacak işletme ve bakım yolunu kapsamaktadır.

Harran Ana Kanalı yaklaşık 100 000 hektar alanın sulamasında lüzumlu $34 \text{ m}^3/\text{sn.}$ suyu taşıyacaktır. Keşif bedeli 7 800 000 000 TL dir. 13.12.1985 tarihinde Tekser İnşaat Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne ihale edilmiştir. İşin bitim tarihi 30.9.1989 dur. Müteahhit firma Mardin yolu üzerindeki merkez şantiyesini, Karaman köyündeki beton santralini kurmuştur. Fırat Agrega ocağından 600 000 m^3 malzeme-yi stok sahasında ihzar etmiştir. Km. 0+000-17+000 arası alt sel geçitleri, sanaat yapıları, tahliye kanalı hafriyatları toplam 12 km. ana kanal hafriyatı yapılmıştır. Ana kanal ve sanaat yapılarının projelerinin % 90'ı tamamlanmıştır. Ana kanalda 3km. lik kısım betonlanmıştır.

1988 yılında ana kanalın 0+000-20+000 km'leri arasında 10647 m^3 beton, 12 983 m^3 kazi ve 556 000 m^3 kanal dolgu yapılmıştır.

4- Akçakale ve Ceylanpınar yeraltı suları :

Akçakale YAS Sulama şebekesi yıllık ortalama yeraltı suyu rezervi 190 000 000 m^3 olarak hesaplanmış olan Harran Ovası, üzerinde kurulmuş olup, sulama şebekesi 6 üniteden oluşmaktadır.

Ünitelerin toplam sulama proje alanı 15 000 hektardır. Toplam kuyu sayısı 340 olup, faal kuyu sayısı 318 dir. Bu kuyulardan 74 adedi dalgıçdır.

Akçakale YAS sulamalarında 1988 yılı 78 900 dekar alan fiilen sulanmıştır. Akçakale YAS sulamalarında 3 ünite (Yalınlı-Topçuncertak) yüz adet kuyuya uzaktan kumandalı bilgisayar denetimli sinyalizasyon panoları takılmıştır.

Ceylanpınar'da açılan toplam kuyu sayısı 199 adet olup, yağmurlama sulamada kullanılan kuyu sayısı 185 adettir. 10 000 hektar sulama sahası olan Ceylanpınar sulamalarında 1988 yılında 2 544 hektar alan fiilen sulanmıştır.

II- Hacıhıdır Projesi :

Bu proje Hacıhıdır Barajı ve Hacıhıdır sulaması inşaatı olmak üzere iki kısımdan teşekkül etmektedir.

Hacıhıdır Barajı kaya dolgu tipinde olup, talvegden yüksekliği 34,60 mt.dir. Max göl alanı $3,14 \times 106 \text{ m}^2$, max göl hacmi $52,95 \times 106 \text{ m}^3$ dir.

Hacıhıdır sulaması inşaatı 9 475 metrelik iletim kanalı, 9 576 metrelik ana kanal ve 11 075 metrelik yedek kanallardan meydana gelmektedir. Bu inşaatla 2 000 hektarlık ziraat arazisinin sulu tarıma açılması amaçlanmaktadır.

1988 yılı içerisinde Hacıhıdır Barajında 20 000 m^3 baraj temel kazısı, 24 320 m^3 kaya dolgu, 17 300 m^3 filtre dolgu ve 52 000 m^3 kil dolgu yapılmıştır.

Hacıhıdır Sulaması İnşaatında ise 33 800 m³ kanal kazısı ve 3 123 m³ beton işleri yapıldı.

III- Şanlıurfa İçmesuyu Projesi :

Bu Proje acil içme suyu ile Şanlıurfa kenti içme, kullanma ve endüstri suyu temini projesinden meydana gelmektedir.

Acil içme suyu kapsamında daha evvel 7 adet kuyu işletmeye açılmış ve hizmete verilmiştir. Bu 7 kuyuya ilave olarak 95.82 lt/sn. kapasiteli 5 adet yeni kuyu daha açılmış olup, bu kuyuların motopomp montajları, terfi ve isale hatları ile ilave depo inşaatları işi 1988 yılında ihale edilmiş ve işe başlanmıştır. Şanlıurfa kenti içme, kullanma ve endüstri suyu temini projesi ile 2020 yılında şehrimizin su ihtiyacının karşılanması amaçlanmaktadır. Nüfus projeksiyonuna göre 2020 yılında şehrimizin su ihtiyacı 162.72 x 106 m³/yıl olarak tahmin edilmektedir. Bu proje için gerekli su tünelden alınıp, arıtma tesislerinde arıtıldıktan sonra terfi hatları ile şehrin çeşitli kademelerindeki depolarına pompalanacak ve bu depolardan isale hatları ile şehire su dağıtılacaktır.

IV- Şanlıurfa Taşkın Projesi :

Bu proje de cavsak deresi taşkın koruma ve karakoyun deresi taşkın koruma inşaatı olarak iki kısımdan meydana gelmektedir.

Cavsak Deresi taşkın koruma inşaatının büyük bir kısmı tamamlanmış olup, geri kalan az kısmı ise 1989 yılı içerisinde tamamlanacaktır.

Karakoyun deresi taşkın koruma işinin toplam taşkın boyu 3 850 metredir. Bu iş, bünyesinde 6700 metre taş istinat duvarı, 700 m beton istinat duvarı, 300 metre beton istinat duvarı ile 24 metre genişliğinde bir adet köprü ve 18 metre genişliğinde 3 adet betonarme köprü yapılacaktır. Tarihi iki köprü ve bir su kemerinde de islah çalışması yapılacaktır.

Derenin memba başlanıcında 1450 metre uzunluğunda bir pis su kollektörü de yapılacaktır.

1988 yılı içerisinde işin proje hazırlıkları yapıldı ve al'ın da işin ihale dosyası hazırlıklarına gelindi.

**ŞANLIURFA BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRLÜĞÜ 1988 YILI
YATIRIM PROJELERİ ÇALIŞMA VE İŞ PROGRAMI**

1- EĞİTİM SEKTÖRÜ :

a) İlimiz 1988 yılı yatırım programı gereğince 78 adet 1 derslikli lojmanlı WC'li köy ilkokulu,

1 adet köy öğretmen lojmanı,

1 adet 4 derslikli, 1 adet 6 derslikli Ş.urfa merkezinde ilkokul inşaatı,

2 adet 5 ve 8 derslikli ilkokulların ikmal inşaatı,

1 adet 6 derslikli Ş.urfa merkezinde ortaokul inşaatı,

1 adet 3 derslikli ortaokul kat ilavesi ile, 3 adet 4 derslikli ilçe merkezinde ortaokul inşaatları ve 1 adet Halfeti ilçesinde 4 derslikli 4 daireli lojman inşaatı, ayrıca muhtelif ilçe ve merkezlerinde olmak üzere 43 adet ilkokul, Y.B. okulu ve ortaokul onarım inşaatları ihale edilmiş olup, 1988 mali yılı içerisinde 2 250 327 411 TL inşaat için, fiyat farkı için de 126 642 002 TL olmak üzere toplam 2 376 969 413 TL ile ayrıca katma değer vergisi ödenmiştir.

b) 902 000 000 TL keşif bedelli Viranşehir Endüstri Meslek Lisesi inşaatı 6.9.1988 tarihinde bitirilmek üzere 10.9.1985 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 1 050 000 000 TL olması- na rağmen 13.2.1989 tarihine kadar 575 500 000 TL ödenek gönderilmiş ve bu ödenegin tamamı harcanarak 13.2.1989 tarihi itibariyle işin % 67'si ikmal edilmiş ve iş devam etmektedir.

c) 306 000 000 TL keşif bedelli Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi 16 derslikli inşaatı 10.12.1988 tarihinde bitirilmek üzere 16.6.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 355 milyon TL olup bu ödenekten 13.2.1989 tarihine kadar 236 000 000 TL gönderilmiştir. Bu ödenegin tamamı harcanarak 13.2.1989 tarihine kadar işin % 82'si ikmal edilmiştir.

2- KONUT SEKTÖRÜ :

a) 57 504 434 TL keşif bedelli merkez meteoroloji istasyon müdürlüğü lojman inşaatı için 20.5.1988 tarihinde bitirilmek üzere 10.6.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 67 500 000 TL olup, bu ödenegin tamamı harcanarak 13.2.1989 tarihi itibariyle işin % 100'ü ikmal edilmiş ve geçici kabul yapılarak kesin hesaba bağlanmıştır.

b) 64 518 730 TL keşif bedelli Suruç 6 daireli Sağlık Personel Lojman inşaatı 20.5.1988 tarihinde bitirilmek üzere 12.6.1987 tarihinde

yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 58 milyon TL olup, bu ödenekten 13.2.1989 tarihi itibarıyla 55 000 000 TL sı harcanarak işin % 100'ü ıkmal edilmiş ve geçici kabulü yapılmıştır.

c) 96 555 108 TL keşif bedelli Suruç İlçe Teknik Ziraat Müdürlüğü 4 daireli lojman inşaatı 15.7.1988 tarihinde bitirilmek üzere 24.7.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 93 000 000 TL olup bu ödenekten 13.2.1989 tarihine kadar 90 milyon TL harcanarak işin % 100'ü ıkmal edilmiştir.

d) 125 430 000 TL keşif bedelli Birecik İlçe teknik ziraat müdürlüğü hizmet binası 8 daire lojman inşaatı 8.7.1988 tarihinde bitirilmek üzere 11.6.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 166 000 000 TL olup bu ödenekten 122 000 000 TL sı harcanarak işin % 100'ü ıkmal edilmiştir.

e) 107 345 765 TL keşif bedelli Ceylanpınar İlçe Teknik Ziraat Müdürlüğü hizmet binası 4 daireli lojman inşaatı 8.7.1988 tarihinde bitirilmek üzere 11.6.1987 tarihinde ihale edilmiştir.

1988 yılı ödeneği 124 000 000 TL olup, bu ödenekten 123 999 900 TL'si harcanarak işin % 100'ü ıkmal edilmiş ve geçici kabulü yapılarak kesin hesaba bağlanmıştır.

3- GENEL İDARE SEKTÖRÜ :

363 582 923 TL keşif bedelli Siverek Adalet Binası İnşaatı 15.9.1988 tarihinde bitirilmek üzere 8.7.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 528 296 355 TL olup bugüne kadar (13.2.1989) 456 000 000 TL gönderilmiş ve bu ödenekten 411 milyon 675 bin 189 TL harcanarak işin tamamı ıkmal edilmiştir.

4- AFET KONUTU :

125 596 987 TL keşif bedelli Hilvan 43 adet afet konutu ıkmal inşaatı 10.2.1987 tarihinde bitirilmek üzere 27.5.1987 tarihinde ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 89 563 266 TL olup, bu ödeneğin tamamı harcanarak işin % 100'ü bitirilmiştir.

1988 YILI YATIRIM PROGRAMI

- 1- Siverek Kapalı Spor Salonu : Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından ihaleye çıkarılacak.
Siverek Ticaret Lisesi : 15.12.1988 tarihinde ihale edilerek mukavaleye bağlanmış, müteahhide yer teslimi yapılacaktır.

Hilvan İlçe Halk Kütüphanesi : 1'nci keşif özeti, vaziyet planı, plankote ve zemin sual fişi Bakanlığa gönderilmiştir.(13.2.1989)

GENEL İDARE SEKTÖRÜ

Merkez Hükümet Konağı : (13.2.1989 tarihi itibarıyla); arsa hukuki bilgileri yok.

Birecik Hükümet Konağı : (13.2.1989 tarihi itibarıyla); arsa hukuki bilgileri yok.

Merkez Çevik Kuvvet Binası inş.: (13.2.1989 tarihi itibarıyla); yeni imar durumu bekleniyor.

KONUT SEKTÖRÜ :

Viranşehir 6 dairesel sağlık personel lojmanı : Arsa problemi var(13.2.1989)

SAĞLIK SEKTÖRÜ :

Sağlık evi (14-11 = 3 ad.muh) : Bozova Karacaören köyü sağlık evi ihalesine talipli çıkmadığından 1989 yılına aktarıldı, diğerlerinin arsa hukuki bilgileri bekleniyor.

Viranşehir Devlet Hastanesi 30 yataklı tevzii merkez hastahanesine çevrilmesi : Arsa problemi var.

Şanlıurfa Devlet Hastahanesi Verem pavyonu 60 yataklı ek poliklinik : Bakanlıkça projeleri hazırlanıyor.

Siverek Devlet Hastahanesi : Bakanlıkça projeleri hazırlanıyor.

C.Pınar Devlet Hastahanesi : 1989 yılı birim fiyatlarına göre 1. keşif özetleri hazırlanacaktır.

ÖZEL İDARE MÜDÜRLÜĞÜNCE HARCAMASI YAPILAN İŞLER

1- EĞİTİM SEKTÖRÜ :

a) 585 000 000 TL keşif bedelli Ceylanpınar Endüstri Meslek Lisesi inşaatı 20.11.1989 tarihinde bitirilmek üzere 18.9.1987 tarihinde yıllara sari olarak ihale edilmiş olup, 1988 yılı ödeneği 300 milyon TL dir. işin % 60'ı ikmal edilmiş ve iş normal devam ediyor. (13.2.1989 tarihi itibarıyla)

b) 530 000 000 TL keşif bedelli Birecik Endüstri Meslek Lisesi inşaatı 22.9.1989 tarihinde bitirilmek üzere 31.12.1987 tarihinde yillara sari olarak ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 100 000 000 TL + 230 000 000 TL = 330 000 000 TL'dir. 13.2.1989 tarihi itibarıyla işin % 60'ı ikmal edilmiş olup iş devam etmektedir.(1988 yılında 306 891 000 TL harcama yapılmıştır.

2- SAĞLIK SEKTÖRÜ :

a) 188 245 105 TL keşif bedelli Akçakale 30 yataklı devlet Hastahanesi inşaatı 27.12.1988 tarihinde bitirilmek üzere 26.6.1987 tarihinde ihale edilmiş, 1988 yılı ödeneği 128 244 000 TL olmuştur. 1988 yılında 154 206 000 TL harcama yapılmıştır. 13.2.1989 tarihi itibarıyla işin devam ettiği bildirilmiştir.

b) 46 823 983 TL keşif bedelli Viranşehir Sağlık Ocağı İnşaatı işi 12.12.1988 tarihinde bitirilmek üzere 14.7.1988 tarihinde ihale edilmiştir. 1988 yılı ödeneği 46 823 983 TL olup, bu ödenekten 27 milyon ellibin TL'si harcanarak işin tamamı bitirilmiştir.

3- KONUT SEKTÖRÜ :

a) 76 000 000 TL keşif bedelli Viranşehir Kaymakam evi inşaatı 23.11.1988 tarihinde bitirilmek üzere, 10.5.1988 tarihinde ihale edilmiştir. 12.2.1989 tarihine kadar 84 083 000 TL harcanarak işin % 100'ü ikmal edilmiştir.

b) 66 176 000 TL keşif bedelli Viranşehir Sağlık Ocağı Lojman inşaatı 16.12.1988 tarihinde bitirilmek üzere 14.7.1988 tarihinde ihale yapılmıştır. 13.2.1989 tarihi itibarıyla 21 517 000 TL harcama yapılarak işin % 67'si ikmal edilmiştir.

4- GENEL İDARE SEKTÖRÜ :

86 000 000 TL keşif bedelli merkez küçükler köyü doğrama atölyesi (ahşap) inşaatı 30.11.1988 tarihinde bitirilmek üzere 7.6.1988 tarihinde ihale edilmiştir. 13.2.1989 tarihi itibarıyla 64 120 000 TL harcama yapılarak işin % 100'ü ikmal edilerek geçici kabulü yapılmıştır.

ŞANLIURFA KÖY HİZMETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

1988 YILI ÇALIŞMALARI

1- ENSTİTÜNÜN KURULUŞ VE GÖREVLERİ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile yakın gelecekte sulu tarıma geçecek olan bölgede ve ilk planda Harran Ovası'nda toprak ve su kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak için gerekli araştırma çalışmalarını yapmak, Enstitünün en önemli kuruluş amacıdır.

Enstitü 1976 yılında kurulmuş ve 1978 yılından itibaren de, yoğun bir şekilde araştırma faaliyetlerine başlamıştır. Enstitünün diğer başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir;

- Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi için gerekli araştırmaları yapmak,
- Çiftçiye sulu tarımı öğretmek,
- Bölgede şimdi ve gelecekte olabilecek tarımsal problemleri çözmek veya iyileştirmek,
- Uygulamada proje mühendislerinin gerek duyduğu mühendislik araştırma doneleri vermektir.

Enstitü bu görevleri Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman, Malatya Siirt, Elazığ, Mardin ve Diyarbakır illerinde yürütmektedir.

Şanlıurfa ilinde Enstitüye bağlı olarak yukarıda belirtilen araştırma konularının yürütüldüğü Talat Demirören (500 dekar) Tektek Toprak ve Su Muhafaza (28.000 dekar) ve iki Cırcıp 30 dekar araştırma istasyonları bulunmak üzere 3 adet istasyonu mevcuttur.

2- ENSTİTÜNÜN 1988 YILI ARAŞTIRMA FAALİYETLERİ

Enstitünün 1988 yılı araştırma programına bağlı olarak 51 adet denemenin yer aldığı 24 araştırma projesi ve 10 adet demonstrasyon çalışması yürütülmüştür. Enstitünün 1988 yılı araştırma programında projelerin şubelere göre dağılımı şöyledir.

<u>Şubenin Adı</u>	<u>Proje Adedi</u>
Hidroloji ve Meteoroloji	4
Toprak ve Su muhafazası	5
Sulama ve Toprak Fiziki	3
Bitki Yetiştirme, Besleme ve Top.Verimliliği	8
Tarım Mekанизasyon	2
Ekonomi, İşletme ve İstatistik	2

Toplam : 24

Ayrıca Enstitünün toprak ve Su tahlil laboratuvarında, 1988 yılı içersinde 6346'sı çiftçi toprağı olmak üzere 9680 adet toprak örneğı ve 183 adet de su örneğı tahlil edilmiştir.

Ayrıca Tektek dağlarında bulunan yabancı fıstıkların kültür formuna çevrilmesi için 150 bin adet göz aşısı yapılmıştır.

3- ENSTİTÜ YAYINLARI

Enstitünün bu güne kadar yaptığı çalışmalardan 47 adedi araştırma raporu teknik yayın ve çiftçi broşürleri şeklinde basılmış ve ilgili yerlere dağıtımı yapılmıştır. Basımı gerçekleşen bu yayınların şubelere göre dağılımı şöyledir.

<u>Subenin Adı</u> :	<u>Yayın Adedi</u> :
Hidroloji ve Meteoroloji	11
Toprak ve Su muhafazası	3
Sulama ve Toprak Fiziki	5
Drenaj ve Çorak Topraklar Islahı	1
Bitki Yetiştirme, Besleme ve Toprak verimliliğı	13
Ekonomi, İşletme ve İstatistik	4
Enstitü Yayını	<u>10</u>
	Toplam 47

ŞANLIURFA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜNÜN
1988 YILI ÇALIŞMALARI

1- Tarım İl Müdürlüğü Hayvan Sağlığı Şube Müdürlüğünce hayvancılığı geliştirme projesi gereğince 1988 yılında 1000 adet sığırda suni tohumlama programlanmış olup sonuç itibariyle 1261 adet sığırda suni tohumlama gerçekleştirilerek program hedeflerinin üzerine çıkmıştır.

2- Yine hayvan sağlığı şubesince : 1988 yılında hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele projesi gereğince:

119 198 büyük baş,

1 367 377 küçük baş hayvan da veba aşılması yapılmıştır. Yine aynı proje gereğince 300 baş sığırda Theilorisosis Aşısı Planlanmış olup gerçekleşme % 100'dür. Devamla 100 000 küçük baş hayvanda çiçek aşısı programlanmış gerçekleşme % 100 olmuştur. Aynı proje gereğince 100 000 kanatlıda newcoste aşılması yapıp hedefe ulaşılmıştır. Ayrıca 37 000 büyük baş ve 204 000 küçük başta sap aşılması gerçekleştirilmiştir.

3- (TYUAT) Tarımsal Yayın ve Uygulamalı Araştırma Projesi gereğince 1988 yılında 60 000 da. alanda arpa üretimi, 60 000 da. alanda buğday üretimi, 200 da. alanda yonca üretimi, 500 da. alanda fiğ üretimi gerçekleştirilmiştir. 10 da. alanda meyve bahçesi tesis edilip, 500 da. meyveliginde bakımı gerçekleştirilmiştir. 35 da. alanda bağ tesisi edilmiş olup, bakımı halen devam etmektedir. Yine aynı proje gereğince çiftçi düzeyinde seracılık, alçak tüneller ve açıkta üretim gerçekleştirilmiş olup, seracılığın Şanlıurfa şartında ekonomik bir şekilde devreye girmesi için çalışmalar devam etmektedir.

Sebzecilik çalışmaları ile ilgili 15 adet sıcak yastık K.G.Z. Teknisyenliğinde yapılmıştır.

2 adet sıvat yapımı gerçekleştirilmiştir. 6100 ton tohumun temizleme ve ilaçlaması yapılmıştır. Muhtelif onarımlar ihtiyaç gösteren çeşitli yerlerde yapılmıştır.

1000 baş sığırın tabii tohumlaması, hayvancılığı destekleme fonundan 140 adet işletme kurdurulması ve kontrolü projesi gereğince Ocak 1988 den itibaren 41 adet proje hazırlanmış ve kontrolleri yapılmaktadır.

(NAD) Nadas alanlarının daraltılması projesi gereğince : 2 200 000 da. alanda mercimek, 115 000 da. alanda nohut ekimi gerçekleştirilmiştir.

II. ürün projesi gereğince; 500 dekar mısır, 140 000 da. alanda susam, 300 000 da. alanda diğer ürün ekimleri gerçekleştirilmiştir.

4- Dış Kaynaklı Hayvancılık Projesi : Damızlık nüve işletmelerinin kurulması ve kontrolü projesi gereğince 50 adet damızlık istenmiş olup, çalışmalar çiftçi bazında devam etmektedir.

5- Bitki Hastalık ve Zararlılarıyla Mücadele Projesi Gereği : 700 000 da. sahada süne mücadelesi gerçekleşti. 10 000 da. sahada yer aletleriyle mücadele gerçekleşti. 460 000 da. sahada uçakla hortumlu böcek mücadelesi gerçekleşti. 1 130 000 da. alanda Devlet yardımı, 320 000 da. alanda yönetimli çiftçi mücadelesi şeklinde tarla faresi mücadelesi gerçekleşti. 900 ağaçta demonstrasyon gerçekleştirilmiştir.

İlimizde herhangi bir çekirge zararı görülmemesine rağmen ŞANLIURFA Merkez Kabul edilerek muhtelif bir çekirge saldırısına karşı 117 ton deltametin ULV ilacı ihtiyatta bekletilmiştir.

6- Tarım İl Müdürlüğü çiftçi eğitim ve yayım şubesinde : Çiftçiye 61.ü mevsim olarak nitelenen kış aylarında traktör bakım ve kullanım kursları düzenlenmiş, bu kurslar, Ceylanpınar ilçesinde düzenlenen iki kursa 67 çiftçi iştirak etmiş. Hilvanda düzenlenen kursa 30 kişi iştirak etmiş olup, bunlardan 90 kişiye sertifika verilmiştir. Aynı kurs halen 30 kişinin katılımı ile Birecik ilçesinde devam etmektedir.

7- Proje ve İstatistik Şubesinde ilçeler ve merkez köylerde çiftçi istekleri ile ilgili anket çalışmaları yapılmış ve bu çalışmalar devam etmektedir. İlimizde üretimi çok olan buğday, mercimek, nohut ile ilgili maliyet anketleri yapılmıştır. K.K.D.F. yapılan süt ve besi projelerinin kontrolleri yapılmıştır.

8- Orman Köyüşleri ve Kooperatif Etüd Projesi Gereğince :

Hilvan'da hububat deposu, Akçakale'de 24 makinalı pamuk gırcır pres fabrikası; kooperatif etüdları devam etti.

9- Kontrol Şube Müdürlüğünce ; 1988 yılı içinde kontrolleri yapılan 11 adet un, 6 adet tohumluk, 103 adet yem deposu kontrol edildi. Yem satışı için 5 adet ruhsat verildi.

35 adet gazoz, 8 adet tuz, 2 adet mercimek, 41 adet bulgur, 3 adet ekmek fabrikasından numune alımları ve kontrolleri yapılmıştır.

Ayrıca yeme uygulanan sübvansiyon nedeniyle satılan yemlerin gerçek üreticiye gidip gitmediği, üretici başında yapılan kontrollerle tesbit edildi ve halen bu çalışmalar devam etmektedir.

ŞANLIURFA PTT BÖLGE BAŞMÜDÜRLÜĞÜNÜN

1988 YILI FAALİYETLERİ

1988 yılında ; Şanlıurfa 2. Telekomünikasyon ve hizmet binası, Bozova PTT hizmet ve santral binası, Akçakale PTT hizmet ve santral binası, Büyükkavisteppe R/L istasyon binası inşaatlarına devam edilmiş, ayrıca Şanlıurfa Tıp ambar binasının ihalesi yapılarak yapımına devam edilmektedir.

Bozova PTT hizmet ve santral binası ve Büyükkavisteppe R/L istasyon binası inşaatları 1988 yılında tamamlanmıştır. Halen Şanlıurfa 2'nci telekomünikasyon ve hizmet binası, Akçakale PTT hizmet binası ve Şanlıurfa Tıp ambar binası inşaatına devam edilmektedir.

Şanlıurfa'da mevcut 4500 kapasiteli telefon santrali 20.000 ilave ile 24500 kapasiteye çıkarılmıştır.

Viraneşehir'e	500	hatlık	ilave	
Akziyaret'e	250	"	santral	
Kırsak'a	250	"	"	
Atatürk Barajı'na	250	"	"	1988 yılında hizmete verilmiştir.

1988 yılında 154 adet köy ve mezra bazında yerleşim birimine telefon tesis edilmiştir.

Şanlıurfa il merkezinde 6500 olan telefon hat kapasitesi (Telefon şebekesi) 1988 yılı içerisinde 20.000 ilave ile 26.500 (telefon şebekesi) kapasitesine çıkarılmıştır.

Tüm bu yatırımlar için 1988 yılı içerisinde 14.797.148.000.-TL harcama yapılmıştır.

ŞANLIURFA ET KOMBİNASI 1988 YILI ÇALIŞMALARI

Şanlıurfa Et Kombinasınca 1988 yılında büyükbaş hayvan olarak; 8.797 baş sığır, 3 baş manda, 52 baş deve kesimi yapılmıştır. Küçük baş hayvanlardan ise 48.959 baş koyun, 14.472 baş kuzu kesimi yapılmıştır.

Kesimi yapılan hayvanlardan, 1.191.274 kg. sığır eti, 526 kg. manda eti, 9.386 kg. deve eti, 871.388 kg. koyun eti ve 204.625 kg. ise kuzu eti elde edilmiştir.

**ŞANLIURFA SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN
1988 YILI FAALİYETLERİ**

Şanlıurfa'da 1988 yılında, 7 Devlet Hastahanesi, 3 Verem Savaş Dispanseri, 49 sağlık ocağı, bu ocaklara bağlı 112 Sağlık Evi ile Ana ve Çocuk Sağlığı Başkanlığı, Gıda Kontrol ve Çevre Sağlığı Başkanlığı, Sıtma Başkanlığı, Frengi-Lepra Savaş Başkanlığı, Trahom Savaş Başkanlığı, Halk Sağlığı Laboratuvarı, Bulaşıcı Hastalıklar Şubesi, Eğitim Şubesi ve İstatistik Şubeleri ile sağlık hizmetleri sürdürülmüştür.

1988 yılında sağlık kuruluşlarımızın tümünde toplam olarak 49 uzman hekim, 99 pratisyen hekim, 185 hemşire ve hemşire yardımcısı, 101 sağlık memuru ve 278 ebe hizmet vermiştir.

A) YATAKLI TEDAVİ HİZMETLERİ :

İl genelinde faaliyet gösteren 8 hastahane 1988 yılında 450.475 poliklinik görülmüş, 16.900 hasta servise yatırılmıştır. Yatılan toplam gün sayısı 71.651'dir. Servise yatırılanların 5.289'u ücretsiz, 11.266'si ücretli tedavi edilmiştir. Tedavi edilen hastaların 1.284'ü büyük, 1.956'sı orta ve 594'ü küçük ameliyat edilmiştir.

Hastahanelerin yıllık yatak işgal oranı ortalaması %34.4 olmuştur.

B) KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİ :

İlde 1988 yılında 49 sağlık ocağı, bu ocaklara bağlı 112 sağlık evi, ayrıca 7 sağlık savaş üniteleri ve 3 verem savaş dispanseri, koruyucu sağlık hizmetinde bulunmuşlardır.

1- Sağlık Ocakları :

1988 yılında, ilde mevcut 49 sağlık ocağının tamamı faaliyet göstermiştir. Bunların 36'sında doktor bulunmuştur. 21 Köy sağlık ocağında doktor bulunmamıştır. Mevcut 112 Sağlık evinden 61'inde ebe bulunmuştur.

2- Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Şube Müdürlüğü :

Bu konuda yapılan çalışmalar bütün yıl boyunca sağlık ocaklarında rutin olarak uygulanmıştır. İl genelinde aşılanmamış çocuk bırakılmaması için kampanyalar düzenlenmiş, kampanya öncesi her kademedeki personel soğuk zincir ve uygulama hakkında eğitilerek başarı oranlarının % 30'lerin üstüne çıkması sağlanmıştır.

3- Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Çalışmaları :

İlimizde 1988 yılında, ana çocuk sağlığı ve aile planlaması ünitesinde 4 pratisyen hekim, 1 diş tabibi, 2 il eğitimcisi, 2 hemşire ve 3 ebe görev yapmıştır.

1988 yılı içerisinde 4.706 poliklinik yapılmıştır. Kurulmuş olan sağlıklı çocuk polikliniğinde 65 çocuk kontrol edilmiş ve anneleri eğitilmiştir.

Diş polikliniğinde 1403 muayene edilmiş, 1300 diş çekimi yapılmıştır. 1988 yılında 0-3 yaş grubundaki çocuklara 2000 paket sek mama dağıtılmış, gebelere 529 paket süttozu dağıtılmıştır. 1988 yılı içerisinde 233 çocuğa koruyucu aşıları yapılmıştır.

Aile planlaması polikliniğinde 978 muayene yapılmış, 1030 kadına RIA uygulanmış, 600 kişiye hap ve 1101 kişiyede CONDON dağıtılmıştır. Gebe polikliniğinde 102 muayene edilmiş, 340 şişe Natabec kapsül dağıtılmıştır.

Merkezdeki ishal odasında 7080 ishal hakkında eğitim yapılmış, okuma bilenlere broşür dağıtılmıştır. Ayrıca yıl içerisinde 3243 adet ishal tozu (ORS) dağıtılmıştır. Bakanlıkça yıl içerisinde denetim hizmetlerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca ishal hakkında tüm doktorlar, hemşire, sağlık memuru ve ebe'ler bu eğitimden geçirilmiştir. Yine yıl içerisinde 11 ebe hizmet içi eğitimden geçirilmiştir.

Sağlık Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak Akut Solunum Yolu enfeksiyonları konusunda sağlık ocaklarında görevli doktor, sağlık memuru, hemşire ve ebeler eğitimden geçirilmiştir. Eğitimler sonucu bu konudaki çalışmalar aralıksız sürdürülmektedir.

1988 yılı içerisinde bu bölümdeki hizmetlerle ilgili olarak anket çalışmaları ve Tv-Video ile sağlık ocaklarındaki personel eğitilmiştir.

4- Sıtma Savaş Çalışmaları

<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>
7 881	4 762	2 921	3 481	3 919	1 171	1 116

Yukarıdaki yıllara göre tesbit edilmiş sıtma vak'alarından anlaşılacağı gibi, gittikçe azalma göstermesine rağmen nüfusun büyük bir bölümü sıtmaya karşı risk altındadır. Hastalıkla savaş için sağlık ocakları personeli ile sıtma savaş başkanlığı personeli ve 118 sıtma işçisi hizmet vermiştir.

Aktif Sürveyans;

Yıl içinde 102 380 hane ve 650 390 nüfus sürveyansa tabi tutulmuş, 100 316 kan alınmış ve 240 müsbet yakalanarak tedaviye alınmıştır.

Pasif Sürveyans;

Bu amaçla sağlık kurum ve kuruluşlarında miracaata tabi tutulan hastalardan 2 533 kan alınmış ve 15 vak'a yakalanarak tedaviye alınmıştır.

Tedavi Hizmetleri;

a) Tek Doz Tedavisi : 35 312 kişiye 3 günlük klorikin tedavisi yapılmıştır.

b) Radikal Tedavi : 1 116 hastadan 1 102 kişinin tedavisi yapılmıştır. Diğer illerden bildirilen 61 kişiden 59'unun tedavisi yapılmıştır.

Veletörel Çalışmalar;

a) Kalıcı Ensektisit Uygulanması : Yıl içinde birinci ve ikinci püskürtmede

<u>Lokalite</u>	<u>Hane</u>	<u>Korunan Kişi</u>	<u>Kul.% 40 Aktalite</u>
143	8931	58 680	9 928

Kul. % 50 Aktalite

259 Lt.

b) Flebotom Mücadelesi : 17 mahalle 9 814 hane ilaçlanmış, 77 900 kişi korunmuştur. Toplam 2 850 kg. DDT.WDP % 75 ve 2 361 kg. DDT.WDP % 50 harcanmıştır.

c) Sürfe Savaşımı : 129 lokalitede mevcut 112 Jit ve diğer geçici jitlelerle yapılan ilaçlama sonucu 494 Lt. Abete EC ve 1545 kg. Abete gr. harcanmıştır.

d) Sisleme Uygulanması : Bu amaçla 160 lt. malation % 50 EC ve 930 lt. aktelit % 50 EC kullanılmıştır.

5- Gıda Kontrol ve Çevre Sağlığı Çalışmaları :

İçme ve Kullanma Suları :

İçme ve Kullanma sularında il ilçe ve köylerde 20 261 adet bakiye klor ölçümü yapılarak 11 683 adet müsbet, 8 578 adet menfi çıkmıştır. Yapılan bakiye klor ölçüm miktarı 0,5-1 PPM altına düşülmemeye çalışılmıştır.

1988 yılında Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde 760 adet su klorlanarak 4 103 adet bakteriyolojik ve 581 adet kimyasal su numunesi alınmıştır. Şanlıurfa merkez Halk Sağlığı Laboratuvarında yaptırılan analizler sonucunda Gıda maddeleri tüzüğüne uygun olmayan 766 adet suyun ıslahı için gerekli yazışmalar yapılmıştır. Ayrıca 3024 adet suyun fiziki muayenesi sonucunda 613 adet suyun uygun olmadığı tesbit edilmiş olup, 827 adet su klorlanarak bu suretle ıslah edilmiştir.

Gıda Maddeleri ve Gıda İmal Yerleri :

Yıl içerisinde 2424 adet gıda maddesi organoleptik muayeneden geçirilmiş olup, şüpheli görülen 489 adet gıda maddesi numunesi alınarak ilimiz merkez halk sağlığı laboratuvarında yaptırılan analizleri sonucunda Gıda Maddeleri Tüzüğüne uygun olmayan 111 adet gıda maddesi sahipleri hakkında yasal işlem yapılmak üzere Cumhuriyet Savcılığına ve Belediye Başkanlığına gerekli yazışmalar yapılmıştır. Gıda imal yerlerinden 2130 adet işyeri kontrol edilmiş olup, bunlardan uygun olmayan 481 adet işyeri tesbit edilmiş, durumlarını düzeltmeleri için belli süreler verilmiştir. Bu süre sonunda durumunu düzeltmeyen 105 adet işyeri hakkında yasal işlem yapılmıştır.

Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele :

Yıl içerisinde il ve ilçelerde sürekli olarak portör muayeneleri yapılmış, bulaşıcı hastalığa yakalanan kişiler ilgili sağlık kuruluşları tarafından tedavi altına alınmıştır.

Zararlı Hayvanlarla Mücadele :

Yıl içerisinde zararlı görülen 2453 adet kedi ve köpek itlaf edilmiştir. İtlaf işletmelerinde kullanılan sitriline Mülürlükçe temin edilmiştir.

Gıda Satış ve Halk Sağlığının Korunması ile İlgili Yerler :

Yıl içerisinde il ilçe ve köylerde 5889 adet gıda satış yeri ve 8865 adet Halk Sağlığının korunması ile ilgili yerler kontrol edilmiştir. Bunlardan uygun olmayan 3385 adedinin ıslahı çalışmaları sürdürülmektedir.

Fabrika ve İşyerlerinin Denetimi,

Yıl içerisinde 182 adet sıhhi müesseseye sıhhi rapor ile 17 adet 2. sınıf, 37 adet 3. sınıf gayri sıhhi müesseseye açılış ruhsatnamesi verilmiştir.

Kanalizasyon ve Bataklıkların Kontrolü,

İlimiz merkezinde bulunan kanalizasyonlarla ilgili çalışmaları ve bataklıkların kontrol çalışmaları Belediye Başkanlığı ve Sıtma Eradikasyon Bölge Başkanlığı ile müştereken yürütülmüştür.

Yıl içerisinde ilimiz merkezine bağlı çevre köylerdeki sağlık ocakları gezileri esnasında yardımcı sağlık personeline, köy halkına, esnaf kontrollerinde ise işyeri sahibi ve sorumlularına çevre sağlığı konularında gerekli eğitim yaptırılmıştır.

Hela Çalışmaları,

1988 yılında Şanlıurfa il ilçe ve köylerinde toplam 94 adet hela yaptırılmıştır. Bu konudaki çalışmalar sürekli olarak devam ettirilmektedir.

6- Firengi-Lepra Savaş Çalışmaları,

1988 yılı içinde, müracaat eden 25 lepralı hastanın tedavilerine devam edilmiş ve gerekli eğitim yapılmıştır. Lepra yönünden 1988 yılında 2275 hasta muayene edilmiştir. 1988 yılında yeni tesbit firengili ve lepralı hasta bulunmamaktadır. Firengili kayıtlı hasta bulunmamaktadır. Yıl içinde bu amaçla alınan kan sayısı 149'dur. Firengi yönünden muayene edilen şahıs sayısı da 2356 dir.

7- Trahom Savaş Çalışmaları,

Trahom Savaş Başkanlığında 1 doktor, 1 Sağlık Memuru ve 17 Trahom Savaş Memuru görev yapmaktadır.

1987 yılından 1988 yılına devreden trahom sayısı	:	24258
1988 yılında bu amaçla yapılan göz muayene	"	: 58580
1988 yılında tespit edilen trahomla sayısı	:	4493
1988 yılında şifa bulan trahomlu sayısı	:	3901
1988 yılında yapılan ilaçlama sayısı	:	415.673
1988 yılında 1989 yılına devreden trahomlu sayısı	:	24.850

8- Verem Savaş Çalışmaları,

Bu hizmeti Şanlıurfa Verem Savaş Dispanseri, Birecik Verem Savaş Dispanseri ve Siverek Verem Savaş Dispanseri yapmaktadır. Her üç Dispanserin 1988 yılı içinde yaptıkları çalışmalar aşağıya çıkarılmıştır.

Genel Muayene Sayısı	: 19214
Ferdi Muayene Sayısı	: 7863
Temaslıların muayenesi	: 1449
Organize muayene sayısı	: 947
Mükerrer Hasta Muayenesi	: 9047
Kadastro Taraması	: 2011
Çekilen Standard Rafi	: 2898
Çekilen mikrofilm	: 12789
Tüberkülin Testi PPD	: 26900
Yapılan EKG Aşısı	: 27774
Laboratuvar Muayenesi	: 3001
İlaç verilen hasta sayısı	: 5234
Tedaviye alınan hasta sayısı	: 403
Ayrılan hasta sayısı	: 295
Ölen Hasta sayısı	: 22
Hasta Ziyaret sayısı	: 2069
Koruma, Tetkik, Takip	: 442

9- Halk Sağlığı Laboratuvarı;

İlimiz Halk Sağlığı Laboratuvarında 6 biyolog, 4 kimya mühendisi 3 laboratuvar teknisyeni görev yapmaktadır.

1988 yılı içerisinde Halk Sağlığı Laboratuvarında yapılan tahliller aşağıya çıkarılmıştır.

	<u>Müsbet</u>	<u>Menfi</u>	<u>Toplam</u>
Gaita Kültürü	33	4834	4867
Parazit Görülen	487	963	1450
Kan çalışması	261	1703	1964

Bakteriyolojik Su Tahlili : Temiz : 1964, kirli 1069 toplam 3033
Kimyasal analiz : 206, G.M.T. Uygun : 116, G.M.T. Aykırı : 90,
Taktit : 49, T.Tağışış 41,

10- Halk Sağlığı Eğitim Çalışmaları :

Halk Sağlığı Eğitimi için eğitim çalışmaları yapılmıştır. 1988 yılında 73657 seansa 495806 izleyiciye il ilçe ve köylerde video, sinema makinesi ve slaytla halk sağlığı konusunda filmler izletilmiştir.

11- Eczacılık Hizmetleri;

1988 Yılında İlimiz dahilinde bulunan tüm eczaneler ve ecza depoları düzenli olarak denetlenmiştir. Bu denetlemede usulsüzlükleri tesbit edilen 6 eczane hakkında yasal işlem yapılmıştır. Ayrıca Valilik onayı ile resmi dairelerin reçetelerini incelemek üzere bir ön inceleme grubu kurulmuştur. Ayrıca eczacılık şubesinde aylık denetleme formları düzenlenmiş ve bu formlar ilçe tabipliğine gönderilmiştir. İlimiz ve ilçelerinde 6 adet yeni eczane açılmış olup toplam eczane sayısı 100 olmuştur.

12- Koruyucu Diş Sağlığı Çalışmaları :

İlimiz kurum ve kuruluşlarında çalışan diş hekimlerinin 1988 yılı içerisinde ilimiz okullarında yaptıkları koruyucu diş sağlığı çalışmalarında yaptıkları tarama sayısı 13.869'dır.

13- Eğitim ve Öğretim Durumu ,

Bu bölümde ilimiz Sağlık Kız Meslek Lisesi faaliyet göstermektedir. okulda halen 172 kız öğrenci öğretim görmektedir. 1987-1988 ders yılında 40 halk sağlığı hemşiresi mezun olmuştur. Okulun 9'u meslek, 7'si kültür olmak üzere 16 öğretmeni bulunmaktadır.

1986 yılında başlatılmış olan ebe yetiştirme kursunda da 30 ebe mezun olmuştur. Ayrıca sosyal faaliyetler alanında folklör, tenis, ve atletizmde faaliyetler sürdürülmektedir.

14- Araç Durumu ve Bölge Tamir Atölyesi ,

Şanlıurfa Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'ne bağlı sağlık kurum ve kuruluşlarında 57 araç bulunmaktadır. Buna rağmen 23 sağlık ocasının aracı bulunmamaktadır. Ancak araç gerektiren durumlarda aracı olmayan sağlık ocaklarına sağlık müdürlüğünce araç temin edilmektedir.

Bölge tamir atölyesinde 1988 yılında 1 atölye müdürü, 1 makina mühendisi, 2 memur, 2 şöför, ve çeşitli branşlarda görev yapan 11 işçi çalışmıştır.

1988 yılında : 13 adet büyük onarım, 82 adet kısmi onarım, 63 adet küçük onarım, 178 adet periyodik bakım yapılmıştır. Bu çalışmalar için malzeme bedeli, işçilik ve işletme giderleri olmak üzere toplam 15.720.177.-TL harcama yapılmıştır.

Ayrıca Bölge tamir atölyesinde 1988 yılı içinde her türlü ödeneğin tutarı 118.943.000.-TL, harcanan ödenek miktarı ise 86.517.584 TL olmuştur.

İdari ve Mali İşlerle İlgili Çalışmalar ,

1988 yılında Sağlık Müdürlüğü bünyesinde çalışan personelin özlük haklarının verilebilmesi için Bakanlıkça 1.300.000.000.-TL gönderilmiş olup, gelen ödenek ihtiyaca yetmeyip 1.679.829.470.-TL varacak bir harcama yapılmıştır. 200 harcama kaleminden 87.229.000.-TL ödenek gelmiş olup ihtiyaca yetmediğinden ödenek üstü harcama yapılarak 92.867.983.-TL'lik sarfiyat yapılmıştır. 300 harcama kaleminden 9 milyon 219 bin TL ödenek gelmiş olup, ihtiyaca yetmediğinden 10.567.900.-TL'lik harcama ile ödenek üstü sarf yapılmıştır. 400 harcama kaleminden 163.789.000.-TL ödenek gelmiş olup, 156.107.881.-TL harcanarak 7.681.119 TL kenkis olunmuştur. 500 harcama kaleminden 1.475.000.-TL gelmiş olup tamamı harcanmıştır. Yukarıdaki harcama kalemlerinden belirtilen ödenekler 1987 yılı sonu itibarıyla 1988 yılı için Bakanlıkça talep edilen ödenek ihtiyacın % 75'ine tekabül etmiştir.

Ayrıca bina küçük ve büyük onarımları için ise, ceman 90.000.000 TL gelmiş olup, 370 harcama kaleminden 40.000.000.-TL gelmiştir. Bunun 14 milyon 214 bin TL'si ile onarım malzemeleri alınmış, 9 milyon 932 bin TL'si ile Akziyat Sağlık Ocağının onarım ihalesinde kullanılmıştır. geri kalan 15.803.000.-TL'si ise 1988 yılı sonunda geldiğinden kullanılmayarak tenkis olmuştur. 710 harcama kaleminden 50 milyon TL gelmiş olup 47 milyon 876 bin TL muhtelif sağlık ocaklarının onarım ihalelerinde kullanılmıştır. kalan 2.124.000.-TL tenkis olmuştur.

1988 yılı içerisinde 11 sağlık ocağı ve sağlık evi toplam olarak 47.176.093.-TL harcanarak onarılmıştır.

Görüldüğü gibi 90.000.000.-TL onarım parasının 72.072.956.-TL'si harcanarak % 80 nakdi gerçekleşme sağlanmıştır.

Özel İdare Müdürlüğü'ne Aktarılan Ödenekler : Gelen ödemek toplamı 486.970.537.-TL olup, harcanan 332.961.767.-TL dir. Kalan ise 154 milyon 8 bin 770.-TL'dir.

<u>Ödeneğin Geldiği Yer</u>	<u>Gelen</u>	<u>Sarf Edilen</u>	<u>Kalan</u>
A.Kale Dev.Hastahanesi	109.440.000.-	242.591.162	-
V.Şehir " "	109.440.000.-	-	109.440.000.-
Köy Tipi Sağlık Ocakları	121.554.000.-	90.370.605	30.983.395.-
35 Adet Sağlık Evi	146.536.537.-	-	146.536.537.-

Yatırımlar :

1- 1986-1989 yatırım programına alınan Şanlıurfa Devlet Hastahanesi 11. etim inşaatı içinde yer alan verem pavyonu 60 yataklı ek poliklinik inşaatı için ve Viranşehir Devlet Hastahanesi 30 yataklı tevsii inşaatı için Bakanlıktan henüz ihale talimatı gelmediğinden arsa bilgileri dışında hiçbir işlem yapılamamıştır.

2- 1987-1988 yatırım programına alınan Akçakale İlçesi Büyük Pekmezli Köyü Sağlık Ocağı inşaatı için Bakanlıktan ihale talimatı çıkmamıştır. Ancak Akçakale Devlet Hastahanesi 30 yataklı ilave inşaatının yapımı halen devam etmektedir.

3- 1987-89 yatırım programında yer alan Siverek Devlet Hastahanesi, Poliklinik, Ameliyathane ve İdare Binası ile 50 yataklı Ceylanpınar Devlet Hastahanesi inşaatları için de arsa hukuki bilgileri çıkarıldığı halde Bakanlıktan ihale talimatı gelmemiştir.

4- 1983-1988 yatırım programına alınan Siverek-Ortanca sağlık evi ile Siverek-Başbüyük Sağlık evlerinin ihaleleleri için Bakanlıktan ihale talimatı beklenmektedir. Ancak ayın dönem yatırım programında yer alan Bozova-Karacaören köyü sağlık evi ihalesi için Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'ne ihale talimatı gelmesine rağmen 1988 yılının 11. ayında ihaleye çıkarıldığında taliplisi olmayıp, ihale iptal edilmiştir.

KARAYOLLARI 91'NCİ ŞUBE ŞEFLİĞİ FAALİYETLERİ

I- DEVLET YOLLARI :

Diyarbakır-Siverek Yolu : Uzunluğu 85 km. olan bu yolun Genel Müdürlükçe ihalesi yapılmış olup, yapım çalışmaları devam etmektedir. 1990 yılında bitmesi planlanan yolda fiziki gerçekleşme % 40'dır.

D.S.İ. ADINA YAPILAN İŞLER :

ATATÜRK BARAJI GÖLÜ ALTINDA KALACAK YOLLARIN YERİNE YAPILACAK YOLLAR :

- Siverek-Şanlıurfa Yolunda;

HACIHİDİR VE DALCA VARIYANTI :

Uzunluğu 37 km. olan bu yolun yapımına Genel Müdürlük ihalesi olarak 1982 yılında başlanmış olup, 1989 yılında bitirilmesi planlanmıştır. 1988 yılı sonu itibarıyla projedeki fiziki gerçekleşme % 97'dir.

- Bezoza-8'nci Bölge Hududu Yolunda;

KARABABA KÖPRÜSÜ :

Uzunluğu 274 mt. olan köprünün yapımına Genel Müdürlük ihalesi olarak 1984 yılında başlanmış, 1988 yılı sonunda bitirilmiştir. Fiziki gerçekleşme % 100'dür.

II- İL YOLLARI :

KALKINIMDA ÖNCELİKLİ İLLERDEKİ VE ÖNEMLİ YÖRELERDEKİ YOLLAR İLE GEÇİT VERMEYEN YOLLARIN ONARIMI :

- (Birecik-Halfeti) Ayr. Böğürtlen Yolu : Uzunluğu 12 km. olan yolun yapımına 1986 yılında aynı program adı altında başlanmış olup, 1988 sonu itibarıyla, fiziki gerçekleşmesi % 35'tir. 1989 yılında bitirilmesi planlanmıştır.

- Siverek-Karakeçi Yolu : Uzunluğu 40 km. olan yolun 10+000- 14+000 km. leri arasına alt temel malzemesi çekilmiş ve serilmiştir. Ödenek temin edildiği takdirde 1989 yılında yolun geri kalan 20 km.'lik kesimine alt temel malzemesi, yolun tamamına ise temel malzemesi çekilip serilecektir.

- Siverek-Bucak Yolu : Genel Müdürlük ihalesi olarak Kahta-Narince-Bucak-Siverek Projesi olarak komple yapımı ihale edilecektir.

III- ASFALT ÇALIŞMALARI :

6. km. uzunluğundaki Ayr. Yaylak yolunda (K₁) asfalt yapım çalışması yapılmıştır. Toplam 47 km. lik yolda asfalt yapım çalışmaları yapılmıştır. Şube şeflikleri tarafından bezulan yollarda asfalt onarım çalışmaları yapılmıştır. Protokolü olarak Ş.urfa hava alanının 1988 yılı içinde alt temel ve temel çalışmaları tamamlanarak asfalt olarak hizmete açılmıştır.

**T.C. DEVLET DEMİRYOLLARI'NIN
ŞANLIURFA'DAKİ 1988 YILI ÇALIŞMALARI**

- 84EO20240 No.lu "İstasyonlara Elektrik ve Su Temini" projesi kapsamında; Geçer istasyonunda su kuyusu ve sondaj yapım işleri ile Gökçayır istasyonunun elektrikleştirilmesi işleri tamamlanmıştır.

- 77EO20080 No.lu "Telekomünikasyon Tesisleri" projesi kapsamında havai hat inşaatı ile ilgili olarak Ceylanpınar-Karkamış arasında 96 km. tel çekimi yapılmış ve bu iş için geçici rakamlara göre 211 milyon 137 bin TL'lik harcama yapılmıştır. Ancak, Narlı-Karkamış-Nusaybin hat kesiminde yürütülmekte olan telekomünikasyon tesisleri projesi, askeri makamların mayın temizleme çalışmalarını tamamlamamasından dolayı program düzeyinde gerçekleştirilememiştir.

ŞANLIURFA ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİ ÇALIŞMALARI

- 1964-1975 yılları arasında hazırlanan bir ağaçlandırma raporu-na dayanılarak 270 hektarlık bir saha başarılı bir şekilde ağaçlandırılmıştır.

- 1982 yılında hazırlanan Gölpınar orman dışı ağaçlandırma projesi ile 337 hektar saha, 1983-1985 yılları arasında başarı ile ağaçlandırılmıştır. Ayrıca DSİ ile müşterek olarak gerçekleştirilen Atatürk Barajı sol sahil ile sulama kanalı çıkış ağzı projesi mevcuttur. 700 hektarlık projenin 439 hektarı Atatürk Barajı sol sahilinde başarı ile tamamlanmış kanal çıkış ağzındaki 261 hektar ile DSİ çalışmaları ile sürdürülmektedir.

- Akebe boğazı eski yol çevresinde Ağaçlandırma Bayramı'nda ağaçlandırılmış, Şanlıurfa Belediyesi tarafından koruması yapılan 30 dönüm kadar başarılı bir saha vardır.

Böylece Şanlıurfa ilinde ağaçlandırılmış saha toplamı 1040 hektarı bulmaktadır.

Bu duruma göre daha önce yapılmış ağaçlandırılmış alanlar 1049 hektar, yeni proje ile yapılacak olan ağaçlandırmalar 1156 hektar olmak üzere Şanlıurfa ili yeşil kuşağı toplam 2205 hektardır.

1156 hektarlık yeni projeye göre ağaçlandırma faaliyetleri halen devam etmektedir. 1988 yılında programa konulan 300 hektarlık ağaçlandırma faaliyetleri aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Çalışan İşçi Sayısı	Harcanan Para Teras, dikim, bakım ol.	Ağaçlandırılan Saha
231 (Mevsimlik)	70.000.000.-TL	200 ha.

ŞANLIURFA KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ 1988 YILI ÇALIŞMALARI

Şanlıurfa Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ilimizde görev alanına giren, kütüphane, müze, galeri ve turizmle ilgili faaliyetlerini yürütmektedir.

- 1988 Yılında ilde 2 turistik belgeli konaklama tesisi ile Turizm işletme belgeli işletmelerin (restorantin) çalışmaları turizm Müdürlüğünce kontrol edilmiştir.

- Turizm çalışmaları ile ilgili emformasyon hizmetleri yapılmış ve şehre gelen yerli ve yabancı turistlere bilgiler verilerek sorunlarına yardımcı olunmuştur.

- Merkez ilçe ve 5 ilçedeki kütüphanelerde vatandaşların kitaplardan faydalanmaları sağlanmış, ayrıca çeşitli sergi ve konferanslar düzenlenmiştir.

- 1988 yılında Şanlıurfa Kalesi ve Harran Ören yerinde Arkeolojik kazılar ile Hassek ve Lidar Höyüklerinden elde edilen buluntular üzerine araştırmalar yapılmıştır.

- 1988 yılında, bölgedeki tarihi, kültürel ve turistik değerlerin korunması, bakımı, geliştirilmesi yolunda önemli çalışmalar yapılmış, bu çalışmalar başarı ile sonuçlanmıştır.

- Ek inşaatı nedeniyle beş yıldan beri ziyarete kapalı tutulan Şanlıurfa Müzesi, çağdaş teşhir ve tanzimi ile 1988 yılı başında törenle ziyarete açılmıştır.

- Kültür ve Turizm Bakanlığınca il merkezinde bir evin restorasyonu yapılmış, bu ev Türkiye'nin 4. Galeri ve Resim Heykel Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Bu çalışma Şanlıurfa'nın sanat ve kültürel hayatına büyük katkılar sağlayacaktır.

- Şanlıurfa'ya gelen yerli ve yabancı turistlere Şanlıurfa yöresine ait tarihi ve turistik bilgileri ihtiva eden broşür, depliyar ve plânlar dağıtılarak ziyaretçilerin ilin turistik değerleri hakkında ön bilgiye sahip olmaları sağlanmıştır.

- Yerli ve yabancı ziyaretçiler için tarihi ve turistik yerleri gösteren il haritaları şehrin girişlerine, yön gösterici levhalar şehir merkezinde ilgili yerlere konulmuştur.

- Şanlıurfa'nın tarihi, kültürel ve turistik değerlerini ihtiva eden "1988 Yılı Şanlıurfa Kültür ve Turizm Envanteri" Hazırlanmıştır.

- 1988 Yılında Şanlıurfa'yı 52.350 yabancı, 63.700 yerli olmak üzere toplam 116.050 turist ziyaret etmiştir.

- Şanlıurfa Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı kütüphanelerdeki 52.865 kitaptan 1988 yılında 235.359 okuyucu faydalanmıştır. Ayrıca gezici kütüphane şehir merkezi ve çevre köylerdeki okuyuculara hizmet vermiştir.

- İlde kültürel faaliyetler arasında, tiyatro, sergi, konferans, yarışma ve halk oyunları gibi çalışmalar yapılmıştır.

ŞANLIURFA MÜZESİ'NİN 1988 YILI FAALİYETLERİ

1988 yılı içersinde; geçen yıllarda olduğu gibi, müzenin koleksiyonunun zenginleştirmek amacıyla vatandaşlar tarafından müzeye getirilen eserler satın alınmıştır. Alınan bu eserler komisyonda değerlendirildikten sonra satın alınarak envanter kaydı yapılmıştır.

Halkın sanata karşı duyarlılığını arttırmak amacıyla müzenin periyodik sergi salonunda iki kez sergi düzenlenmiştir. Birinci sergi; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde yapılan kazı yerlerini tanıtıcı fotoğraf sergisi olup 8-22 Aralık tarihleri arasında yapılmıştır. Diğer ise Müzenin periyodik sergi salonunda İ.Halil Çuhadaroğlu'nun yöresel özellikleri tanıtıcı fotoğraf sergisi'dir.

Müzeler Haftası olarak ilân edilen 18-24 Mayıs 1988 tarihlerinin haftanın önemini belirten konuşmaların yanı sıra Harran Ören yerinde bir rehber eşliğinde gezi düzenlenmiştir. Gezide Müze tarafından yapılmış olan (Titriş Nekropolü, Nevali, Ori, Çavi Tarlası) kazılar hakkında ilgi ve dia gösterileri yapılmıştır.

Müzedeki Eserler ve Sayıları :

Şanlıurfa Müzesi'nde; Harran'daki kazı çalışmalarından elde edilen eserlerin yanı sıra, yöredeki diğer höyüklerden ve iskan yerlerindeki çalışmalar sonucu ortaya çıkarılan kültür varlıkları kronolojik sıralama ile ve ayrı vitrinler halinde teşhir edilmektedir.

Giriş katındaki ilk salon Asur-Babil-Hitit çağlarına ait taş eserlere ayrılmıştır. Arkeolojik seksiyona ait ikinci ve üçüncü salonlar; MÖ. 6000-8000 yılları paleolitik devreye ait çakmaktaşılar, MÖ. 5000-5000 yılları Neolitik devre ait çakmaktaşıdan kesici aletler, deşiciler, taştan aletler ve kaplar. MÖ. 5000-3000 yılları kalkolitik devreye ait pişmiş topraktan yapılmış, boyalı ve boyasız geometrik desenli seramikler, mühürler, ölü gömme küpleri(pithos), fayanstan yapılmış kolbe taneleri. MÖ. 3000-2000 yılları Eski Tunç Çağı'na tarihlenen pişmiş

toprakten mühür baskılı kp parçaları, silindir ve damga mühürleri, figrinli kap parçaları, hayvan figürleri, madeni eşyalar, takılar, idoller gibi çok ve çeşitli eserler teşhir edilmektedir.

Etnorafik eserler seksiyonunda; yörenin özelliklerini taşıyan giysiler, gümüş ve bronz takılar, el sanatlarına ait örnekler, yöreye has özellik taşıyan oymalı ve kitabeli aap kapılar ve pencere kanatları, hat sanatına ait eserler, el yazmaları Kuran'ı Kerim bulunmaktadır.

Müzenin bahçesinde de arkeolojik eserler yine kronolojik sıra esas alınarak teşhir edilmektedir. n cephede açık tehirde hayvan tasvirlerinin yer aldığı bir de mozaik havuzu bulunmaktadır.

Müzede halen; 14185 adet arkeolojik eser, 1781 adet etnorafik eser, 33387 adet sdke, 3 adet tablet, 821 adet mühür ve mühür baskısı, 1 adet arşiv vesikası, 1 adet el yazması olmak üzere toplam 50179 eser bulunmaktadır.

BÖLÜM – XI
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

=====

ÖZET BİLGİ :

Bu bölümde Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımlarından biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi, kısa adıyla GAP tanıtılmaya çalışılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santralleri ve sulama tesislerinin yanısıra; tarım, sanayi, ulaştırma, konut, eğitim, sağlık ve diğer sektörleri de kapsayan entegre bir projedir.

Proje, Fırat ve Dicle Nehirlerinin aşağı kesimleri ile, bunların arasında uzanan eski Mezopotamya ovalarının yukarı kısımlarını kapsamakta ve bölgede yer alan Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin ve Siirt illerinin tamamını veya bir kısmını içermektedir.

GAP kapsamında sulama ve enerji amaçlı 13 proje bulunmakta, bu projelerin 7'si Fırat, 6'sı Dicle Havzasında yer almaktadır. Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde inşa edilecek olan bu 13 proje 21 baraj ve 17 hidroelektrik santrallerinden meydana gelmektedir.

Önceleri aşağı Fırat Projesinin etüdleri ile başlayan çalışmalara, Fırat Havzasının diğer projeleri ve Dicle Havzasının da eklenmesi ile, proje bölgesel bir niteliğe kavuşturulmuş ve bu projeler demetine, bölgedeki ekonomik ve sosyal yaşamı büyük ölçüde etkileyici nitelikte olmalarından dolayı " GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ" adı verilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin temel amacı, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi sonucu hızla artacak ekonomik ve sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi; nüfus değişimlerinin ortaya çıkaracağı yerleşim yeri, altyapı gibi gereksinimlerin karşılanması ve entegre ve koordineli bir şekilde yürütülecek planlama ve uygulamalarla bölgedeki üretimin ve refah seviyesinin arttırılmasıdır. Projeler arası alternatifler arasında mevcut ve potansiyel, fiziksel ve finansal kaynakların durumu da dikkate alınarak kısa, orta ve uzun vadede önceliklerin tesbiti ve projelerin ekonomik rentabilitesini azaltmayacak bir sürede bitirilmesi için entegre ve koordineli bir şekilde planlamaları, programlamaları ve uygulamaları amaçlamaktadır. Bu proje, Bölgenin ekonomik ve sosyal hayatını büyük çapta etkilemekte ve beraberinde bir çok sektörün gelişmesini gündeme getirmektedir. Bu proje, kırsal alandaki sosyal, ekonomik ve fiziki altyapının düzenlenmesinin ve kaynaklardan en verimli bir şekilde faydalanılmasını ve şehir sektörü üzerindeki etkilerini koordineli bir şekilde ele alarak kentsel büyümenin kontrol edilmesini, yönlendirilmesini, sağlıklı ve düzenli kentsel gelişmenin sağlanmasını amaçlamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesinin uygulama programlarında öngörülen sürede tamamlanmasıyla bölgede yaklaşık 1.000.000 hektar arazi sulu tarıma açılacak ve yılda 23 milyar Kwh hidroelektrik enerjisi üretilcektir.

Sulama hedeflerinin gerçekleşmesi için 1991 yılından itibaren her yıl ortalama 150.000 hektar büyüklüğünde bir arazinin sulamaya açılması gerekmektedir. Bu ise her yıl Çukurova'dan daha büyük bir sahanın sulu koşullara kavuşturulması demektir.

Üretilecek enerji ise, Türkiye'de sudan elde edilecek toplam enerjinin 1/3'ünü kapsamaktadır.

GAP, 1936 yılı değerleri ile 7 Trilyon 600 Milyarlık bir yatırım gerektirmektedir. Bu yatırımın 3 Trilyon 192 Milyar TL'si enerji, 4 Trilyon 403 Milyar TL'si ise sulama amaçlıdır. Buna karşılık aynı yılın rayiçlerine göre GAP'ın ulusal ekonomiye katkısı; sulamalardan dolayı yılda 530 milyar, enerji üretiminden dolayı ise yılda 1.130 milyar TL olmak üzere toplam yılda 1 Trilyon 660 Milyar TL olacaktır.

Bu özet bilgilerle sunulan bir kaç rakam ile Güneydoğu Anadolu'nun sahip olduğu gelişme potansiyelini açıkça göstermektedir. Ancak, bölgenin sahip olduğu bu gelişme potansiyelinin sulama ve enerji dışında pek çok yönü daha bulunmaktadır.

Şöyleki;

Bölgede çok büyük sahaların sulamaya açılmasıyla başlayacak olan değişim, bölge ekonomisinde bütün sektörleri etkileyecektir. İlk aşamada tarım-dışı sektörlerin tarımsal üretimdeki artıştan doğrudan etkilenmesi ile başlayacak olan değişim, ikinci aşamada tarım dışı sektörlerin birbirlerinden etkilenmeleri ile çok değişik boyutlar kazanacaktır. Sulama ile başlayacak olan bu zincirleme reaksiyon bir yandan çok değişik konularda geniş yatırım ve genişleme imkanları oluştururken, diğer yandan da sosyal ve fiziki altyapıda önemli darboğazlar meydana getirecektir. Bu darboğazların giderilmesi için bir çok sektörde yeni yatırımların yapılması gerekecektir.

Ancak; sözkonusu potansiyelin sulama ve enerji dışındaki diğer yönleri yakın geçmişte ele alınmaya başlanmıştır. Plan, program ve uygulamalarda entegrasyonunun ve koordinasyonun öneminin anlaşılması üzerine DPT bünyesinde çalışmalar başlamıştır. Bu şekilde GAP, çeşitli Bakanlıklar ve ilgili uygulayıcı kuruluşlar kanalıyla gerçekleştirilmekte olan bir projeler toplamı olarak yürütülmeye başlanmıştır.

GAP İLE YAPIMINA BAŞLANAN PROJELER VE ALT ÜNİTELERİ

Daha önce Güneydoğu Anadolu Projesi'nin bağımsız bir proje olmadığını, Bölgede tasarlanan sulama ve enerji amaçlı 13 projeden meydana geldiği belirtilmişti.

Bu Projeler aşağıda özetlenmiştir.

1- AŞAĞI FIRAT PROJESİ

Bu Proje şu ünitelerden oluşmaktadır.

a) Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali :

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali, yapılmış ve programda olanlar dahil Ülkemizin en büyük baraj ve hidroelektrik santralidir. Atatürk Barajı Şanlıurfa'nın Bozova ilçesine 24 km. uzaklıkta, Şanlıurfa-Adıyaman il sınırında, Şanlıurfa ilinin yaklaşık 60 km. kuzeybatısında, Adıyaman ilinin 25 km. güneyinde ve Fırat Nehri üzerinde yer almaktadır.

Sulama ve enerji üretimi amacıyla tesis edilen barajın temelden yüksekliği 134 m., gövde dolgusu 34.5 hm³, beton miktarı 2 milyon 665 bin m³ dir.

Toplam su depolama hacmi 48.5 milyar m³ olan bu baraj ile 343 bin hektar alanın sulunması sağlanacak, ayrıca herbiri 300 MW gücünde 3 üniteden oluşan hidroelektrik santrali ile yılda 3.9 milyar Kwh elektrik enerjisi üretilecektir.

Yapımı tamamlandığında 3 milyon kişiye istihdam imkanı verecek olan bu tesis 26 Ağustos 1983 tarihinde ihale edilmiş, 3 Kasım 1983 tarihinde inşasına başlanmıştır. Sözleşmeye göre işin bitim süresi 120 aydır. İlk ünite trübin jeneratör grubu 1991 yılı sonunda, son ünitenin de 1994 yılında devreye girmesi beklenmektedir.

Baraj tamamlandığında 1 ilçe, 29 köy tamamen, 2 ilçe 4 bucak 106 köy de kısmen göl alanında kalacaktır.

b) Şanlıurfa Tünelleri :

Atatürk Barajında tutulan suyu, sulama alanlarına aktaracak olan Şanlıurfa Tünelleri Dünyanın en uzun sulama tünelleridir.

Türkiye'nin tamamen kendi teknik imkanlarıyla inşa edilmekte olan Şanlıurfa Tüneller sistemi birbirine paralel herbiri 7.62 m çapında, 26.4 km. uzunluğunda iki tünelden oluşmaktadır. Ulaşım ve bağlantı tünelleri

ile beraber toplam uzunluğu 573 km. olan bu iki tünelden saniyede 320 m³ su geçecektir. Giriş ve çıkışları kapaklarla kontrol edilecek olan tüneller basınçlı olarak çalışacaktır.

Bu inşaatla toplam 3.600.000 m³ tünel kazısı, 2.125.000 m² açık kazı işi olup, 960.000 m³ betonarme beton dökülecektir. Bu tünellerle Atatürk Barajında depolanacak olan suyla, Harran Ovalarının tamamı ile, Ceylanpınar ve Mardin Ovalarının bir bölümü tünel ile iletilecek su vasıtasıyla pompaja ihtiyaç duyulmadan, kanal eğimlerinden istifade edilerek sulanacaktır. Bu sahaların toplamı 327.725 hektardır.

c) Şanlıurfa Hidroelektrik Santrali :

Şanlıurfa Tüneli çıkışından sonra Ana İsale Kanalı üzerinde 50 MW kurulu gücünde ve yılda 124 milyon Kwh elektrik enerjisi üretecek olan Şanlıurfa Hidroelektrik santralinin gerçekleştirilmesini çabuklaştırmak amacıyla, 1935 yılı sonunda Şanlıurfa sulaması 1. Kısım inşaatı muhtevasına alınması suretiyle bu tesisinde Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tüneli gibi bir yıl öne alınması sağlanmıştır.

d) Şanlıurfa-Harran Ovası Sulaması :

Şanlıurfa Tüneli sulaması olarak tanımlanan iki alt üniteden biridir. Bu Proje ile yaklaşık 142.000 hektar alanın sulunması sağlanacaktır.

e) Mardin-Ceylanpınar Ovaları Sulaması :

Şanlıurfa Tüneli sulamasının ikinci alt ünitesi olup, toplam sulama alanı 329.000 hektardır.

f) Siverek-Hilvan Pompaj Sulaması :

Atatürk Barajından pompajla sulanacak olan bu ünitenin sulama alanı 160.000 hektar olacaktır.

g) Bozova Pompaj Sulaması :

Atatürk Barajından pompajla sulanacak olan bu ünitenin toplam sulama alanı 55.300 hektardır.

Aşağı Fırat Projesi'nin gerçekleşmesi 1935 yılı değerleri ile 1 Trilyon 934 milyar TL yatırım gerektirmektedir. Bu projenin Ulusal ekonomiye katkısı ise yılda 449 milyar TL olacaktır.(1935 rayiçlerine göre)

2- KARAKAYA PROJESİ

Bu Proje Karakaya Barajı ve Hidroelektrik Santralini kapsamaktadır. İnşasına 1976 yılında başlanılan Karakaya ve Hidroelektrik Santralinin yapımı tamamlanarak 1986 Haziranında su tutulmaya başlanmış, ilk

ünitesi Ocak 1987'de, diğer 5 ünitesi de beşer ay ara ile hizmete girmiştir. Barajın toplam su depolama hacmi 9.6 milyar m³ dür.

Yalnız enerji üretimi amaçlı bu Proje, herbiri 300 MW gücü olan 6 hidroelektrik santrali ile yılda yaklaşık 7 milyar 354 milyon Kwh enerji üretmektedir.

3- SINIR FIRAT PROJESİ

Bu proje iki üniteden oluşmaktadır.

a) Birecik Barajı ve HES :

Kurulu gücü 672 MW, Yıllık enerji üretimi 2518 X 10⁶ Kwh'dir.

b) Karkamış Barajı ve HES :

Kurulu gücü 180 MW, yıllık enerji üretimi 652 X 10⁶ Kwh'dir.

Sınır Fırat Projesinin toplam yatırım bedeli (1985 rayıcı) 227 milyar TL, yıllık faydası ise aynı yılın rağçlerine göre 92 milyar TL olacaktır.

4- SURUÇ-BAZIKI PROJESİ

Bu proje ile Atatürk Barajı gölünden alınacak su ile Suruç ve Baziki ovalarında toplam 147 bin hektarlık alanın sulunması amaçlanmaktadır. Proje ön etüd safhasındadır.

5- ADIYAMAN-KAHTA PROJESİ

Bu Proje Master plan aşamasında olup, 5 adet hidroelektrik santral ve 4 adet barajdan oluşmaktadır. Ayrıca bu proje alanının yaklaşık 30.000 hektarlık kısmı Atatürk Barajından pompa ile sulanacaktır. Kurulu gücü 5X196 MW ve yıllık enerji üretimi toplam 509 milyon Kwh'dir.

Adıyaman-Kahta Projesi ile 77.409 hektar arazinin sulunması amaçlanmaktadır.

Proje kapsamında bulunan Halya derivasyon ve göletler grubu 1985 yılında programa girmiştir. Adıyaman-Kahta Projesinin toplam yatırım tutarı 1986 yılı fiyatlarıyla 253 milyar TL, yıllık faydası ile 27 milyar TL olacaktır.

6- ADIYAMAN-GÖKSU-ARABAN PROJESİ

Bu proje ile toplam 71.600 hektar alan sulanacak ve inşaat edilecek küçük hidroelektrik santral ile yılda 43 milyon Kwh enerji üretilcektir. Adıyaman ilindeki Abbasiye, Araban, Beşni, Keysun, Kızılin, Yavuzeli, İncesu ve Pazarcık sulamaları bu proje ile yapılacaktır.

Bu Proje ile yapımı öngörülen Çataltepe barajı, sulama, sulama kısmı master plan safhasındadır.

7- GAZİANTEP PROJESİ

Bu proje ile Gaziantep dahilindeki küçük yan dereler üzerinde inşa edilecek Hancağız, Kayacık, Kemlin barajları ve Birecik Baraj gölünden pompa ile yapılacak toplam 81.000 hektar alanın sulanması öngörülmektedir.

Hancağız ve Kayacık barajlarının ihaleleri 1986 yılında yapılmış, 1988 de barajda su tutulmuştur. 1989 yılı sonunda bitirilecektir.

8- KRALKIZI-DİCLE PROJESİ

Bu proje ile halen inşa halinde olan Dicle Barajı ve HES, Kral-kızı Barajı ve HES ile 126.000 hektar alanın sulanması öngörülmektedir. Ayrıca, Dicle Barajı ve HES ile yılda 298 milyon Kwh, Kralkızı Barajı ile de 124 milyon Kwh enerji üretilecektir. Her iki baraj ve HES'de uygulama aşamasında olup, durumları şöyledir.

a) Kralkızı Barajı ve HES :

Yapılmakta olan Kralkızı Barajı ve HES, Diyarbakır sınırları içinde Dicle Nehrinin Maden Çayı kolu üzerindedir. Maksadı sulama ve enerji olan Barajın tipi Eksenel Kil Çekirdekli kaya dolgu olup, temelden yüksekliği 113 m., kret kotu 820 m. kret uzunluğu 1030 m., gözde dolgu hacmi 14 milyon M³ tür. Baraj gölü 5770 hektarlık bir alanı kaplayacaktır. Projenin yapılmasını gerektiren en önemli sebep, dicle sağ sahil ovalarının sulanmasının temin edilmesidir. Kralkızı Projesinin gerçekleşmesi ile 52.000 hektar cazibeyle, 74.000 hektar da pompa ile olmak üzere toplam 126.000 hektar alan sulanacaktır.

Dicle Barajı ile ortak çalıştırılacak olan Kralkızı Barajından sulama maksadı ile alınacak ve dolusavaktan bırakılan suların trübünden geçilmesiyle (nihai gelişme halinde) yılda 124 milyon Kwh elektrik enerjisi elde edilecektir.

Kralkızı ve Hidroelektrik Santralinde Mart 1989 tarihi itibarıyla fiziki gerçekleşme %56.5 olmuştur.

b) Dicle Barajı ve HES :

Kralkızı barajının mansabında inşa edilmeye başlanılan Dicle Barajı ve HES, yılda 298 milyon Kwh elektrik enerjisi üretecek, ayrıca yukarıda belirtildiği gibi rezervuarından 126.000 hektar araziye sulayacak su temin edecektir. Baraj inşaatına Haziran 1986 yılında başlanmış, 20 Mart 1989 tarihi itibarıyla işin fiziki gerçekleşmesi % 29'dur.

c) Kralkızı ve Dicle Sulamaları :

126.000 hektar alanın sulanmasına hizmet edecek olan isale kanalının yapılmasına 1986 yılında başlanılmıştır.

9- BATMAN PROJESİ

Bu proje halen yapımı sürdürülen Batman Barajı ve HES. ve ona bağlı Batman'ın sağ ve sol sahil sulamalarından ibarettir.

İnşa edilecek 185 MW kurulu güç ile yılda 483 milyon Kwh elektrik enerjisi üretilecek ve 38 bin hektar alanın sulanması sağlanacaktır.

Baraj ve HES Kasım 1985 tarihinde ihale edilmiş, Haziran 1986 da yapımına başlanılmıştır. Şubat 1989 sonu itibarıyla işin fiziki gerçekleşmesi % 30'dır.

10- BATMAN -SILVAN PROJESİ

Bu proje ile Dicle sol sahil ovalarında toplam 257.000 hektarlık alan sulanacak ve 240 MW kurulu güç ile yılda 963 milyon Kwh elektrik enerjisi üretilecektir.

Projenin Master planı mevcuttur.

11- GARZAN PROJESİ

Proje Garzan Barajı ve Hidroelektrik Santrali ile 60.000 hektar Garzan ovası sulamasını öngörmektedir.

Ön etüd çalışmaları devam ediyor. Garzan Kozluk sulamasının % 50 si tamamlanmıştır.

12- ILISU PROJESİ

Bu proje ile Ilisu Barajı ve Hidroelektrik Santrali öngörülmektedir. Kurulu gücü 1200 MW olan HES'in, yıllık enerji üretimi 3 milyar 830 milyon Kwh olacaktır.

Yatırımın kesin projesi hazır olup, Yap-İşlet-Devret modeli ile gerçekleştirilmesi düşünülmektedir.

13- CİZRE PROJESİ

Bu proje ile Nusaybin-Cizre-İdil ovalarında toplam 89 bin hektar alanın sulanması ve kurulu gücü 240 MW olan santral ile yılda 1 milyar 200 milyon Kwh elektrik enerjisi üretimi amaçlanmaktadır.

GAP BÖLGESİ

1- Alan

GAP alanı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Siirt illerini kapsamaktadır.

Proje alanının yüzölçümü 73.000 km² dir. Bu rakam Türkiye yüzölçümünün % 9.4'üne tekabül etmektedir.

Aşağıdaki tablolarda GAP Bölgesi illerinin yüzölçümleri ile GAP Bölgesi alanının Türkiye ve bazı başka ülkelerin alanları ile karşılaştırılması verilmektedir.

GAP Bölgesi illerinin Yüzölçümleri

<u>İller</u>	<u>Alan(Km²)</u>
Adıyaman	7.614
Diyarbakır	15.355
Gaziantep	7.642
Mardin	12.760
Siirt	11.003
Şanlıurfa	18.584
T o p l a m :	72.958

GAP Bölgesi Alanının Türkiye ve Diğer Bazı Ülkelerin alanları ile karşılaştırılması

<u>Ülkeler</u>	<u>Alan(Km²)</u>	<u>GAP Alanı(%)</u>
GAP Bölgesi	72.958	100.0
Türkiye	774.815	9.4
İngiltere	244.820	30.0
Hollanda	41.508	176.0
Belçika	30.519	239.0
Avusturya	83.855	87.0
Gine	245.790	30.0
Güney Kore	90.031	74.0
Uruguay	176.215	41.0

2- İklim Durumu

Güneydoğu Anadolu Bölgesi tipik bir kara iklimine sahiptir. Gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farklarının çok yüksek olduğu bölgede yazlar çok sıcak ve kışlar soğuk geçer. İlkbaharın erken ve sonbaharın geç

donlarıyla yaz aylarının yüksek sıcaklıkları, bitkisel üretimi sınırlandıran iklim olaylarıdır. Bunun yanında yıllık ortalama yağış 200-300 mm gibi düşük seviyede gerçekleşmekte ve böylece su eksikliği en önemli etken olma özelliğini sürdürmektedir.

Yıllık ortalama yağış, bölgenin güneyine inildikçe azalmaktadır. Bölgede şiddetli bir yaz kuraklığı hüküm sürmekte olup, Haziran-Ağustos döneminde ortalama yağış 10 mm civarında olmaktadır. Yağışın % 48'i kış, % 33'ü ilkbahar, % 17'si sonbahar ve % 2'si yaz aylarında düşmektedir. Ortalama nisbi nem % 54 olmasına rağmen, yaz aylarında % 20'nin altına düşmektedir.

3- Nüfus

Türkiye nüfusunun % 8.5'ine tekabül eden GAP Bölgesinin nüfusu 1985 sayımına göre 4.303.567'dir. Bölge nüfusunun % 50.1'i kırsal alanda yaşarken, % 49.9'u kentlerde yaşamaktadır. Türkiye genelinde bu oranlar sırasıyla % 53 ve % 47'dir.

GAP İLLERİ NÜFUSU

1985 Nüfus sayımı

İLLER	TOPLAM	ŞEHİR		KÖY		Yıllık Ar.Hızı
		Nüfus	%	Nüfus	%	
Adıyaman	430.728	150.991	35.1	279.737	64.9	3.17
D.Bahır	934.505	472.055	50.5	462.450	49.5	3.66
G.Antep	966.490	642.938	66.5	323.552	33.5	3.56
Mardin	652.069	244.000	37.4	408.069	62.6	2.87
Siirt	524.741	237.014	45.2	287.727	54.8	3.27
Ş.Jrfa	795.034	401.450	50.5	393.584	49.5	5.54
TOPLAM	4.303.567	2.148.448	49.9	2.155.119	50.1	3.80

Kaynak: Devlet İstatistik İnstitüsü. Genel Nüfus sayımı 1985

GAP Bölgesi Nüfusunun Türkiye ve Diğer Bazı Ülke Nüfusları ile Karşılaştırılması :

Ülkeler	Nüfus (000)	GAP Nüfusu %
GAP Bölgesi	4.304	100.0
Türkiye	50.664	8.5
İngiltere	56.807	7.6
Hollanda	14.484	29.7
Belçika	9.869	43.6
Avusturya	7.555	57.0
Gine	6.075	70.8
Güney Kore	41.258	10.4
Uruguay	3.012	142.9

GAP Bölgesinde nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye genelinde nüfus artış hızı % 2.5 iken, GAP'da % 3.3'dir.

Bölge nüfusunun ülke nüfusu içindeki payı 1945 yılında % 7 iken, 1985 yılında % 8.5'e yükselmiştir.

Bölge nüfusunun yaklaşık % 50'si kentsel merkezlerde yaşamaktadır. Bölgede, kırsal kesimde doğum oranının daha yüksek olmasına rağmen, göç almaları nedeniyle kentsel merkezlerin nüfusları daha hızlı artmaktadır.

4- İstihdam Yapısı ve İktisadi Faaliyet Kolları

Bölge nüfusunun % 47'sini ekonomik aktif (15-65 yaş grubu) oluşturmaktadır. 15 yaşından daha küçük nüfusun payı % 50 iken, 65 yaşından büyük nüfusun payı % 3'dür. Bu durum bölgede bağımlılık oranının yüksek olduğunun bir göstergesidir.

Mevcut veriler bölgede var olan işgücü talebinin 1 milyon 528 bin olduğunu ve bu talebin 2005 yılında 2 milyon 796 bin olacağını göstermektedir.

Bölgede çalışan nüfusun iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde birinci sırayı tarım kesiminin aldığı görülmektedir. Bölgede yer yer toplam aktif nüfusun % 85'ine ulaşabilen en önemli iktisadi faaliyet kolu olan tarım kesimindeki işsizlik, açık işsizlik şeklinde değil gelir yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücünün, ekonomik yönden değeri olan faaliyetlerde ve verimli işlerde yeterince değerlendirilememesi, mevsimlik ve süreksiz işlerin fazlalığı, bazı sektörlerde görülen verim düşüklüğü sebebiyle daha çok bir "eksik istihdam" söz konusudur.

Bölgede sanayinin geriliği, ticaretin salt tarımsal ürünlerin pazarlanmasına dayalı oluşu, ticaretin gelişmesini önlemiş, ticaret kesiminin küçük işletmecilik düzeyinde kalmasına neden olmuştur. Bu yapıyla ticaret, çok kişiye iş imkanları sağlayamamıştır.

Bölgede çalışan nüfusun büyük bölümünün tarım kesiminde yoğunlaşması, "işteki yere göre" bölünmüştü, özellikle tarım kesiminde önem kazanan "yardımcı aile bireylerinin" ülke genelinin üzerinde bir ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Ücretli olarak çalışanların faal nüfus içindeki payı Türkiye ortalamasının altındadır. Tarım kesiminde çalışan ücretlilerin oranı ise ülke ortalamasının üstündedir. Ancak bu durum, Bölgede ücretli işgücü kullanan modern tarım işletmelerinin yaygın olduğu anlamına gelmez. Zira, bölgede çok büyük toprak mülkiyeti ve öte yandan çok sayıda topraksız köylü vardır. Ama, bu kesimde ücretli tarım işçiliğinden pek söz edilemez. Tarım kesiminde ücretli sayısını yükselten en önemli neden bölgede belirli dönemlerde, diğer bölgelere (Özellikle, Çukurova, Mersin, Antalya) tarla işçiliği yapmak üzere giden tarım işçilerinin sayım sırasında kendilerini ücretli olarak nitelermeleridir.

Bölgede tarımdaki ücretli oranının yüksekliği, ücretlilerin toplam payının genel olarak artmasına da neden olmaktadır. Oysa, Bölgede ücretli işçilik tarım dışı kesimlerde pek yaygın değildir. Bu durum Bölgede gerek imalat, sanayi gerek ticaret kesimlerinin pek gelişkin olmayışı ve küçük işletmelerin yaygın olusundan kaynaklanmaktadır. Bu durum bölgede bir yandan imalat sanayide çalışanların oranının düşük kalmasına, bir yandan da imalat sanayide çalışanların büyük bölümünün "kendi hesabına çalışan" küçük sanayikar konumunda olmasına yol açmıştır.

Bölgede ticaret kesiminde ise, kendi hesabına çalışanların oranı imalat kesiminden yüksektir. Bunun da nedeni ticaret kesiminde perakendeci; tüccar, esnaf gibi küçük işletmelerin yaygın olması ve ticaret kesiminde örgütlenme düzeyinin düşüklüğüdür.

5- Ekonomik Durum

GAP Bölgesi, Gaziantep dışında kalkınmada öncelikli yöreler kapsamında yer alan illerden teşekkül etmekte olup, nispeten geri bir ekonomik yapı göstermektedir. Bunun yanında bölgenin yatırım bakımından önemli bir potansiyele sahip olduğu da bilinmektedir. Planlı kalkınma döneminin başlangıcından günümüze kadar geçen zaman içinde, hazırlanan kalkınma planlarıyla, bölgesel dengesizliklerin giderilmesine çaba gösterilmesine rağmen; özel kesim yatırımları, kamu yatırımlarıyla uyumlu ve tamamlayıcılık anlayışı içinde bölgeye çekilememiştir. Genel olarak bölge, ekonomik ve sosyal potansiyeli ölçüsünde yatırımlardan pay alamamıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, yatırımların sektörel dağılımında enerji, madencilik, eğitim ve sağlık konuları ülke ortalamalarına yaklaşmış olmasına rağmen, bu gelişmeler bölgeye fazla bir katkı sağlayamamıştır. Bu dönemde bölgede özel sektör imalat sanayi yatırımları yok denecek kadar azdır. Nadir de olsa girilen özel sektör yatırımlarının, gıda ve giyim gibi bölgenin mahalli ihtiyaçlarını karşılayacak tüketim mallarına yöneldiği görülmüştür. Bu sanayiler imalathane ölçeğinde kalmaktan öteye de gidememiştir.

İkinci Beş Yıllık Plan döneminde sanayileşme ve tarımda modernleşme üzerinde önemli durulmuş ve bu sektörler, gelişmenin başlıca unsurları olarak ele alınmıştır. Bu plan döneminde de yatırımların bölgeye çekilmemesi sonucunda, bölgenin yatırımlardan aldığı pay küçülmüştür. 1968-1972 döneminde bölge, yatırımlardan % 5.6 pay almıştır. Bölgedeki imalat sanayi yatırımlarında önemli bir artış görülmemiş, mevcut yatırımlar da daha çok tevsî yatırımları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yatırımlar içinde en önemli payı eğitim ve madencilik alırken, bu sektörleri tarım, imalat sanayi, sağlık, enerji ve ulaştırma sektörleri izlemiştir. Yine bu plan döneminde teşvik tedbirlerinin kurumsallaşmasıyla teşvik alan özel sektör proje sayısı 192 olmuştur.

Üçüncü beş yıllık plan döneminde geri kalmış yörelerin kaynaklarının verimli bir şekilde değerlendirilmesine özen gösterilmesi planlanmış, Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını gidermenin uzun dönemde gerçekleştirebileceği belirtilmiş, kısa dönemde alınacak tedbirlerin kaynak israfına yol açacağı ifade edilmiştir. Bu dönemde kamu yatırımlarından bölgenin aldığı pay, % 6.2 olmuştur. Sektörler itibarı ile en yüksek payı imalat sanayi alırken; bu sektörü, enerji, ulaştırma, eğitim ve tarım sektörü takip etmiştir.

Dördüncü beş yıllık kalkınma planında, geri kalmış bölgelerde, gelişme hamlesini başlatmak ve devamlılığını sağlamak amaçlanmıştır. Bölge ölçeğinde, planlama ve yatırımcı kuruluşlar arasında, yatay koordinasyonun sağlanması esas alınmıştır. Bunun yanında, bölgede sanayinin alt yapısını oluşturan yatırımlara ağırlık verilmesi planlanmıştır. 1978-1984 döneminde bölgenin kamu yatırımlarından aldığı pay % 6.9 olmuştur. Yatırımlar içinde en yüksek payı enerji ve madencilik sektörleri almıştır.

Beşinci beş yıllık planda, gelişmekte olan bölgelerde kaynakların verimli kullanımı amaçlanmış ve sanayi yatırımlarının alt yapı yatırımlarıyla desteklenmesi önem kazanmıştır. Bunun yanında teşvik tedbirlerinin sektörler itibarıyla farklı nisbet ve kapsamda uygulanmasına bağlanmıştır.

Görüldüğü gibi, bu gün için Gaziantep hariç GAP illerinin de yer aldığı Kalkınmada Öncelikli Yörelerle ilgili olarak her plan döneminde, zaman içinde değişen çeşitli teşvik tedbirleri öngörülmesine rağmen; gerek kamu ve gerekse özel sektör yatırımları, yeterince Kalkınmada Öncelikli Yörelere, dolayısıyla GAP Bölgesine çekilememiştir.

Bölge ekonomisi, günümüze kadar geçen zaman içinde tarıma dayalı bir yapı sergilemiştir. Bunun yanında mevcut sanayiler, büyük ölçekli verimli kuruluşlar haline gelememiş, ticaret ve hizmet sektörleri de Gaziantep dışında fazla bir gelişme gösterememiştir. Bölgenin zirai katma değerinin, Türkiye Toplam Zirai Katma Değeri içindeki payı % 8.86 iken, sanayi katma değerinin payı % 1.95, Hizmet sektörü katma değerinin payı % 3.58 olmuştur. (Tablo 1)

Diğer taraftan GAP illerinde meydana getirilen Katma Değerin sektörel dağılımı tabla 2'de verilmiştir. Görüldüğü gibi bölgesel katma değer içinde tarımın payı % 38.49 iken, sanayinin payı % 16.40 ve hizmet sektörünün payı % 45.11'dir. Kamu yatırımları içinde en fazla payı % 45 ile Diyarbakır, % 42 ile Şanlıurfa alırken, özel sektör yatırımları içinde en yüksek payı % 31 ile Gaziantep almaktadır. Özel sektör yatırımları açısından Gaziantep'i % 27 ile Şanlıurfa takip etmektedir. (Tabla 3)

GAP Bölgesindeki kamu yatırımlarının % 47'si enerji, % 22'si ulaştırma ve % 17'si imalat sanayinde yoğunlaşırken, Özel sektör yatırımlarının % 45'i konut, % 26'sı imalat sanayinde yoğunlaşmıştır. (Tabla 4)

TÜRKİYE SEKTÖREL KATMA DEĞERİ İÇİNDE

TABLO : 1
GAP İLLERİNİN PAYI
1986

İLLER	Cari Üretici Fiyatlarıyla		
	TARIM %	SANAYİ %	HİZMET %
Adıyaman	0.86	0.10	0.25
Diyarbakır	1.95	0.29	0.79
Gaziantep	1.57	0.69	1.35
Mardin	1.70	0.14	0.35
Siirt	0.66	0.61	0.25
Şanlıurfa	2.12	0.12	0.59
BÖLGE	3.86	1.95	3.50

Kaynak : İSO, Türkiye'de GSYİH'nın iller itibariyle dağılımı,
Mayıs 1988

İLLER İTİBARIYLA SEKTÖREL KATMA DEĞER

İLLER	Cari Üretici Fiyatlarıyla		
	TARIM (%)	SANAYİ (%)	HİZMET (%)
Adıyaman	43.40	10.78	40.74
Diyarbakır	40.79	11.33	47.88
Gaziantep	22.93	19.55	57.52
Mardin	57.58	9.01	33.41
Siirt	25.12	45.06	29.80
Şanlıurfa	52.38	5.83	41.79
TOPLAM	38.49	16.40	45.11

Kaynak : İSO, Türkiye'de GSYİH'nın iller itibariyle Dağılımı,
Mayıs 1988

TABLO : 3

YATIRIMLARIN İLLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

1981-1985 Ortalaması

İLLER	Kamu Yatırımları (%)	Özel Sektör Yatırımları (%)
Adıyaman	2.8	8.9
Diyarbakır	45.2	16.8
Gaziantep	2.6	30.9
Mardin	2.5	9.0
Siirt	5.2	7.9
Şanlıurfa	41.7	26.5
BÖLGE GENELİ	100.0	100.0

Kaynak : DPT (SPO), The Southeastern Anatolia Project Master Plan Study, December 1988.

TABLO : 4

GAP BÖLGESİNDE VE TÜRKİYE'DE SEKTÖRLER İTİBARIYLA

YATIRIMLAR

1981-1985 Ortalaması

SEKTÖRLER	GAP BÖLGESİ (%)			TÜRKİYE (%)		
	KAMU	ÖZEL SEK.	TOPLAM	KAMU	ÖZEL SEK.	TOPLAM
Tarım	3.9	15.3	7.5	8.1	12.3	9.7
Madencilik	5.6	1.1	4.2	9.3	1.2	6.3
İmalat Sanayii	16.9	26.4	19.9	19.3	39.8	26.9
Enerji	46.7	0.0	31.9	25.5	0.1	16.0
Ulaştırma	22.4	6.8	17.4	22.4	7.4	16.8
Konut	1.5	45.0	15.3	2.0	32.3	13.3
Eğitim	0.6	0.0	0.4	3.6	0.4	2.4
Sağlık	0.2	0.2	0.2	1.5	0.3	1.0
Turizm	0.1	0.6	0.3	0.7	1.3	0.9
Diğer Hizmetler	2.1	4.6	2.9	7.6	4.9	6.7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : DPT (SPO), The Southeastern Anatolia Project Master Plan Study December 1988.

6- GAP Bölgesinin Tarımsal Ekonomik Durumu

a) Mülkiyet Durumu :

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde toprak varlığının toprak sahipleri arasında bölünüşü araştırılmış ve sonuçları belirlenmiştir. İşletmelerin % 61.4'ü bir ile beş hektar arasında olup, tarımsal alanın % 10.5'ini işletmektedir. Buna karşılık, 50 hektardan daha büyük % 09 işletme, tarımsal alanın % 28.6'sını işletmektedir.

b) İşletme Tipleri :

Bölgedeki tarımsal işletmeleri genel olarak iki ana grupta toplamak mümkündür.

- 1- Yalnız bitkisel üretim yapan işletmeler,
- 2- Hem bitkisel ürün yetiştiren, hemde hayvancılıkla uğraşan işletmeler.

Yine Bölgedeki tarımsal yapı incelendiğinde ikinci tipdeki işletme tipinin % 91 oranında olduğu bölgemizde hayvancılığın önemini ortaya koymaktadır. Hayvan varlığı ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda son yıllarda önemli düşüşler gözlenmiştir. Buna rağmen, hayvan varlığı yönünden büyük bir potansiyel mevcuttur. Bu potansiyeli daha iyi değerlendirmek için yem ihtiyacının yeterli bir şekilde karşılanması gerekir. Bu da sulamanın uygulamaya geçmesiyle gerçekleşmesi mümkün olacaktır.

c) Tahıl Tarımının Günümüzdeki Durumu :

Güneydoğu Anadolu Kapsamına giren illerde işlenen arazilerin büyük bölümünde kuru tarla tarımı yapılmaktadır. Bölgenin doğal ekolojik koşullarının gereği olarak yağışların başlamasıyla birlikte sonbaharda ekilen ve yaz başlarında hasat edilen tahıl ve baklagiller yetiştirilmektedir. Bölgede toplam ekin alanlarının % 70 kadarında tahıl tarımı yapılmaktadır. Toplam tahıl üretimi içerisinde buğdayın payı % 50, arpanın payı ise % 25'dir. Bölgede halen tahıl tarımında uygulanan ekin nöbeti sistemleri kuru tarımın gereği olarak "Tahıl(Buğday ve Arpa)-nadas", "Tahıl-Baklagil (daha çok mercimek)", "Arpa-arpa ve buğday-arpa" şeklindedir.

Nadas uygulaması bölgenin daha az yağış alan güney kesimlerinde yaygın olup, kuzeye doğru nadasın yerini başta mercimek ile kısmen nohut olmak üzere baklagiller almaktadır.

7- GAP'IN GETİRECEKLERİ

A- Ekonomik Katkıları :

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Bölgeye ve ulusal ekonomiye sağlayacağı faydalar, Enerji ve Tarımda olmak üzere iki temel noktada toplamak mümkündür. Bu noktalar son derece çarpıcı örnekler vermektedir. Sulama programının tümüyle uygulamaya konulmasıyla yıllık enerji üretimi toplam 21.3 milyar Kwh olacaktır ki, bu değer Yurdumuzda halen mevcut enerji üretimi olan 39.9 milyar Kwh değerinin yaklaşık % 55'i demektir. Karşılaştırma için bu değer, 1984'de üretilen hidroelektrik enerji değerinin yaklaşık 2 katını oluşturduğunu hatırlatmakta yarar vardır.

Projenin gerçekleşmesiyle Güneydoğu Anadolu Ovalarında bugüne değin sulamaya açılan tarım alanı miktarından daha fazla arazi sulanabilecektir. Bu yeni kazanılacak arazinin en önemli özelliği büyük bölümünün birinci sınıf tarım toprağı oluşudur. Ayrıca, Bölgenin arazi ıslahı, drenajı, tesviye gibi işlemlere çok az ihtiyaç göstermesi nedeniyle, toprak kompozisyonunun zengin, toprak tabakasının derin ve çok bereketli alanlar olması beklenmektedir.

GAP kapsamına giren illerde işlenen arazinin yaklaşık % 96'sında kuru tarım yapılmaktadır. Mevcut üretim deseni içinde hububat % 60, baklagiller % 22, endüstri bitkileri % 4, sebzeler % 5, diğerleri % 9 pay almaktadır. GAP'ın gerçekleşmesiyle tarım ürünlerinin üretim deseni içinde alacağı muhtemel oranlar tablo 1'de görülmektedir.

GAP'ın gerçekleşmesiyle meydana gelmesi muhtemel üretim deseni içinde, hububat, yemlik bakliyat ve nadas alanlarının daralacağı, bunun yanında pamuk, patates, şeker pancarı gibi ürünlerin yanı sıra öteki endüstri bitkileri, yağlı tohumlar ve sebze ve yem bitkileri ekim alanlarının genişleyeceği bu alanların bölgede kurulacak tarım sanayinin hammadde gereksinimini karşılayabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, üretilecek yeni yem bitkileri sayesinde et ve süt hayvancılığında büyük gelişmeler kaydedilecek ve tarımda büyük ölçeklerde iş olanakları da ortaya çıkacaktır.

Bölgedeki tarım kesiminde kaydedilen verim azlığının, rantabl girdi kullanılmayışından kaynaklandığı bilinmektedir. Sulama suyunun varlığı ve ekilir alana intikali, hem rasyonel girdi kullanımı için hem de nadas alanlarını üretime açmak açısından şarttır. Bütün bunlar GAP ile birleştiğinde bu topraklarda üretim entansif olarak yapılır ve yılda 2-3 çeşit ürün üretiler. Türkiye'de halen üretilen tarımsal ürünler en çoktuncu tahminlerde 5 kat artacaktır.

GAP'ın gerçekleşmesiyle zirai üretim katma değerinde % 117, sanayide % 468, inşaat sektöründe % 213 ve hizmet sektöründe de % 276 lık bir artış beklenmektedir. (Tablo 2)

Diger taraftan GAP'in gerçekleşmesiyle bitkisel üretimde % 128, hayvancılıkta % 77, su ürünleri ve ormancılıkta % 201'lik bir artış olacağı tahmin edilmektedir. (Tablo 3)

Sadece verilen şu son rakamlarla belirtilen ürün ve enerji artışı bile GAP'in ne denli büyük bir girişim olduğunu ortaya koymaktadır. Kısacası Güneydoğu Anadolu Projesi sadece bölgeye toprak ve su potansiyelini devreye sokmayı amaçlayan bir proje değil, aksine, entegre bölge kalkınmasının temel unsuru ve genel kalkınmayı büyük ölçüde etkileyecek önemli bir girişimdir.

B- Yatırımlar :

GAP Bölgesine 1988 yılı sonu itibariyle yaklaşık olarak 5,9 Trilyon lira harcadığı, toplam proje tutarının ise 11,7 Trilyon lira olduğu belirtilmektedir. 1989 yılında GAP'a 1,8 Trilyon lira (günde yaklaşık 5 milyar TL) yatırım planlanmıştır. Yatırımlar içinde 322 milyar lira ile enerji sektörü ilk sırayı alırken, bu sektörü 338 milyar lira ile ulaştırma ve 204 milyar lira ile tarım sektörü takip etmektedir. (Tablo 4)

TABLO-1

GERçEKLEşMESİ BEKLENEN ÜRETİM DESENİ İÇİNDE ZİRAİ ÜRÜNLERİ YERİ

ÜRÜNLER	retim Deseni İçindeki Muhtemel Yeri (%)
Buğday	25
Arpa	8
Mısır	5
Yemeklik Bakliyat	8
Pamuk	25
Domates	4
Patates	2
Diger Sebzeler	2
Susam	5
Soya	10
Yer Fıstığı	5
Ayçiçeği	5
Çok Yıllık bitkiler	20
Yem Bitkileri	10
- Dane (Arpa Hariç)	7
- Ot	3

Kaynak : DPT, (SPO), The Southeastern Anatolia Project Master Plan Study December 1988.

TABLO : 2

BÖLGESEL KATMA DEĞER'İN SEKTÖREL DAĞILIMI

Milyar TL.

Sektörü	1985	2005	Artış %	Yıllık Ortalama Büyüme hızı (%) (1985-2000)
Tarım	1.467	3.186	117	4.0
Sanayi	582	3.307	468	9.1
İnşaat	276	864	213	5.9
Hizmetler	1.384	6.572	375	8.1
TOPLAM	3.709	13.929	276	6.8

Kaynak : DPT, (SPO), The Southeastern Anatolia Project Master Plan Study, December 1988

TABLO : 3

ZİRAİ ÜRETİMDEKİ GELİŞMELER

ÜRÜNLER	1985		2005	
	Üretim Bin Ton	Değer Milyar TL	Üretim Bin Ton	Değer Milyar TL
BİTKİSEL ÜRET.	-	1.068,1	-	2.438,1
Buğday	1.748,8	63,5	3.270,2	150,7
Arpa	1.103,8	32,3	1.624,6	51,7
Kuru Bakliyat	2,0	1,7	53,3	45,3
Mercimek	464,7	231,0	704,6	308,7
Pamuk	160,6	46,1	477,8	193,1
Domates	192,7	54,6	1.024,4	259,9
Patates	4,6	1,4	325,4	38,6
Diğer Sebzeler	1.092,1	118,6	1.131,5	225,9
Mısır	8,3	0,6	150,0	12,2
Çeltik	6,4	5,0	96,4	51,3
Dane Yem	6,4	1,6	265,4	21,9
Soya	-	0,1	153,0	32,0
Yerfıstığı	-	0,0	85,1	59,4
Ayçiçeği	5,5	1,4	91,1	23,5
Susam	18,3	19,6	70,3	89,0
Antepfıstığı	33,0	121,7	124,7	874,9
Üzüm	698,6	290,4	706,6	-
Diğerleri	-	73,5	-	-
HAYVANCILIK	-	365,8	-	648,0
Süt	394,8	-	1.253,7	-
Et	75,7	-	162,0	-
SU ÜRÜNLERİ VE ORMANCILIK	-	33,2	-	100,0
TOPLAM TARIM	-	1.467,1	-	3.186,1

GAP ALANINDAKİ 1989 YILI TOPLAM KAMU YATIRIMLARININ

SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

TABLO : 4

MİLYON TL.

GAP KAPSAMINDA YER ALAN 6 İL İÇİN	TOPLAM PROJE TUTARI		1988 SONUNA KADAR TAHMINİ HARCAMA			1989 YATIRIMI		
	DIŞ	TOPLAM	DIŞ KREDİ	DIŞ(ÖZ KAYNAK	TOPLAM	DIŞ KREDİ	DIŞ(ÖZ KAYNAK	TOPLAM
TARIM	176292	1680005	107560	125	482250	4660	161	283910
ULAŞTIRMA	813186	1605638	308443	6702	585786	237437	1139	330034
SAĞLIK	2500	43099	0	0	3759	0	2500	15913
ENERJİ	4776562	6516700	1809115	374240	4250024	203650	47772	322001
KONUT	0	13104	0	0	5116	0	0	4553
İMALAT	172907	507959	19640	4283	123686	13207	3558	41601
EĞİTİM	1000	101524	4597	0	26362	0	1035	51836
MADEN	104406	184102	0	14305	27266	44000	6056	80989
TURİZM	0	19400	0	0	9495	0	0	1758
DİĞER HİZMETLER	6980	1076444	6476	0	414511	0	500	176329
GENEL TOPLAM	6053829	11747975	2255831	399655	5928255	502954	62721	1816924

Kaynak : DPT, Müsteşarlık GAP Grup Başkanlığı.

**GAP ALANINDAKİ 1989 YILI TOPLAM KAMU YATIRIMLARININ
İLLERE VE SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI**

TABLO : 5

MİLYON TL

İLLER	ADİYAMAN	D.BAKIR	G.ANTEP	MARDİN	SIİRT	Ş.URFA	BÖLGESEL	TOPLAM
SEKTÖRLER								
TARIM	1831	36705	15869	7181	4350	115569	102405	263910
ULAŞTIRMA	600	600	490	1290	202	0	334852	338034
SAĞLIK	833	5214	3670	2761	935	2500	0	15913
ENERJİ	4170	79371	15085	5295	19300	589830	108950	822001
KONUT	450	522	1756	746	800	279	0	4553
İMALAT	0	2144	830	0	5091	33536	0	41601
EĞİTİM	3326	13930	12417	6096	5005	8662	2400	51836
MADEN	0	1050	0	3905	15494	0	60540	80989
TURİZM	855	15	0	88	0	0	800	1758
DİĞER HİZMETLER	7982	15909	12163	15266	13440	12555	99014	716329
GENEL TOPLAM	20047	155400	62280	42628	64617	762931	708961	1816924

Kaynak : DPT, Müsteşarlık GAP Grup Başkanlığı.

C- Sosyal Yapıdaki Değişiklikler :

GAP ile birlikte bölgede istihdam imkanları artacak ve nüfus artışı görülecektir. Bilindiği gibi bölge halen göç veren bir özellik taşımaktadır. Projenin getireceği ekonomik gelişme neticesinde bölge, göç verme niteliğinden göç alan bir bölge niteliğine geçecektir.

İşgücünün mesleki ve teknik seviyesi zamanla yükselecek ve uygun bir eğitim sistemiyle işgücünde kalite artacaktır.

GAP'ın getireceği ekonomik potansiyel, yeni iş sahalarının açılmasını sağlayacak, mesleki çeşitlenme gelişecek ve sonuçta işbölümü ve ihtisaslaşma yaygınlaşacaktır. İşbölümü ve ihtisaslaşmanın yaygınlaşması verimliliği beraberinde getirecektir.

GAP Bölgesinde sanayi ve hizmet sektöründe beklenen muhtemel gelişmeler, şehirleşmeyi üst düzeye çıkaracak ve şehirler hızla büyüyecektir.

GAP'ın gerçekleşmesiyle meydana gelecek olan ekonomik gelişme ve verim artışı, bölge insanının gelirinin de artmasını sağlayacaktır. Gelir artışı, tüketim seviyesinin ve tüketim kalıplarını değiştirecektir.

Gelişmeler sonunda bölgede, mesleki kuruluşlar, sendikalar ve vakıflar gibi teşkilatlanma şekilleri yaygınlaşacak ve bu kuruluşların sosyal ve ekonomik hayata olan etkileri daha fazla hissedilecektir.

Netice olarak GAP'ın gerçekleşmesiyle zaman içinde iktisadi ve sosyal yapıda önemli değişiklikler beklenmektedir. Başka bir deyişle, kırsal karakterli bir toplum yapısından, diğer bölgelerle bütünleşmiş ve daha açık bir sosyo-ekonomik yapıya geçiş hızlanacaktır. GAP'ın gerçekleşmesiyle meydana gelmesi muhtemel ekonomik değişikliklerle birlikte, sosya-kültürel yapıda da değişikliklerin olması tabiidir. Burada önemli olan nokta, tercih edilecek gelişme modelinin milli kimliğimizi yansıtacak tarzda ve kendi kültür mirasımızın bir ürünü olmasıdır.

D- Yatırım Alanlarının Değerlendirilmesi :

1- Öncelikli Yatırım Alanları.

Çok yönlü ve entegre bir proje olan GAP'ın devreye girmesiyle, bölgede zirai üretim kısıtlayıcı en önemli faktör olan suyun bilgili ve zirai teknolojiye uygun olarak kullanılmasıyla; mevcut ürün deseni değişecek, yeni ürünler devreye girecek ve 2 yılda 5 ürün alınması mümkün olacaktır. Bölgede meydana gelmesi muhtemel üretim artışının değerlendirilmesinde, tarıma dayalı sanayi tesislerinin kurulması büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında, mevcut sanayi tesislerinin ölçeklerinin genişletilmesi de gözönünde bulundurulması gereken diğer bir önemli konudur. Dolayısıyla bölge, tarıma dayalı sanayi yatırımları açı-

sından istikbal vadetmektedir. Bölgenin sahip olduğu hammadde durumu, işgücü ve sermaye talebi yanında, ürünlerin komşu islam ülkelerine ihracat potansiyeli de gözönüne alındığında, aşağıda belirtilen sektörlerle yapılacak yatırımların ilk aşamalarda verimli ve kârlı olacağı tahmin edilmektedir.

a) Tarıma Dayalı Sanayi

1) Buğdayla ilgili sanayi

- Un
- Makarna
- Bisküvi

2- Pamukla ilgili Sanayi

- Çirçir
- Pamuk ipliği
- Pamuklu Dokuma
- Ham Petrol
- Giyim

3- Yağlı Tohumlarla ilgili Sanayi

- Rafine Yağ
- Margarin

4- Baklagiller İşleme Sanayi

5- Meyve ve Sebzelerle ilgili Sanayi

- Konserve
- Meyva Suyu
- Antep Fıstığı İşleme

6- Hayvan Ürünleri ile ilgili Sanayi

- Entegre Et ve Mamülleri
- Entegre Süt ve Mamülleri
- Modern Tavuk Kombinası

b) Tarıma Dayalı Diğer Sanayiler (Uzun Vadede GAP ve Türkiye Geneli)

- Sun'i tatlandırıcılar (İzoglukoz ve Laeva Şekerleri)
- Etilalkol üretimi
- Kağıt ve Tekstil Sanayiinde kullanılacak nişasta üretimi.
- İlaç (Karbon kaynağı, ilaç dolgu maddesi, antibiyotikler, hormonlar, vitaminler, tıbbi alkol vb.)

c) Zirai Girdilerle ilgili Sanayi

- Yem
- Gübre
- Tarım Alet ve Makinaları (Öncelikle sulama alet-ekipmanı)
- Seracılıkla ilgili malzeme imalatı
- Zirai mücadele ilacı

d) İnşaat Sektörü

- Tuğla ve Kiremit
- Mermer İşletmeciliği
- Urfa Taşı Yapı Elemanları
- Beton Direk, Kanal Kanalizasyon V.b.

e) Paketleme ve Ambalaj Sanayii

f) Yatırım Yapılabilecek Diğer Alanlar

- Halıcılık
- Muhafaza ve Depolama
- Soğuk Hava Depoları
- Tarla Artıklarının Değerlendirilmesi
- Dikenli Tel Üretimi

2- Yatırım Şirketi Kurulması.

GAP Bölgesinde yapılan incelemelerde bölgede bir "Yatırım Şirketi" nin kurulması düşüncesi; bölge ile ilgilenen müteşebbislere öncülük etmesi, halen iş aleminde üzerinde mevcut olan tereddüt ve isteksizliğin kırılması ve dolayısıyla müteşebbisi cesaretlendirmesi bakımından, gerek kamu ve gerekse özel kesim tarafından ilgi görmüş ve olumlu karşılanmıştır.

Böyle bir "Yatırım Şirketi" nin bölge ekonomisine yapacağı katkının bilincinde olan TOBB, şirketin kurulması hususunda her türlü hizmet desteğini vermektedir. Bölge yetkilileri nezdinde yapılan ön incelemeğe göre kurulması düşünülen yatırım şirketi için bölgeden ilk aşamada yaklaşık 5 milyar liralık bir katılımın sağlanabileceği tesbit edilmiştir. Bunun yanında, bölgede halen kurulmuş veya kurulmakta olan, faaliyet halinde veya atıl bazı tesislerin de kurulacak bu yatırım şirketine devredilebileceği belirtilmiştir.

GAP'A ÖZEL SEKTÖRÜN BAKIŞI

Gelişme sürecinde, tarım ile diğer sektörler arasındaki ilişki, hemen her ülkede ortak bir model izlemektedir. Bu süreçte tarımın GSYİH ve toplam ihracat içindeki payı azalır ve tarım, ekonomik faaliyetlerin nispi olarak küçülen bir bölümü haline gelir.

Ülkemizde 1960'da % 41 olan tarımın GSYİH içindeki payı 1970'de % 29'a, 1980'de % 23'e ve 1988'de % 17'ye düşmüştür. Buna karşılık sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı 1960'da % 15 iken, 1970'de % 19'a, 1980'de % 25'e ve 1988'de % 33'e yükselmiştir.

Tarımın GSYİH içindeki payı yıllar itibarıyla azalma göstermesine rağmen gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bu oranın hâlâ yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Tarımın GSYİH içindeki payı ABD, İngiltere ve F.Almanya'da % 2, Fransa'da % 4, İsrail'de % 5 ve İtalya'da % 6'dır. Buna karşılık sanayinin GSYİH içindeki payı İsrail'de % 22, Fransa'da % 29, ABD'de % 30, İngiltere'de % 31, İtalya'da % 32 ve F.Almanya'da %39'dur.

Diğer taraftan gelişme sürecinde tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı da yıllar itibarıyla azalmaktadır. Tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı 1970'de, % 75 iken, 1980'de % 57'ye, 1988'de % 20'ye gerilemiştir. Buna karşılık sanayi malları ihracatının toplam ihracat içindeki payı 1970'de % 17 iken, 1980'de % 36'ya ve 1988'de % 77'ye yükselmiştir. Tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı gelişmiş ülkelerden Fransa'da % 17, ABD'de % 14, İsrail'de % 12, İngiltere'de % 8, İtalya'da % 7, F.Almanya'da % 5 civarındadır.

Görüldüğü gibi ülkemizde, gelişme sürecinin başlangıcından günümüze kadar geçen zamanda tarımın GSYİH ve toplam ihracat içindeki payı kademeli olarak azalırken, sanayinin payı artmıştır. Bu durum, sanayileşmeye yönelmenin sevindirici bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

A. Tarım Sanayi İlişkileri ve GAP Açısından Kısa Bir Bakış

Gelişmekte olan ülkelerde, gelişme süreci içinde, tarıma ya da sanayiye öncelik verilmesi hususu, uzun süredir üzerinde tartışılan bir konudur. Ekonomik gelişme, elbetteki sanayileşmenin gerçekleşmesiyle kendisini gösterecektir. Değişik gelişme modellerinin bulunduğu ortak nokta da budur. Ancak bu durum, tarımın ihmal edilmesi anlamını taşımaz. Tarım ve sanayi rakip olarak değil, birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici sektörler olarak ele alınmalıdır. Gelişme sürecinde tarım ve sanayi sektörlerinin alacağı roller arasında bir paralellik sağlanamaz ise, yalnız başına hiçbir sektör, en azından dünya piyasalarındaki konjonktürlerin karşısında fazla bir anlam ifade edemez, Çünkü tarım, bir yandan sanayi ürünleri için talep meydana getirirken, diğer yandan da sanayiye hammadde arz etmektedir. Böylece sanayi, bir taraftan tarım ürünlerini girdi olarak kullanırken, diğer taraftan tarıma da girdi sağlamaktadır.

Bu aşamada şunu bir defa vurgulamakta yarar vardır. Sanayi ve tarım rakip değil, birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici sektörlerdir. Ülkemizde mevcut son rakamlara göre, tarımsal üretimde kullanılan girdilerin % 32 sinin sanayi sektöründen sağlanması, bunun yanında tarımsal ara malların % 70 inin sanayide girdi olarak kullanılması, bunun açık bir kanıtıdır.

Tarım ve sanayinin birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici sektörler olma özelliği, entegre bir proje olarak uygulamaya başlanan ve gelişme gayretlerimizin en büyük atılımlarından biri olan GAP'da da görülecektir. Bölgede kuru tarımdan, yüksek verimli bir sulu tarıma geçişin sağlanmasıyla, sertifikalı tohumluk, ticari gübre, makina, mücadele ilacı gibi modern girdi kullanımı büyük ölçüde artacaktır. Orta derecede bir yoğunluk düzeyine erişildiğinde, bugünkü kullanım durumuna göre en az 5 milyon ton ek gübre, 100-150 bin traktör ve 1 milyon ton civarında ekipman ihtiyacı duyulacağı belirtilmektedir.

Bölgenin 2 yılda 5 ürün almaya elverişli hale gelecek doğal potansiyeli, bilime dayalı ve sanayi destekli modern bir tarım siteminin gerçekleşmesiyle, üretimde daha da önemli artışlar sağlayabilecektir. Bu potansiyeliyle tarım, ileriye ve geriye doğru bağlantı etkileriyle, sanayinin de itici gücü olacaktır. Diğer taraftan, tarımsal ürünlerin gerek işlenerek değerlendirilmesinde ve gerekse pazarlanmasında, özel sektöre önemli görevler düşecektir.

B. Dünya Tarım Ürünü Stokları ve Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişmesinde Yeni İmkânlar

Genellikle araştırmalar ve üretim teknolojisindeki gelişmeler sebebiyle, zirai verimlilikte hemen her ülkede önemli adımlar atılmaktadır. Bunun sonucu olarak, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke, gıda maddesi üretiminde kendine yeterli hale gelmekte ve özellikle gelişmiş ülkelerde fevkalade önemli tarımsal ürün stokları oluşmaktadır. Stokların oluşma sebepleri şöylece sıralanabilir;

- Gelişmekte olan ülkelere dahi tarımsal verimlilikte önemli artışların olması,

- Gıda maddeleri iç talebinin istikrarlı bir seviyeye gelmesi,

- Tarım ürünleri ticaretindeki uluslararası kısıtlama ve koruyucu tedbirler sebebiyle, tarım ürünlerinin dünya pazarlarına girmesindeki zorluklar,

- Tarım ürünü fazlalıklarının birkaçı dışında, ihtiyacı olan ülkelere yardım olarak gönderilmesinde karşılaşılan taşıma güçlükleri.

Bugün tarım ürünü ihracatçısı birçok ülkenin, kendi menfaatlerini koruyabilmek ve dünya pazarlarından pay kapmak için, amansız bir ya-

riş içine girdiği görülmektedir. Daha önce herbiri birer tarım ithalatçısı olan AT Ülkeleri, bugün tarım ürünü ihracatçısı durumuna gelmiştir. Hatta bu ülkelerde önemli tarım ürünü stokları oluşmuştur. (Tablo 1)

Tabloda da görüldüğü gibi, Eylül 1988 itibariyle AT Ülkelerinin "Kamusal Müdahale" tepolarında 12 milyon 549 bin ton tarımsal ürün stoğu vardır. Buna ilaveten 2 milyon 892 bin hektolitreye alkol stoğu bulunmaktadır. 1988 yılı stoklarında, 1987 stoklarına göre bir azalma söz konusudur. Bunun sebebi, AT ülkelerinin tarım ürünlerine uyguladığı kısıtlayıcı, korumacı önlemler ve etkin bir stok eritme politikasıdır. Gerek bu stoklar için gerekse 1988 yılı üretimleri için Avrupa Komisyonu, satışları kolaylaştırmak üzere, tarımsal ürün fiyatlarında toplamı 2.2 milyar ECU'ya ulaşan bir indirim yapmak zorunda kalmıştır. Diğer taraftan 1987 yılı sonu itibariyle, 171 milyon tonu ABD'de olmak üzere, dünya hububat stokları yaklaşık 450 milyon tondur. Ayrıca, ABD'de çiftçilerin subvansiyonlardan faydalanmak için 1987-1988 ekin mevsiminde topraklarının % 28'ini boş bıraktıkları da ifade edilmektedir. Doğu Avrupa ülkeleri de kaydettikleri üretim artışı sebebiyle, ithalatlarını düşürmüşlerdir. Bunun yanında hızlı nüfus artışına sahip ülkelere Çin ve Hindistan, kendine yeter hale gelmeye başlamışlardır. Çin, dünyanın üçüncü mısır ihracatçısı olmuştur. Diğer bir çarpıcı nokta da ABD'deki mısır ve yemlik hububat stoklarının bir önceki yılın iç talep seviyesinin de üstüne çıkma eğilimi göstermesidir..

TABLO : 1

AT ÜLKELERİNDE TARIM ÜRÜNLERİNDEKİ
STOKLARI

ÜRÜNLER	30.9.1987		30.9.1988	
	Miktar Bin Ton	Deger Milyon ECU	Miktar Bin Ton	Deger Milyon ECU
Yumuşak Buğday	3.406	750.1	2.382	325.7
Yemlik Buğday	3.417	659.2	1.756	219.2
Sert Buğday	1.530	434.5	2.236	436.4
Diğer Tahıllar	5.412	1.093.5	4.478	527.3
TOPLAM TAHİL	13.765	2.937.3	10.952	1.508.6
Ayçiçeği	-	-	147	70.7
Kolza	-	-	38	15.2
Zeytinyağı	325	491.3	408	656.6
Tereyağı	1.058	3.523.6	221	584.0
Süttozu	722	1.380.1	14	27.7
Sığır Eti	691	2.116.5	723	1.592.5
Tütün	29	23.7	46	71.5
TOPLAM	16.590	10.472.5	12.549	4.526.8

Kaynak : EC News, Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye Temsilciliği
Bülteni, Sayı 10, Ankara, 3 Şubat 1989

Yakın bir gelecekte daha da büyüme eğilimi gösteren bu probleme gerçekçi bir çözüm bulma ve tarım kesiminde tedavisi güç sosyal krizlerin doğmasına önlemek için tarım ürünlerini gıda sanayi dışındaki sanayi sektörlerinde değerlendirmek üzere, alternatif stratejilerin geliştirilmesi ve yerleştirilmesi gerekmektedir.

Tarım ürünlerinin gıda dışı diğer sanayi sektörlerinde değerlendirilmesinin getireceği faydaları şöylece sıralamak mümkündür.

- Kısıtlayıcı ve korumacı tarım politikası uygulamaları önlenilecek, tarımsal üretimde uygun verimlilik kapasitesi korunabilecektir.

- Kısıtlayıcı tarım politikaları sonunda meydana gelmesi muhtemel kırsal güçler engellenilecek ve istihdam açısından ciddi problemler ortaya çıkmamış olacaktır.

- Tarım ürünlerinin gıda dışı sanayide geniş şekilde kullanılmasıyla, bugün dünya pazarları üzerine göçmekte olan büyük baskı azalacak ve genelde birer tarım ihracatçısı olan gelişmekte olan ülkelerin ihracat seviyesi yükselecektir.

- Tarımsal ürünlerin enerji kaynağı olarak da kullanılması, çevre korunmasına önemli katkılar sağlayabilecektir.

GAP'ın ülkemizde meydana getireceği tarımsal potansiyel de gözönüne alınarak tarımsal ürünlerin, gıda dışı sanayide kullanım şansı, GAP'la ilgili çalışmaların hız kazandığı son zamanlarda, dikkatten uzak tutulmaması gereken fevkalade önemli bir konudur. Yatırım alanlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda, gıda dışı sanayilerin gelişme şansı da ayrıca değerlendirilmelidir.

Tarımsal hammaddelerden gıda dışı sanayide yararlanma hususunda akla gelen ilk faaliyet alanları olarak : sun'i tatlandırıcılar (izoglukoz ve Laevo şekerleri) Etil Alkol üretimi, Kağıt ve Tekstil üretiminde niğasta kullanımı, ilaç sanayi (Karbon Kaynağı, ilaç Dolgu Maddesi, Antibiyotikler, Vitaminler, Hormonlar vb.) kimya sanayi, (Sabun, Deterjan, Kozmetik, Boya ve Plastik) örnek verilmektedir.

Ülkemizde tarım ürünlerinin büyük bir bölümü, halen gıda sanayinde basit hammaddeler olarak kullanılmaktadır. Ancak, tarım ürünlerinin daha uzun müddet, gıda sanayinin basit hammaddeleri olarak kalamayacağı da anlaşılmıştır. Bu sebeple gerek GAP'da ve gerekse ülke genelinde meydana gelecek tarımsal ürün artışıının değerlendirilmesinde, gıda dışı sanayide faydalanma imkanları araştırılmalıdır. Böylece tarımsal hammaddelerin, ticari değeri yüksek olan sanayi ürünlerine dönüşümünü sağlayacak teknolojilerden faydalanılması suretiyle, tarıma dayalı yeni bir sanayi hamlesinin başlayacağını söylemek yerinde olacaktır.

C. GAP Yatırımlarının Finansmanı ve Yabancı Sermaye

GAP'da meydana gelecek Yatırım potansiyelinin değerlendirilmesinde özel sektöre fevkalade önemli görevler düşeceği şüphesizdir. Bu aşamada, yapılacak yatırımlar için iç ve dış desteğine ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Uygulanacak teşviklerle GAP yatırımları cazip hale getirilmelidir. Bu konuda ihtiyaç duyulduğunda derhal uygulamaya konabilecek bir yatırım ve teşvik programı vakit geçirilmeden hazırlanmalıdır. Hazırlanacak programda öngörülen teşvik paketi, bölge sınırlarını kesinlikle aşmamalıdır. Teşviklerin yaygınlaştırılmasının yakın geçmişte ortaya koyduğu sakıncalara tekrar meydan verilmemesi için uygulamaya konulacak teşvik tedbirlerinin bölgesel olmasında sayısız yararlar olacaktır.

Ayrıca, bölgede yatırım yapmak isteyen yabancı sermaye için, özendirici ek tedbirlerde getirilmelidir. Yabancı sermayenin girdiği ülkelere getirdiği bir çok yararlar vardır. Ülkelerin gelişmelerini hızlandırması, istihdam oluşturmaları, yeni ürünlerle iç rekabeti canlandırması, tecrübe ve teknolojiyi en iyi şekilde değerlendirmesi, yeni dış pazar imkanları sağlaması, yabancı sermayeden beklenen başlıca faydalardır.

Yabancı sermayenin sağlayacağı bu faydalardan dolayıdır ki, siyasi rejimi ne olursa olsun, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkeleri, yabancı sermayeyi çeşitli yöntemlerle kendi ülkelerine çekmeye çalışmaktadır. Yabancı sermayenin dünya üzerindeki dağılımına bakıldığında, ilginç bir tabloyla karşılaşılacaktır. Dünya ülkelerinde yapılan yabancı kökenli yatırımların % 25.4'ü ABD'de, % 11.1'i Kanada'da, % 9.7'si İngiltere'de, % 5.5'i F.Almanya'dadır. Görüldüğü gibi en fazla yabancı sermaye girişi, gelişmiş bu dört ülkededir. Ve Toplam dünya yabancı sermaye yatırımlarının % 51.7'sine tekabül etmektedir. Toplam yabancı sermaye yatırımlarından tüm gelişmiş ülkelerin aldığı pay % 72.2, Afrika'nın (Güney Afrika hariç) % 3.5, Asya'nın (Japonya ve Ortadoğu hariç) % 5.2, Latin Amerika ve Karayipler'in % 13.5'dir. Türkiye'de ise sadece üç milyar dolar civarında yabancı sermaye yatırımı vardır, ve dünya yabancı sermaye yatırımları içinde Türkiye'nin payı % 0.3 gibi çok küçük bir yüzdeyle ifade edilmektedir.

Dış pazarlarda rekabet gücünün artması için, teknik bilgiye ve ek finansman kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bunun da en kestirme yolu yabancı sermayedir. Bu aşamada bir hususu vurgulamakta yarar görmekteyiz; Son zamanlarda kamuoyunda çok tartışılan ve özelleştirme adı altında, finansman darboğazını gidermek amacıyla, KİT'lerin satışı yoluyla sağlanan yabancı sermaye girişini, GAP için önerdiğimiz, yerli ve yabancı sermaye ortaklıklarıyla (Joint-Venture) mukayese etmemek gerekir. Bizim GAP için önerdiğimiz yabancı sermaye yatırımları, teknolojiyle ve dış pazar imkanlarıyla gelmesini şart koştuğumuz yabancı sermaye yatırımlarıdır. GAP'la gelecek yatırım potansiyelinin değerlendirilmesinde, yabancı sermayeden faydalanma imkanları araştırılmalı ve ülkelerin ortak menfaatlerini azami seviyede tutacak akılcı bir yabancı sermaye politikası uygulanmalıdır. Yabancı sermayeden yararlanmak için, zaman iyi kullanılmalı ve gecikilmemelidir.

D. Değişik Açılardan GAP'da Dikkat Çeken Bazı
Önemli Noktalar

AT'ye girme konusunda siyasi tercihini yanan Türkiye'nin sahip olduğu tarımsal potansiyel, Topluluk üyesi ülkeleri ürkütmektedir. GAP'ın devreye girmesiyle ülkemiz tarımsal üretiminde meydana gelecek artış da göz önüne alındığında, bu çekingenlik daha da artmaktadır. Bu sebeple AT ve diğer ülkeler, GAP'ı çok yakinen takip etmektedirler. Türkiye ile AT ülkeleri arasındaki tarım ürünleri ticaretinde denge Türkiye lehinedir. Ancak ihracatta çeşitli güçlüklerle karşılaşıldığı da bilinmektedir. Bu güçlüklerin başında, kalite ve standardizasyon eksikliği gelmektedir. AT ve diğer ülkelerle gerek tarım ürünleri ve gerekse tarıma dayalı sanayi ürünleri ticaret imkanları araştırılırken, ilk aşamada, "Tamamlayıcılık esasına dayalı mukayeseli üstünlük" kavramından hareket edilmesi yararlı olacaktır. Ancak daha ileriki aşamalarla ilgili olarak, "rekabet esasına dayalı mukayeseli üstünlük" politikalarının da şimdiden araştırılması ve ortaya konulması gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nden beklenen sonuçların alınabilmesi için, bölgede yerleştirilmeye çalışılan üretim deseni ve bunun sonucunda beklenen üretim artışı kadar üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konuda pazarlama ve dolayısıyla ihracattır. Başarılı bir dışticaret politikası için ihracatı, sadece üretim fazlasını eriten ve döviz getiren bir araç olarak değil aynı zamanda gelişmenin bir gereği olarak görmek gerekir. Gerçek anlamda dış pazara açılmaktan söz edebilmek için, dış pazar, iç pazarın doğal bir uzantısı olarak kabul edilmelidir. GAP bölgesi tarım ürünlerinin ihracatında amaç, hem tarım ürünlerinden işlenmiş tarım ürünlerine kayma yönünde olmalı ve ürün çeşitlendirmesine gidilmelidir. Bölgede geliştirilecek bitki çeşitleri (variety) ve hayvan ırkları tesbit edilirken, dış pazar araştırmaları üzerinde önemle durulmalıdır. Gerek iç pazarda ve gerekse dış pazarda ürünlerin değerlendirilebilmesi için pazarlamayla ilgili tüm tesislerin (ambalajlama-depolama-işleme vb.) ve hizmetlerin oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

Güneydoğu Anadolu Projesi, genellikle ülke ekonomisinin geri kalan bölümünden bağımsız ve bölgesel bir proje olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir yaklaşım ilerde büyük hayal kırıklıklarına yol açmaması için, GAP'ın, ekonominin geri kalan kısımlarıyla tamamlayıcılık özelliği gösteren tarımsal ve sınai faaliyetler halinde değerlendirilmesi, gerek bölge ve gerekse ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Diğer bir deyişle bölgede kurulacak sanayilerin, diğer bölgelerde kurulmuş veya kurulması planlanan sanayilerle, gerek iç ve gerekse dış pazarlarda rakip duruma düşmemesi gerekmektedir. Meselâ Ege Bölgesi'nin ihracatını olumsuz yönde etkileyerek, Ege Bölgesi'nin halihazırda sahip olduğu dış pazarlara yönelmek, hem GAP Bölgesi ve hem de ülke geneli için istenen bir durum değildir. Hiç şüphesiz ülkemiz tekstil sanayine GAP pamuğunun önemli katkıları olacaktır. Ancak GAP'ın ilk aşamasında yeni iplik tesislerinin kurulabileceği, dokuma ve terbiye sistemlerinde ise tevsi ve

modernizasyona gidilebileceği, GAP'ın daha ileriki aşamalarında ise, yeni dokuma ve terbiye tesislerine ihtiyaç duyulacağı ifade edilebilir.

GAP ülkemiz için büyük bir potansiyeldir. Tarımda önemli üretim patlaması olacak, büyük yatırım projeleri gerçekleşecek, enerji üretimi artacak, tarıma dayalı sanayinin yanında tarım dışı sanayiler de gelişme alanı bulacaktır. Bütün bu gelişmelerin bir anlam ifade edebilmesi için, üzerinde durulması gereken konulardan bir diğeri, ulaştırma ve haberleşme hizmetleridir. Ulaştırma ve haberleşme sistem ve şebekeleri çağın teknolojisine ayak uyduramamış bir projenin ekonomik gelişmeyi frenleyici darboğazlara sebep olacağı ve başarı sağlayamayacağı açıktır.

GAP'ta çok çeşitli (polikültür) tarımın başlaması, beraberinde yoğun (entansif) hayvancılığa geçişi de sağlayacaktır. Büyük ve küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ve kırmızı et üretimiyle, beyaz et ve yumurta üretimi için hedeflenen tavukçuluğun gelişmesiyle, karma yem talebinin de artacağı açıktır. GAP'ın devreye girmesiyle birlikte artan yem talebinin karşılanabilmesi için, mevcut yem fabrikalarının kapasite arttırma ve teknoloji geliştirme çalışmalarında geç kalınmamalıdır. Bunun yanında, gerek bölgede halen varolan yem açığının kapatılması ve gerekse GAP'ın getireceği ek yem talebinin karşılanması için, yeni yem fabrikalarına ihtiyaç duyulacağı tespit edilmiştir. Bölgede mevcut kamu ve özel sektör yem fabrikalarının kapasiteleri 130 bin ton/yıldır. Buna karşılık bölgenin 1983 yılı karma yem talebi 256 bin ton/yıl olarak hesaplanmıştır. Görüldüğü gibi, halihazır durumda dahi, bölgede karma yem açığı vardır.

GAP bir barajlar zinciridir ve barajların da belli bir ekonomik ömürleri vardır. Barajların ömrünü kısaltan önemli etkenlerin başında erozyon gelmektedir. Erozyon, barajların dolmasına ve devre dışı kalmasına sebep olmaktadır. Ağaçlandırma, erozyonu kontrol eden ve önleyen önemli bir unsurdur. Ayrıca çevre kirliliğiyle mücadelede de ağaçlandırmanın önemi küçümsenemez. Bu sebeple GAP'ta ağaçlandırma ve ormancılık çalışmalarına hız verilmeli, bu husus asla ihmal edilmemelidir. Ağaçlandırma ve ormancılık çalışmalarında özel sektörden yararlanma imkanları da araştırılmalıdır.

Sanayileşme sürecini henüz tamamlamamış ülkemizde, küçük işletmelerin önemli bir yeri vardır. Kalkınma hamlesinin başarıya ulaşabilmesi için, küçük işletmelerin yeterli ara malı üretebilmeleri ve dolayısıyla orta ve büyük işletmelere destek olmaları şarttır. GAP'ın meydana getireceği tarımsal potansiyelin değerlendirilmesinde, orta ve büyük ölçekli tarıma dayalı sanayinin yanında, tarım dışı sanayi tesislerine de ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır. Bu sebeple, gerek orta ve büyük ölçekli işletmelere destek olacak küçük işletmelerin verimli bir şekilde faaliyetlerini sürdürebileceği "Küçük Sanayi Siteleri"nin kurulmasında GAP bölgesi illerine öncelik tanınmalıdır. Diğer taraftan buralarda faaliyet gösterecek müteşebbisler de, yatırım ve işletme kredileriyle desteklenmeli ve dolayısıyla kendi işini kurmak isteyenler özendirilmelidir. Küçük ve orta büyüklükteki teşebbüslerin desteklenmesi yoluyla, mevcut tekno-

lojiye yeni teknolojilerin ilavesi mümkün olacak ve yeni istihdam imkanları sağlanacaktır.

Sanayileşmiş ülkelerin son yıllarda karşılaştıkları çevre sorunları, bu konunun halli için yapılan çalışmalar ve ülkemiz çevre kirliliği hususunda içinde bulunduğu pek de iç açıcı olmayan durumda gözönüne alındığında, çok geniş kapsamlı bir proje olan GAP'ın çevreye getireceği muhtemel zararlı etkileri önlemek üzere çalışmalara şimdiden başlanmalıdır. Bilindiği gibi değa, zincirleme tek bir sistemdir ve herhangi bir bölümünde meydana gelen ufak bir değişiklik, tüm sistemin işleyişini etkilemektedir. Bu sebeple yapılacak plan ve programlarda, çevre etkileşimini gözönünde bulundurarak bir bütünlük sağlanmalıdır.

GAP kapsamına giren sahada, diğer bölgelerde daha önce yaşanan hatalar tekrarlanmamalı, tarım topraklarının yanı sıra tüm doğal ve kültürel kaynaklar her türlü zararlı etkiden korunmalı ve gelecek nesillere en iyi şekilde devri sağlanmalıdır. Dolayısıyla GAP'da fonksiyonel ve estetik amaçlı çevre düzenleme çalışmalarına da önem gösterilmelidir.

GAP'TAN ÖZEL SEKTÖR BEKLENTİLERİ VE SONUÇ

Ülkemizin gelişmesinde olumlu bir rol alacak ve dünya ülkelerinin dikkatlerini üzerinde toplayan GAP'ın, bölgede meydana getireceği üretim artışının değerlendirilmesi için, gerek tarıma dayalı, gerekse tarım dışı üretken sanayi yatırımlarına ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır. Gelişmenin temel itici gücü "yatırım" olduğuna göre, GAP ve Doğu Anadolu Bölgesine özel sektör yatırımları çekilmelidir. Değişik zaman dilimlerinde çeşitli teşvikler uygulanmasına rağmen, özel sektör yatırımlarını bölgeye çekmek mümkün olamamıştır. GAP'a dahil altı ilin 1936 yılı itibarıyla, toplam sanayi katma değeri içindeki payının % 1.95 gibi çok küçük bir yüzdeyle ifade edilmesi, yatırımların bölgeye çekilemediğinin açık bir göstergesidir.

Bölgede yatırımların canlanması için, gerek yöre içi ve gerekse yöre dışı müteşebbislerin ek teşvik tedbirleriyle yatırıma özendirilmesi gereği vardır. Ancak bu aşamada şu hususu da dikkatlerden uzak tutmamak gerekir. Sınai altyapıyı oluşturacak ve iktisadi gelişmeyi gerçekleştirecek güç, yörenin kendi potansiyeli ve insanıdır. Bu sebeple, bölgeye getirilecek teşvik tedbirleri içerisinde, GAP yöresi müteşebbislerine öncelik verilmelidir.

GAP yatırımları için getirilecek teşviklerin bölgesel ve sektörel bazda olması, ayrı bir önem taşımaktadır. Bölgesel ve sektörel bazda ve selektif bir teşvik politikası uygulaması, yakın geçmişte teşvikleri yaygınlaştırmamanın ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin tekrarlanmasına da meydan vermeyecektir. Böyle bir teşvik politikası uygulaması aynı zamanda, bölge yatırımları açısından, belirli alanlarda tamamlayıcılık, belirli alanlarda rekabet esasına dayalı mukayeseli üstünlük politikalarının uygulamaya konulmasında, zaman içinde kolaylıklar da sağlayacaktır. Başka bir deyişle, zaman içinde yatırımların, kaynak israfına meydan vermeden öncelik sırasına göre yapılmasına yardım edecektir.

Diğer taraftan, teknolojiyle, istihdamıyla ve dış pazar imkanlarıyla bölgeye gelerek, ortak girişimler yapmak isteyen yabancı sermaye de, ayrıca teşvik edilmeli ve ülkemizin menfaatlerini azami seviyede koruyacak akılcı bir sermaye politikası uygulanmalıdır. Bu konuda zaman iyi kullanılmalı ve geç kalınmamalıdır.

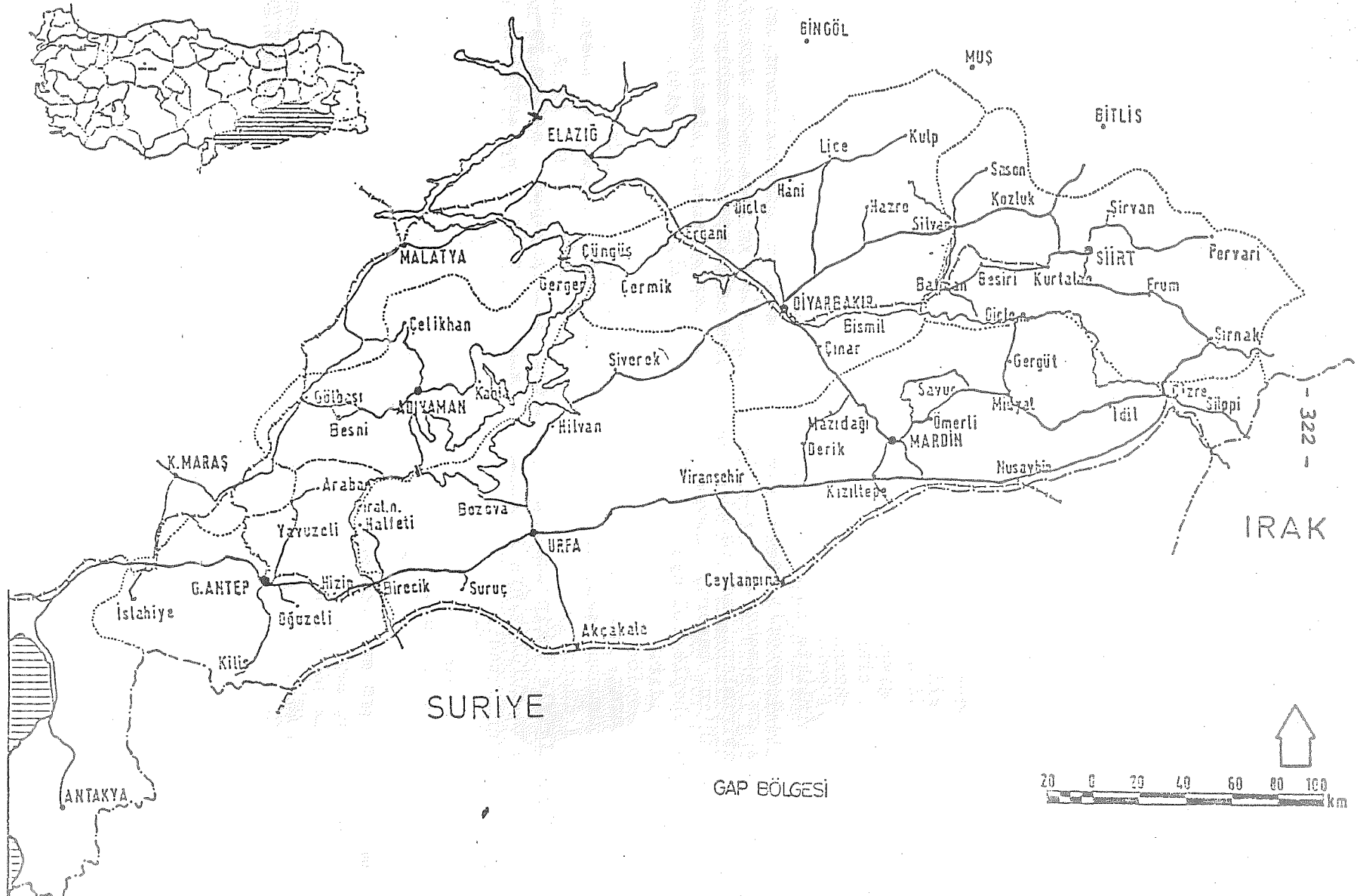
GAP Yatırımlarına uygulanacak teşviklerin amacına ulaşabilmesi için ayrı bir "GAP Yatırım Fonu" oluşturulmalı, bu fon GAP illeri dışında kesinlikle kullanılmamalıdır. Fon'un kaynakları ayrıca tespit edilmelidir. Bölge için verilen teşvikler bu fondan açılacak kredilerle desteklenmelidir. Böyle bir uygulamayla, teşviklerin başarılı olmasında önemli bir engel teşkil eden "Kredi Desteği Eksikliği" giderilmiş olacak ve teşviklerle aynı paralelde oluşturulmuş bir kredi mekanizmasının olumlu sonuçları görülmeye başlanacaktır. Böylece teşvik belgeleri formalite aracı olmaktan da çıkartılmış olacaktır.

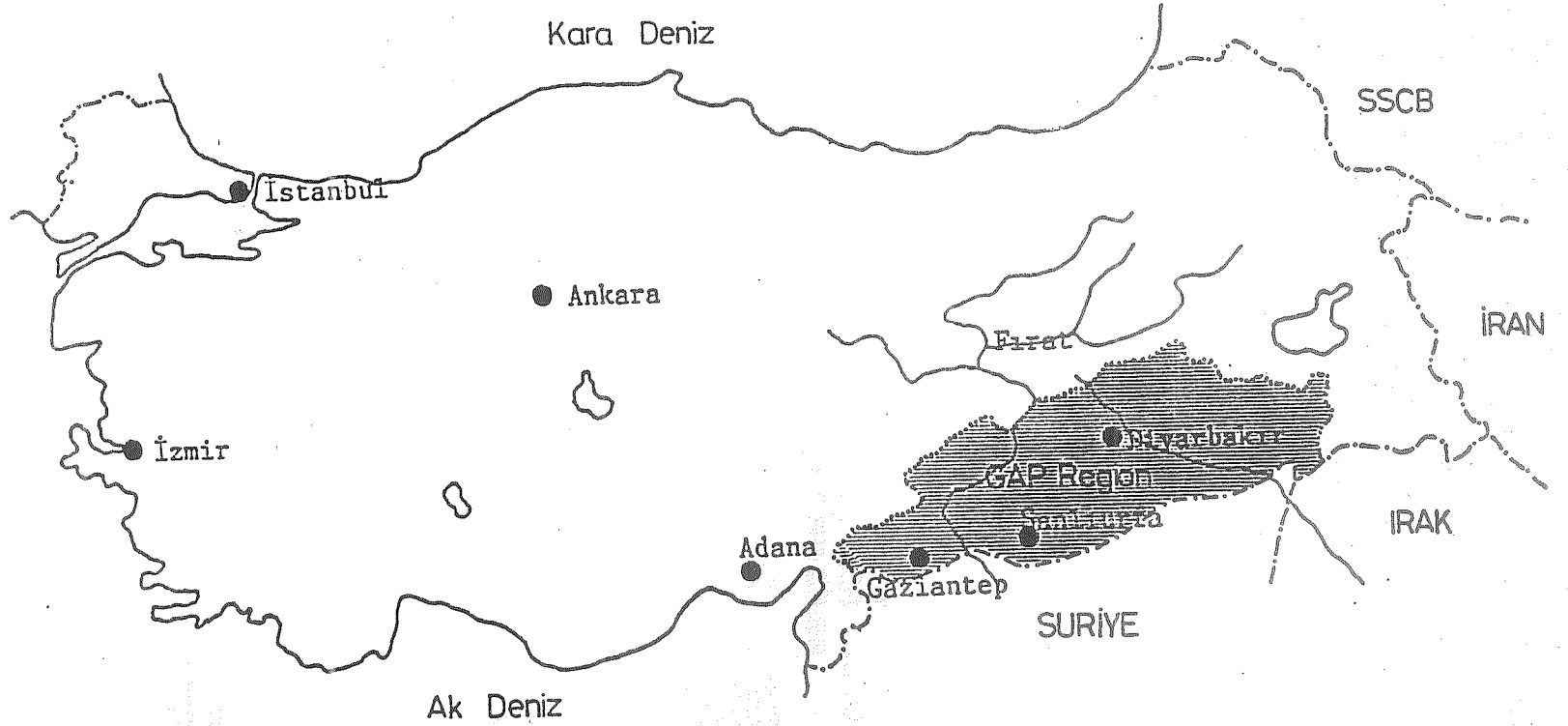
GAP Bölgesinde bulunan illerden Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Siirt birinci derecede, Şanlıurfa ikinci derecede, kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına girmektedir. Gaziantep ise KÖY dışında kalmaktadır. GAP illerinin KÖY teşviklerinden yararlandığını düşünerek, GAP yatırımları için ek çözümler getirmemek ilerisi için telafisi güç sorunlar doğurabilecektir. Kaldıkı, halihazır Kalkınmada Öncelikli Yöreler teşviklerinin amacına ulaşamadığını da, yakın geçmiş göstermiştir.

Doğu'ya ve dolayısıyla GAP bölgesine müteşebbislerin gitmesini engelleyen sebeplerden biri de, kamuoyunda meydana gelmiş olan psikolojik dirençtir. Daha önceki yıllarda başlamış ve yarım kalmış veya faaliyette iken çeşitli etkenlerle faaliyetini devam ettirememiş yatırımlar, psikolojik direncin oluşmasını sağlayan önemli göstergelerdir. Müteşebbislerde meydana gelen bu olumsuz psikolojik etkinin giderilmesi için, bölgede var olan atıl yatırımların ciddi bir envanteri çıkarılması ve ekonomiye kazandırmak için gerekli çalışmalara başlanmalıdır.

GAP'la birlikte bölgeye yeni teknolojilerin gireceği açıktır. Yeni teknoloji için gerekli insan gücünün eğitilmesi ve yetiştirilmesi de ayrı bir önem arz etmektedir. Şimdiye kadar yapılan ve yapılacak olan Trilyonluk yatırımları, mal ve hizmete dönüştürecek insangücüne sahip olmayan bir GAP'ın, başarıya ulaşmasında güçlüklerle karşılaşılacağı muhakkaktır. Bu sebeple bölgeye çağdaş, dengeli ve kaliteli bir eğitim hizmeti sunulmalıdır.

Sonuç olarak, GAP'ın odak noktasını oluşturan Şanlıurfa'mızda, Türk hür teşebbüsünün yasal temsilcisi olan Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odamız, üzerine düşen görev ve sorumluluğun bilincinde olarak, GAP'ı yakından ve ilgiyle takip etmekte ve bölgede yatırım yapmak isteyen yatırımcı kurum ve kuruluşlara imkanlar ölçüsünde elinden gelen hertürlü kolaylığı göstermektedir.

GAP BÖLGESİNİN TÜRKİYE'DEKİ YERİ

BÖLÜM – XII
ŞANLIURFA İLÇELERİ HAKKINDA
ÖZET BİLGİLER

İLÇELERİMİZ

1) AKÇAKALE

a) Tarihi Durum : Akçakale MÖ. 5 bin ile 4 bin yıllarında Sümerler ve Hititler'in elinde kalmış, MÖ. 2750 yılında Samiler'in istilasına uğramıştı. MÖ. 2000-612 yılları arasında Asuriler'in yıkılması ile Babiller'in hakimiyetine girmiştir. MÖ. 550-531'de Persler'in 336-325'te Büyük İskender İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında kalmıştır. Arap'lar MS. 750 yıllarında Akçakale'yi Romalılar'dan almıştır.

Bölgede, Arap hakimiyeti 1071 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihte Alpaslan'ın Malazgirt zaferinden sonra Türklerin eline geçmiştir. Zaman zaman çeşitli Türk beyliklerinin el değiştirilmesi ile bölgedeki Türk Hakimiyeti sürdürülmüştür. Osmanlılar Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Akçakale'yi ele geçirerek kendi topraklarına katmışlardır.

Akçakale (Harran Yöresinde) bir çok devletlerden kalma hükümdar sarayları, üniversite, rasathane, şadırvan kalıntıları, Tektek Dağlarında Şuayp şehri ve harabeleri bulunmaktadır. İslam egemenliği döneminde Akçakale'den pek çok bilim adamı yetişmiştir. Ahmet Bin Yunus, Ömer Bin Yunus ve Harran'ı bu bilginlerdendir.

b) Coğrafi Durum : Şanlıurfa'nın güney kesiminde yer alan Akçakale, kuzey ve kuzeybatıdan merkez sınırları ile doğudan Viranşehir ve Ceylanpınar ilçeleri ile çevrilmiştir. İlçenin yüzölçümü 1803 Km² dir. Akçakale'nin toprakları, batıdan Nemrut ve Devreş tepeleri gibi tepelerle, doğudan Tektek Dağları ile çevrilidir. Daha az engebeli orta kısımda yer alan Ova Cılap Suyu ile sulanır.

Şanlıurfa'ya 52 km uzaklıkta olan Akçakale-Haydarpaşa-Bağdat demiryolu üzerinde yer alan bir sınır merkezi durumundadır. Akçakale'ye 1914'te Demiryolu'nun yapılması bir dönüm noktası olmuş ve ilçe bu tarihten sonra önemli ölçüde gelişmiştir. Akçakale'ye 1962'de elektrik 1965'te su şebekesi yapılmıştır. İlçe yolu anayol durumundadır.

c) Nüfus : Akçakale'nin 1980'de toplam şehir ve köy nüfusu 38460 idi. 1985 Genel Nüfus Sayımında Akçakale ilçemizde 58.030 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir.

Nüfus yoğunluğu bakımından km²'ye 30 kişi düşen ilçede, nüfusun % 74'ü köylerde, % 26'sı ise ilçe merkezinde yaşamaktadır. Akçakale'nin 1980-85 dönemindeki nüfus artış hızı toplam binde 65.81 olup, bu artış ilçe merkezinde binde 80'in üzerindedir.

Akçakale, Suruç ilçemizden sonra yerleşme sıklığı en yüksek olan ilçedir. Her 100 km²'ye ortalama 6.1 köy düşmekte ve köy nüfusunun önemli bölümü ovalık kesimde, özellikle kuzeye doğru ilçe merkezi yakınında toplanmaktadır.

d) Halkın Geçim Durumu :

Akçakale'nin ovalık bölümlerinde tahıl ve buğday yetiştirilir. Dağlık kesimlerinde hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır. İlçede hayvan ürünlerine dayalı el sanatları gelişmiştir.

İlçenin Suriye sınırında bulunmasından dolayı bu ülke ile mübadeleli eşya alım satımı ile ilgili Ş.urfa Valiliği ve Ticaret ve Sanayi Odamızca girişimler yapılmış olup, muhtemelen 1989 yılı içerisinde Akçakale gümrüğü sınır ticaretine açılacaktır.

e) İdari Bölünme :

Akçakale'de bucak merkezleri ile birlikte 117 köy bulunmaktadır. İlçeye bağlı Altınbaşak bucağı 1988 yılında Akçakale'den ayrılarak ilçe durumuna getirilmiştir.

Akçakale Belediyesi 1924 yılında kurulmuştur. Modern su hizmetleri ilçeye 1965 yılında getirilmiştir. İlçe Belediye teşkilatı bu tarihten itibaren hizmetlerini geliştirmiştir. Belediye hal pazarı, çarşı ve yol çalışmaları, park, soğuk hava deposu yapımı gibi belediye hizmet alanları çoğaltılmıştır.

2) BİRECİK

a) Tarihi Durum :

Arami ve Etiler'in BIRTHA, Asurluların Karsulmani Asaria, Med ve Babiller'in Elbiria adını verdikleri Birecik, tarihin ilk dönemlerinden itibaren Fırat havzasındaki medeniyet ve yerleşme merkezlerinden biri olarak görülür.

MÖ. 2000 yılının başlarında Hitit federasyonu elinde bulunan Birecik'in, Eti, Mısır ve Mezopotamya devletleri ilişkilerinde önemli rolü olmuştur.

Tarihi kaynaklara göre, Birecik kalesi MÖ. 840 yılında Asurluların saldırısına uğramıştır. Asurnasirbal Malatya'dan çıkararak Birecik önlerinde Fırat'ı geçmeyi arzu etmiş ve kendisine mukavemet eden Birecik kalesini ele geçirmiştir. Birecik Roma İmparatorluğunun, son dönemlerinde nakliyecilik yönünden çok önem kazanmıştır. Özellikle kelek ve sal-larla yapılan nakliye Fırat havzasında önemliydi.

Birecik kalesi, eski çağların en önemli ticaret yolları olan ipekyolu'nun üzerinde ve Fırat Nehri kenarında kurulmuş ticaret yollarına hakim eski bir kaledir. Tarihi kaynaklar Asur Kralı Senharip'in Basra Körfezine geçmek için muhtaç olduğu donanmayı Birecik'te inşa ettirerek Fırat boyundan ilerlediğini belirtmektedir.

Birecik Nehri, ticaret önemi dolayısıyla zaman zaman eti, Asur Roma ve Araplar arasındaki savaşlara sahne olmuştur.

Birecik Araplar tarafından MS. 780'de İyaz Bin Ganem'in ordularınca alınmıştır. Bir süre sonra Bizanslıların eline geçmiş, 788 yılında Harun Reşit tarafından Bizanslılardan tekrar alınmıştır. Gaznelilerin Dandanakan savaşından 1040 yılında yenilmesinden sonra büyük Selçuklu Devletince alınan Birecik 1096'da tekrar Bizanslıların eline geçmiştir.

Moğol ve Eyyubi hakimiyetinde bulunan Birecik'in iç kalesi Memluklar tarafından inşa edilmiştir. Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Artukoğullarının eline geçen bölge 1426 yılında tekrar Mısırlıların daha sonra da Osmanlı İmparatorluğu döneminde Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi dönüşünde Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1535 yılında İranlılar Ş.urf ve yöresine saldırırlarken Birecik'i de kendi topraklarına katmışlar, fakat Kanuni tarafından geri alınmıştır.

Birecik Osmanlı Devletinde Şanlıurfa'ya bağlı olan en eski kazalardandır. Cumhuriyetten sonra 1923 yılından beri Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe olarak yönetilmektedir. İlçe'de ipekten bez dokuması en eski bir iş koludur.

b) Coğrafi Durum :

Birecik ilçesi Şanlıurfa'nın güneybatısında Suriye sınırında yer almaktadır. Batıdan Gaziantep ili'nin Nizip ilçesi ile, kuzeybatıdan Halfeti, Kuzeydoğudan Bozova, Doğudan da Suruç ilçeleri ile çevrilidir. İlçe'nin yüzölçümü 852 Km²'dir. Genellikle toprakları dalgalı bir ilçe olan Birecik, doğudan Arat ve Babahat Dağları, Güneydoğudan Suruç sınırında Beko dağı ve kuzeybatıdan da Kalazan Dağı ile çevrilidir. Bu dağların yüksekliği 100 m. nin altındadır.

Birecik merkezi, Şanlıurfa'nın 84 km. batısında Fırat kıyısında kurulmuştur. İlçenin alanı yarım daire biçiminde dağlarla çevrilmiştir. Birecik Fırat üzerindeki ulaşım nedeniyle ilk çağlardan beri hep önemli bir yerleşme yeri olmuştur. Fırat üzerindeki ulaşım, Birecik'te tekne ve sal yapımının gelişmesine yol açmıştır. XVI. yüzyılda Birecik'te Fırat ve Dicle üzerinde çalışan küçük ırmak gemileri yapan bir tersahane vardı. Ayrıca Fırat Irmağında yük taşıyan büyük kayıklarda yapıyordu.

Güney demiryolu'nun yapılması ve 1. Dünya Savaşı sonrasında Arap Ülkelerinin ülke sınırlarının dışında kalmasıyla Birecik'in ulaşım ve ticaret yönünden önemi azalmış, ancak; 1956'da Fırat üzerinde Birecik Köprüsü'nün yapılması buranın ekonomik bakımdan yeniden canlanmasını sağlamıştır. Bu yıllardan sonra ilçenin gelişmesi hızlanmış, nüfusuda artmıştır.

c) Nüfus :

1985 Genel Nüfus Sayımında Birecik ilçemizde 53.564 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 62 kişi düşen ilçede, nüfusun % 52'si köylerde, % 48'i ise ilçe merkezinde yaşamaktadır.

Birecik'in 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplam binde 51.64 olup, bu artış ilçe merkezinde binde 53.22'dir.

Birecik'te her 100 Km2'ye ortalama 4.7 köy düşmektedir.

c) Halkın Geçim Durumu :

İlçede dağların yamaç ve eteklerinde, zeytin ve fıstık yetiştirilmektedir. Ayrıca hayvancılık da gelişmiş durumdadır. Hayvancılığa bağlı olarak, yağ, peynir, yün ve yapağı da üretilir. Fırat'ın kollarını oluşturan akarsularla sulanan Birecik Ovasında ve diğer küçük düzlüklerde kenevir, pamuk, kendir gibi sanayi bitkileri üretilmektedir. Ticari hayat canlıdır. İlçe turistik bakımdan da önemlidir.

d) İdari Bölünme :

Birecik'e bağlı Böğürtlen bucak merkezi ile 40 köy vardır. Bunlardan biri Birecik Belediyesi diğeri de, 1974'de kurulan Ayran köyü belediyesidir. Birecik, 1923 yılında ilçe olmuş, Belediye teşkilatı kurulmuştur. İlçeye elektrik 1968 yılında gelmiştir. Doğu ve Batı yaka-
kası olarak iki bölümde gelişen ilçenin doğu bölümünün imar planı 1946 da, batı kısmının da 1969 yılında yapılmıştır. Fırat Irmağı boyunca gelişen ilçede ana eksen, Irmak kıyısını izleyen kuzey-güney doğrultulu caddedir.

3) BOZOVA

a) Tarihi Durum :

Asurlular'ın Asuraniau, Roma ve Ermeniler'in Tormenapa, Arapların Tel-Hüvek adını verdikleri ilçe Türkmenler tarafından Yaylak, Türkler tarafından ise Bozova olarak adlandırılmıştır. Tarihin ilk çağlarından itibaren Fırat Havzasında Halep, Samsat, Malatya yolu üzerinde kurulmuş olan bu yer ticari yönden büyük önem kazanmıştır.

Tarmenopa (Bozova) MÖ. 400 yıllarında Maraş, Malatya, Samsat, Halep, Şanlıurfa arasında önemli bir ticaret merkezi iken, Romalılar tarafından Fırat Nehri üzerine köprü yapılmış olup, kalıntılarına raslanmaktadır. Asur, Babil, Roma, Eti egemenliğinde kalan bu yer Bizanslıların eline de geçmiştir. Pek çok el değiştiren, yıkılan ve yeniden imar edilen Tarmenopa 1071'de Malazgirt savaşıyla, Türklerin eline geçti.

Selçukluların ve Malatya Danişmentlilerinin eline geçen Bozova Haçlıların saldırısına uğramıştır. İlçe, 1326 yılına kadar Araplar, Ermeni Prenslikleri, Mardin Artukları arasında el değiştirmiştir. 1326'da Selçuklu Hükmüdarı Alâattin Keykubat tarafından Selçuklu topraklarına, 1389'da Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Timur'un Şanlıurfa-Viransehir, Birecik yöresini 1400 yılında istilası sırasında saldırıya uğrayan Yaylak Kalesi 1516 yılında kadar zaman zaman Mısır'la Osmanlılar arasında el değiştirmiş. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı topraklarına ikinci kez katılmıştır. Uzun süre kasaba olarak, Cumhuriyetin ilânında bir ara köy, sonra bucak olarak kalmıştır. 1930 yılında da Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın batı bölümünde yer alan Bozova ilçesi, batıdan Halfeti, güneybatıdan Birecik, güneydoğudan ve doğudan merkez sınırları, kuzeydoğudan Hilvan ilçeleri ile, kuzeyden Adıyaman İli'nin Samsat ve Merkez ilçeleri ile çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 1550 Km² dir.

Bozova'nın toprakları genellikle engebelidir. Kuzey ve doğu bölümü dağlıktır. İlçe'nin güneyinde Fırat'ın kollarından Bitik ve Macunlu derelerinin suladığı geniş düzlükler ve ovalar yer alır. İlçe'nin kuzeydoğu ucunda da Hilvan sınırıyla Kaplandere arasında kalan alanda küçük bir akarsuyun suladığı ve Hilvan Ovasının uzantısı olan düzlük yer alır.

İlçe'nin kırsal nüfusu düzlük alanlarda toplanmıştır. Dağlık bölgelerde yerleşmeler seyrek. Osmanlı döneminde yaylak diye bilinen Bozova ilçe merkezi Şanlıurfa'nın 38 Km. kuzeybatısındaki bugünkü yerleşim yerine 1930 yılında taşınmıştır. İlçe ana yollara uzak durumdadır. Bölgenin dağlık olması gelişmeyi olumsuz yönde etkilemiştir.

c) Nüfus :

1985 Genel Nüfus Sayımında Bozova ilçemizde 487406 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 31 kişi düşen ilçede nüfusun % 81'i köylerde, % 19'u ise ilçe merkezinde yaşamaktadır.

Bozova'nın 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplam binde 107 olup, bu artış ilçe merkezinde binde 57'lerde kalmıştır. Bozova'da her 100 Km²'ye ortalama 5 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

İlçenin dağlık kesimlerinde hayvancılık geçim kaynağını oluşturur. Hayvancılığa bağlı olarak ilçede yağ, peynir, yün ve kıl gibi hayvan ürünlerinin üretimi gelişmiş durumdadır. Yine dağlık kesimlerin yamaçlarında fıstık yetiştirilir, ve meyvecilik yapılır. İlçede yetiştirilen başlıca tarla bitkileri tahıllar ve kenevirdir. Dokumacılık ilçenin başlıca el sanatıdır. İlçe'de taştan yapılmış olan evler çoğunluk-tadır.

e) İdari Bölünme :

1929 yılında ilçe olan Bozova'da Kanlıavşar ve Yaylak Bucakları e birlikte 77 köy bağlıdır. İlçede kurulan Tek belediye Bozova Beleyesi'dir. Bozova Belediye Teşkilatı 1926 yılında kurulmuştur. İlçeye 53'te elektrik gelmiş, 1966 yılında da su şebekesi kurulmuştur. İmar anı 1958'de yapılan Bozova dik kesişen Adıyaman-Şanlıurfa ve Ş.Urfa-yalak yollarını birleştiren merkez çevresinde gelişmiştir.

4) HALFETİ

a) Tarihi Durum :

Halfeti ilçesinin tarihi durumu Romalılar'a dayanır. İlçe'nin dönemdeki adı Rumkale'ydi. Bu kale, halen Fırat'ın batı sahilinde Yüzeli (Gaziantep) ilçesine bağlı bir kasaba yakınında bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde kölemen sultanlıklarından Sultan I. Mehmed tarafından istila edilen Rumkale, Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlılara bağlanmıştır.

Eski adı Rum Kale olan Halfeti ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler yer almaktadır.

"Halep Vilayetinin Urfa Sancağına bağlı kazalardan biridir. 180 yılında 2000'i Suryani, geri kalanı müslüman, 27296 nüfus barındıran kazada 1 rüstiye, 1 de sıbyan okulu vardır. Dağlık bir yöre olan Rumale, kırmızı şarabın yanı sıra, kuru üzüm, fıstık, incir ve zeytini ile ün yapmıştır."

Rumkale kazası Halfeti merkezi olarak 1924 yılına kadar Gaziantep'e bağlı kalmış, bu tarihte, Halfeti ismini almıştır. 1926 yılında Birecik ilçesine bağlı bir nahiye, 1954 yılında da Şanlıurfa'ya bağlanarak ilçe merkezi oldu.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın batı kısmında yer alan Halfeti, Batıdan Gaziantep, kuzeyden Adıyaman, ilçeleri ile doğudan Bozova, güneyden Birecik ilçeleri ile çevrilidir. İl'in alanca en küçük ilçesidir. Yüzölçümü 646 Km² dir. Batısında Fırat vadisi, güneyden kızılbaş'la çevrelenen ilçe topraklarında yükseklik batıdan doğuya, ve kuzeyden güneye doğru artar.

Şanlıurfa'ya 121 km. uzaklıkta bulunan ilçe merkezi Fırat Kıyısında kurulmuştur. Halfeti il'in en az gelişmiş ilçeleri arasındadır. Fırat'a doğru eğimli bir alanda kurulmuş olan ilçe, Fırat kıyısındaki topraklara iç kesimde buna paralel uzanan ana yol üzerinde toplanmıştır. Fırat kıyısında bir feribot iskelesi ve bir plaj vardır. İlçenin kuzey sınırı Fırat'a dökülen bir deredir.

c) Nüfusu :

1985 Genel Nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre Halfeti ilçemizde 30.700 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 47 kişi düşen ilçede, nüfusun %7.5'i ilçe merkezinde, %92.5'i ise köylerde yaşamaktadır.

Halfeti'nin 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplam binde 66.79 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 34.37 olmuştur. Halfeti ilçemiz Şanlıurfa'da, Suruç ve Akçakale ilçelerinden sonra yerleşim sıklığı en yüksek olan ilçedir. 100 Km²'ye ortalama 5.3 köy düşmektedir. Nüfusun büyük bir bölümü batıda Fırat vadisi çevresinde toplanmıştır.

d) Halkın Geçim Durumu :

Halfeti'nin ekonomisi bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalıdır. İlçe'de tahıl, meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Bağcılık ve Zeytincilik yapılmaktadır. İlçe Şanlıurfa'nın kırsal niteliği en ağır basan ilçelerindendir. Halfeti'de taş binalar yaygın durumdadır.

e) İdari Bölünme :

1926 yılında Birecik'e bağlı bir nahiye olan Halfeti, 1954 yılında Şanlıurfa'ya bağlanarak ilçe olmuştur. İlçeye 34 köy bağlıdır. 2 belediyesi vardır. İlçe Merkezi Belediyesi 1954'te, Yukarı Göklü Köy Belediyesi de 1968'de kurulmuştur. İlçe'ye elektrik 1964 yılında, imar planı da 1967 yılında yapılmıştır.

5) HILVAN

a) Tarihi Durum :

Tarihi geçmişi hakkında kaynaklarda geniş bilgiye rastlanmamakla birlikte Hilvan'da ilk yerleşmenin 1820 yılında gerçekleştiği sanılmaktadır. Bu tarihte Hacı Musa isminde bir aşîret reisi aşîretiyle birlikte Hoşin köyünden göç ederek harabe halinde bulunan bugünkü Hilvan'a yerleşmiştir. Bu aşîret köye o zamanlar köy meydanında bulunan Karadibek taşından dolayı bu anlama gelen Karacurun ismi vermiştir.

Zamanla çevreden gelen aşiretler de toplanarak bugünkü Hilvan ilçesi meydana getirilmiştir. Ancak o günlerde harabe olan ve küçük bir köy halinde bulunan Hilvan, Siverek ilçesine bağlı olan Hoşin nahiyesine bağlanmıştır. 1927 yılında Şanlıurfa iline bağlı bir ilçe durumuna getirilmiş ve Hilvan adını almıştır.

b) Coğrafi Durum :

Yüzölçümü 1278 Km² olan Hilvan, Şanlıurfa'nın kuzeyinde yer almıştır. İlçe kuzeyden Bozova ve merkez, doğudan ve kuzeyden Siverek ilçeleriyle, kuzeybatıdan ve batıdan Adıyaman ili ile çevrilidir. Batıdan ve kuzeybatıdan Fırat vadisi ile çevrili olan ilçe toprakları güneydoğudan batıya doğru alçalan hafif dalgalı bir plato görünümündedir.

Hilvan, Şanlıurfa-Diyarbakır yolu üzerinde olup, Şanlıurfa'ya 54 Km. uzaklıktadır. Şanlıurfa-Diyarbakır yolunun batısında kuzeybatı kuzeydoğu doğrultusunda yol boyunca ve kuzeye doğru gelişmiştir.

c) Nüfusu :

Hilvan ilçemiz Şanlıurfa'da nüfusça en düşük ve nüfus yoğunluğu bakımından en az olan ilçe durumundadır.

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre, Hilvan ilçemizde 28.972 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 22 kişi düşen ilçede, nüfusun % 27'si ilçe merkezinde, % 73'ü ise köylerde yaşamaktadır.

Hilvan'ın 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplam binde 67.75 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 59.06 olmuştur. Nüfusun büyük bir bölümü Fırat Vadisi ile Fırat'ın kolları olan akarsu boylarında toplanmıştır. İlçede her 100 Km²'ye ortalama 4.3 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Halkın ekonomisi bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalıdır. İlçede tahıllar ve baklagiller yetiştirilir. Bağcılık ve bahçecilik yapılmaktadır. Hilvan'da tarım ürünlerini toplayıp dağıtan bir ticaret merkezi görevini yapan yem fabrikası kurulmuştur.

e) İdari Bölünme :

Hilvan'a Gölcük ve Ovacık bucak merkezleri ile 55 köy bağlıdır. İlçedeki 1927'de kurulmuş olan tek Belediye Hilvan Belediyesidir. İçme suyu şebekesi ve imar planı 1953 yılında yapılmış, 1968 yılında da ilçenin elektrik şebekesi bağlanmıştır.

6- SIVEREK

a) Tarihi Durum :

Siverek, Karacadağ sönmüş volkan dağının üçüncü zamanının killi, kireçli artıkları ile karışan tabakasının örttüğü sahada, Diyarbakır-Şanlıurfa yolu üzerinde kurulmuştur. Siverek tarihi dönemlerde Sümer, Eti, Akad, Kamuk, Asur, Hurri Mittanni, Bizans, Sasani, Arap, Selçuklu ve Osmanlıların yönetiminde bulunarak zaman zamanda mahalli beylik ve hükümetlere başkentlik yapmış bir şehirdir.

Coğrafyacı Batlanyus, buranın kontopolis şehir olduğunu belirtmiştir. Bizans İmparatoru Konstantius, Diyarbakır'a aşağı ve yukarı Mezopotamya yöresinden gelecek hücumları önleyebilmek için şehrin ortasındaki yıgma tepe üzerine bir kale inşa ettirmiştir.

Asurluların ve Medlerin saldırısına uğrayan Siverek, Bizans hakimiyetinde kalmış; zamanla İran ve Arap aşiretlerinin eline geçmiş, bir yol üzerine kurulduğundan ticarî ve zirai sahada önem kazanmıştır. MS. 622 yılında Araplar Siverek kalesini fethettiler, Halit Bin Velid bu kaleyi eyalet yaptı. 1030 yılında kadar birçok devletlerin egemenliği altında kalan ve saldırılara uğrayan Siverek, Bizanslıların saldırısı sonucu Şanlıurfa ile birlikte Bizanslıların eline geçmiştir.

Selçukluların 1071 Malazgirt savaşından sonra, Melikşahın emirlerinden Bozan bey tarafından alınan Siverek, 1097 yılında Şanlıurfa Kont'luğuna, 1200 yılından sonra Musul Atabeyi Nureddin Zengi'ye bağlandı. Hülagü zamanında Moğol istilasına uğradı. 1400 yılında Timur istilasından sonra, 1426'da Mısırlıların, 1435 de Akkoyunluların, 1451 de İranlıların eline geçti.

Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık savaşı dönüsünde 1517 yılında Siverek Osmanlı topraklarına katılmıştır. İran saldırısına uğramış olan bölge, 1535 yılında Sultan Süleyman tarafından tekrar Osmanlılara bağlanmıştır. Siverek Osmanlılar döneminde çok imar görmüş, cami, medrese, han-hamam, çarşılar yapılarak kalesi onarılmıştır. Osmanlıların son döneminde mutassarıflıkla yönetilen şehir, Cumhuriyet'in ilk yıllarında vilayet, daha sonra da, 1927 yılında Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın kuzey kesiminde yer alan Siverek ilçesi, kuzeybatıdan Adıyaman ve kuzeyden Diyarbakır illeriyle, doğudan Viranşehir, güneyden Merkez ve Hilvan ilçeleriyle çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 4.314 km² dir. Siverek'in kuzeybatısında Fırat vadisi, kuzey ve kuzeydoğusunda da yüksekliği 1000 metreyi aşan Ziyaret ve Gavur dağları ile 1919 metre yükseklikteki Karacadağ yer alır.

İlçe topraklarının yüksekliği kuzeyden güneye, doğudan batıya doğru azalır. İlçenin dağlık bölümü dışında genel görünümü hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Bu platolar ve vadi düzlükleri, Fırat'ın kollarından Zengeçur ve Cem Çaylarıyla, Hamdun Deresi gibi akarsularla bölünmüştür. Dağlarla çevrili bir çanak görünümünde olan sert rüzgarlardan korunaklı ova kesimi ilin önemli tarım alanlarından. Siverek, Urfa-Diyarbakır yolu üzerinde Şanlıurfa'nın 93. km kuzeyinde kurulmuştur. İlçe Siverek Kalesi'nin kurulduğu tepenin eteklerinde gelişmiştir.

c) Nüfusu :

Siverek, Şanlıurfa'nın en fazla nüfuslu olan ilçesidir. 1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre bu ilçemizde 112.145 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 25 kişi düşen ilçede, nüfusun % 43, ilçe merkezinde, % 57'si ise köylerde yaşamaktadır.

Siverek'in, 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı ilçe genelinde binde 98.98 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 62.56 olmuştur. İl geneline göre siverek'te köyler nüfusludur. Her 100 Km²'ye 1,5 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

İlçe önemli bir tarım alanıdır. Tahıl ve pirinç yetiştirilmektedir. İlçede bağcılıkta yapılır. Şanlıurfa merkez ve Viranşehir'den sonra en gelişmiş ilçe durumundadır. Tarım ürünlerine dayalı küçük imalatla küçük sanayi gelişmiştir. İlçede tarım dışı etkinliklerde gelişmiştir. Siverek her geçen gün gelişen bir ilçe durumundadır.

Osmanlı döneminde önemli bir yerleşme merkezi olmuş Siverek'de bu dönemlerden kalma cami, medrese, han ve hamamlarla, eski şehir dokusunu oluşturan zengin sivil mimarlık örneklerini oluşturan taş yapılar bulunmaktadır.

e) İdari Bölünme :

İlçeye 6'sı bucak merkezi olan 65 köy bağlıdır. İlçenin tek Belediyesi Cumhuriyetten önce kurulmuş olan Siverek Belediyesidir. İlçe'nin imar planı 1947 ve 1970 olmak üzere iki defa yapılmıştır. 1950'de elektrik getirilmiş, içme suyu şebekesi de 1953'te kurulmuştur. Modern bir meydan yapılmış olan ilçede belediye hizmetleri yaygınlaştırılmış, ilçe gelişmiş ve bakımlı bir görünümündedir.

7) SURUÇ

a) Tarihi Durum :

Mezopotamya'da medeniyet kuran Sümerler ve Akad Türkleri, Saruk Ovasında Suruç ilçesini Batna İsmiyle anırlarlar. Bu dönemde Suruç Tepartip adıyla Birecik ilçesine bağlanmıştır. İskit ve Asurlar, Sümer ve Akat'ları ortadan kaldırarak bölgeye hakim olmuşlardır. MS.560 lar-da Suruç Abbasilerin eline geçmiştir.

Suruç 1090'da Şanlıurfa Haçlı kontluğuna bağlanmıştır. Timur Gülleriine karşı koyduğundan Moğollarca yakılıp yıkılan Suruç, 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Halep Vilayetinin Şanlıurfa Sancağına bağlı olan bir kasaba durumundaydı.

Bu dönemde Suruç'ta ileri düzeyde tarım yapılmaktaydı. Kasaba kilim, halı ve seccade gibi yünlu dokumaların yanı sıra, kuyumculuk ve iyi cins atları ile de tanınıyordu. Timur kıyımına uğrayan kasaba eski gelişmiş düzeyine tekrar ulaşamamıştır. Suruç Cumhuriyet döneminde 1923 de ilçe olmuştur.

b) Coğrafi Durumu :

Şanlıurfa'nın güneybatısında yer alan Suruç'un yüzölçümü 799 Km2 dir. Suriye sınırında bulunan ilçe, batı ve kuzeyden Birecik, kuzey ve doğudan Merkez ilçe sınırlarıyla çevrelenmiştir. İl topraklarını batı, kuzey ve doğudan Babahat, Gevrecik, Cudi ve Devreş gibi yüksekliği 600-800 metre yüksekliğinde olan dağlar çevreler. Bu dağlar arasında kalan Suruç Ovası, henüz ilin en önemli tarım alanı durumundadır.

Şanlıurfa'ya 44 km., Mürşitpınar sınır kapısına 10 km. uzaklık-taki Suruç ilçe merkezi, Art bölgesindeki yüksek gelir getiren sanayi bitkileri üretiminin etkisiyle gelişmiş bir yerleşim yeridir.

c) Nüfusu :

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Suruç ilçemizde 69.425 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km2'ye 86 kişi düşen ilçede, nüfusun % 36'sı ilçe merkezinde, % 64'u ise köylerde yaşamaktadır.

Suruç, Şanlıurfa'nın nüfus yoğunluğu en yüksek olan ilçesidir. İlçe'nin 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı, ilçe genelinde toplam 61.23 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 63.00'dir.

İl'in nüfusça 4'ncü büyük ilçesi olmasına karşılık ilçenin köy-leri genelde az nüfusludur. İlçe nüfusunun daha çok ovalık bölgelerde yaygınlaştığı görülmektedir. İlçede 100 Km2'ye yaklaşık 9.1 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Suruç Ovasında arpa, buğday gibi tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Tarım, halkın önemli geçim kaynağı durumundadır. Tahıllarla birlikte kenevir, kendir ve pamuk yetiştirilir.

Yüksek gelir getiren sanayi bitkileri üretimi ilçenin gelişmesini sağlayan başlıca etkenlerdendir. Suruç, güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu Mürşitpınar-Şanlıurfa yoluyla Dunadık Belediye caddesi çevresinde gelişmiştir. İlçenin gelişimi güney ve batı yönlerinde sürmektedir.

e) İdari Bölünme :

Suruç'a, Mürşitpınar Bucak merkezi ile birlikte 73 köy bağlıdır. İlçe'deki tek Belediye 1891'de kurulmuş olan suruç Belediyesi'dir. İlçe Belediyesi Şanlıurfa Belediyesi ile beraber ilin en eski yerel yönetim kuruluşudur. İlçenin imar planı 1954'te yapılmıştır. Elektriği bulunan kasabanın su şebekesi 1967 yılında yapılmıştır. İlçe gelişme ve belediye hizmetleri bakımından oldukça düzenlidir.

Ayrıca Suruç'un, Gaziantep-Şanlıurfa devlet yoluna yakın olmasından dolayı turistik önemi de vardır. 11 Nisan Köyünde turistik tesisler kurulmuştur.

3) VIRANŞEHİR

a) Tarihi Durumu :

Viranşehir, eski bir Hitit şehri olarak MÖ. 2750 yılından itibaren varlığını göstermiştir. Tarihi ipek yolu'nun üstünde olması ve çok verimli ovalara sahip bulunması buranın ticaret ve tarım alanında yukarı Mezopotamya'nın önemli bir şehir olmasını sağlamıştır.

MÖ. 1900'larda Viranşehir, Hitit Federasyonu'nun içinde görülür. Şehir bir ara Lidya Kralı Kresüs'ün yönetiminde kalır. Tekrar Hitit Federasyonuna dahil edilen Viranşehir, daha sonra Arzana adlı beyliği ile hükümet merkezliği yapmıştır. MÖ. 1155'te Asurluların MÖ. 885'te Hititlilerin saldırısına uğramış ve Hititlilere bağlanmıştır. Bu dönemlerde İranlılar'ın MÖ. 335 yılında Makedonyalıların saldırısına uğradı. Bir ara Büyük İskender'in generallerinden Selevkos'a bağlı kaldı. Selevkos yönetimine isyan eden halk Suriye Ermeni Krallığına bağlandı. M.Ö. 163 yılında Romalılar bölgeye egemen olmuştur.

MS. 622 (Hicret'e kadar) Yılına kadar Roma-İran arasında el değiştiren Viranşehir Hicretten sonra İyaz Bin Ganam tarafından Arap Ordularınca ele geçirilmiştir. 873 yılına kadar Hamdanilere bağlı kaldı 894 yılında da Muttezil tarafından Abbasilere bağlandı.

Melikşah döneminde Selçuklulara bağlanan Viranşehir, zamanla Bizans, Selçuklu, Arap ve İran, Akturlular arasında el değiştirmiştir. 1030'da Bizanslılar'ın, 1071'de Selçuklular'ın, 1108'de Mardin Artuklularının elinde kalmış; 1202 yılından sonra Musul Atabeyi Nurettin Zengi tarafından fethedilmiştir.

Viranşehir'in en büyük yıkımı 1258 yılında Hülagü tarafından olmuştur. 1400 yılında ise, Timur tarafından büyük bir yıkım yaşamış dikili taş bırakmayacak biçimde yıkıma uğramıştır. Akkoyunlu, Karakoyunlu, Arap ve İranlılar arasında yeniden el değişikliğine uğrayan bölge 1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılar'a bağlanmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1535 yılında Diyarbakır'a bağlanmış mutasarrıflık olarak yönetilen LV. Murat'ın Irakkeyn seferi yaptığı sırada Eyyüp Peygamberin mezarı, padişahın isteği üzerine buldurulmuştur.

Şanlıurfa'nın en eski ilçelerinden biri olan Viranşehir, zaman zaman Mardin'e ve Şanlıurfa'ya ilçe olarak bağlanmış; tarihin pek çok dönemlerinde istilalara uğrayıp, yakılıp yıkıldığı için şehire harap anlamına gelen "Viran" ismi eklenerek "Viranşehir" denmiştir. 1924 yılında ise Şanlıurfa'ya bağlanarak ilçe durumuna getirilmiştir.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın doğusunda yer alan Viranşehir, batıdan Akçakale, merkez ve Siverek ilçeleri, kuzeydoğudan Diyarbakır, doğudan Mardin illeri, güneyden de Ceylanpınar ilçesiyle çevrilmiştir. 1981'de ilçe olan Ceylanpınar güney sınırını ve Suriye sınırını oluşturur. 1980'de ilçenin yüzölçümü 3451 Km² iken, Ceylanpınar'ın ilçe olmasından sonra yüzölçümü 1431 Km²'ye düşmüştür.

İlçe toprakları, kuzeyden Karacadağ'la batıdan Tektek dağları ile çevrelenen Viranşehir Ovasından oluşuyordu. Büyük Cırcıp Deresi ve Habur Çayı bu ovayı suluyordu. Viranşehir Ovası ilin tarım üretimi yönünden en önemli ve en büyük ovası durumundaydı. İlçenin güney kesiminde, ilçe topraklarının yarısından çoğunu kaplayan Ceylanpınar, Devlet Üretim Çiftliği yer almaktadır.

Ceylanpınar'ın ilçe olmasıyla, Viranşehir Ovasının büyük bir bölümü bu yeni ilçeye geçmiştir. Viranşehir Şanlıurfa'nın 90 Km. doğusunda bulunmaktadır. İlçe Şanlıurfa-Kasaybin-Cizre-Habur devlet yolu üzerindedir.

c) Nüfus :

Viranşehir 1981 yılına kadar Şanlıurfa'nın alanca üçüncü, nüfusca da ikinci büyük ilçesi durumundaydı.

Ceylanpınar'ın 1981 yılında ilçe olmasıyla Viranşehir'in alan ve nüfusu'da önemli ölçüde azalmıştır.

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Viranşehir ilçemizde 82.508 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir.

Nüfus yoğunluğu bakımından Km2'ye 57 kişi düşen ilçede, nüfusun % 55'i ilçe merkezinde, % 45'i ise köylerde yaşamaktadır.

Viranşehir'in, 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplamı binde 20.95 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 29.32'dir.

d) Halkın Geçim Durumu :

İlçenin ovalık kesimlerinde tarım yapılmaktadır. Tahıl ürünleri ve pirinç ekilmektedir. Ceylanpınar'ın ilçe oluşuyla tarım alanlarının bu ilçede kalması sonucu Viranşehir'de hayvancılık etkin duruma gelmiştir. Viranşehir'de kalan toprakların bazı bölümlerinin dağlık olması hayvancılığın ağır basmasına yol açmıştır.

Uluslararası transit taşımacılığı ve zengin art bölgesi nedeni ile Viranşehir'in gelişmiş bir ilçe olduğu görülmektedir. Eski Hitit yerleşme bölgesi olan ilçe, tarihi ipek yolunun da üzerinde olmasından dolayı ve verimli tarım alanlarının bulunuşu sonucu, bölgenin en gelişmiş yerleşme yeri olmuştur. Ancak pek çok yıkım ve istilalara uğramış bu gelişmesini zamanla devam ettirememiştir. Günümüzde ise yeniden gelişmeye başlamış ilçe durumundadır.

e) İdari Bölünme :

1981 öncesi Viranşehir'e 2 bucakla birlikte 42 köy bağlıydı, ancak Ceylanpınar'ın ilçe olmasıyla birlikte, Viranşehir'e bağlı köylerin bir bölümü bu yeni ilçeye bağlanmıştır. Viranşehir Belediyesi 1908'de kurulmuş olup, ilin en eski belediyelerinden biridir. İmar Planı 1957'de yapılmıştır. İlçe Şanlıurfa-Eusaybin yolu üzerinde bu yola dik olarak gelişmiştir.

9) CEYLANPINAR

a) Tarihi Durumu :

1981 yılına kadar Viranşehir ilçemize bağlı bucak merkezi olarak kalan Ceylanpınar Eylül 1981'de Şanlıurfa'nın 10. ilçesi olmuştur.

b) Coğrafi Durumu :

Şanlıurfa'nın güney ucunda yer alan Ceylanpınar ilçesi, batıda Akçakale ve Merkez, kuzeyde Viranşehir, doğuda Mardin ile ve güneyde Suriye sınırı ile çevrilidir.

Türkiye'nin en büyük ve Dünya'nın sayılı deneme çiftliklerinden olan Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği, ilçe topraklarının önemli bir bölümünü kaplamaktadır. Ceylanpınar ilçesinin yüzölçümü 2020 Km²'dir. Toprakları Habur Çayı'nın suladığı geniş ve verimli düzlüklerden oluşmaktadır. İlçe toprakları zengin tarımsal imkanlara sahiptir.

Ceylanpınar, Şanlıurfa'ya 142 Km uzaklıktadır. Bir yandan Gaziantep-Nusaybin demiryolu, bir yandan da karayolu ulaşımından yararlanan bir sınır kapısı olmasına karşı, gelişmesini esas Devlet Üretim Çiftliğinde yapılan tarımsal çalışmalara borçludur.

c) Nüfusu :

Viranşehir'e bağlı Nahya olan Ceylanpınar 1981 yılında ilçe olmuştur.

1985 Genel Nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre Ceylanpınar'da 38.757 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 19 kişi düşen ilçede nüfusun % 66'sı ilçe merkezinde, % 34'ü ise köylerde yaşamaktadır.

Ceylanpınar'ın 1980-85 dönemindeki nüfus artış hızı toplam binde 34.65 tir. Bu oran ilçe merkezinde binde 58.19'dur. Ceylanpınar'da 100 Km²'ye ortalama 2.3 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Sulama imkanı olan geniş düzlük alanlarda piring ve yem bitkileri ve diğer alanlarda tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Devlet Üretim Çiftliği Şeker pancarı, yer fıstığı, pamuk gibi bitkilerin denemesini de yapmaktadır. İlçede sığır ve koyun yetiştirilmektedir.

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği :

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği büyük ve modern bir kuruluştur. Ülkemizin en büyük deneme çiftliğidir. Üretim Çiftliği tarım ürünlerini yetiştirmek, üreticilerin tohumluk fidan, damızlık hayvan ihtiyacını karşılamak çevre şartlarına en iyi uyum sağlayabilecek bitki ve hayvan türlerini belirlemek, bunları yaygınlaştırmak maksadıyla kurulmuştur.

Çiftlik Ceylanpınar ilçesinde, Viranşehir'e 56 km. uzaklıkta 170.000 hektarlık bir alanda kurulmuştur. Tarım Orman ve Köyleri Bakanlığı'na bağlı zirai kombineler idaresince "Şanlıurfa Grup Amirliği" adıyla 1943'te kurulan çiftlik daha sonra bütün benzeri kuruluşların Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne bağlanmasıyla 1950'de Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği adını almıştır.

Pınar, Beyazkule, Gümtüşsuyu adlarıyla üç işletmeden oluşan kuruluştadır, tarla tarımı, bahçe kültürleri ve hayvancılık şubeleri vardır.

1- Tarla tarımı şubesi :

Kuru ve sulu tarım konularında çalışmalar yapılır. Tahıl Ekimi ile çevre şartlarına uygun, iyi uyum sağlayan türlerin seçilmesi amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmalarda bezostaya 1 - Benjamo ve Wanser buğday türlerinden olumlu sonuç alınmıştır. Sulamada Habur Çayından ve Ceylanpınar Ovasının yeraltı kaynaklarından yararlanılmaktadır. Çiftlikte arkepli sulama projesi ile 34 kuyu, Telhamut Sulama Projesi ile 68 kuyu, Beyazkule Sulama Projesi ile 48 kuyu açılmış toplam 8850 hektar alan yağmurlama yöntemiyle sulama yapılmaktadır. Pamukla, yem bitkileri yetiştirilir.

2- Bahçe Kùltürleri Şubesi :

Meyvecilik kolunda antepfıstığı yetiştirilmesine öncelik verilmektedir. Ayrıca, örnek zeytinlikler kurulmuştur. Antepfıstığı fidanı yetiştirilerek fidan çalışmaları yürütölmektedir.

3- Hayvancılık Şubesi :

Sığircılık ve koyun 1 yetiştiriciliği çalışmaları yapılmaktadır. Damızlık hayvanların seçilmesi de amaçlanmıştır. 1983'te Çiftlikte 50 bin koyun, 2500 holstein sığır bulunmaktaydı.

Çiftlikte 2400'ü sigortalı tarım işçisi, 17'si Ziraat yüksek mühendisi olmak üzere diğer görevlilerle birlikte toplam 2453 kişi çalışıyordu. 142 traktör ve biçerdöver, 40 kadar taşıt, tahıl ambarları, depolar, atölyeler ve bir meteoroloji istasyonu vardır. Çiftlikte üretilenler satışa çıkarılmaktadır.

10) HARRAN

Şanlıurfa-Akçakale yolunun 3. km'sinden doğuya sapan yol 9 km. sonra Harran Ören'ine ulaşmaktadır. Kendi adıyla anılan büyük bir Ovanın merkezinde kurulmuş olan bu antik şehrin en eski adı Harran olarak bilinir. Bazı kaynaklarda, Harran adının kesişen yollar anlamına geldiği yazılıdır. Gerçekten de bu antik şehir, Güney Mezopotamya'dan gelen iki önemli ticaret yolunun kesiştiği bir noktada bulunmaktadır.

Günümüze kadar hiç bir değişikliğe uğramadan gelen Harran adı MÖ. 2000 başlarına ait Mari ve Kültepe çivi yazılı belgelerde "Har-ra-na" veya "Ha-ra-na" şeklinde geçmektedir. Bu belgelerde Hristiyanlığa kadar önemini korumuş olan Ay Tanrısı "SİN" tapınağında önemli bir antlaşmanın imzalandığı yazılıdır. 2000. yılın ikinci yarısına ait Hitit çivi yazılı belgelerle 1000. yıla ait Hitit hiyeroglif kitabeleri ve Asur kaynakları Harran'dan Sin Tapınağı ve Sin Kültü nedeniyle önemle söz etmektedirler.

Harran, Selevkoslar devrinde "Carrhae" adını almışsa da yerli halk bu adı tutmayarak eski adı yaşatmıştır.

Çevresi bugün de surlarla çevrili şehrin ortasında Harran'ın tarih öncesi çağlardaki tarihini açıklığa kavuşturacak höyük bulunmaktadır. Hz. İbrahim(a.s)'in evinin höyüğün kuzey eteklerindeki kalıntılar arasında bulunduğu bilim çevrelerince iddia edilmektedir.

MS. 639 yılında Arap egemenliğine geçen Harran, 744-750 yılları arasında Emevi Halifelerinden II.Mervan tarafından başkent yapılmış, Emevilerin Asya bölümü 750 yılında Harran'da sona ermiştir.

Fatîmi, Selçuklu, Eyyûbi ve Osmanlılar gibi İslam devletlerinin yerleşmelerine tanık olan Harran, 1260 yılında Moğol istilasıyla tahrip olmuş ve bir daha eski günlerine dönememiştir.

13.yy'a ait Seyahatnamelerde Harran'da 4 medrese, 1 hastahane, 1 düşkünler yurdu ve 8 hamamın olduğu yazılıdır. Harran, asıl ününü okullarında yetiştirmiş olduğu bilginlerinden almaktadır. Devrin en ünlü matematikçilerinden 821 doğumlu Sabit Bin Kurra, astronomi bilgini 925 doğumlu Battani, Harrani lakabı ile ün salmış Ahmet Bin Yunus ve Ömer Bin Yunus kardeşler ve Cabir Bin Hayyam Harran okulunun yetiştirdiği büyük bilginlerdir.

Harran Ovası :

Ortalama yüksekliği 375 m'dir. İlin en alçak ovası durumundadır. Doğusunda Viranşehir Ovası, batısında Suruç Ovası bulunmaktadır.Harran Ovası Suriye'ye doğru biraz alçalır. Düz ovada toprak kırmızı renktedir. demiroksit toprağa bu rengi vermiştir. Yıkanmış toprak özelliğindedir. Kınalı olduğu için yıkanma fazla değildir. Toprak kalınlığı ovanın kuzeyinde birkaç metre iken güneye doğru gidildikçe artarak 20-30 metreye ulaşır. Çok verimli olan ovada akarsu yoktur. Yağışlarda azdır. Ovanın yüzölçümü 2750 km²'dir.

Harran'ın İlçe Olması :

Harran, Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesine bağlı bucak merkezi iken, 3392 Sayılı Kanunla, 19.6.1987 tarihinde ilçe merkezi olmuştur.İl merkezine 48 km. mesafededir. 58 köyü vardır. Kuruluş çalışmaları sürmektedir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

1. Şanlıurfa Valiliği
2. TZDK, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 1. Urfa-Harran Kalkınma Sempozyumu, 22-25 Nisan 1987 Şanlıurfa, Ankara 1988
3. DİE, Genel Nüfus Sayımı 1980-1985
4. DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, 1986
5. DİE, Millî Eğitim İstatistikleri, 1986-1987
6. DİE, Tarım İstatistikleri Özeti, 1987
7. DİE, Genel Nüfus Sayımı, Şanlıurfa Nüfusunun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985
8. DİE, Ölüm İstatistikleri, (İl ve İlçe Merkezlerinde) 1986
9. DPT, Güneydoğu Anadolu Projesi, Eylül 1988
10. DPT, GAP Proje Yönetim Birimi, Haziran-Eylül 1988 Dönemi İş İlerleme Raporu, Ekim 1988
11. TOBB, GAP ve Özel Sektör, Ankara, 1989
12. İTO, Güneydoğu Anadolu Projesi İnceleme Gezisi Broşürü, 1987
13. DSİ XV. Bölge Müdürlüğü, GAP ve Şanlıurfa Tüneli Sulama Sistemi, 4 Mayıs 1986 Şanlıurfa
14. Şanlıurfa Belediye Başkanlığı
15. Şanlıurfa Defterdarlığı
16. Şanlıurfa İl Yıllığı, 1967
17. Şanlıurfa İl Yıllığı, 1973
18. Yurt Ansiklopedisi, Şanlıurfa
19. Şanlıurfa'daki Diğer Resmi Daireler.

Zamanla çevreden gelen aşiretler de toplanarak bugünkü Hilvan ilçesi meydana getirilmiştir. Ancak o günlerde harabe olan ve küçük bir köy halinde bulunan Hilvan, Siverek ilçesine bağlı olan Hoşin nahiyesine bağlanmıştır. 1927 yılında Şanlıurfa iline bağlı bir ilçe durumuna getirilmiş ve Hilvan adını almıştır.

b) Coğrafi Durum :

Yüzölçümü 1278 Km² olan Hilvan, Şanlıurfa'nın kuzeyinde yer almıştır. İlçe kuzeyden Bozova ve merkez, doğudan ve kuzeyden Siverek ilçeleriyle, kuzeybatıdan ve batıdan Adıyaman ili ile çevrilidir. Batıdan ve kuzeybatıdan Fırat vadisi ile çevrili olan ilçe toprakları güneydoğudan batıya doğru alçalan hafif dalgalı bir plato görünümündedir.

Hilvan, Şanlıurfa-Diyarbakır yolu üzerinde olup, Şanlıurfa'ya 54 Km. uzaklıktadır. Şanlıurfa-Diyarbakır yolunun batısında kuzeybatı kuzeydoğu doğrultusunda yol boyunca ve kuzeye doğru gelişmiştir.

c) Nüfusu :

Hilvan ilçemiz Şanlıurfa'da nüfusça en düşük ve nüfus yoğunluğu bakımından en az olan ilçe durumundadır.

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre, Hilvan ilçemizde 28.972 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 22 kişi düşen ilçede, nüfusun % 27'si ilçe merkezinde, % 73'ü ise köylerde yaşamaktadır.

Hilvan'ın 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplam binde 57.75 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 59.06 olmuştur. Nüfusun büyük bir bölümü Fırat Vadisi ile Fırat'ın kolları olan akarsu boylarında toplanmıştır. İlçede her 100 Km²'ye ortalama 4.3 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Halkın ekonomisi bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalıdır. İlçede tahıllar ve baklagiller yetiştirilir. Bağcılık ve bahçecilik yapılmaktadır. Hilvan'da tarım ürünlerini toplayıp dağıtan bir ticaret merkezi görevini yapan yem fabrikası kurulmuştur.

e) İdari Bölünme :

Hilvan'a Gülcük ve Ovacık bucak merkezleri ile 55 köy bağlıdır. İlçedeki 1927'de kurulmuş olan tek Belediye Hilvan Belediyesi'dir. İçme suyu şebekesi ve imar planı 1958 yılında yapılmış, 1968 yılında da ilçenin elektrik şebekesi bağlanmıştır.

6- SIVEREK

a) Tarihi Durum :

Siverek, Karacadağ sönmüş volkan dağının üçüncü zamanının killi, kireçli artıkları ile karışan tabakasının örttüğü sahada, Diyarbakır-Şanlıurfa yolu üzerinde kurulmuştur. Siverek tarihi dönemlerde Sümer, Eti, Akad, Kamuk, Asur, Hurri Mittanni, Bizans, Sasani, Arap, Selçuklu ve Osmanlıların yönetiminde bulunarak zaman zamanda mahalli beylik ve hükümetlere başkentlik yapmış bir şehirdir.

Coğrafyacı Batlanyus, buranın kontopolis şehir olduğunu belirtmiştir. Bizans İmparatoru Konstantius, Diyarbakır'a aşağı ve yukarı Mezopotamya yöresinden gelecek hücumları önleyebilmek için şehrin ortasındaki yığma tepe üzerine bir kale inşa ettirmiştir.

Asurluların ve Medlerin saldırısına uğrayan Siverek, Bizans hakimiyetinde kalmış; zamanla İran ve Arap aşiretlerinin eline geçmiş, bir yol üzerine kurulduğundan ticarî ve zirai sahada önem kazanmıştır. MS. 622 yılında Araplar Siverek kalesini fethettiler, Halit Bin Velid bu kaleyi eyalet yaptı. 1030 yılında kadar birçok devletlerin egemenliği altında kalan ve saldırılara uğrayan Siverek, Bizanslıların saldırısı sonucu Şanlıurfa ile birlikte Bizanslıların eline geçmiştir.

Selçukluların 1071 Malazgirt savaşından sonra, Melikşahın emirlerinden Bozan bey tarafından alınan Siverek, 1097 yılında Şanlıurfa Kont'luğuna, 1200 yılından sonra Musul Atabeyi Nureddin Zengi'ye bağlandı. Hülagü zamanında Moğol istilasına uğradı. 1400 yılında Timur istilasından sonra, 1426'da Mısırlıların, 1435 de Akkoyunluların, 1451 de İranlıların eline geçti.

Yavuz Sultan Selim'in Meroidabık savaşı dönüştünde 1517 yılında Siverek Osmanlı topraklarına katılmıştır. İran saldırısına uğramış olan bölge, 1535 yılında Sultan Süleyman tarafından tekrar Osmanlılara bağlanmıştır. Siverek Osmanlılar döneminde çok imar görmüş, cami, medrese, han-hamam, çarşılar yapılarak kalesi onarılmıştır. Osmanlıların son döneminde mutassarıflıkla yönetilen şehir, Cumhuriyet'in ilk yıllarında vilayet, daha sonra da, 1927 yılında Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın kuzey kesiminde yer alan Siverek ilçesi, kuzeybatıdan Adıyaman ve kuzeyden Diyarbakır illeriyle, doğudan Viranşehir, güneyden Merkez ve Hilvan ilçeleriyle çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 4.314 km² dir. Siverek'in kuzeybatısında Fırat vadisi, kuzey ve kuzeydoğusunda da yüksekliği 1000 metreyi aşan Ziyaret ve Gavur dağları ile 1919 metre yükseklikteki Karacadağ yer alır.

İlçe topraklarının yüksekliği kuzeyden güneye, doğudan batıya doğru azalır. İlçenin dağlık bölümü dışında genel görünümü hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Bu platolar ve vadi düzlükleri, Fırat'ın kollarından Zengeçur ve Cem Çaylarıyla, Hamdun Deresi gibi akarsularla bölünmüştür. Dağlarla çevrili bir çanak görünümünde olan sert rüzgarlardan korunaklı ova kesimi ilin önemli tarım alanlarından. Siverek, Urfa-Diyarbakır yolu üzerinde Şanlıurfa'nın 93. km kuzeyinde kurulmuştur. İlçe Siverek Kalesi'nin kurulduğu tepenin eteklerinde gelişmiştir.

c) Nüfusu :

Siverek, Şanlıurfa'nın en fazla nüfuslu olan ilçesidir. 1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre bu ilçemizde 112.145 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 25 kişi düşen ilçede, nüfusun % 43, ilçe merkezinde, % 57'si ise köylerde yaşamaktadır.

Siverek'in, 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı ilçe genelinde binde 98.98 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 62.56 olmuştur. İl geneline göre Siverek'te köyler nüfusludur. Her 100 Km²'ye 1,5 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

İlçe önemli bir tarım alanıdır. Tahıl ve pirinç yetiştirilmektedir. İlçede bağcılıkta yapılır. Şanlıurfa merkez ve Viranşehir'den sonra en gelişmiş ilçe durumundadır. Tarım ürünlerine dayalı küçük imalatla küçük sanatlar gelişmiştir. İlçede tarım dışı etkinliklerde gelişmiştir. Siverek her geçen gün gelişen bir ilçe durumundadır.

Osmanlı döneminde önemli bir yerleşme merkezi olmuş Siverek'de bu dönemlerden kalma cami, medrese, han ve hamamlarla, eski şehir dokusunu oluşturan zengin sivil mimarlık örneklerini oluşturan taş yapılar bulunmaktadır.

e) İdari Bölünme :

İlçeye 6'sı bucak merkezi olan 65 köy bağlıdır. İlçenin tek Belediyesi Cumhuriyetten önce kurulmuş olan Siverek Belediyesidir. İlçe'nin imar planı 1947 ve 1970 olmak üzere iki defa yapılmıştır. 1950'de elektrik getirilmiş, içme suyu şebekesi de 1953'te kurulmuştur. Modern bir meydan yapılmış olan ilçede belediye hizmetleri yaygınlaştırılmış, ilçe gelişmiş ve bakımlı bir görünümündedir.

7) SURUÇ

a) Tarihi Durum :

Mezopotamya'da medeniyet kuran Sümerler ve Akad Türkleri, Saruk Ovasında Suruç ilçesini Batna ismiyle anıtlardır. Bu dönemde Suruç Tepartip adıyla Birecik ilçesine bağlanmıştır. İskit ve Asurlar, Sümer ve Akat'ları ortadan kaldırarak bölgeye hakim olmuşlardır. MS.560 lar-da Suruç Abbasilerin eline geçmiştir.

Suruç 1090'da Şanlıurfa Haçlı kontluğuna bağlanmıştır. Timur Güllerine karşı koyduğundan Moğollarca yakılıp yıkılan Suruç, 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Halep Vilayetinin Şanlıurfa Sancağına bağlı olan bir kasaba durumundaydı.

Bu dönemde Suruç'ta ileri düzeyde tarım yapılmaktaydı. Kasaba kilim, halı ve seccade gibi yünlü dokumaların yanı sıra, kuyumculuk ve iyi cins atları ile de tanınıyordu. Timur kıyımına uğrayan kasaba eski gelişmiş düzeyine tekrar ulaşamamıştır. Suruç Cumhuriyet döneminde 1923 de ilçe olmuştur.

b) Coğrafi Durumu :

Şanlıurfa'nın güneybatısında yer alan Suruç'un yüzölçümü 799 Km2 dir. Suriye sınırında bulunan ilçe, batı ve kuzeyden Birecik, kuzey ve doğudan Merkez ilçe sınırlarıyla çevrelenmiştir. İl topraklarını batı, kuzey ve doğudan Babahat, Gevrecik, Cudi ve Devreş gibi yüksekliği 600-800 metre yüksekliğinde olan dağlar çevreler. Bu dağlar arasında kalan Suruç Ovası, henüz ilin en önemli tarım alanı durumundadır.

Şanlıurfa'ya 44 km., Mürşitpınar sınır kapısına 10 km. uzaklık-taki Suruç ilçe merkezi, Art bölgesindeki yüksek gelir getiren sanayi bitkileri üretiminin etkisiyle gelişmiş bir yerleşim yeridir.

c) Nüfusu :

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Suruç ilçemizde 69.425 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km2'ye 86 kişi düşen ilçede, nüfusun % 36'sı ilçe merkezinde, % 64'ü ise köylerde yaşamaktadır.

Suruç, Şanlıurfa'nın nüfus yoğunluğu en yüksek olan ilçesidir. İlçe'nin 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı, ilçe genelinde toplam 61.23 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 63.00'dir.

İl'in nüfusça 4'ncü büyük ilçesi olmasına karşılık ilçenin köy-leri genelde az nüfusludur. İlçe nüfusunun daha çok ovalık bölgelerde yaygınlaştığı görülmektedir. İlçede 100 Km2'ye yaklaşık 9.1 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Suruç Ovasında arpa, buğday gibi tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Tarım, halkın önemli geçim kaynağı durumundadır. Tahıllarla birlikte kenevir, kendir ve pamuk yetiştirilir.

Yüksek gelir getiren sanayi bitkileri üretimi ilçenin gelişmesini sağlayan başlıca etkenlerdendir. Suruç, güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu Mürşitpınar-Şanlıurfa yoluyla Dunadık Belediye caddesi çevresinde gelişmiştir. İlçenin gelişimi güney ve batı yönlerinde sürmektedir.

e) İdari Bölünme :

Suruç'a, Mürşitpınar Bucak merkezi ile birlikte 73 köy bağlıdır. İlçe'deki tek Belediye 1891'de kurulmuş olan suruç Belediyesi'dir. İlçe Belediyesi Şanlıurfa Belediyesi ile beraber ilin en eski yerel yönetim kuruluşudur. İlçenin imar planı 1954'te yapılmıştır. Elektrikçi bulunan kasabanın su şebekesi 1967 yılında yapılmıştır. İlçe gelişme ve belediye hizmetleri bakımından oldukça düzenlidir.

Ayrıca Suruç'un, Gaziantep-Şanlıurfa devlet yoluna yakın olmasından dolayı turistik önemi de vardır. 11 Nisan Köyünde turistik tesisler kurulmuştur.

6) VIRANŞEHİR

a) Tarihi Durumu :

Viranşehir, eski bir Hitit şehri olarak MÖ. 2750 yılından itibaren varlığını göstermiştir. Tarihi ipek yolu'nun üstünde olması ve çok verimli ovalara sahip bulunması buranın ticaret ve tarım alanında yukarı Mezopotamya'nın önemli bir şehir olmasını sağlamıştır.

MÖ. 1900'larda Viranşehir, Hitit Federasyonu'nun içinde görülür. Şehir bir ara Lidya Kralı Kresüs'ün yönetiminde kalır. Tekrar Hitit Federasyonuna dahil edilen Viranşehir, daha sonra Arzana adlı boyluğu ile hükümet merkezliği yapmıştır. MÖ. 1155'te Asurluların MÖ. 835'te Hititlilerin saldırısına uğramış ve Hititlilere bağlanmıştır. Bu dönemlerde İranlılar'ın MÖ. 335 yılında Makedonyalılar'ın saldırısına uğradı. Bir ara Büyük İskender'in generallerinden Selevkos'a bağlı kaldı. Selevkos yönetimine isyan eden halk Suriye Ermeni Krallığına bağlandı. M.Ö. 163 yılında Romalılar bölgeye egemen olmuştur.

M.S. 622 (Hicret'e kadar) Yılına kadar Roma-İran arasında el değiştiren Viranşehir Hicretten sonra İyaz Bin Ganam tarafından Arap Ordularınca ele geçirilmiştir. 873 yılına kadar Hamdanilere bağlı kaldı 894 yılında da Muttezil tarafından Abbasilere bağlandı.

Melikşah döneminde Selçuklulara bağlanan Viranşehir, zamanla Bizans, Selçuklu, Arap ve İran, Akturlular arasında el değiştirmiştir. 1030'da Bizanslılar'ın, 1071'de Selçuklular'ın, 1108'de Mardin Artukluların elinde kalmış; 1202 yılından sonra Musul Atabeyi Nurettin Zengi tarafından fethedilmiştir.

Viranşehir'in en büyük yıkımı 1258 yılında Hülagü tarafından olmuştur. 1400 yılında ise, Timur tarafından büyük bir yıkım yaşamış dikili taş bırakmayacak biçimde yıkıma uğramıştır. Akkoyunlu, Karakoyunlu, Arap ve İranlılar arasında yeniden el değişikliğine uğrayan bölge 1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılar'a bağlanmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1535 yılında Diyarbakır'a bağlanmış mutasarrıflık olarak yönetilen IV. Murat'ın Irak'ın seferi yaptığı sırada Eyyüp Peygamberin mezarı, padişahın isteği üzerine buldurulmuştur.

Şanlıurfa'nın en eski ilçelerinden biri olan Viranşehir, zaman zaman Mardin'e ve Şanlıurfa'ya ilçe olarak bağlanmış; tarihin pek çok dönemlerinde istilalara uğrayıp, yakılıp yıkıldığı için şehire harap anlamına gelen "Viran" ismi eklenerek "Viranşehir" denmiştir. 1924 yılında ise Şanlıurfa'ya bağlanarak ilçe durumuna getirilmiştir.

b) Coğrafi Durum :

Şanlıurfa'nın doğusunda yer alan Viranşehir, batıdan Akçakale, merkez ve Siverek ilçeleri, kuzeydoğudan Diyarbakır, doğudan Mardin illeri, güneyden de Ceylanpınar ilçesiyle çevrilmiştir. 1981'de ilçe olan Ceylanpınar güney sınırını ve Suriye sınırını oluşturur. 1980'de ilçenin yüzölçümü 3451 Km² iken, Ceylanpınar'ın ilçe olmasından sonra yüzölçümü 1431 Km²'ye düşmüştür.

İlçe toprakları, kuzeyden Karacadağ'la batıdan Tektek dağları ile çevrelenen Viranşehir Ovasından oluşuyordu. Büyük Cırcıp Deresi ve Habur Çayı bu ovayı suluyordu. Viranşehir Ovası ilin tarım üretimi yönünden en önemli ve en büyük ovası durumundaydı. İlçenin güney kesiminde, ilçe topraklarının yarısından çoğunu kaplayan Ceylanpınar, Devlet Üretme Çiftliği yer almaktadır.

Ceylanpınar'ın ilçe olmasıyla, Viranşehir Ovasının büyük bir bölümü bu yeni ilçeye geçmiştir. Viranşehir Şanlıurfa'nın 90 Km. doğusunda bulunmaktadır. İlçe Şanlıurfa-Kasaybin-Cizre-Habur devlet yolu üzerindedir.

c) Nüfus :

Viranşehir 1981 yılına kadar Şanlıurfa'nın alanca üçüncü, nüfusca da ikinci büyük ilçe durumundaydı.

Ceylanpınar'ın 1981 yılında ilçe olmasıyla Viranşehir'in alan ve nüfusu'da önemli ölçüde azalmıştır.

1985 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Viranşehir ilçemizde 82.508 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir.

Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 57 kişi düşen ilçede, nüfusun % 55'i ilçe merkezinde, % 45'i ise köylerde yaşamaktadır.

Viranşehir'in, 1980-85 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı toplamı binde 20.95 olup, bu oran ilçe merkezinde binde 29.32'dir.

d) Halkın Geçim Durumu :

İlçenin ovalık kesimlerinde tarım yapılmaktadır. Tahıl ürünleri ve pirinç ekilmektedir. Ceylanpınar'ın ilçe oluşuyla tarım alanlarının bu ilçede kalması sonucu Viranşehir'de hayvancılık etkin duruma gelmiştir. Viranşehir'de kalan toprakların bazı bölümlerinin dağlık olması hayvancılığın ağır basmasına yol açmıştır.

Uluslararası transit taşımacılığı ve zengin art bölgesi nedeni ile Viranşehir'in gelişmiş bir ilçe olduğu görülmektedir. Eski Hitit yerleşme bölgesi olan ilçe, tarihi ipek yolunun da üzerinde olmasından dolayı ve verimli tarım alanlarının bulunuşu sonucu, bölgenin en gelişmiş yerleşme yeri olmuştur. Ancak pek çok yıkım ve istilalara uğramış bu gelişmesini zamanla devam ettirememiştir. Günümüzde ise yeniden gelişmeye başlamış ilçe durumundadır.

e) İdari Bölünme :

1981 öncesi Viranşehir'e 2 bucakla birlikte 42 köy bağlıydı, ancak Ceylanpınar'ın ilçe olmasıyla birlikte, Viranşehir'e bağlı köylerin bir bölümü bu yeni ilçeye bağlanmıştır. Viranşehir Belediyesi 1908'de kurulmuş olup, ilin en eski belediyelerinden biridir. İmar Planı 1957'de yapılmıştır. ilçe Şanlıurfa-Buğaybin yolu üzerinde bu yola dik olarak gelişmiştir.

9) CEYLANPINAR

a) Tarihi Durumu :

1981 yılına kadar Viranşehir ilçemize bağlı bucak merkezi olarak kalan Ceylanpınar Eylül 1981'de Şanlıurfa'nın 10. ilçesi olmuştur.

b) Coğrafi Durumu :

Şanlıurfa'nın güney ucunda yer alan Ceylanpınar ilçesi, batıda Akçakale ve Merkez, kuzeyde Viranşehir, doğuda Mardin ile ve güneyde Suriye sınırı ile çevrilidir.

Türkiye'nin en büyük ve Dünya'nın sayılı deneme çiftliklerinden olan Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği, ilçe topraklarının önemli bir bölümünü kaplamaktadır. Ceylanpınar ilçesinin yüzölçümü 2020 Km²'dir. Toprakları Habur Çayı'nın suladığı geniş ve verimli düzlüklerden oluşmaktadır. İlçe toprakları zengin tarımsal imkanlara sahiptir.

Ceylanpınar, Şanlıurfa'ya 142 Km uzaklıktadır. Bir yandan Gaziantep-Nusaybin demiryolu, bir yandan da karayolu ulaşımından yararlanan bir sınır kapısı olmasına karşı, gelişmesini anıl Devlet Üretim Çiftliğinde yapılan tarımsal çalışmalara borçludur.

c) Nüfusu :

Viranşehir'e bağlı Nahya olan Ceylanpınar 1981 yılında ilçe olmuştur.

1985 Genel Nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre Ceylanpınar'da 38.757 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından Km²'ye 19 kişi düşen ilçede nüfusun % 66'sı ilçe merkezinde, % 34'ü ise köylerde yaşamaktadır.

Ceylanpınar'ın 1980-85 dönemindeki nüfus artış hızı toplam binde 34.65 tir. Bu oran ilçe merkezinde binde 58.19'dur. Ceylanpınar'da 100 Km²'ye ortalama 2.3 köy düşmektedir.

d) Halkın Geçim Durumu :

Sulama imkanı olan geniş düzlük alanlarda pirinç ve yem bitkileri ve diğer alanlarda tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Devlet Üretim Çiftliği Şeker pancarı, yer fasığı, pamuk gibi bitkilerin denemesini de yapmaktadır. İlçede sığır ve koyun yetiştirilmektedir.

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği :

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği büyük ve modern bir kuruluştur. Ülkemizin en büyük deneme çiftliğidir. Üretim Çiftliği tarım ürünlerini yetiştirmek, üreticilerin tohumluk fidan, damızlık hayvan ihtiyacını karşılamak çevre şartlarına en iyi uyum sağlayabilecek bitki ve hayvan türlerini belirlemek, bunları yaygınlaştırmak maksadıyla kurulmuştur.

Çiftlik Ceylanpınar ilçesinde, Viranşehir'e 56 km. uzaklıkta 170.000 hektarlık bir alanda kurulmuştur. Tarım Orman ve Köyleri Bakanlığı'na bağlı zirai kombineler idaresince "Şanlıurfa Grup Amirliği" adıyla 1943'te kurulan çiftlik daha sonra bütün benzeri kuruluşların Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne bağlanmasıyla 1950'de Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği adını almıştır.

PAYDALANILAN KAYNAKLAR

1. Şanlıurfa Valiliği
2. TZDK, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 1. Urfa-Harran Kalkınma Sempozyumu, 22-25 Nisan 1987 Şanlıurfa, Ankara 1988
3. DİE, Genel Nüfus Sayımı 1980-1985
4. DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, 1986
5. DİE, Millî Eğitim İstatistikleri, 1986-1987
6. DİE, Tarım İstatistikleri Özeti, 1987
7. DİE, Genel Nüfus Sayımı, Şanlıurfa Nüfusunun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985
8. DİE, Ölüm İstatistikleri, (il ve ilçe Merkezlerinde) 1986
9. DPT, Güneydoğu Anadolu Projesi, Eylül 1988
10. DPT, GAP Proje Yönetim Birimi, Haziran-Eylül 1988 Dönemi İş İlerleme Raporu, Ekim 1988
11. TOBB, GAP ve Özel Sektör, Ankara, 1989
12. İTO, Güneydoğu Anadolu Projesi İnceleme Gezisi Broşürü, 1987
13. DSİ XV. Bölge Müdürlüğü, GAP ve Şanlıurfa Tüneli Sulama Sistemi, 4 Mayıs 1986 Şanlıurfa
14. Şanlıurfa Belediye Başkanlığı
15. Şanlıurfa Defterdarlığı
16. Şanlıurfa İl Yıllığı, 1967
17. Şanlıurfa İl Yıllığı, 1973
18. Yurt Ansiklopedisi, Şanlıurfa
19. Şanlıurfa'daki Diğer Resmi Daireler.

